

Lääne-Viru maakonna haridusvõrgu analüüs

Tellijä: Lääne-Viru Omavalitsuste Liit

Teostaja: OÜ Cumulus Consulting

November 2021

Sisukord

Analüüsi lühikokkuvõte ja soovitused.....	3
Sissejuhatus.....	9
1. Maakonna rahvastik ja teenusevajaduse prognoos	10
1.1. Rahvastikuarengud maakonnas	10
1.2. Rahvastikuarengud omavalitsustes.....	13
1.3. Teenusevajaduse prognoosi meetoodika ja eeldused.....	17
1.4. Teenusevajaduse prognoos aastani 2040.....	18
2. Maakonna haridusvõrk	22
2.1. Maakonna haridusasutused	22
2.2. Alusharidus maakonnas	25
2.3. Põhiharidus maakonnas	27
2.4. Gümnaasiumiharidus maakonnas.....	29
2.5. Õpetajad	31
2.6. Tugispetsialistid	35
2.7. Kinnisvara ja finantseerimine.....	37
3. Tuge vajavate laste hariduse korraldus maakonnas	39
3.1. Tuge vajavate laste koolivõrk Eestis	39
3.2. Tuge vajavad lapsed maakonnas	41
3.3. Näpi Kool	44
3.4. Tuge vajavate laste õppekorralduse ja rahuloluküsitluse tulemused	48
4. Riigigümnaasiumid Eestis	61
4.1. Ülevaade riigigümnaasiumitest Eestis.....	61
4.2. Viljandi ja Rapla riigigümnaasiumi kaasused	63
5. Lääne-Viru maakonna hariduskorralduse tulevikutsenaariumid.....	67
5.1. Riigi poliitikasuunad ja Lääne-Virumaa koolivõrgu koostöla nendega.....	67
5.2. Kaasava hariduse rakendamise mudelid.....	70
5.2.1. Tuge vajavate laste koolid	71
5.2.2. Hariduse tugiteenuste korraldus	74
5.3. Tuge vajavate õpilaste teenuste tagamise korraldusmudeli õiguslikud vormid	76
5.4. Maakonna gümnaasiumivõrk.....	77
5.5. Maakonna haridusvaldkonna koostöö koordineerimine.....	78
6. Juhis koolipidajatele „Analüüsi teostamise abivahend koolivõrgu arendamisel ja korrastamisel“.	82
LISA 1. Rahvastikuarengud ja -prognoos.....	87
LISA 2. Haridusandmed	104
LISA 3. Tugiteenuste keskuse õigusliku vormi valikud.....	107
LISA 4. Õpetajate ja tugispetsialistide küsitlusankeet	109
LISA 5. Tuge vajavate laste lastevanemate küsitlusankeet	111

Analüüsi lühikokkuvõte ja soovitused

Lääne-Viru maakonna haridusvõrgu analüüs hõlmas:

- 1) rahvastiku ja õpilaste prognoosi,
- 2) haridusvõrgu analüüsi nii personalivõimekuste, taristu kui kulude vaates,
- 3) tuge vajavate õpilaste profiili ja nende toe tagamise võimekuste analüüsi,
- 4) õpetajate ja tugispetsialistide ning lapsevanemate küsitlust kaasava hariduse korraldusest ja rahuolust teenustega,
- 5) riigigümnaasiumide kaasusanalüüsi ja Rakvere riigigümnaasiumi võimaliku mõju analüüsi Lääne-Virumaa gümnaasiumivõrgule,
- 6) riigi hariduspoliitika suundade mõju koolivõrgule,
- 7) haridusliku erivajadusega õpilaste toetamise ja maakonna hariduslase koostöö mudelite disaini,
- 8) juhist koolipidajatele koolivõrgu arendamise ja korrastamise vajaduste analüüsimiseks.

Osa nendest küsimustest on sisendiks koolipidajatele (KOV) otsuste langetamiseks ja osad (nt koostöömudel) vajavad maakonnas kokku leppimist ja otsustamist (OVL). Samuti on maakonna arengustrateegias võimalik seada sihiks haridusvaldkonna sisuarenduste küsimusi (MKS), mille rakendamine jääb iga omavalitsuse ülesandeks. Lühikokkuvõttes on välja toodud peamised järeldused analüüsist ja soovitused tegevuste kavandamiseks. Täpsema ülevaate teemast saab raportist vastavast osast.

1) Rahvastiku- ja õpilaste arvu prognoos

1. Lääne-Viru maakonna rahvaarv kahaneb sõltumata rändest võrreldes lähteaastaga (2021 a) prognoosiperioodil iga-aastaselt tulenevalt elanike vanusstruktuurist igal juhul. Väljarände puudumisel väheneb rahvaarv aastaks 2030 u 2500 elaniku võrra ja aastaks 2040 u 6000 võrra, rände-eelduste realiseerudes aastaks 2030 u 5000 võrra ja aastaks 2040 u 11 000 elaniku võrra.
2. Aastaks 2030. väheneb sündide arv võrreldes lähteaastaga u 40 lapse võrra tasemele u 500 sündi aastas. Väljarände jätkumisel on kahanemine kiirem, ligikaudu 20%. Aastaks 2030 sünnib maakonnas võrreldes lähteaastaga enam kui sada last vähem.
3. Lasteaiaaegaste laste arv maakonnas kahaneb käesoleva kümnendi lõpuks sõltumata rändekäitumisest, väljarände puudumisel u 500 lapse võrra ja väljarände korral kuni 750 (enam kui 20%) lapse võrra tasemele u 2400 last. Aastatel 2030-2040 stabiliseerub laste arv mõlema stsenaariumi korral.
4. Põhikoolieas laste arv väheneb aastaks 2030 u 700 lapse võrra ehk u 12%. Sündimus- ja rändekäitumise mõju õpilaste arvule ilmneb prognoosiperioodi teisel poolel. Ilma väljarändeta kahaneb õpilaste arv aastaks 2040 tasemele u 4400 last, väljarändega tasemele u 3800 last ehk enam kui kolmandiku võrra.
5. Gümnaasiumieas noorte arv kasvab järgneval kuuel aastal tulenevalt olemasolevast rahvastiku vanusstruktuurist igal juhul. Ka järgneva 15 aasta vaates noorte arv olulist kahanemist ei toimu.
6. Arvestades klassikomplekti standardsuuruseks 24 õpilast klassis, läks möödunud õppeaastal maakonnas kooli 27 komplekti jagu õpilasi. Aastatel 2030 ja 2040 alustaks maakonnas kooliteed vastavalt kuni 6 ja 10 komplekti võrra vähem lapsi.

Soovitused:

- Maakonna alushariduse asutuste võrgustikus pole lähima 5 aasta perspektiivis suuremaid muudatusi ette näha. 10 aasta vaates, kui laste arv väheneb 500-750 võrra, võib olla vajalik rühmasid konsolideerida. Arvestades ka riigi poliitika suundumusi, siis nii kaua, kuni ka väiksemate asutuste (tegevuskohtade) puhul on võimalik ja mõistlik rühmasid komplekteerida,

võiks alusharidus ka tulevikus olla kättesaadav võimalikult kodu lähedal. Juhul, kui laste arv rühmas langeb 10 lapseni või alla selle, võib tekkida küsimus, kas eraldiseisva rühma komplekteerimine on otstarbekas või on mõistlik lapsed liita mõne muu lähedalasuva alusharidusasutuse juurde. (KOV)

- Põhikooli laste arv hakkab oluliselt langema alates 2030. aastast ning 2040. aastaks võib olla vajalik põhikoolide klassikomplektide vähenemine võrreldes lähteaastaga ligi kolmandiku võrra, so 242 klassikomplektilt 157-183 klassikomplektini. Arvestades I ja II aste põhihariduse kodulähedase kättesaadavuse tagamist ka riikliku poliitikana, võib suurem vajadus olla just III kooliastme konsolideerimiseks. (KOV, MKS)
- Koolivõrgu märkimisväärses konsolideerimiseks tuleb Lääne-Virumaal valmis olla 2030ndatel aastatel. Enne seda, ehk lähema kümne aasta jooksul tuleks koolipidajatel kujundada arusaam ja plaan konsolideerimist ning suunata koovõrgu arendused (investeeringud, õpetajate järelkasv, kaasuvad teenused, koolihoonete kasutamise mitmeotsarbelisus jm) 2030+ muutuste vaatesse. (KMS, KOV)

2) Haridusvõrgu näitajad personalivõimekuste, taristu kui kulude vaates

1. Maakonna lasteaedades töötab 341 lasteaiaõpetajat, 320 neist munitsipaallasteaedades. Maakonna üldhariduskoolides töötab 676 õpetajat, neist 602 munitsipaalkoolides.
2. Maakonnas tervikuna on 53% lasteaiaõpetajatest vanemad kui 50 eluaastat. Maakonna põhikoolide õpetajatest on 57% õpetajatest vanemad kui 50 eluaastat. Gümnaasiumiõpetajate koosseis on kõigi õpetajate keskmisest kõrgemas vanuses. Enam kui 50-aastaste õpetajate osakaal on 65%.
3. Maakonnas on munitsipaalomandis haridusasutuste kasutuses netopinda kokku ligi 148 tuhat m², sellest koolide pinda 110 tuhat m² ja lasteaedade pinda 37 tuhat m². Lasteaialapse kohta on pinda keskmiselt 15 m² ja kooliõpilase kohta 18 m². Suurima pinnaga KOVides on enam kui 24 m² õpilase kohta, enamikus jääb see vahemikku 12-17 m² õpilase kohta.
4. Kohamaksumused lasteaedades jäävad vahemikku 315 kuni 556 eurot lapse kohta kuus. Üldjuhul on kõrgema kohamaksumusega väikese rühmade ja laste arvuga asutused.
5. Kohamaksumused koolides jäävad vahemikku 94 kuni 537 eurot õpilase kohta kuus.
6. Maakonna omavalitsuste kulud üldhariduskoolide pidamiseks on 2021. aastal suurusjärgus 27,6 miljonit eurot. Kuludest üle poole moodustab õpetajate palgafond mahus u 14,8 miljonit eurot, sealhulgas on gümnaasiumiõpetajate palgafondi maht kokku 1,75 miljonit eurot. Tugispetsialistide palgafondi suurus maakonnas on ligi 1,3 miljonit eurot.

Soovitused:

- Kujundada maakonnaülene (KOVide koostöös) õpetajate järelkasvu ja koolituste planeerimise süsteem, sest alushariduses on pensioniikka jõudmas lähema 5 aasta jooksul 24% ja lähema 10 aasta jooksul veel 29% õpetajatest ning koolide õpetajatest lähema viie aasta jooksul 24% ja kümne aasta jooksul veel 33%. Seega on 10 aasta vaates vajalik leida juurde umbes pooled uued (noored) õpetajad. (OVL, MKS)
- Koolide taristu arendamisel tuleb leida lahendusi selle optimaalsemaks kasutamiseks – koolide pinda oleks kulutõhusa kasutamise vaates vajalik vähendada maakonna vaates ca kolmandiku võrra (so ca 36 tuhat m²). Taristu arendamisel tuleks võtta suund väikemate koolide puhul nende mitmeotsarbelise kasutamise suunas, kuhu koondada nii lasteaed, põhikool kui ka kaasuvad kogukonna vabaaja- ja kultuuriteenused (nt raamatukogu, kultuurikeskus, noortekeskus jm). Koolihoonete muutumine kogukondliku tegevuse mitmeotstarbelisteks hooneteks on ka riigi hariduspoliitika üks suundumusi. (KOV, MKS)

3) Tuge vajavate õpilaste profiili ja nende toe tagamise võimekused

1. Maakonna omavalitsuste ja nende asutuste (munitsipaallasteaiad ja -koolid) koosseisus on 2021. aasta augusti seisuga loodud 80,2 tugispetsialisti (logopeed, eripedagoog, sotsiaalpedagoog,

psühholoog) ametikohta. Kõige enam on eripedagooge (26,7 ametikohta). Logopeede on 23,8, sotsiaalpedagooge 20,2 ja psühholooge 9,5 ametikoha jagu. Lisaks on asutustes 32,9 abiõpetaja või õpetaja abi, 16,5 tugisõpetaja ja 2,5 HEV koordinaatori ametikohta.

2. Tugispetsialistide keskmine töötasu 1398 eurot kuus on kõrgem õpetaja töötasu alammäärast.
3. Omavalitsuste haridusjuhtide hinnangul on ideaalolukorraga võrreldes hetkel puudu enam kui 77 ametikoha jagu spetsialiste (logopeed, eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog) ehk praegu on kaetud vaid 51% koguvajadusest. Täiendava rahastuse vajadus, arvestades keskmise brutotasuga 1400 eurot kuus, on maakonnas kokku enam kui 1,7 miljonit eurot.
4. Lääne-Virumaal õpib tuge vajavate laste koolis maakonna õpilastest 3% (178 last), mis on veidi kõrgem Eesti keskmisest (2,5%).
5. Erinevat liiki tuge vajavaid õpilasi on koolides (v.a. tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud koolid) enam kui tuhat.
6. Üldtuge vajab 1275 õpilast (22% õpilastest), tõhustatud tuge 383 (7%) ja erituge 85 õpilast (1%). Kadrina vallas rakendatakse enam kaasavat haridust, tõhustatud tuge vajavate õpilaste osakaal nn tavakoolis on vastavalt 15%, Tapa vallas 8%. Teistes omavalitsustes on vastav näitaja 6% või madalam.
7. Erirühmadest on maakonna kolmes lasteaias (Rakvere, Tamsalu ja Haljala) tasandusrühmad (kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lastele), kus käis möödunud õppeaastal kokku 39 last. Sobitusrühmad on avatud viies omavalitsuses (kokku kaheksas lasteaias) ja neis on lapsi kokku 64.
8. Näpi Koolis on lapsi kõikidest maakonna omavalitsustest, enim Rakvere linnast, Vinni ja Rakvere vallast ning ka teistest maakondadest. Porkuni Koolis on enim teiste maakondade õpilasi. Koolis on õpilasi kõikidest Lääne-Viru maakonna omavalitsustest, enim Tapa ja Vinni vallast. Mihkli kooli õpilased on pärit valdavalt väljastpoolt kooli asukohamaakonda.

Soovitused:

- Panustada tugispetsialistide arvu suurendamisse, eriti lasteaiades. Sarnaselt õpetajate järelkasvu tagamise süsteemi kujundamisele luua ka tugispetsialistide järelkasvu süsteem. (KOV, MKS)
- Monitoorida regulaarselt ja vahetada omavalitsuste kogemusi kaasava hariduse rakenduspraktikatest (nt suhteliselt suured varieeruvused kaasavas hariduses olevate tõhustatud ja eritoeaga laste osakaalude vahel). Ühtlustada kaasava hariduse rakenduspraktikaid maakonnas. (OVL)
- Tugiteenuste tagamise süsteemi täpsemad soovitused vaata all pool.

4) Õpetajate ja tugispetsialistide ning lapsevanemate küsitlus

1. Kaasavat haridust mõistetakse pigem laias tähenduses, kus tähelepanu vajavad nii erivajadustega kui ka andekad õpilased ning igale lapsele tuleb leida temale sobivad õpitingimused.
2. Tuge vajavate laste vanemad eelistavad toe kvaliteedile kooli lähendust. Õpetajad ja tugispetsialistid asetavad esikohale hariduse kvaliteedi.
3. Tuge vajavate laste toe tagamise korralduses eelistatakse tavakoolide eriklasse.
4. Leitakse, et vähemalt maakonnas on eraldi tuge vajavate laste kool vajalik. Samuti, et vajalik oleks hariduse tugiteenuste kompetentsikeskus.
5. Õpetajad ja tugispetsialistid leivad, et lapse toe tagamine peaks lähtuma ennekõike iga lapse individuaalsetest vajadustest.
6. Lapsevanemate rahulolu lapse toetamise koolides on kõrge, kuid kurdetakse tugiteenuste ja tugispetsialistide puuduse üle.

Soovitused:

- Monitoorida regulaarselt õpetajate ja tugispetsialistide arvamust tugevajavate õpilaste õppekorralduse küsimustes. (KOV, OVL)

- Monitoorida regulaarselt lapsevanemate rahuolu teenustega ja hinnanguid õppekorraldusele. (KOV, OVL)
- Esitada regulaarselt lapsevanematele koolide tegevust kirjeldavaid ja tulemuslikkuse raporteid. (KOV)
- Analüüsida, millised meetmed on võimalik kasutusele võtta, et tagada võimalikult kodulähedaselt parim võimalik tuge vajavate laste õpikeskkond; s.t mitte teha olulisi kompromisse hariduse kvaliteedi ja läheduse vahel. (MKS, KOV)
- Suurendada lapsevanemate nõustamist lapse toe vajaduse ja selle korralduse viiside valikute selgitamiseks. (KOV, OVL)

5) Riigigümnaasiumi mõju Lääne-Virumaa gümnaasiumivõrgule

1. Senised riigigümnaasiumide avamise kogemused näitavad, et need ei ole oluliselt mõjutanud ülejäänud maakonna gümnaasiumivõrku. Gümnaasiumiastmeid ei ole kas üldse suletud või on suletud teistel põhjustel.
2. Riigigümnaasiumide kohtade arv on väiksem kui maakonnas on gümnaasiumis õppida soovivaid õpilasi, mistõttu ka riigigümnaasiumide avamise järel ei ole maakonna ülejäänud gümnaasiumide õpilaste arv oluliselt vähenenud.
3. Põhikoolijärgsetes koolivalikutest gümnaasiumi ja kutsekeskhariduse vahel ei ole proportsioonid viimastel aastatel muutunud (gümnaasiumi valib ca 71% ja kutsehariduse 26% põhikooli lõpetajatest).
4. Õpilaskodude kasutajaid on riigigümnaasiumides pigem vähe, nendeks on kohad tagatud koostöös kutsekoolide õpilaskodudega.
5. Riigigümnaasiumi personali värbamine ei ole oluliselt mõjutanud ülejäänud maakonna koolide õpetajaskonda (valdavas osas tulevad üle suletavate munitsipaalgümnaasiumide õpetajad ning uued õpetajad mujalt).
6. Riigigümnaasiumid arvestad huvitegevust õppekava valikainetena, mistõttu jääb huvitegevuse ja -koolide pakkumise võimalus KOVidele.
7. Riik on võtnud poliitikasuunana jõulisemalt sidustada ametikoolide ja riigigümnaasiumide koostööd. Rakvere riigigümnaasiumile ja ametikoolile on selles spetsiaalne ootus.

Soovitused:

- Arvestades gümnaasiumiõpilaste arvu prognoosi Lääne-Virumaal (ca 1000 õpilast järgmisel 10 aastal), ametikoolivalikut põhikooli järgselt ja ametikooli võimalusi õppekohti pakkuda, siis säilib Lääne-Virumaal vajadus ca 400 munitsipaalgümnaasiumi kohta järele. Seega on maakonnas ca 2-3 munitsipaalgümnaasiumile koht ka pikemas perspektiivis, mis võrreldes praegusega samas tähendab, et gümnaasiume peaks olema poole vähem. (MKS, KOV)
- KOVidel koostöös Põhja-Eesti Ühistranspordikeskusega vaadata üle ja vajadusel muuta bussigradikuid, et tagada gümnaasiumis ja ametikoolis õppijatele mugavad võimalused koolis käia. (OVL)
- KOVidel (nt läbi VIROLi) osaleda aktiivselt Rakvere gümnaasiumi arendustegevustes ja näha selles maakonna haridusruumi mitmekesistamise võimalust. (OVL, KOV, MKS)
- Riigigümnaasiumi ja KOVide koostöös tagada õppijatele head võimalused osaleda huvitegevuses ja -hariduses. (KOV)

6) Riigi hariduspoliitika suundade mõju haridusruumile

1. Kaasav haridus on jätkuvalt riigi hariduspoliitika siht.
2. Suureneb tuge vajavate laste hulk ja vajadus nendega tegeleda, sh koolieelses eas.
3. Riik jätkab keskhariduse vastutuse kallutamist keskvalitsuse poole, mistõttu tuleb KOVidel olla valmis, et nad peavad enda peale võtma ka enam kulusid.
4. Põhikooli I ja II astme haridus tuleb tagada võimalikult kodu lähedal, III astme haridust on kahanevates piirkondades soovitatav koondada suurmatesse keskustesse.
5. Kasvab vajadus võtta haridustaristut mitmeotsarbelisse kasutusse. Võib eeldada, et nii selle kui koolivõrgu korrastamise finantseerimiseks avanevad riiklikud programmid.

6. Üha olulisemana tõusetub haridusvaldkonna (õpetajad, tugispetsialistid, haridusjuhid) personaliarenduse ja järelkasvu tagamise vajadus, mida on tõhus tagada KOVide koostöös.
7. Kasvab vajadus integreerida hariduse-, sotsiaal- ja tervise valdkonda toe vajaduse terviklikuks tagamiseks. Sellega kasvab tõenäoliselt KOVide koostöövajadus.
8. Suureneb õppijate individuaalsete vajaduste tagamise ja õpiteede kujundamise vajadus (paindlikkus haridussüsteemis).

Soovitused:

- Riigi poliitika suundade tõenäolistest mõjudest tulenevad soovitused maakonna haridusruumi kujundamisele on käsitletud eelnevates ja järgmistes punktides.
- Arvestades õppurite individuaalsete vajaduste arvestamise ja tagamise poliitikamuudatusi ja riigi vastavad plaane on maakonnal avajalik kujundada valmisolek loimida sotsiaal-, tervise- ja haridusteenuseid ning tugevdada KOVide koostööd selle tarbeks. (MKS, OVL)
- Luua maakonnas süsteem, mis tagab andekate lastega süsteese tegelemine ja nende võimete arendamise. (OVL, MKS)

7) Haridusliku erivajadusega õpilaste toetamise ja maakonna haridusalase koostöö mudelite disain

7.1) Kujundada Näpi koolist maakonna KOVide koostöös peetav kool, selleks:

- Soovitus on asutada omavalitsuste poolt ühiselt läbi Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu ühine tuge vajavate laste kool (selle õiguslikuks vormiks oleks erakool). (OVL)
- Juhul kui ühiselt asutatud koolis ei ole võimalik maakonnas kokku leppida, siis alternatiivne valik on sõlmida kooli pidava omavalitsuse ja kõikide teiste maakonna omavalitsuste vahel pikaajaline leping, millega reguleeritakse teenuste jätkusuutlikkuse tagamise põhimõtted (finantseerimine, investeringute tegemine, teenuste tagamine, osalemine teenuste sisu kujundamises). Leping kinnitada omavalitsuste volikogudes, kuna KOVid võtavad sellega finantsilisi kohustusi üle eelarveaasta. Usalduse kasvades ja koostöö õigustades on tulevikus võimalik liikuda ühise kooli (õiguslikus vormis ühisasutus) mudeli suunas. (OVL)
- Esitatud kulumudeli kohaselt kujuneks ühise koolipidamise kogukulu omavalitsustele suurusjärgus ligi 300 tuhat eurot aastas. Sellest garanteeritud baasrahastus (sõltumata asjaolust, kas koolis käib omavalitsuse õpilasi) u 70 tuhat eurot aastas. (OVL, KOV)

7.2) Konsolideerida tugiteenuste tagamise võimekust maakonnas, selleks:

- Liikuda tugiteenuste arendamise ja koostöötasandi integreerimisega edasi samm-sammult.
- Esiteks, käivitada tugispetsialistide koordineerivad koostöökogud, kelle üheks ülesandeks oleks tugiteenuste arendamise suundade maakonna-üleste lahenduste valikute ettepanekute tegemine. Need ettepanekud on sisendiks maakonna arengustrateegias vastavate kokkulepete sõlmimiseks. (OVL, MKS)
- Maakonna arengustrateegias leppida kokku KOVides rakendavad tugiteenuste tagamise ja arendamise mudelid ja teenuste minimaalsed baastasemed. Nende kokkulepete rakendusemudelite kujundamiseks ja strateegia rakendamise monitoorimiseks moodustada VIROLi juurde vastavad töörühmad. (OVL, MKS)
- Käivitada maakonna ühine tuge vajavate laste kool ning hakata selle juurde samm-sammult arendama tugiteenuste II tasandi teenuseid. Alguses võivad need olla projektipõhised (nt ühised koolitused, metoodiliste materjalide ja kogemuste vahetamised, kvisioonid jm). (OVL, MKS)
- Arvestada koostööl põhinevate teenuste ja vastava korraldusmudelite arendamisel perspektiiviga, et sellesse lülituvad ka tervise- ja sotsiaalteenused (vähemalt tuge vajavatele lastele) ja ühiselt pakutate teenuste korralduslik ja õiguslik vorm võimaldada sotsiaal-, tervise- ja haridusteenuste loimimist. (OVL, MKS)

7.3) Maakonna haridusruumi koordineerimise tugevdamiseks:

- Kujundada maakonna KOVide koostöös haridusvaldkonna väljakutsetega järjepidevaks tegelemiseks sobiv koordinatsioonisüsteem, mis aitaks kaasa valdkonna strateegia kujundamisele, selleks vajalike eelduste analüüsimisele, teeks ettepanekuid maakondliku koostöö lahenduste ja rakenduste osas jne. (OVL)

- Selleks moodustada Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu juurde maakonna hariduse nõukoda, mille liikmeteks on KOVide volitatud esindajad ja teised olulised maakonna haridusvaldkonna koostööpartnerid. Vajadusel luua hariduse nõukoja valdkonna väljakutsete põhiseid alatöörühmi. (OVL)
- Hariduse nõukoja esimeseks oluliseks ülesandeks võiks olla maakonna arengustrateegia haridusvaldkonna sisuosa kujundamine, sh käesolevas uurimisraportis tehtud ettepanekutega edasi tegelemine ja kokkulepete ettevalmistamine ja edaspidi maakonnas selle elluviimise monitoorimine. (OVL; MKS)
- KOVidel eraldada VIROLile täiendavat ressursi maakonnaülese haridusvaldkonna koordinatsiooni tegevuste tugevdamiseks. Esialgu on selleks vajalik ühe maakondliku haridusruumi arendamise koordinaatori ametikoht. (KOV, OVL)

8) Juhis koolipidajatele koolivõrgu arendamise ja korrastamise vajaduste analüüsimiseks

- Vaadata üle ja vajadusel kohendada sobivamaks käesolevas raportis esitatud töövahend/ juhise. (OVL, KOV)
- Võimalusel kasutada maakonnas ühesugust juhise (st selle kohendused leppida kokku VIROLi hariduse töörühmades). (OVL)
- Soovitame kõikidel koolipidajatel viia läbi analüüs kõigi omavalitsuse koolide suhtes ning seejärel mõtestada tulemusi ja vajalikke tegevusi koolijuhtide, omavalitsusjuhtide ja teiste sihtgruppidega. (KOV)

9) Juhtrühma seminaril arutatud ja prioriseeritud tegevussuunad

Eeltoodud soovitud tulenevaid tegevussuundi arutati projekti lõpuseminaril laiendatud juhtrühmaga. Arutelude käigus leiti, et prioriteetsemad tegevused, mille osas tuleks lahendused leida 2022. aastal, on (need ei ole tähtsuse järjekorras, vaid samaaegsed tegevused):

1. Maakondliku haridusvaldkonna koostöö tugevdamine, VIROLi juurde maakonna hariduse nõukoja loomine, mille raames oleks esmasteks ülesanneteks:
 - a. haridusruumi koordinaatori ametikoha loomine ja käivitamine;
 - b. õpetajate ja tugispetsialistide ning (HEV) lapsevanemate rahulolu järjepidev seiramine (nt ka KOV tasandil);
 - c. andekate laste toetamise süsteemi loomine KOVide koostöös;
 - d. KOVide koostöös haridustöötajate ja -juhtide personaliarenduse ja järelkasvu tagamise süsteemi ja tegevuste väljatöötamine;
 - e. formaal- ja mitteformaalhariduse lõimise tegevused.
2. Ühise HEV kooli osas kokkuleppe sõlmimine, sh:
 - a. tugispetsialistide võrgustiku arendamine selle juures (perspektiivis selle juures ka järelkasv ja värbamine).
3. Tugispetsialistide värbamiseks täiendava ressursi leidmine KOVides fookusega varajasele märkamisele, sh alushariduses.
4. Koostöö tihendamine KOVide ja riigigümnaasiumi vahel, sh:
 - a. huvitegevuse ja -hariduse ühtseks tagamiseks;
 - a. ühistranspordi liinide kohendamiseks riigigümnaasiumi ja ametikooli õppurite vajadustest lähtuvalt.

Sissejuhatus

Lääne-Viru maakonnas oli õppeaastal 2020/2021 50 alus- ja üldharidusteenust osutavat asutust, kus õppis kokku ligi 9600 last ja noort. Lähiaastad toovad maakonna haridusvõrgus kaasa olulisi muudatusi. Aastal 2022 alustab Rakveres tööd 540 õpilasele mõeldud riigigümnaasium, mille tõttu lõpetavad Rakvere linna munitsipaalkoolid keskhariduse andmise, mis tähendab, et kahest linna gümnaasiumist saavad põhikoolid. Mõtestamist vajab küsimus, milline on riigigümnaasiumi prognoositav mõju maakonna teistele gümnaasiumitele. Samuti vajab arutelu ja lahendust tuge vajavate laste (hariduslike erivajadustega lapsed) õpetamise korraldus maakonnas, kuna riik lõpetab Rakvere vallale üle antud tuge vajavate laste kooli (Näpi Kool) täiendava finantseerimise. Lisaks on oluline panna maakonna haridusvõrgu väljakutsed laiemalt riigi hariduspoliitilisse konteksti.

Käesoleva töö eesmärk on anda sisend Lääne-Virumaa omavalitsustele otsuste tegemiseks maakonna haridusvõrgu tuleviku osas. Analüüs annab ülevaate maakonna haridusvõrgu ja -asutuste hetkeolukorrast ning pakub välja lahendusi võimalikeks muudatusteks, pidades silmas nii laiemaid suundumusi kui ka prognoositavat nõudlust. Analüüs on suunatud eelkõige maakonnaülestele küsimustele. Aruteludest projekti juhtühmaga lähtuvalt on nendeks gümnaasiumihariduse ja tuge vajavate laste õpetamise tulevik ning täiendavalt ka maakonnaülene haridusvaldkonna koostöö. Analüüs lähtub asjaolust, et alus- ja põhihariduse korraldus on iga kohaliku omavalitsuse otsustada, kuid üldised tähelepanekud võrgu korraldamise osas tuuakse ka sellel tasandil välja.

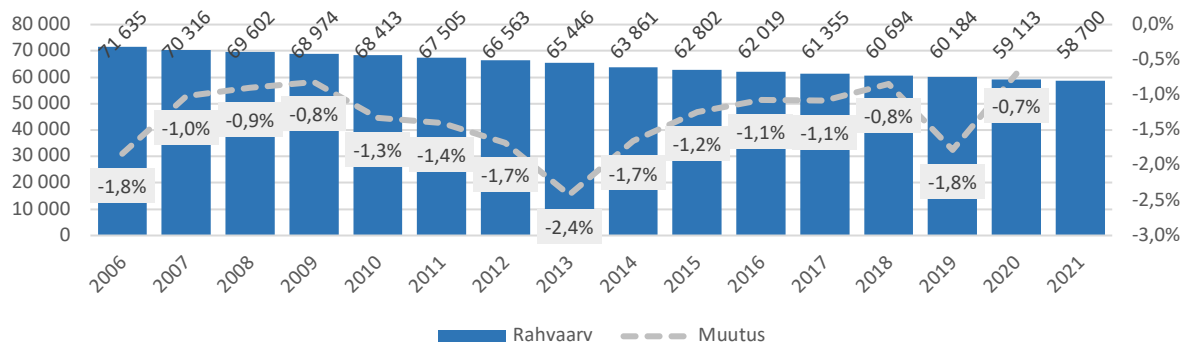
Maakonna haridusvõrgu analüüs on jaotatud kuude blokki. Esimeses osas on analüüsitud maakonna seniseid rahvastikuarenguid ning koostatud rahvastikuprognos aastani 2040, keskenduses haridusvaldkonna seisukohast peamistele vanusegruppidele. Teine peatükk annab ülevaate maakonna haridusvõrgust, sh alus-, põhi- ja gümnaasiumiharidus, õpetajad ja tugispetsialistid ning õppeasutuste kinnisvara ja finantseerimine. Kolmas osa keskendub tuge vajavatele lastele, välja on toodud nii üle-eestiline pilt, maakonna hetkeseis kui ka Näpi Kooliga seonduv. Lisaks sisaldab osa ka maakonna koolide õpetajate ja tugispetsialistide ning tuge vajavate laste vanemate ankeetküsitluste tulemusi. Neljas peatükk keskendub riigigümnaasiumitele ning viies maakonna hariduskorralduse tulevikustsenaariumitele. Kuues osas on välja toodud juhis, mille abil saavad koolipidajad hinnata oma asutuste erinevaid näitajaid ning neid võrrelda teistega.

Analüüsi on koostanud OÜ Cumulus Consulting uurimisrühm koosseisus Mihkel Laan, Hannes Orgse ja Kersten Kattai, selle tellijaks oli Lääne-Viru Omavalitsuste Liit. Koostajad avaldavad tänu kõigile kaasamõtlejatele ja panustajatele!

1. Maakonna rahvastik ja teenusevajaduse prognoos

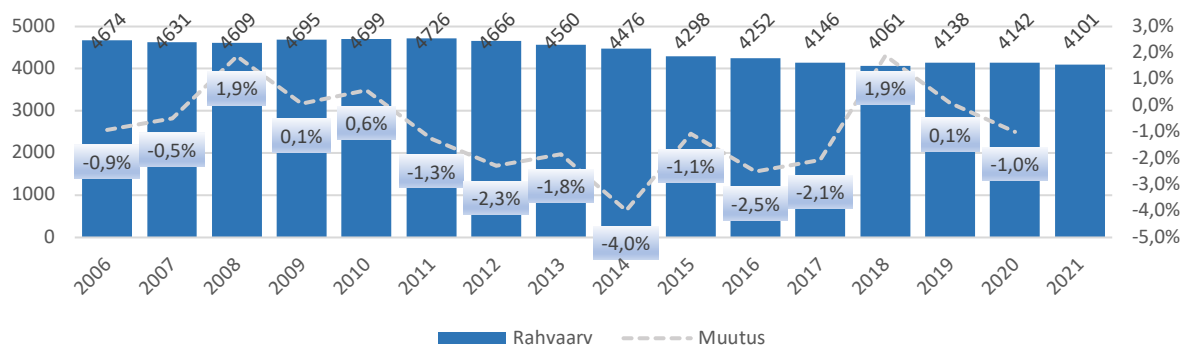
1.1. Rahvastikuarengud maakonnas

Lääne-Viru maakonnas elas 2021. aasta alguse seisuga 58 700 elanikku. Viimase 15 aasta jooksul on maakonna rahvaarv vähenenud ligi 13 000 elaniku võrra ehk aastakeskmiselt -1,2% (joonis 1).

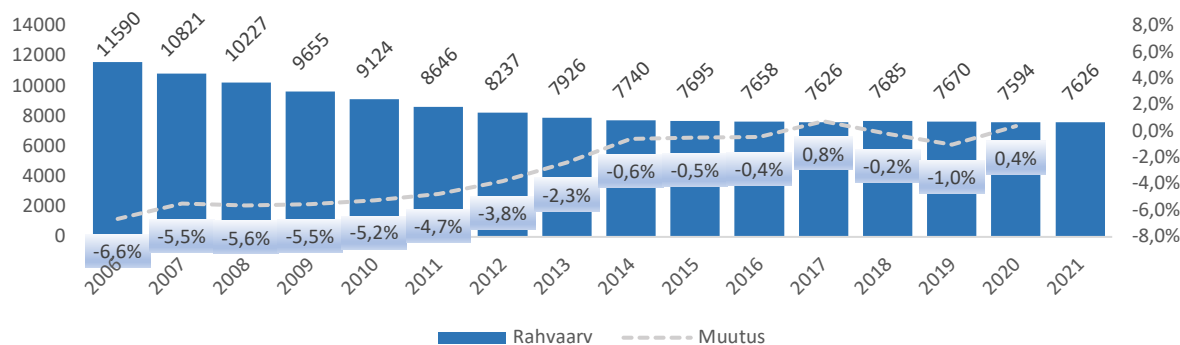
Joonis 1. Rahvaarv Lääne-Viru maakonnas 2006-2021 (Rahvastikuregister)

Kuni 6-aastaste elanike arv on kokku kahanenud ligi 600 võrra, aastakeskmiselt 0,7%. Viimasel viiel aastal on see püsinud u 4100 lapse tasemel (joonis 2).

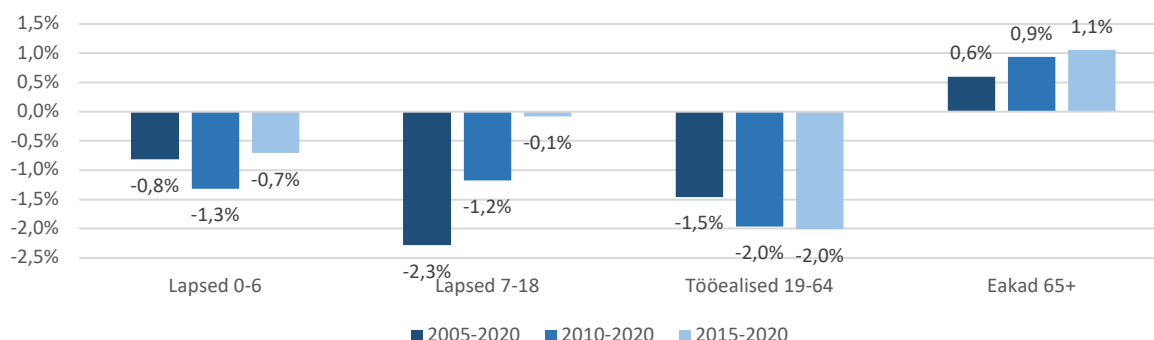
Joonis 2. Vanuserühma 0-6 muutus Lääne-Viru maakonnas 2006-2021 (Rahvastikuregister)

Vanuserühma 7-18 kiire kahanemine leidis aset perioodi algupoolel. Kui 15 aastat tagasi oli lapsi vanuserühmas ligi 11 600, siis 2021. aastal u 7600 ehk 4000 võrra vähem. Samas on möödunud kuuel aastal vanuserühma arvukus olnud stabiilne (joonis 3).

Joonis 3. Vanuserühma 7-18 muutus maakonnas 2006-2021 (Rahvastikuregister)

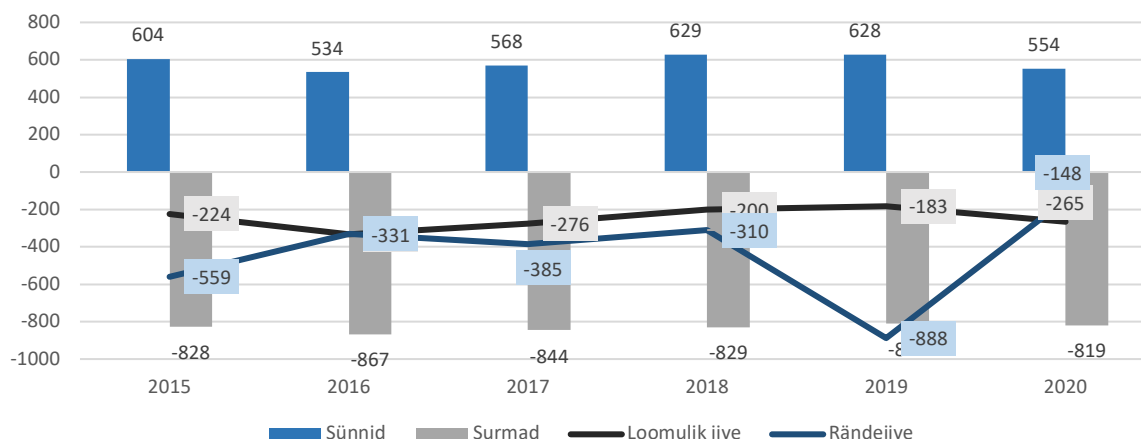
Kui nooremate vanuserühmade kahanemise tempo on viimastel aastatel aeglustunud, siis tööaliste osas on see vastupidiselt kiirenud. Tööealine elanikkond (vanuserühm 19-64) on viimasel kümnendil kahanenud keskmiselt 2% võrra aastas. Eakate arvukus (vanuserühm 65+) on suurenenud kasvavas tempos (joonis 4).

Joonis 4. Aastakeskmine muutus vanuserühmades perioodidel aastatel 2006-2021 (Rahvastikuregister)

2021. aasta alguse seisuga moodustavad kuni 6-aastased 7%, 7-18 aastased 13%, tööealised 58% ning 65-aastased ja vanemad 22% maakonna elanikkonnast.

Loomulik iive on maakonnas negatiivne ehk surmade arv ületab sündide arvu. Viimasel kuuel aastal on maakonnas tervikuna olnud 524-629 sündi aastas, aastakeskmiselt 586 sündi. Keskmisest kõrgema sündide arvuga olid aastad 2018 ja 2019. Aastakeskmiselt on surmasid olnud 833. Samuti on rändeiive olnud negatiivne. Viimasel kuuel aastal on aastakeskmiselt lahkunud 437 inimest enam kui saabunud. Suurim negatiivne saldo oli aastal 2019. Samas võib selle aasta rändeiive olla mõjutatud muudatustest rahvastikuregistris (jõustunud 2.01.2019), kui toimus kohaliku omavalitsuse täpsusega rahvastiku registriandmete täpsustamine (joonis 5).

Joonis 5. Loomulik- ja rändeiive maakonnas (Rahvastikuregister)

Suurimad rändeliikumised toimuvad vanuserühmas 20-39 ja on sooliselt diferentseeritud. Kui naisi lahkub enim vanuserühmas 20-24, siis meeste osas on väljaränne 39. eluaastani jaotunud pigem ühtlaselt. Laste ja eakate rändeliikumised on vähesed.

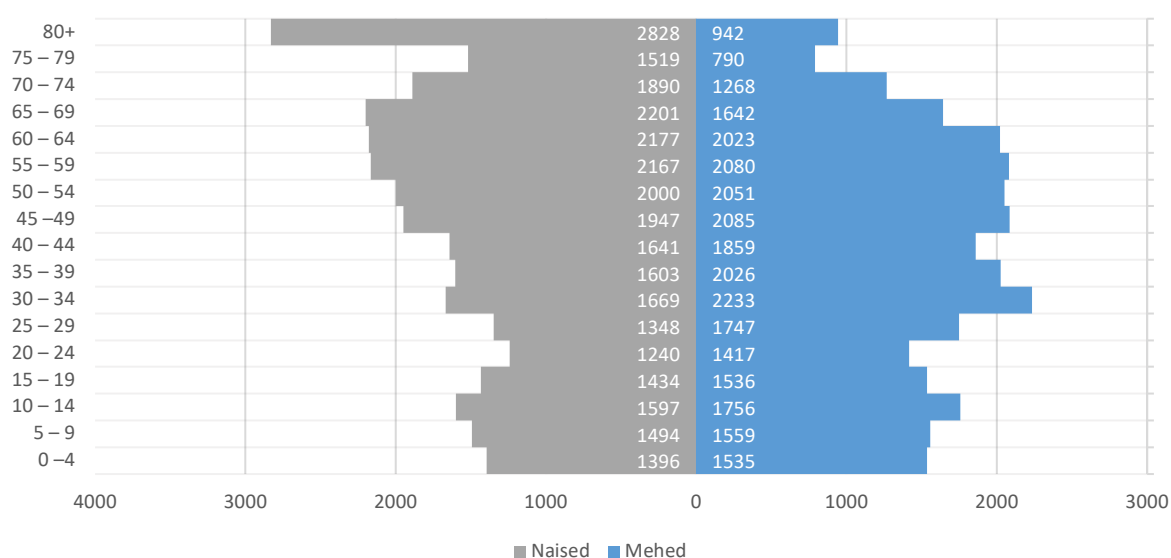
Ülalpeetavate määr iseloomustab ülalpeetavate (0-14-aastaste ning 65-aastaste ja vanemate) põlvkondade summaarse arvukuse suhet tööaliste (15-64-aastaste) arvukusse. Mida väiksem see suhe on, seda väiksem koormus on tööelistel. Maakonna näitaja 0,62 on võrreldes Eesti keskmisega (0,58) kõrgem. Demograafiline töötururisk indeks arvutatakse kui 5-14-aastaste elanike ja 55-64-aastaste elanike arvukuse suhe. Indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate ja sealt väljuvate põlvkondade arvukuse vahet (tasakaalus rahvastiku korral võrdub ühega). Maakonnas on tööturule sisenevad põlvkonnad väiksemad kui sealt väljuvad. Indeksi väärtus tasemel ligi 0,76 on madalam Eesti

keskmisest (0,86). Sugude suhe näitab meeste arvu suhtena 100 naise kohta. Kui sugude suhe on maakonna kogurahvastikus tasakaalus, siis peamises fertiilses eas vanusrühma vaates on mehi oluliselt enam (tabel 1).

Tabel 1. Demograafilised näitajad maakonnas

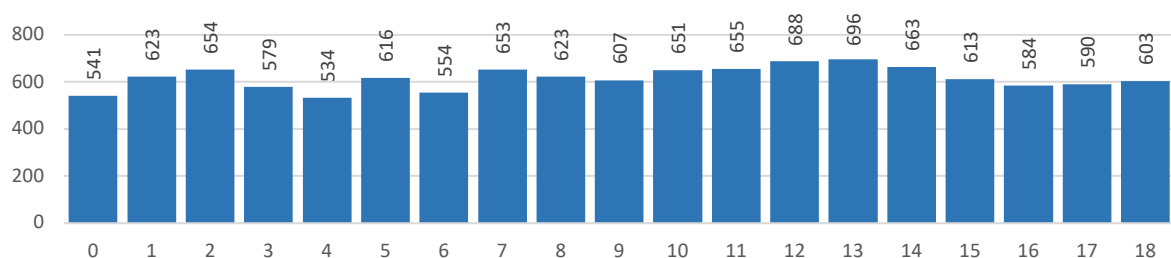
Lääne-Viru maakond	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ülalpeetavate määr	0,53	0,54	0,55	0,57	0,58	0,60	0,62
Demograafilise töötururinde indeks	0,75	0,74	0,73	0,74	0,74	0,74	0,76
Sugude suhe	0,93	0,94	0,94	0,94	0,95	0,94	0,95
Sugude suhe vanuserühmas 20-39	1,21	1,25	1,26	1,28	1,28	1,26	1,27

Suurimad vanuserühmad maakonnas on vahemikus 45-64 eluaastat (enam kui 4000 elanikku viieaastastes vanuserühmades ehk keskmiselt 800 inimest aastakäigu kohta). Kuni 29. eluaastani on vanuserühmade suurus üldjuhul väiksem kui 3000 elanikku. Seega ei ole elanike jaotus vanuselisel tasakaalus. Väiksemad põlvkonnad sisenevad lähikümnendil peamisse viljakasse ikka (sündide vanusjaotuse alusel), mis toob kaasa sündide arvu kahanemise. Sooline jaotus on kogurahvastiku vaates tasakaalus, samas on potentsiaalselt taastootvas vanuses naiste osakaal väiksem (joonis 6).

Joonis 6. Rahvastiku vanusstruktuur Lääne-Viru maakonnas 2021 (Rahvastikuregister)

Maakonna suuremad sünnipõlvkonnad (enam kui 650 last) on juba põhikooli II ja III astmes. Kuni 7-aastaste põlvkonnad on mõningate eranditega väiksemad (joonis 7).

Joonis 7. Lapsed vanuses 0-18 eluaastat maakonnas seisuga 1.01.2021 (Rahvastikuregister)

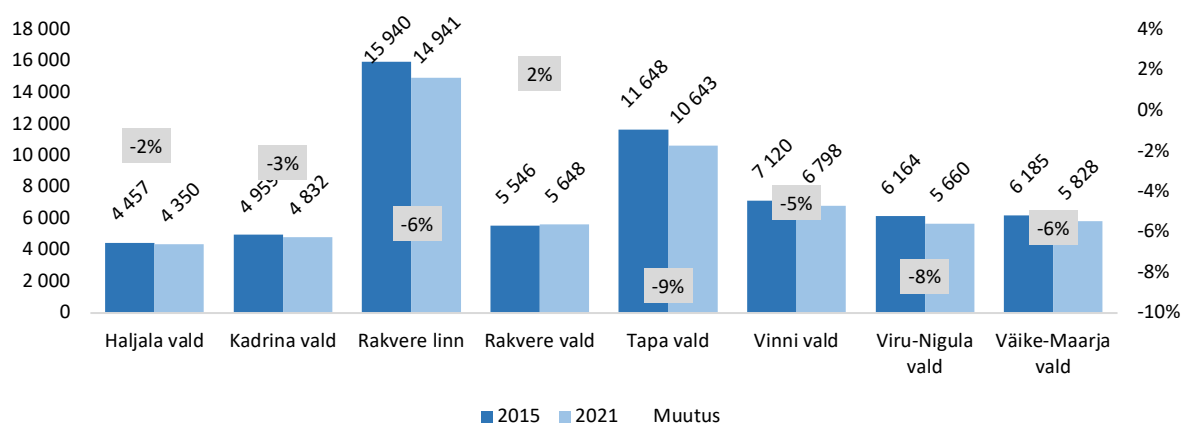
1.2. Rahvastikuarengud omavalitsustes

Lääne-Virumaa kaheksast omavalitsusüksusest on suurima elanike arvuga Rakvere linn, maakonnakeskuses elab ligi 15 000 elanikku ehk veerand maakonna elanikest. Teistest omavalitsustest on märgatavalt suurema elanike arvuga ka u 10 600 elanikuga Tapa vald. Ülejäänud omavalitsustes on elanikke vahemikus 4300 kuni 6800. Rahvaarvu muutuse tempo möödunud 15 aastal on omavalitsustes olnud erinev. Rahvaarv on aastakeskmiselt enam kui protsendi võrra kahanenud Viru-Nigula (-1,6%), Väike-Maarja ja Tapa (-1,4%) ning Vinni vallas (-1,2%). Kahanemise tempo on olnud aeglasem Haljala vallas (-0,9%), Kadrina vallas ja Rakvere linnas (-0,8%) ning Rakvere vallas (-0,5%). Võrreldes 15-aasta taguse ajaga on elanikke maakonnas enam kui 11 600 ehk 17% võrra vähem (tabel 2).

Tabel 2. Rahvaarv ja rahvaarvu muutus maakonna omavalitsustes (Rahvastikuregister)

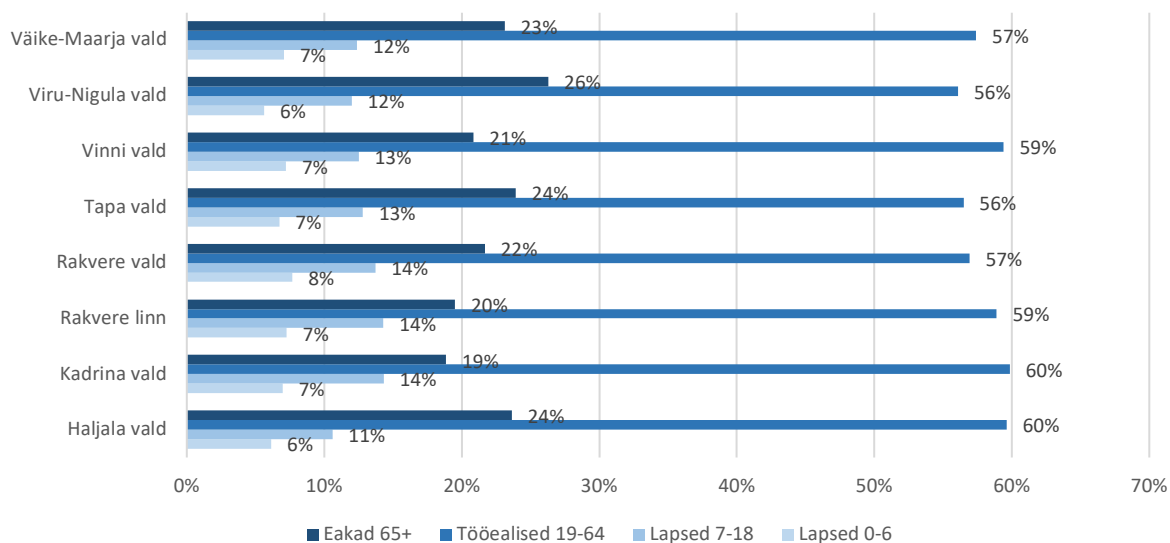
	Rahvaarv 2006	Rahvaarv 2021	Muutus 2006-2021	Muutus 2006-2021	Aastakeskmine muutus 2006-2021	Rahvaarvu osakaal 2021
Haljala	4 993	4 350	-643	-13%	-0,9%	7%
Kadrina	5 462	4 832	-630	-12%	-0,8%	8%
Rakvere vald	6 069	5 648	-421	-7%	-0,5%	10%
Rakvere linn	17 094	14 941	-2 153	-13%	-0,8%	25%
Tapa	13 534	10 643	-2 891	-21%	-1,4%	18%
Vinni	8 336	6 798	-1 538	-18%	-1,2%	12%
Viru-Nigula	7 437	5 660	-1 777	-24%	-1,6%	10%
Väike-Maarja	7 391	5 828	-1 563	-21%	-1,4%	10%
Lääne-Viru maakond	70 316	58 700	-11 616	-17%	-1,1%	100%

Viimase kuue aasta vaates saab omavalitsuste rahvaarvu muutuses eristada kolme trendi. Jätkuvalt kiirelt (5% või enam) on kahanenud Vinni, Väike-Maarja, Viru-Nigula ja Tapa valla ning Rakvere linna elanikkond. Paari protsendi võrra on kahanenud Haljala ja Kadrina valla elanikkond. Paari protsendi võrra on kasvanud elanike arv Rakvere vallas (joonis 8).

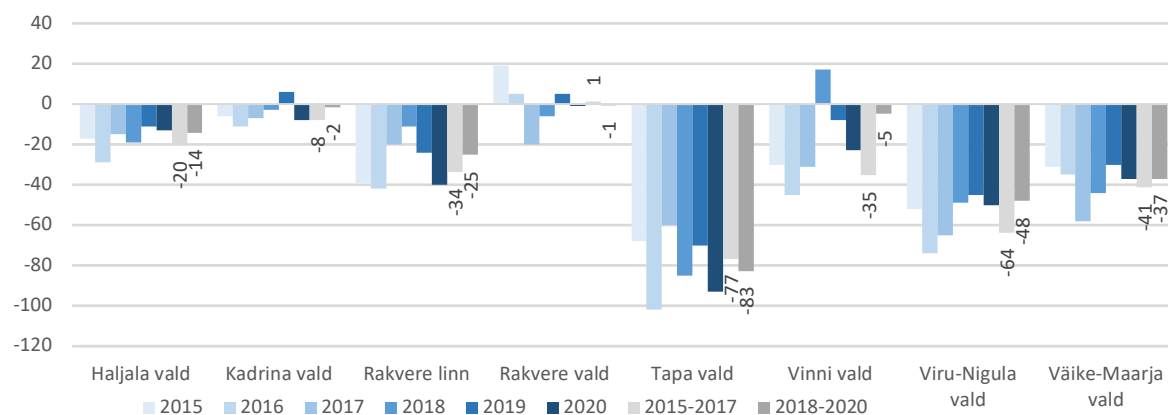
Joonis 8. Rahvaarv maakonna omavalitsustes seisuga 1.01.2021 (Rahvastikuregister)

Omavalitsuste rahvastiku vanusjaotuses on erinevused. Kõige enam noori (kuni 18 eluaastat) on Rakvere linnas (22%, sh 7-18 eluaastat 14%) ning Kadrina ja Rakvere vallas, kõige vähem Haljala vallas (17%). Tööealiste osakaal on suurim Kadrina ja Haljala vallas (60%) ja väikseim Tapa ja Viru-Nigula vallas (56%). Eakate osakaal on Eesti keskmisest (20%) kõrgem kõikides omavalitsustes peale Kadrina valla ja Rakvere linna (joonis 9).

Joonis 9. Vanuserühmade osakaal omavalitsuste rahvastikus 2021 (Rahvastikuregister)

Nii perioodide kui ka omavalitsuste lõikes on sündimus- ja suremuskäitumises erinevused. Kui aastatel 2015-2017 kahanes rahvaarv maakonnas loomuliku iibe tulemusena aastakeskmiselt 278 inimese võrra, siis aastatel 2018-2020 214 inimese võrra. Loomulik iive on olnud enim negatiivne Tapa vallas, mõnevõrra vähem Viru-Nigula ja Väike-Maarja vallas. Arvestades elanike koguarvu on Rakvere linna absoluutnumbrid väikesed. Loomulik iive on olnud tasakaalu lähedane Kadrina ja Rakvere vallas (joonis 10).

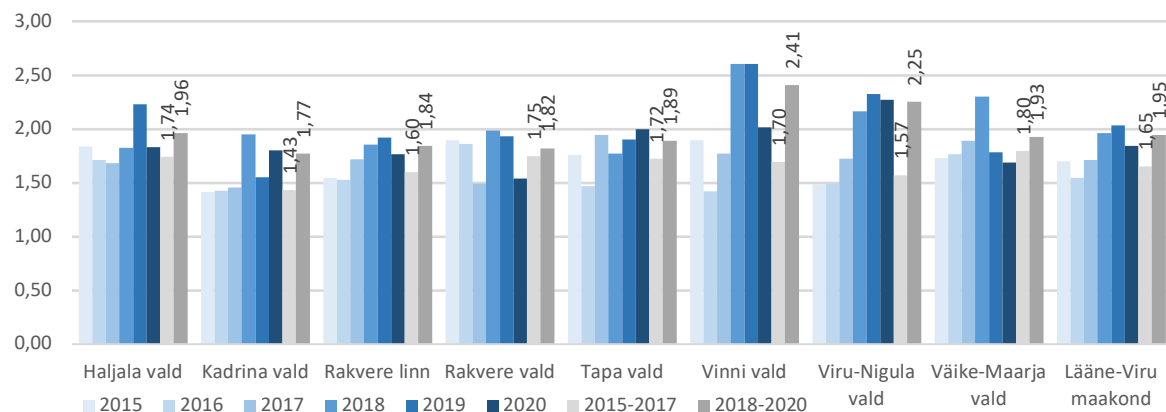

Joonis 10. Aastakeskmise loomulik iive omavalitsustes 2015-2020 (Rahvastikuregister)

Sündide arvu langust on osalt (lisaks sisserrändele) aidanud pidurdada sündimuskäitumises aset leidnud muutused ja perepoliitika meetmed (nt kolmanda lapse kõrgem toetus). Samas on ema keskmine vanus lapse sünnil nii Eestis tervikuna kui ka Lääne-Viru maakonnas kasvanud. Kui aastal 2015 oli maakonnas 29-aastaste ja nooremate naiste osakaal sündide arvukuses 56%, siis 2020. aastal juba 47%. Selline trend võib tulenevalt riigi perepoliitika jm mõjudest veel ka järgnevatel aastatel jätkuda, kuid arvestades bioloogilisi tegureid, mitte lõputult. Rahvaarvult väiksemate põlvkondade peamisse viljakasse ikka jõudmisel hakkab sündide arv paratamatult vähenema.

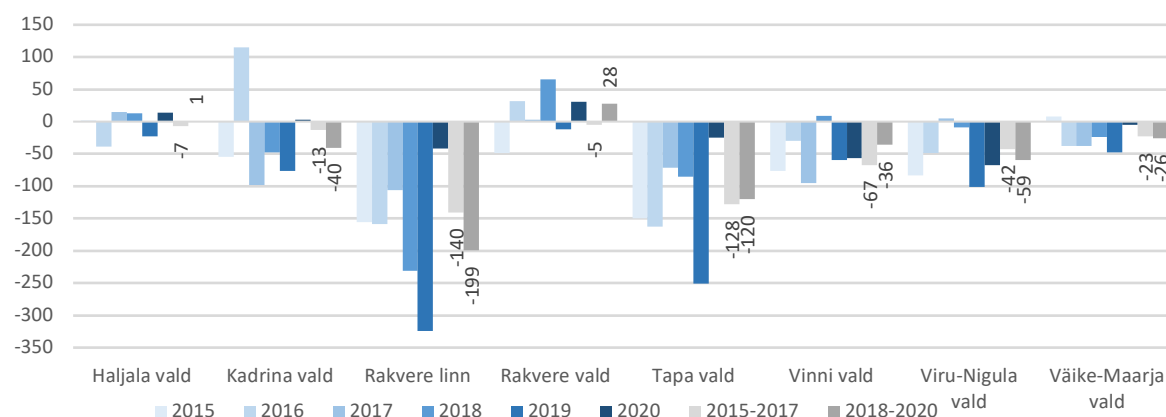
Summaarne sündimuskordaja on Lääne-Viru maakonnas viimasel kuuel aastal olnud vahemikus 1,55 kuni 2,03 last viljakas eas naise kohta, keskmiselt 1,8 last. Seejuures on aastatel 2015-2017 kordaja olnud keskmiselt 1,65 ja aastatel 2018-2020 1,95 last. See on mõnevõrra allpool rahvastiku taastetaset (keskmiselt 2,1 last), kuid kõrgem võrreldes Eesti keskmisega, mis oli 2020. aastal 1,58 last viljakas eas naise kohta.

Omavalitsustes aset leidnud sündimuskäitumises on varieeruvusi. Haljala, Vinni, Viru-Nigula ja Väike-Maarja vallas on sündimuskordaja maakonna keskmisest kõrgem. Rakvere ja Tapa vallas samaväärsel tasemel. Rakvere linnas ja Kadrina vallas maakonna keskmisest madalam. Samas tuleb eriti just väiksema rahvaarvuga omavalitsuste puhul arvestada, et ka väiksemad kõikumised sündide arvu absoluutväärtuses omavad suuremat mõju summaarse sündimuskordaja väärtusele (joonis 11).

Joonis 11. Summaarne sündimuskordaja omavalitsustes 2015-2020 (arvestused rahvastikuregistri andmetel)

Nii perioodide kui ka omavalitsuste lõikes on rändekäitumine olnud erinev. Perioodil 2015-2017 oli rändesaldo maakonnas negatiivne aastakeskmiselt 425 inimese võrra ja aastatel 2018-2020 negatiivne aastakeskmiselt 451 inimese võrra. Rändeaktiivsus ei jaotu maakonna territooriumil ühtlaselt. Kõige enam elanike on lahkunud suuremate omavalitsustest ehk Rakvere linnast ja Tapa vallast. Kui linnas ületas lahkujate arv möödunud kolmel aastal eelmise perioodi, siis Tapa vallas on väljaränne olnud samaväärne mõlemal perioodil. Vinni, Viru-Nigula, Väike-Maarja ja Kadrina vallas on väljaränne olnud ajas püsiv. Rändesaldo on olnud tasakaalus Haljala vallas ning positiivne Rakvere vallas. Rändesaldo vaates tuleb siiski teadvustada, et 2018-2020 aastate rändenumbrate üheks mõjutajaks oli üle Eesti toimunud omavalitsuse täpsusega elanikkonna registreerumine konkreetse elukohta ning varasemalt omavalitsuse täpsusega registreeritud elanikkond omavalitsuste rahvaarvudes ei sisaldu (joonis 12).

Joonis 12. Rändeiive maakonna omavalitsustes (Rahvastikuregister)

Kokkuvõtvalt on viimasel kuuel aastal loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu kasvule olnud vastavalt -0,4% ja -0,7% aastas. Loomuliku iibe mõju on aastakeskmiselt olnud kõige suurem Tapa (-0,9%) ja Väike-Maarja (-0,7%) vallas. Rändeiibe negatiivne mõju on aastakeskmiselt olnud ühest protsendist kõrgem Rakvere linnas ja Tapa vallas (tabel 3).

Tabel 3. Loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu muutusele omavalitsustes 2015-2020 (Rahvastikuregister)

Loomuliku iibe jaotus	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Keskmine
Haljala vald	-0,4%	-0,7%	-0,3%	-0,4%	-0,3%	-0,3%	-0,4%
Kadrina vald	-0,1%	-0,2%	-0,1%	-0,1%	0,1%	-0,2%	-0,1%
Rakvere linn	-0,2%	-0,3%	-0,1%	-0,1%	-0,2%	-0,3%	-0,2%
Rakvere vald	0,3%	0,1%	-0,4%	-0,1%	0,1%	0,0%	0,0%
Tapa vald	-0,6%	-0,9%	-0,5%	-0,8%	-0,6%	-0,9%	-0,7%
Vinni vald	-0,4%	-0,6%	-0,4%	0,2%	-0,1%	-0,3%	-0,3%
Viru-Nigula vald	-0,8%	-1,2%	-1,1%	-0,8%	-0,8%	-0,9%	-0,9%
Väike-Maarja vald	-0,5%	-0,6%	-0,9%	-0,7%	-0,5%	-0,6%	-0,6%
Kokku	-0,4%	-0,5%	-0,4%	-0,3%	-0,3%	-0,4%	-0,4%
Rändeiibe jaotus	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Keskmine
Haljala vald	0,0%	-0,9%	0,3%	0,3%	-0,5%	0,3%	-0,1%
Kadrina vald	-1,1%	2,3%	-1,9%	-1,0%	-1,5%	0,1%	-0,5%
Rakvere linn	-1,0%	-1,0%	-0,7%	-1,5%	-2,1%	-0,3%	-1,1%
Rakvere vald	-0,9%	0,6%	0,1%	1,2%	-0,2%	0,6%	0,2%
Tapa vald	-1,3%	-1,4%	-0,6%	-0,8%	-2,3%	-0,2%	-1,1%
Vinni vald	-1,1%	-0,4%	-1,3%	0,1%	-0,8%	-0,8%	-0,7%
Viru-Nigula vald	-1,3%	-0,8%	0,1%	-0,2%	-1,7%	-1,2%	-0,8%
Väike-Maarja vald	0,1%	-0,6%	-0,6%	-0,4%	-0,8%	-0,1%	-0,4%
Kokku	-0,9%	-0,5%	-0,6%	-0,5%	-1,5%	-0,3%	-0,7%

Võrreldes nooremas eas (kuni 49 eluaastat) rahvastiku vanusstruktuuri 2021. aastal viie aasta taguse ajaga (sh arvestades sünde), joonistub maakonna ja omavalitsuste lõikes välja suhteliselt sarnane rändedünaamika. Väljarändajatest on valdav osa vanusrühmas 20-34 eluaastat, sealhulgas on raskuskese vanuserühmas 30-34 eluaastat. Kuni 19-aastaste ja vanemate kui 45 aastaste hulgas on rändeliikumised väheldased (tabel 4).

Tabel 4. Kuni 49-aastaste rändesaldo perioodil 2016-2021 vanuserühmades omavalitsustes (Rahvastikuregister)

Vanusrühm	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald	Lääne-Viru maakond
0-4	-8	14	24	3	17	-26	-8	-4	12
5-9	13	-2	7	40	0	21	-53	30	56
10-14	8	4	-72	62	-21	45	-14	-3	9
15-19	1	-5	-89	36	-47	7	17	-4	-84
20-24	-27	-46	-193	-10	-111	-63	-89	-41	-580
25-29	-49	-40	-126	-34	-44	-121	-203	-60	-677
30-34	-44	-10	-101	-5	-160	-73	-127	-69	-589
35-39	-8	-8	-68	33	-86	-6	-23	-14	-180
40-44	18	-18	-66	18	-68	-11	20	0	-107
45-49	23	-2	-61	-8	-55	0	31	4	-68
0-49	-73	-113	-745	135	-575	-227	-449	-161	-2208

2021. aastal on maakonna ja üldjuhul ka omavalitsuste suuremad laste aastakäigud juba põhikooli II ja /või III astmes. Järgneval kolmel aastal kasvab oluliselt gümnaasiumieas noorte arv (tabel 5).

Tabel 5. Lapsed 3-aastaste vanuserühmadena seisuga 1.01.2021 (Rahvastikuregister)

	Lääne-Viru maakond	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald
kooli 4-6 aasta pärast	1856	120	161	508	186	317	241	143	180
kooli 3. a. jooksul	1704	109	126	496	178	298	186	129	182
I aste	1883	130	168	508	194	336	220	143	184
II aste	1994	109	192	534	225	344	239	168	183
III aste	1972	114	198	560	197	333	207	178	185
gümnaasium	1777	108	134	448	192	351	184	190	170

Omavalitsuste rahvastikupüramiidid ja kuni 18-aastaste laste täpsem vanusjaotus on esitatud töö lisas.

1.3. Teenusevajaduse prognoosi meetodika ja eeldused

Maakonna rahvastikuprognoos koosneb Lääne-Virumaa kaheksa omavalitsuse rahvastikuprognoosidest, mis on koostatud enimkasutataval kohortkomponendi ehk vanusnihke meetodil. Vanusnihke meetodil koostatud prognoos näitab rahvastikku moodustavate aastakäikude suuruse samm-sammulist teisenemist ühest kalendriaastast järgmisse. Igal aastal lisab sündimus prognoositavasse rahvastikku ühe uue sünnipõlvkonna, vanemate aastakäikude suurus aga väheneb surnute arvu võrra. Avatud rahvastiku puhul muudab aastakäikude suurst ka ränne. Vanusnihke põhimõttel tehtud prognoosi väljund on eri aastakäikude suurus tulevikus.

Tulevast rahvaarvu ja rahvastiku koosseisu mõjutavad kaks olulist tegurit - prognoosi hetkeks kujunenud rahvastiku vanuskoosseis ja see, mis juhtub sündimuse, suremuse ja rändega prognoosiperioodil. Prognoosi lähteaasta rahvastiku vanuskoosseis on prognoosi hetkeks juba kujunenud ehk see mõjutab ühtemoodi kõiki prognoosi stsenaariume. Seega tekib stsenaariumide vaheline erinevus sündimus-, suremus- ja rändekäitumisest.

Prognoosi tulemused on esitatud aastate 2021-2040 kohta. Kuni 16-aastaselt perioodil on rahvastikuarengute peamiseks mõjutajaks rände protsessid, seejärel aga eelkõige soo-vanuskoosseis ning sündimus- ja suremuskäitumine. Milliseks reaalsuses kujuneb rahvastiku dünaamika aastani 2040, sõltub seega peamiselt siiski lähituleviku tegelikust rändekäitumisest.

Prognoosi väljundiks on Lääne-Viru maakonna igale omavalitsusele koostatud baas-stsenaarium ja rändestsenaarium. Baas-stsenaariumis eeldatakse tavapäraselt, et tegemist on suletud rahvastikuga, mis tähendab, et selle koostamisel rännet ei arvestata ning analüüsitakse sündimus- ja suremuskäitumise mõju tuleviku rahvastiku arengule. Seega iseloomustab baas-stsenaarium tänaseks kujunenud rahvastiku sisemist taastevõimet omavalitsustes. Rändestsenaariumis on arvestatud püstitatud eelduste alusel toimuva rändega kõikides omavalitsustes. Prognoosistsenaariumite koostamiseks on kasutatud tarkvara *Spectrum*.

Lähtuvalt analüüsist on püstitatud eeldused, mis jäävad kehtima kogu prognoosiperioodi jooksul. Alushariduses (sõime- ja lasteaiakohad) osalevad 1,5 kuni 6 (k.a) aastased lapsed, põhihariduses osalevad 7-15-aastased lapsed ja gümnaasiumihariduses 16-18-aastased noored. Põhikooli ja gümnaasiumi teenusevajadus tekib jooksva aasta 1. septembri seisuga. Arvestatud on proportsiooniga, mille kohaselt läheb 1 klassi 74% siseneva aasta ja 26% sellest vanema aasta lastest. Prognoosistsenaariumitele püstitatud eelduseid on kirjeldatud järgnevalt.

Baas-stsenaarium (joonistel A):

- püstitatud on eeldused, kus rände protsessidega ei ole arvestatud ehk stsenaarium iseloomustab rahvastiku sisemist taastevõimet;
- Lääne-Viru maakonna meeste ja naiste oodatav eluiga sünnimomendil aastal 2018/2019 (meestel 73,4 ja naistel 81,8 eluaastat) jääb muutumatuks prognoosiperioodi lõpuni.

Rändestsenaarium (joonistel B):

- püstitatud on senisest arengust lähtuvalt sooliselt ja vanuseliselt diferentseeritud rände-eeldused omavalitsuste lõikes. Lähteaastal rändab maakonnast välja 300 elanikku, rändemaht väheneb igal aastal 4% võrra. Stsenaarium iseloomustab võimalikku rahvastiku tulevikuarengut kindlate rände-eelduste realiseerumisel;
- rändajate vanusjaotuse eeldus on püstitatud möödunud aastate toimunud rände vanusjaotuse alusel. Põhiosa väljarändest toimub vanusrühmades 20-34. Kuni 14-aastased ei rända;
- rändajate soolise jaotuse vaates on väljarändajate hulgas mõnevõrra rohkem naisi;
- summaarse sündimuskordaja eelduste aluseks on näitaja viimase kuue aasta dünaamika. Kordajaks on arvestatud maakonna keskmine väärtus 1,8 last fertiilses eas naise kohta ning kordaja jääb samale tasemele prognoosiperioodi lõpuni;

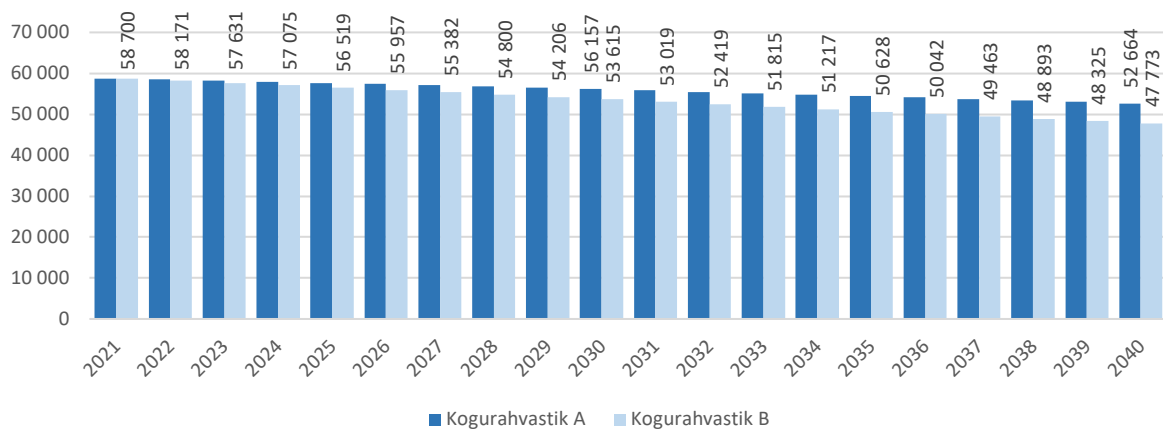
- maakonna meeste ja naiste oodatav eluiga pikeneb.

Väliskeskonna tegurid võivad mõjutada analüüsi järelduste paikapidavust. Majandus on tsükliline ja erinevat liiki kriisid omavad olulist mõju elanikkonna rände- ja sündimuskäitumisele. Oluline on arvestada, et prognoosistsenaariume tuleb vaadata mitte kui tõenäoselt realiseeruvaid, vaid kui negatiivse rändesaldo korral muutuse võimalike piire kirjeldavaid teenusevajaduse tulevikuarenguid võrrelduna rändeliikumisteta arenguga.

Prognoosi väljundiks on rahvaarv maakonna ja omavalitsuste haridusvaldkonna teenusevajaduse seisukohalt olulistes vanuserühmades, samuti on lühidalt esitatud maakonna tervikvaade muudes vanuserühmades. Prognoosi detailsed tulemused omavalitsuste lõikes on esitatud töö lisades.

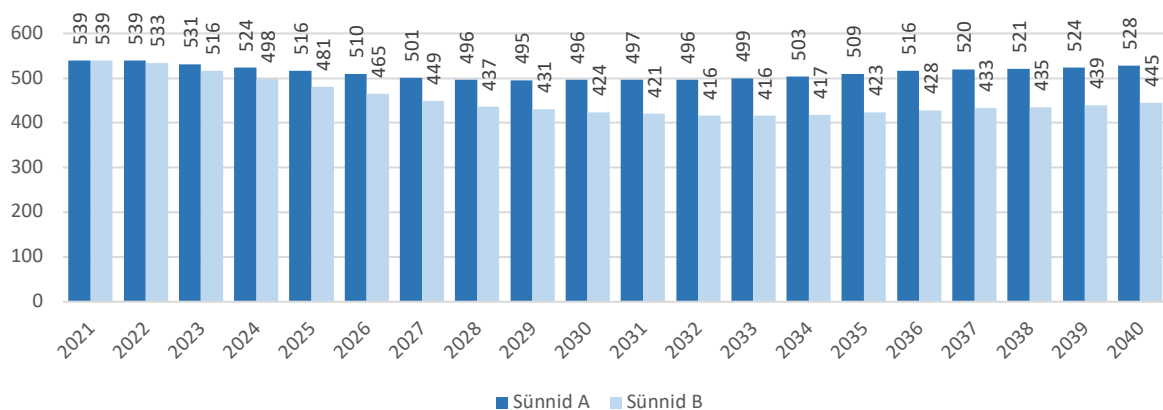
1.4. Teenusevajaduse prognoos aastani 2040

Lääne-Viru maakonna rahvaarv kahaneb sõltumata rändest võrreldes lähteaastaga prognoosiperioodil iga-aastaselt tulenevalt elanike vanusstruktuurist igal juhul. Väljarände puudumisel väheneb rahvaarv aastaks 2030 u 2500 elaniku võrra ja aastaks 2040 u 6000 võrra, rände-eelduste realiseerudes aastaks 2030 u 5000 võrra ja aastaks 2040 u 11 000 elaniku võrra (joonis 13).

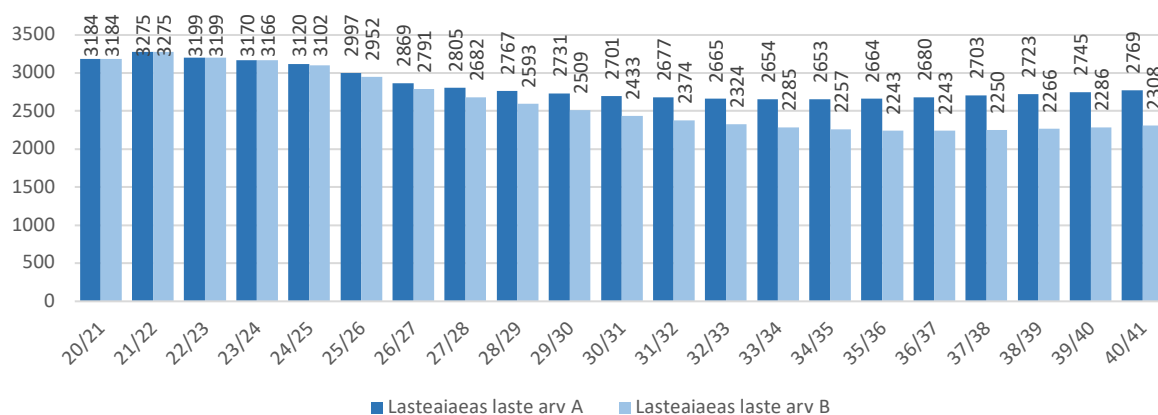
Joonis 13. Maakonna kogurahvastiku prognoos aastani 2040

Viimaste aastate keskmise sündimuskäitumise jätkudes ja rände puudumisel hakkab tuleviku sünnipölvkondade suurus maakonnas kahanema. Aastaks 2030. väheneb sündide arv võrreldes lähteaastaga u 40 lapse võrra tasemele u 500 sündi aastas. Väljarände jätkumisel on kahanemine kiirem, ligikaudu 20%. Aastaks 2030 sünnib maakonnas võrreldes lähteaastaga enam kui sada last vähem (joonis 14).

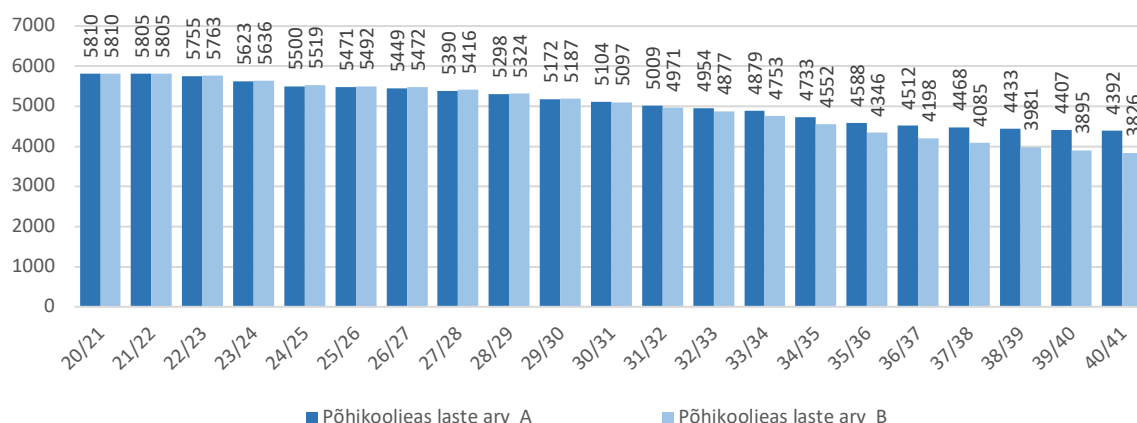
Joonis 14. Maakonna sündide arvu prognoos aastani 2040

Lasteaiaaas laste arv maakonnas kahaneb käesoleva kümnendi lõpuks sõltumata rändekäitumisest, väljarände puudumisest u 500 lapse võrra ja väljarände korral kuni 750 (enam kui 20%) lapse võrra tasemele u 2400 last. Prognoosiperioodi teisel poolel laste arv stabiliseerub mõlema stsenaariumi korral (joonis 15).

Joonis 15. Lasteaiaaas laste arvu prognoos maakonnas aastani 2040

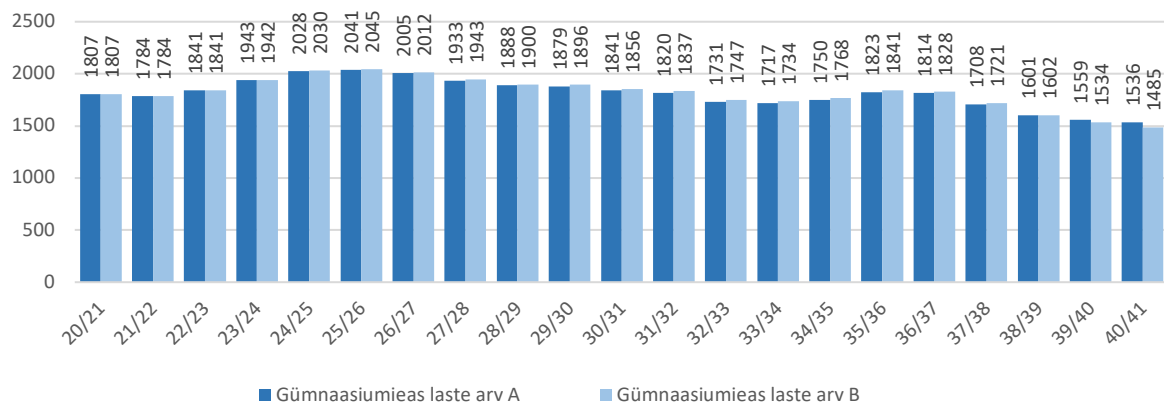
Põhikoolieas laste arv väheneb aastaks 2030 u 700 lapse võrra ehk u 12%. Sündimus- ja rändekäitumise mõju õpilaste arvule ilmneb prognoosiperioodi teisel poolel. Ilma väljarändeta kahaneb õpilaste arv aastaks 2040 tasemele u 4400 last, väljarändega tasemele u 3800 last ehk enam kui kolmandiku võrra (joonis 16).

Joonis 16. Põhikoolieas laste arvu prognoos maakonnas aastani 2040

Gümnaasiumieas noorte arv kasvab järgnevatel kuuel aastal tulenevalt olemasolevast rahvastiku vanusstruktuurist igal juhul. Ka järgneva 15 aasta vaates noorte arv olulist kahanemist ei toimu (joonis 17).

Omavalitsuste lõikes on tuleviku teenusevajaduse muutuse dünaamikas nii sarnasusi kui ka erisusi. Üldreeglina väheneb nii lasteaia- kui ka põhikooli teenusevajadus kõikides omavalitsustes. Rändestsenaariumi realiseerudes kehtib see ka gümnaasiumi/ kutsekooli ea kohta (tabel 6).

Joonis 17. Gümnaasiumieas laste arvu prognoos maakonnas aastani 2040

Tabel 6. Lasteaia-, põhikooli- ja gümnaasiumieas laste arvu muutuse prognoos omavalitsustes 2040

Piirkond	Aasta	Lasteaed	Põhikool	Gümnaasium	Lasteaed	Põhikool	Gümnaasium	Lasteaed	Põhikool	Gümnaasium	
Haljala vald	20/21	195	349	111							
	Baas	2030 A	179	339	105	-16	-10	-6	-8%	-3%	-5%
		2040 A	158	281	105	-37	-67	-7	-19%	-19%	-6%
	Rände	2030 B	179	339	105	-16	-10	-6	-8%	-3%	-5%
		2040 B	158	281	105	-37	-67	-7	-19%	-19%	-6%
Kadrina vald	20/21	256	548	144							
	Baas	2030 A	244	439	155	-12	-109	11	-5%	-20%	7%
		2040 A	254	399	141	-1	-149	-4	-1%	-27%	-3%
	Rände	2030 B	226	435	155	-30	-114	11	-12%	-21%	7%
		2040 B	224	358	134	-32	-191	-10	-12%	-35%	-7%
Rakvere linn	20/21	887	1 620	458							
	Baas	2030 A	702	1 370	520	-185	-250	62	-21%	-15%	14%
		2040 A	757	1 148	405	-130	-472	-53	-15%	-29%	-12%
	Rände	2030 B	585	1 344	520	-302	-276	62	-34%	-17%	14%
		2040 B	578	905	369	-309	-716	-88	-35%	-44%	-19%
Rakvere vald	20/21	332	595	189							
	Baas	2030 A	286	518	188	-47	-77	-1	-14%	-13%	-1%
		2040 A	295	462	164	-37	-133	-25	-11%	-22%	-13%
	Rände	2030 B	292	549	206	-40	-46	17	-12%	-8%	9%
		2040 B	315	497	182	-17	-98	-7	-5%	-16%	-4%
Tapa vald	20/21	561	1 010	360							
	Baas	2030 A	489	875	319	-71	-135	-41	-13%	-13%	-11%
		2040 A	502	811	266	-58	-199	-94	-10%	-20%	-26%
	Rände	2030 B	412	858	319	-149	-152	-41	-27%	-15%	-11%
		2040 B	384	650	242	-176	-360	-117	-31%	-36%	-33%
Vinni vald	20/21	376	654	187							
	Baas	2030 A	304	600	199	-72	-54	13	-19%	-8%	7%
		2040 A	317	493	175	-58	-161	-12	-16%	-25%	-6%
	Rände	2030 A	265	592	199	-110	-62	12	-29%	-10%	7%
		2040 B	259	414	164	-117	-240	-23	-31%	-37%	-12%
Viru-Nigula vald	20/21	259	494	191							
	Baas	2030 A	210	382	145	-50	-112	-46	-19%	-23%	-24%
		2040 A	235	360	112	-25	-134	-78	-10%	-27%	-41%
	Rände	2030 A	171	374	144	-89	-120	-46	-34%	-24%	-24%
		2040 B	176	281	101	-84	-213	-89	-32%	-43%	-47%
Väike-Maarja vald	20/21	319	539	168							
	Baas	2030 A	263	485	189	-56	-54	20	-17%	-10%	12%
		2040 A	274	434	146	-45	-105	-22	-14%	-19%	-13%
	Rände	2030 A	244	481	189	-75	-58	20	-24%	-11%	12%
		2040 B	243	392	139	-76	-147	-29	-24%	-27%	-17%
MAAKOND KOKKU	20/21	3 184	5 810	1 807							
	Baas	2030 A	2 677	5 009	1 820	-507	-801	13	-16%	-14%	1%
		2040 A	2 793	4 390	1 513	-392	-1 420	-294	-12%	-24%	-16%
	Rände	2030 B	2374	4971	1837	-811	-838	30	-25%	-14%	2%
		2040 B	2337	3778	1436	-847	-2 032	-371	-27%	-35%	-21%

Arvestades klassikomplekti standardsuuruseks 24 õpilast klassis, läks möödunud õppeaastal maakonnas kooli 27 komplekti jagu õpilasi. Aastatel 2030 ja 2040 alustaks maakonnas kooliteed vastavalt kuni 6 ja 10 komplekti võrra vähem lapsi (tabel 7).

Tabel 7. Esimesse klassi minevate laste arvu prognoos maakonna omavalitsustes aastani 2040

	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru- Nigula vald	Väike- Maarja vald	Lääne- Viru maakond	Klassikompl arv
A 25/26	40	56	178	63	110	84	47	56	634	26,4
B 25/26	40	56	177	64	110	84	47	56	635	26,4
A 30/31	35	47	139	56	89	60	38	49	514	21,4
B 30/31	35	46	131	58	83	57	35	47	492	20,5
A 35/36	32	44	126	51	89	55	39	48	485	20,2
B 35/36	32	40	103	53	73	47	31	44	424	17,7
A 40/41	29	45	129	51	92	55	42	49	491	20,5
B 40/41	29	39	96	54	70	44	32	43	407	17,0

2. Maakonna haridusvõrk

2.1 Maakonna haridusasutused

Lääne-Viru maakonnas oli 20/21 õppeaastal 50 haridusasutust. Alusharidusteenust osutas neist 29, millest 26 olid munitsipaalomandis ja 3 eraomandis, kokku käis neis enam kui 2700 last. Üks lasteaed on Viru-Nigula vallas, mis tegutseb kolmes asukohas (Viru-Nigula, Kunda, Aseri). Kaks alusharidust andvat asutust on Haljala ja Kadrina vallas, mõlemal juhul on üks asutus eraldiseisev ning teine kooli koosseisus. Väike-Maarja vallas on kaks eraldiseisvat lasteaeda, lisaks on lasteaiaühmad Simuna Kooli koosseisus. Rakvere vallas on 3 munitsipaallasteaeda, neist 2 ühendatud koolidega. Lisaks tegutseb Rakvere vallas üks eralasteaed. Rakvere linnas on 3 munitsipaallasteaeda, samuti tegutseb maakonnakeskuses Eralasteaed Kaur, lasteaiaühm on ka Waldorfkoolil. Kõige enam on alusharidust andvaid asutusi Tapa ja Vinni vallas (mõlemas 6), Tapa vallas on 3 neist eraldi asutused ja 3 kooli koosseisus¹, Vinni vallas 3 eraldiseisvat asutust ja 3 kooli koosseisus (tabel 8).

Tabel 8. Maakonna alusharidusasutused (laste arv 20/21 õppeaastal)

Lasteaiad	munitsipaal	eraomand	Kokku
Haljala vald	167		167
Haljala Lasteaed Pesapuu	114		114
Võsu Kool	53		53
Kadrina vald	219		219
Kadrina Lasteaed Sipsik	197		197
Vohnja Lasteaed-Algkool	22		22
Rakvere linn	594	166	760
Eralasteaed Kaur		145	145
Rakvere Kungla Lasteaed	194		194
Rakvere Rohuaia Lasteaed	214		214
Rakvere Triinu Lasteaed	186		186
Rakvere Waldorfkool		21	21
Rakvere vald	200	71	271
Eralasteaed Tiki-Triki		71	71
Lasila Põhikool	14		14
Sõmeru Lasteaed Pääsusilm	156		156
Veltsi Lasteaed-Algkool	30		30
Tapa vald	503		503
Jäneda Kool	11		11
Lehtse Kool	35		35
Tamsalu Lasteaed Krõll	149		149
Tapa Lasteaed Pisipõnn	223		223
Tapa Lasteaed Vikerkäär	75		75
Vajangu Põhikool ²	10		10
Vinni vald	304		304
Roela Lasteaed-Põhikool	27		27
Kulina Lasteaed	27		27
Laekvere Kool	45		45
Lasteaed Tõrutõnn	75		75
Tudu Kool	16		16
Vinni Lasteaed Tõruke	114		114
Viru-Nigula vald	225		225
Viru-Nigula valla lasteaed Kelluke	225		225
Väike-Maarja vald	266		266
Rakke Lasteaed Leevike	65		65
Simuna Kool	44		44

¹ 2021/2022 õppeaastast liideti Vajangu Põhikooli lasteaed Tamsalu Lasteaed Krõlliga, säilis Vajangu õppekoht ühe liitühmaga.

² Vt p 1

Üldkokkuvõte	2478	237	2715
--------------	------	-----	------

Maakonna alushariduse asutuste võrgustikus pole lähimas perspektiivis suuremaid muudatusi ette näha. Nii kaua, kuni ka väiksemate asutuste (tegevuskohtade) puhul on võimalik ja mõistlik rühmasid komplekteerida, võiks alusharidus ka tulevikus olla kättesaadav võimalikult kodu lähedal. Juhul, kui laste arv rühmas langeb 10 lapseni või alla selle, võib tekkida küsimus, kas eraldiseisva rühma komplekteerimine on otstarbekas või on mõistlik lapsed liita mõne muu lähedalasuva alusharidusasutuse juurde. Seda eeldusel, et lahendus on logistiliselt ning sisuliselt võimalik ja põhjendatud.

Õppeaastal 2020/2021 oli Lääne-Virumaal 33 üldhariduskooli, sh 29 munitsipaalomandis, 3 eraomandis ja üks riigikool (tabel 9). Sarnaselt alusharidusele on kaks üldharidust andvat asutust nii Haljala kui ka Kadrina vallas. Kui Haljala vallas on kaks põhikooli, siis Kadrina vallas üks suurem kool (Kadrina Keskool) ning selle kõrval vaid 12 õpilasega Vohnja Lasteaed-Algkool. Viru-Nigula vallas on kolm kooli – kaks neist on enam kui 100 õpilasega põhikoolid (Aseri ja Vasta) ja üks gümnaasium (Kunda). Neli üldhariduskooli on Vinni vallas ja Väike-Maarja vallas, neist üks on mõlemal valla puhul gümnaasium (vastavalt Vinni-Pajusti ja Väike-Maarja). Rakvere vallas on 5 munitsipaalikooli, neist 3 on nn tavaõppega põhikoolid. Lisaks tegutseb vallas Näpi Kool, mis Rakvere valla pidamisel olev tuge vajavatele laste kool ning 15 õpilasega Veltsi algkool.

Kõige enam (6) oli 20/21 õppeaastal üldhariduskoole Tapa vallas ja Rakvere linnas. Tapa valla kuuest koolist on kaks gümnaasiumid (Tapa ja Tamsalu), kaks 9-klassilised põhikoolid (neist üks vene õppekeelega), üks algkool³ ja üks riigiomandis olev tuge vajavate laste kool (Porkuni). Rakvere linna kuuest koolist kolm on munitsipaalikoolid (neist kaks gümnaasiumid) ja kolm erakoolid (Rakvere Eragümnaasium, Rakvere Waldorfkool ja tuge vajavate lastele mõeldud Mihkli Kool, vt tabel 9).

Õppeaastal 22/23 avatakse Rakveres riigigümnaasium, senised linna munitsipaalgümnaasiumid lõpetavad keskhariduse andmise ja jätkavad põhikoolidena. Rakvere linn on otsustanud, et vähemalt lähimas perspektiivis jätkatakse kolme munitsipaalpõhikooliga. Teistes omavalitsustes 2021. a septembri seisuga koolivõrgu osas planeeritud muudatusi ei ole. Perspektiivis on maakonna üldhariduse võrgustiku osas kolm põhiküsimust:

- **Milline on kuue munitsipaalgümnaasiumi (Kadrina, Tamsalu, Tapa, Vinni-Pajusti, Kunda, Väike-Maarja) tulevik?** Konkreetsemaid plaane muudatusteks on teinud Tapa vald, kes plaanib Tapa ja Tamsalu gümnaasiumite baasil luua ühe nn puhta gümnaasiumi, millel on õpipaigad nii Tapal kui Tamsalus. Teised omavalitsused vähemalt käesoleva raporti koostamise seisuga muudatusi gümnaasiumiastmete puhul ei kavanda.
- **Kas ja milliseid muudatusi tuleb teha põhikoolide võrgustikus?** Ükski omavalitsus peale Rakvere linna konkreetseid muudatusi ei planeeri, samas võib olla küsimuseks III kooliastme säilitamine põhikoolides, kus õpilaste arv on kokku prognoositavalt 40-50. Lisaks on küsimus, millise õpilaste arvuga on mõistlik pidada eraldiseisvat algkooli.
- **Kuidas on korraldatud tuge vajavate laste haridusteenuse osutamine maakonnas peale riigipoolse täiendava toetuse lõppemise Näpi Koolile?** Vastavat küsimust on eraldi analüüsitud käesoleva raporti kolmandas osas.

Lisaks üldhariduskoolidele tegutseb maakonnas ka Rakvere Ametikool, kus oli õppeaastal 2020/21 enam kui 1000 õpilast. Rakvere Ametikooli õpilaste arv kasvas just nimetatud õppeaastal hüppeliselt, kuna ametikool pakub 20/21 õppeaastast alates kutseõppe kõrval ka täiskasvanuharidust (Rakvere Täiskasvanute Gümnaasium lõpetas tegevuse 31.08.2020). Mittestatsionaarset õpet pakub maakonnas veel ka Tapa Gümnaasium. Maakonna haridusvõrku täiendab ka Sisekaitseakadeemia Väike-Maarja õppekeskus.

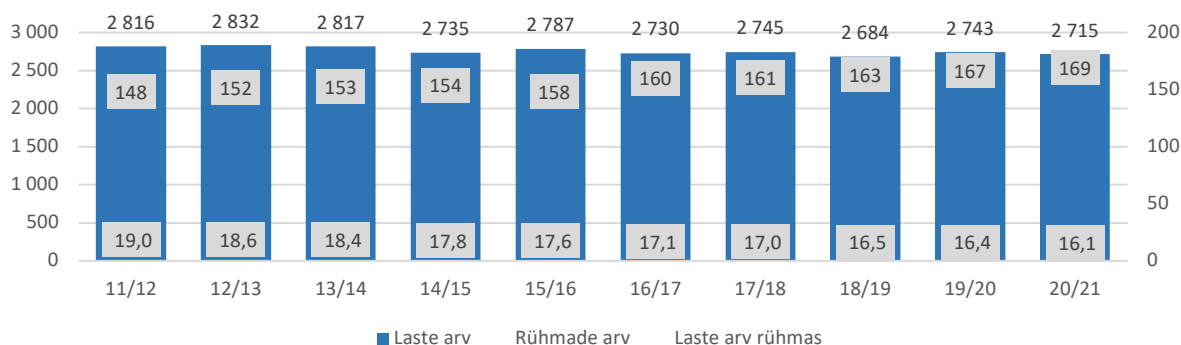
³ 2020/21 õppeaastast liideti Vajangu Põhikooli kooli osa Tamsalu Gümnaasiumiga, säilisid kohapealsed õppekojad I ja II kooliastmes

Tabel 9. Maakonna üldhariduskoolid (õpilaste arv 20/21 õppeaastal)

Üldhariduskoolid	munitsipaal	eraomand	riigiomandus	Kokku
Haljala vald	315			315
Haljala Kool	245			245
Võsu Kool	70			70
Kadrina vald	631			631
Kadrina Keskkool	619			619
Vohnja Lasteaed-Algkool	12			12
Rakvere linn	1935	617		2552
Mihkli Kool		19		19
Rakvere Eragümnaasium		361		361
Rakvere Gümnaasium	838			838
Rakvere Põhikool	215			215
Rakvere Reaalgümnaasium	882			882
Rakvere Waldorfkool		237		237
Rakvere vald	440			440
Lasila Põhikool	64			64
Näpi Kool	68			68
Sõmeru Põhikool	195			195
Uhtna Põhikool	98			98
Veltsi Lasteaed-Algkool	15			15
Tapa vald	1098		91	1189
Jänedä Kool	48			48
Lehtse Kool	57			57
Porkuni Kool			91	91
Tamsalu Gümnaasium	364			364
Tapa Gümnaasium	461			461
Tapa Vene Põhikool	158			158
Vajangu Põhikool	10			10
Vinni vald	624			624
Roela Lasteaed-Põhikool	60			60
Laekvere Kool	115			115
Tudu Kool	12			12
Vinni-Pajusti Gümnaasium	437			437
Viru-Nigula vald	523			523
Aseri Kool	110			110
Kunda Ühisgümnaasium	305			305
Vasta Kool	108			108
Väike-Maarja vald	599			599
Kiltsi Põhikool	56			56
Rakke Kool	136			136
Simuna Kool	86			86
Väike-Maarja Gümnaasium	321			321
Üldkokkuvõte	6165	617	91	6873

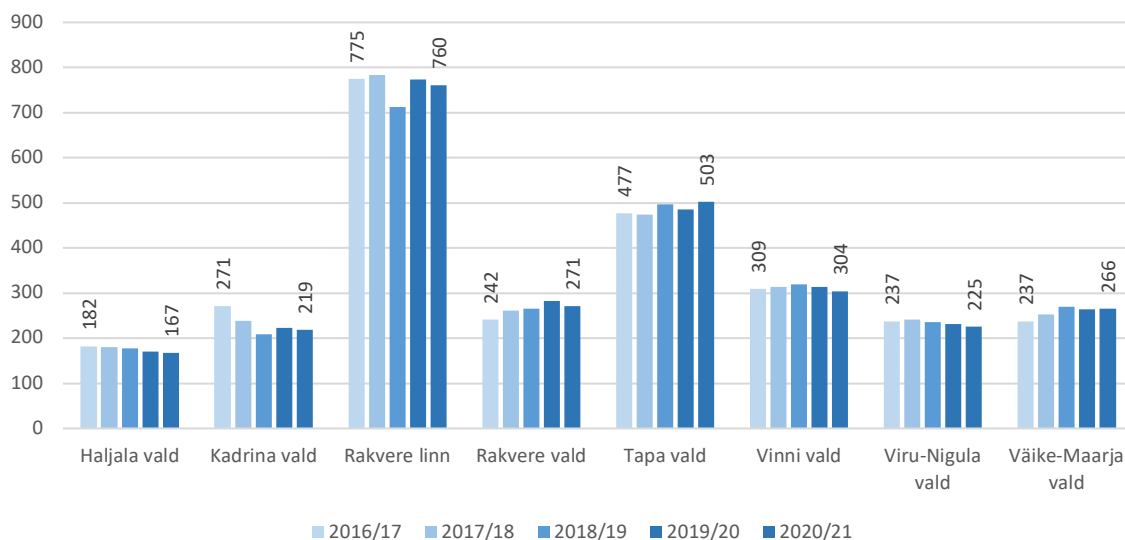
2.2 Alusharidus maakonnas

Laste arv Lääne-Viru maakonna lasteaedades on kümnendi jooksul vähenenud u saja lapse võrra, õppeaastal 20/21 käis lasteaedades 2715 last. Samal ajal on rühmade arv maakonna lasteaedades kasvanud 21 võrra 169 rühmani, keskmine laste arv rühmas on vähenenud ligi kolme lapse võrra 16,1 lapseni rühmas (joonis 18).

Joonis 18. Laste arv maakonna lasteaedades (EHIS)

Enim lapsi käib lasteaias Rakvere linnas (760) ja Tapa vallas (503). Viimasel viiel aastal on lasteaiaste arv kasvanud Rakvere, Tapa ja Väike-Maarja vallas ning püsinud stabiilne Rakvere linnas ja Vinni vallas. Teistes omavalitsustes on lasteaiaste arv vähenenud (joonis 19).

Joonis 19. Laste arv lasteaedades omavalitsustes (EHIS)

Lastest 2478 (91%) käib munitsipaallasteaedades ja 237 eralasteaedades. Võrreldes viie aasta taguse ajaga on eralasteaedades käivate laste osakaal arv suurenenud. Maakonna elanikest lasteaias käivaid lapsi on kokku 2700. Nendest käib väljaspool maakonda lasteaias 34 last, mujalt maakonnast pärit lapsi käib Lääne-Virumaa lasteaedades 39. Liikumine maakonda ja välja on aastatega vähenenud (tabel 10).

Tabel 10. Lasteaja valikumuster maakonnas õppeaastatel 16/17 kuni 20/21 (EHIS)

Lapsed omavalitsuste lasteaedades					
	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Maakonna lasteaedades kokku	2 730	2 745	2 684	2 743	2 715
sh maakonna lapsed	2 664	2 671	2 639	2 713	2 676
sh teise maakonna lapsed	66	74	45	30	39
Maakonna laste osakaal mk lasteaedade lastest	98%	97%	98%	99%	99%
Maakonna lapsed kokku	2713	2718	2680	2744	2700
Maakonna lapsed mujal	49	47	41	31	24
Maakonna lastest paikne	98%	98%	98%	99%	99%
Munitsipaallasteaedes	2 555	2 558	2 535	2 513	2 478
Munitsipaallasteaede osakaal	94%	93%	94%	92%	91%
Eralasteaedes	175	187	149	230	237

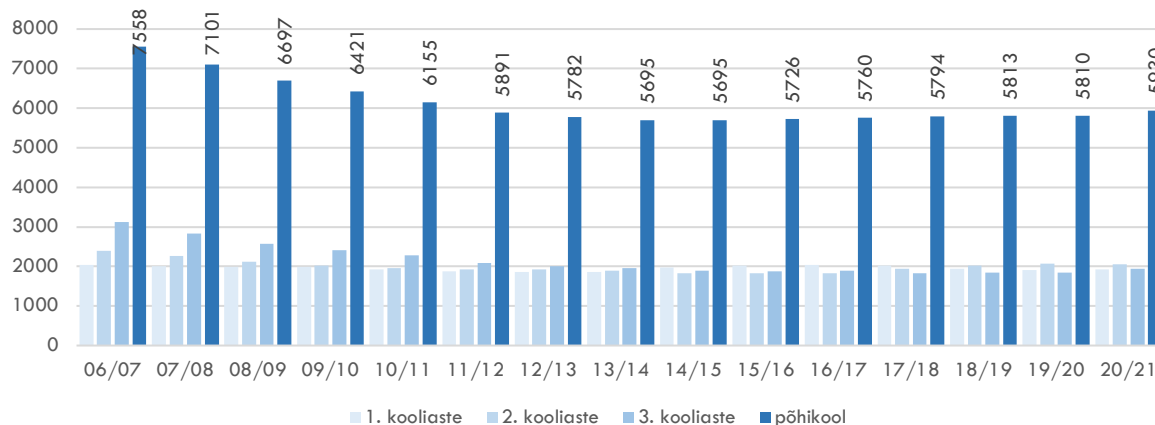
Alushariduses on maakonna omavalitsuste vaheline ränne vähene, lapsed käivad peamiselt oma omavalitsuse lasteaias. Väiksemahuline liikumine on Rakvere linna ja Rakvere valla vahel - 39 last käib vallast linna ja 29 last linnast valda (tabel 11).

Tabel 11. Lasteaiaste ränne

Lasteaedade asukoha piirkond													
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja	Lapsed KOV lasteaedades	Lapsed mujal	Lapsi KOVs kokku	Õpib oma KOVs	Õpib oma maakonnas
Lapse elukoha piirkond	Haljala	160	1	4			3		168	1	169	95%	99%
	Kadrina	2	213	3	1	4			223	1	224	95%	100%
	Rakvere linn	1		704	29		5		739		739	95%	100%
	Rakvere vald		1	39	236	1	2	2	281	2	283	83%	99%
	Tapa		2		1	489			492	8	500	98%	98%
	Vinni			4			293		298	5	303	97%	98%
	Viru-Nigula			1				213	214	6	220	97%	97%
	Väike-Maarja								261	1	262	99%	100%
	Muu KOV	4	3	8	0	8	4	7	39				
	Kokku KOV lapsi	167	219	760	271	503	304	225	2715	24	2700	95%	99%
		96%	97%	93%	87%	97%	96%	95%					
								98%					

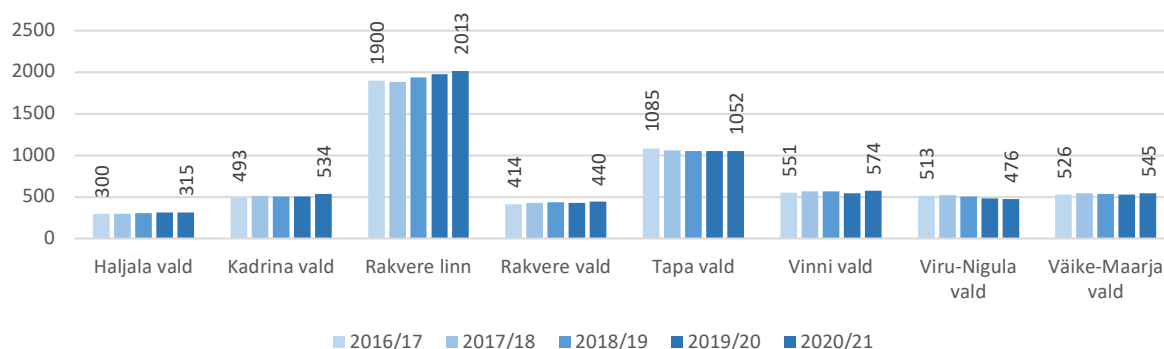
2.3 Põhiharidus maakonnas

Põhikooli statsionaarses õppes õppis õppeaastal 20/21 5930 õpilast (lisaks pikendatud- ja lisaõppes 19 õpilast). Möödunud 15 aasta jooksul on õpilaste arv põhikooliastmes kahanenud enam kui 1500 õpilase võrra (joonis 20)

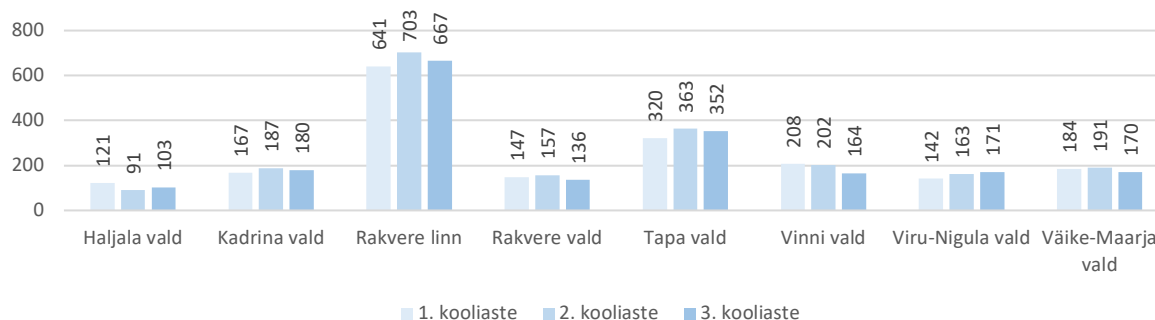
Joonis 20. Õpilaste arv maakonna omavalitsuste koolides (EHIS)

Enim õpilasi on Rakvere linna koolides, kus on ka viimasel viiel aastal absoluutnumbrites kõige enam õpilaste arv kasvanud. Õpilaste arv on kahanenud Tapa ja Viru-Nigula valla koolides (joonis 21).

Joonis 21. Õpilaste arv koolides omavalitsuste lõikes (EHIS)

Õpilaste vanusjaotus on maakonna omavalitsustes asuvates koolides erisustega. I kooliaste on arvukaim Haljala ja Vinni vallas. II kooliaste on suurim Kadrina, Rakvere, Tapa ja Väike-Maarja vallas ning Rakvere linnas. III kooliaste on esimesest kahest astmest suurema õpilaste arvuga Viru-Nigula vallas (joonis 22)

Joonis 22. Õpilaste arv kooliastmetes omavalitsuste lõikes õppeaastal 20/21 (EHIS)

Põhikooliõpilastest õppis 20/21 õppeaastal 90% (5361 õpilast) munitsipaalkoolides, 497 erakoolides ja 91 riigikoolis. Maakonnas asuvate koolide õpilastest moodustasid maakonna omavalitsuste õpilased 95%, teistest omavalitsustest käib maakonna koolidesse 276 last (peamiselt Rakvere erakoolid ja Porkuni Kool Tapa vallas). Väljaspool maakonda õpib 133 Lääne-Virumaa õpilast. Muijalt pärit kooliõpilaste arv on kasvanud ja muijal õppimine kahanenud (tabel 12).

Tabel 12. Põhikooli valikumuster maakonnas õppeaastal tel 16/17 kuni 20/21 (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Maakonna koolides kokku	5 782	5 817	5 837	5 825	5 949
sh maakonna õpilased	5 572	5 598	5 608	5 564	5 673
sh teise maakonna õpilased	210	219	229	261	276
Maakonna õpilaste osakaal mk koolide õpilastest	96%	96%	96%	96%	95%
Maakonna õpilased kokku	5731	5777	5762	5703	5806
Maakonna õpilased muijal	159	179	154	139	133
Maakonna õpilastest paikne	97%	97%	97%	98%	98%
Munitsipaalkoolides	5 272	5 299	5 279	5 262	5 361
Munitsipaalkoolide osakaal	91%	91%	90%	90%	90%
Erakoolides	363	372	416	472	497
Erakoolide osakaal	6%	6%	7%	8%	8%
Riigikoolides	147	146	142	91	91
Riigikoolide osakaal	3%	3%	2%	2%	2%

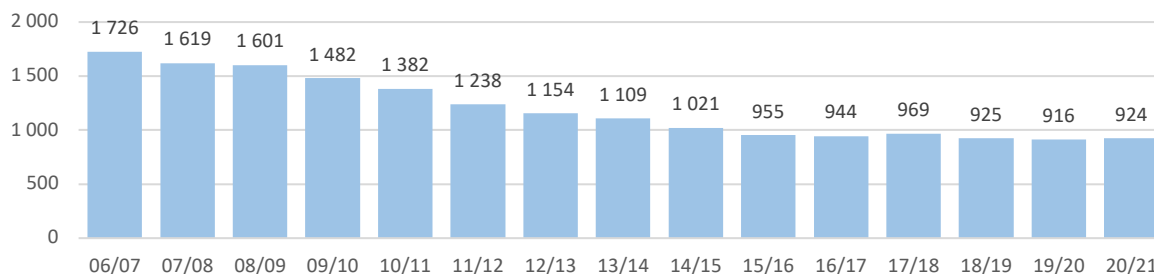
Õpilasaranne on aktiivsem valdadest Rakvere linna – veerand keskuslinna põhikoolis õppivatest lastest (520 õpilast 2013st) elab väljaspool linna. Õpilasarände sihtkohana on nähtav ka Rakvere vald, enam kui viiendik valla põhikoolides käivatest lastest (97 õpilast 440st) elab väljaspool valda. Kõikides omavalitsuses käib üldjuhul 80% või enam õpilastest oma omavalitsuses asuvates koolides. Erandiks on Rakvere vald, mille õpilastest vaid 56% õpib valla koolides. Väljaspool maakonda õpib enim Tapa valla elanikest lapsi (tabel 13).

Tabel 13. Õpilasaranne põhikoolis (EHIS)

		Koolide asukohta KOV								Õpilased KOV koolides	Õpilased mujal	Õpilasi KOVIs kokku	Õpib oma KOVIs	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja						
Õpilase elukohta piirkond	Haljala	297	10	22	4	2		5		340	9	349	85%	97%
	Kadrina	4	492	25	13	15			1	550	5	555	89%	99%
	Rakvere linn	3	3	1493	28	14	13	2		1556	25	1581	94%	98%
	Rakvere vald	8	8	226	343	5	7	7	3	607	9	616	56%	99%
	Tapa		16	7	6	923	4		5	961	54	1015	91%	95%
	Vinni			70	28	12	539		7	656	16	672	80%	98%
	Viru-Nigula			3	4	4	2	447	1	461	7	468	96%	99%
	Väike-Maarja			4	1	17			520	542	8	550	95%	99%
	Muu KOV	3	5	163	13	60	9	15	8	276				
	Kokku KOV õpilasi	315 94%	534 92%	2013 74%	440 78%	1052 88%	574 94%	476 94%	545 95%	5949	133	5806	87%	98%

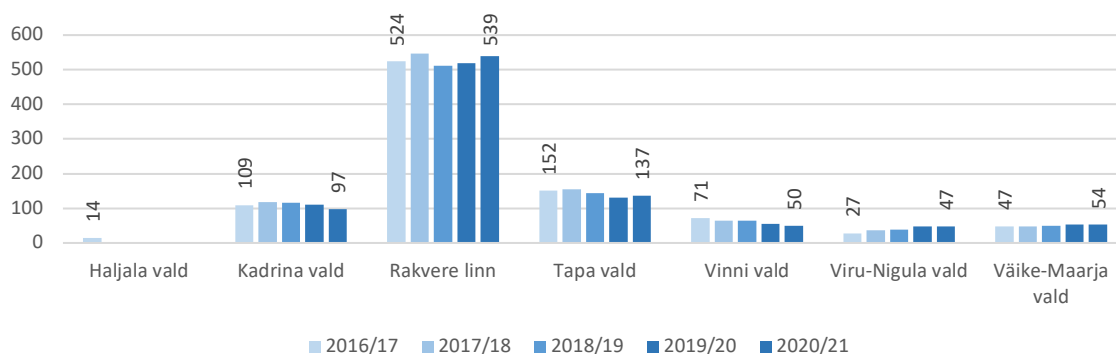
2.4 Gümnaasiumiharidus maakonnas

Gümnaasiumi statsionaarses õppes õppivate gümnaasistide arv maakonnas on 15 aasta kahanenud 800 võrra ehk pea kaks korda. Õppeaastal 20/21 oli gümnaasiste 924, möödunud kuuel aastal on õpilaste arv püsinud suhteliselt stabiilsena (joonis 23).

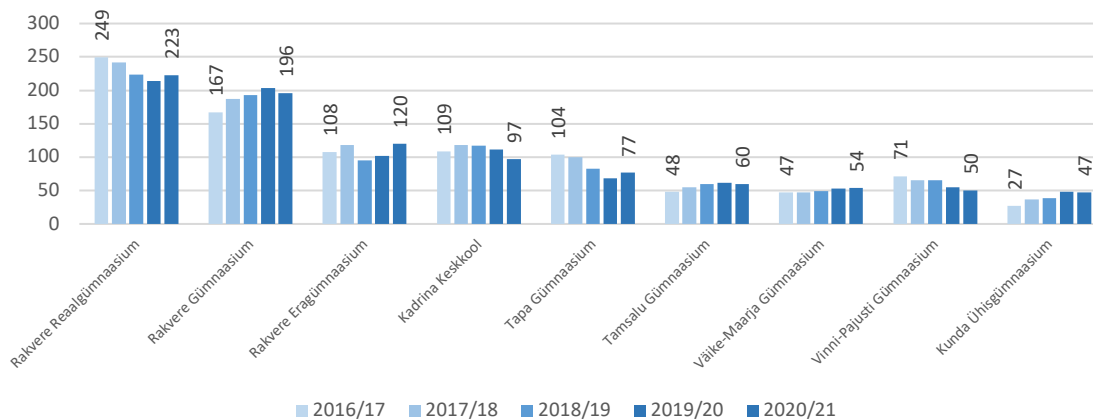
Joonis 23. Gümnaasiumiõpilaste arv maakonna koolides (statsionaarne õpe) (EHIS)

Gümnaasiumid on maakonna kaheksast omavalitsusest kuues. Rakvere vallas ei ole ajalooliselt gümnaasiumi kunagi olnud, Haljala vallas lõpetati õpe gümnaasiumiastmes õppeaasta 16/17 lõpuga. Rakvere linnas on kolm ja Tapa vallas kaks gümnaasiumiastmega kooli. Gümnaasiumiõpilastest ligi 60% käib Rakvere linnas asuvates koolides (joonis 24).

Joonis 24. Gümnaasiumiõpilaste arv omavalitsustes (EHIS)

Suurima õpilaste arvuga gümnaasiumiastmed on Rakvere linna munitsipaalkoolides ja Rakvere Eragümnaasiumis. Teistes koolides on õpilasi vähem kui sada, sealhulgas Väike- Maarjas, Vinni-Pajustis ja Kundas viiekümne piirimail (joonis 25).

Joonis 25. Õpilaste arv maakonna gümnaasiumides (EHIS)

Kõikidest maakonna gümnaasiumi õpilastest (1014 õpilast) õpib maakonna koolides 88%, maakonna koolide õpilastest moodustavad kohalikud 97%. Vastavad proportsioonid on viie aasta jooksul oluliste muutusteta püsinud. Väljaspool valda õppis möödunud õppeaastal 122 gümnasisti, neist 71 munitsipaalkoolides ja 42 riigigümnaasiumides. Enim õpilasi õpib väljaspool maakonda Tallinnas, Tartus ja Nõos (tabel 14).

Tabel 14. Gümnaasiumi valikumuster maakonnas õppeaastal tel 16/17 kuni 20/21 (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Maakonna koolides kokku	944	969	925	916	924
sh maakonna õpilased	911	933	898	888	892
sh teise maakonna õpilased	33	36	27	28	32
Maakonna õpilaste osakaal mk koolide õpilastest	97%	96%	97%	97%	97%
Maakonna õpilased kokku	1048	1060	1047	1021	1014
Maakonna õpilased mujal	137	127	149	133	122
Maakonna õpilastest paikne	87%	88%	86%	87%	88%
Munitsipaalkoolides	836	851	830	814	804
Munitsipaallasteaedade osakaal	89%	88%	90%	89%	87%
Erakoolides	108	118	95	102	120

Maakonnasisese õpilasrände peamine sihtkoht on Rakvere linn, kus õpib ka valdav osa Haljala ja Rakvere valla õpilastest. Kui Tapa ja Kadrina valla noored õpivad eelkõige kodukoha gümnaasiumides, siis Väike-Maarja, Viru-Nigula ja Vinni valla õpilastest käib kodumavalitsuse koolis 2/3 või vähem (tabel 15).

Tabel 15. Õpilasränne gümnaasiumis õppeaastal 20/21 (EHIS)

Koolide asukoha piirkond							Õpilased KOV koolides	Õpilased mujal	Õpilasi KOVis kokku	Õpib oma KOVis	Õpib oma maakonnas
	Kadrina	Rakvere linn	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Haljala	4	38		1			43	12	55	0%	78%
Kadrina	76	7	1				84	5	89	85%	94%
Rakvere linn	1	289		3	1		294	21	315	92%	93%
Rakvere vald	3	108		3	3		117	3	120	0%	98%
Tapa	9	6	129	1			145	34	179	72%	81%
Vinni		38		40			78	11	89	45%	88%
Viru-Nigula		20			43		63	18	81	53%	78%
Väike-Maarja		13	1			54	68	18	86	63%	79%
Muu KOV	4	20	6	2	0	0	32				
Kokku	97	539	137	50	47	54	924	122	1014	62%	88%
KOV õpilasi	78%	54%	94%	80%	91%	100%					

2.5 Õpetajad

Maakonna lasteaedades töötab 341 lasteaiaõpetajat, 320 neist munitsipaallasteaedades (tabel 16).

Tabel 16. Lasteaiaõpetajate ametikohad maakonna lasteaedades õppeaastal 20/21 (EHIS)

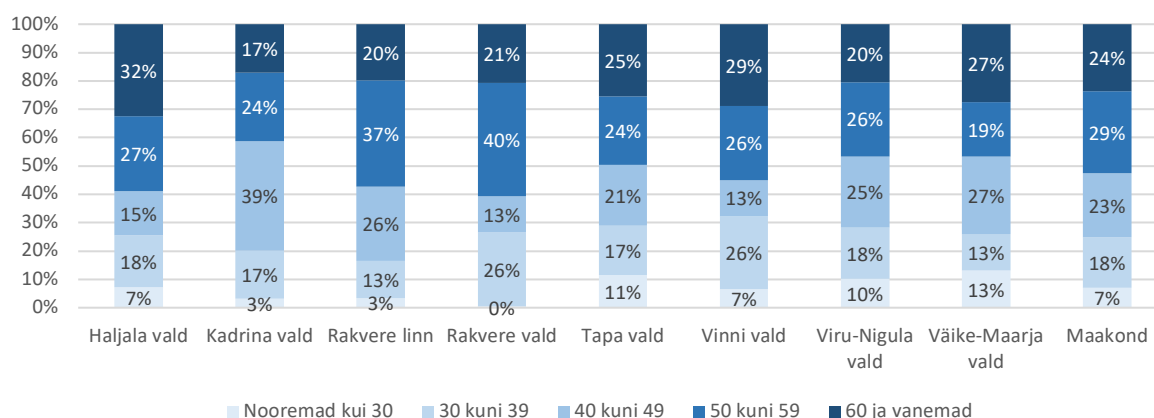
Lasteaed	munitsipaal	eraomand	kokku
Haljala vald	27,1		27,1
Kadrina vald	28,7		28,7
Rakvere linn	63,6	18,5	82,1
Rakvere vald	25,8	2,0	27,8
Tapa vald	74,9		74,9
Vinni vald	39,1		39,1
Viru-Nigula vald	31,5		31,5
Väike-Maarja vald	29,8		29,8
Kokku	320,4	20,5	340,9

Valdav osa on alushariduse õpetajad (297). Muusikaõpetajaid on 18 ja liikumisõpetajaid 13. Eri- ja sobitusrühma õpetajaid on neljas omavalitsuses, kus vastavad rühmad on avatud, kokku 9. Samuti on neljas omavalitsuses eraldi ujumisõpetaja ametikohad (tabel 17).

Tabel 17. Lasteaiaõpetajate ametikohad omavalitsuste lasteaedades õppeaastal 20/21 (EHIS)

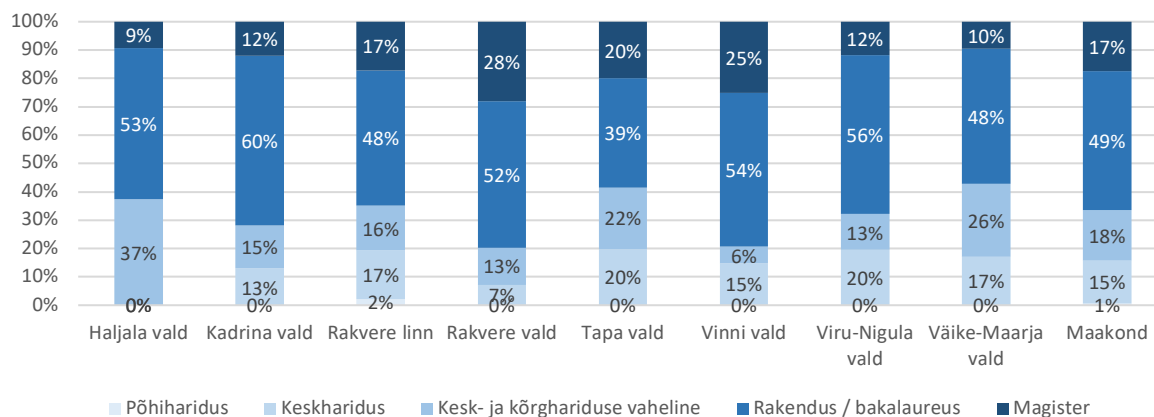
Ametikoht	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald	Kokku
õpetaja	23,8	22,7	68,5	25,5	68,0	35,7	28,0	25,0	297,3
muusikaõpetaja	1,3	2,2	5,0	1,3	3,8	1,8	1,5	1,5	18,3
liikumisõpetaja	1,0	1,3	3,6	1,0	1,6	1,5	1,3	1,3	12,6
erirühma ja sobitusrühma õpetaja		2,0	5,0		1,0			1,0	9,0
ujumisõpetaja	1,0	0,5				0,1		1,0	2,6
eesti keele õpetaja					0,5		0,8		1,3
Kokku	27,1	28,7	82,1	27,8	74,9	39,1	31,5	29,8	340,9

Maakonnas tervikuna on 53% lasteaiaõpetajatest vanemad kui 50 eluaastat, kõige enam Rakvere vallas (61%) ja Haljala vallas (59%), vähim Kadrina vallas (41%). Kuni 39-aastaste lasteaiaõpetajate osakaal maakonnas tervikuna on 25%. Enim on nooremaid õpetajaid Vinni vallas (33%), järelkasv on kõige tagasihoidlikum Rakvere linnas, kus kuni 39-aastaseid õpetajaid on kõigest 16% (joonis 26).

Joonis 26. Lasteaiaõpetajate vanusjaotus maakonnas (EHIS)

Kvalifikatsioonile vastab 91% maakonna lasteaiaõpetajatest. Vastav näitaja on kõrgeim Rakvere linnas (97%) ja madalaim Viru-Nigula vallas (84%). Haridustasemelt on 66% õpetajatest kõrgharidusega (joonis 27).

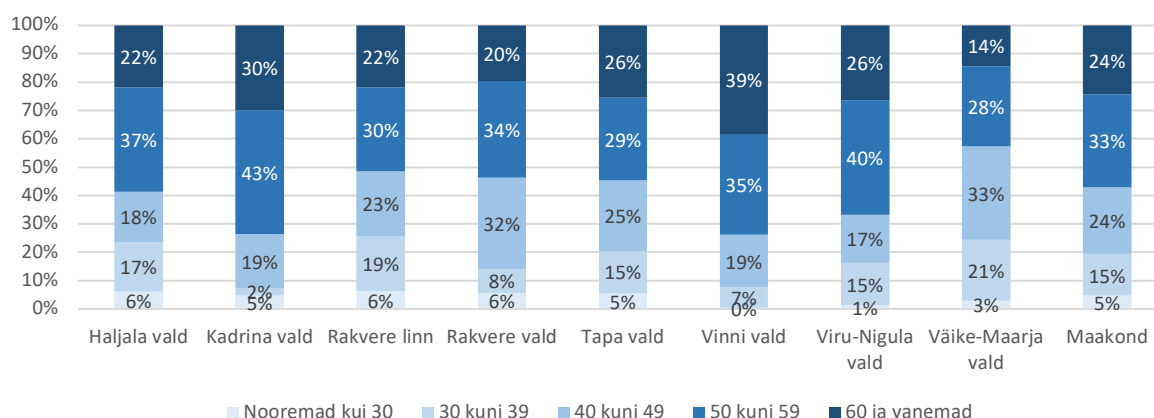
Joonis 27. Lasteaiaõpetajate haridustase maakonnas (EHIS)

Maakonna üldhariduskoolides töötab 676 õpetajat, neist 602 munitsipalkoolides, 52 erakoolides ja 22 riigikoolis (tabel 18).

Tabel 18. Õpetajate ametikohad maakonna üldhariduskoolides õppeaastal 20/21 (EHIS)

Kool	munitsipaal	eraomand	riigiomandus	kokku
Haljala vald	35,9			35,9
Kadrina vald	52,6			52,6
Rakvere linn	158,2	51,8		210,0
Rakvere vald	60,0			60,0
Tapa vald	111,4		22,4	133,8
Vinni vald	63,5			63,5
Viru-Nigula vald	60,4			60,4
Väike-Maarja vald	59,8			59,8
Kokku	601,8	51,8	22,4	676,0

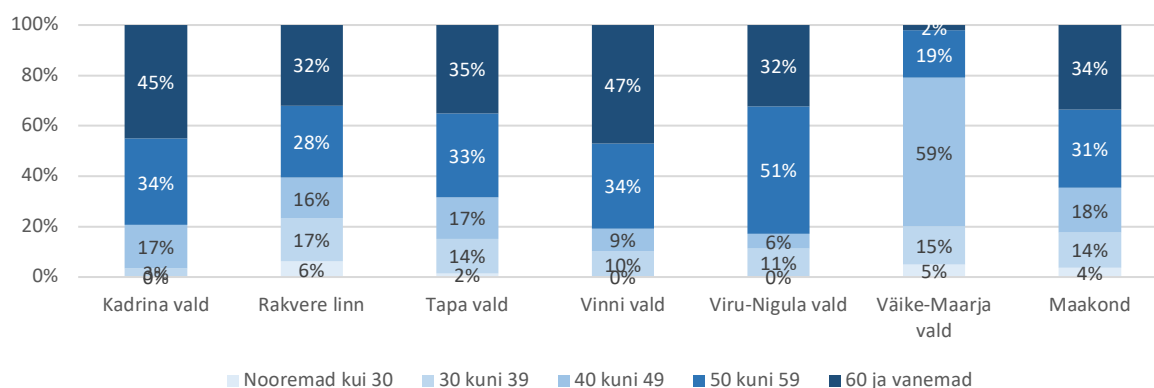
Maakonnas tervikuna on 57% õpetajatest vanemad kui 50 eluaastat. Kõige eakam on vanuskoosseis Kadrina (73%) ja Vinni valla (74%) koolides. Kõige nooremapoolsem Väike-Maarja vallas, kus üle 50-aastaseid õpetajaid on 42%. Kuni 39-aastaseid õpetajaid on maakonnas keskmiselt 20%. Suurima järelkasvu osakaaluga on Rakvere linna (25%) ja Väike-Maarja valla (24%) õpetajaskond. Kadrina ja Vinni vallas on kuni 39-aastaste õpetajate osakaal vaid 7% õpetajaskonnast (joonis 28).

Joonis 28. Kooliõpetajate vanusjaotus maakonnas õppeaastal 20/21 (EHIS)

Gümnaasiumiõpetajate koosseis on kõigi õpetajate keskmisest kõrgemas vanuses. Enam kui 50-aastased õpetajate osakaal on 65%, seejuures Kadrina, Vinni ja Viru-Nigula vallas moodustavad 50-aastased ja vanemad gümnaasiumiõpetajad enam kui 80%. Eristub Väike-Maarja vald, kus vastav osakaal on 21%.

Kuni 39-aastaste gümnaasiumiõpetajate osakaal on kõige suurem Rakvere linnas (23%) ja Väike-Maarja vallas (20%). Kadrina vallas on vastavas vanuses õpetajaid kõigest 3% (joonis 29).

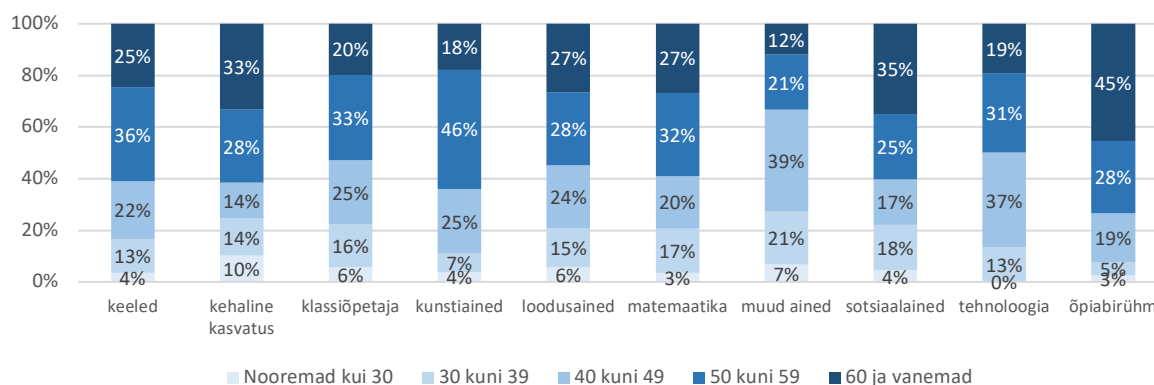
Joonis 29. Gümnaasiumiõpetajate vanusjaotus maakonnas õppeaastal 20/21 (EHIS)

Ainevaldkondade vaates on enim keeleõpetajate (193), klassiõpetajate (122) ja matemaatikaõpetajate (81) ametikohti, mis moodustavad ligi 69% kõikidest ametikohtadest. Enam kui pool maakonna õpetajatest töötavad Rakvere linna ja Tapa valla koolides (tabel 19).

Tabel 19. Õpetajate ametikohad ainevaldkondade lõikes maakonna üldhariduskoolides õppeaastal 20/21 (EHIS)

Ainevaldkond	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald	Kokku	Osakaal
keeled	9,2	15,6	60,3	17,2	30,6	20,4	21,6	17,6	192,5	28%
klassiõpetaja	6,9	7,6	46,7	6,1	36,2	5,5	4,0	8,6	121,7	18%
matemaatika	5,0	6,7	19,6	8,7	14,1	9,2	9,4	7,9	80,6	12%
loodusained	3,7	5,5	17,6	6,2	11,9	7,9	7,0	5,7	65,5	10%
kehaline kasvatus	2,8	3,9	18,3	4,2	8,9	4,9	3,9	4,4	51,2	8%
kunstiained	2,4	3,3	12,5	4,6	8,0	4,5	3,9	4,4	43,5	6%
tehnoloogia	1,8	2,2	12,7	5,6	7,5	4,3	3,3	3,2	40,7	6%
sotsiaalsained	2,2	2,6	10,0	4,7	8,0	4,6	3,9	3,8	39,9	6%
muud ained	0,7	3,7	11,1	2,5	6,5	1,2	2,6	3,7	32,0	5%
õpiabirühm	1,1	1,5	1,2	0,2	2,2	1,0	0,7	0,5	8,5	1%
Kokku	35,9	52,6	210,0	60,0	133,8	63,5	60,4	59,8	676,0	100%
Osakaal	5%	8%	31%	9%	20%	9%	9%	9%	100%	

Maakonna keskmisest näitajast (57%) on 50-aastaseid ja vanemaid õpetajaid enam õpiabi (73%), kunstiainetes (64%), keelte ja kehalise kasvatuses (61%) ja sotsiaalsainetes (60%) ainevaldkonnas. Kõige vähem muude ainete (33%) ja klassiõpetajate (53%) hulgas. Kuni 39-aastaste õpetajate osakaal on kõrgeim muude ainete (28%), kehalise kasvatuses (24%) ja klassiõpetajate (22%) hulgas. Osakaal on lisaks õpiabile madalaim kunstiainetes ja tehnoloogia ainevaldkonnas (joonis 30).

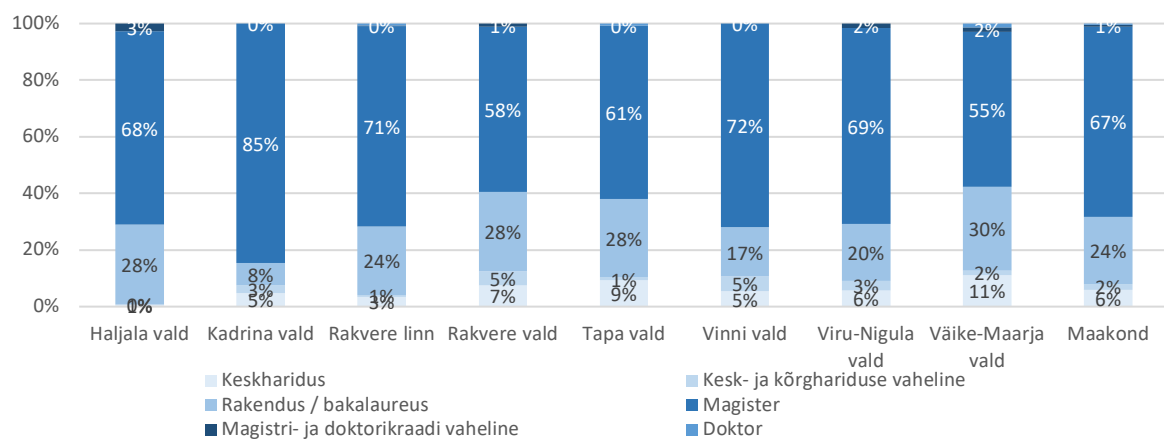
Joonis 30. Kooliõpetajate vanusjaotus ainevaldkondade lõikes õppeaastal 20/21 (EHIS)

Kvalifikatsioonile vastab maakonna õpetajatest 89%. Teisalt, ainevaldkondade ja omavalitsuste lõikes on erisusi. Konkurentsilt enim on kvalifitseeritud õpetajad Kadrina vallas (96%). Kvalifikatsioonita õpetajate osakaal on kõrgeim Haljala vallas (25%) ja Tapa vallas (23%). Ainevaldkondade lõikes on enim kvalifitseeritud matemaatika, loodusainete ja õpiabi õpetajad (89%). Teisalt tehnoloogia õpetajatest vastab kvalifikatsioonile 71% ja muude ainete õpetajatest 72% (tabel 20).

Tabel 20. Üldhariduskoolide õpetajate vastavaus kvalifikatsioonile õppeaastal 20/21 (EHIS)

Ametikoht	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald	Kokku	Osakaal
EI VASTA	8,8	2,0	34,5	9,6	31,2	7,7	9,4	11,3	114,6	17%
keeled	1,5	0,5	8,9	3,1	5,3	2,8	3,6	4,9	30,6	16%
kehaline k	0,9		2,8	0,9	2,2	0,9		2,8	10,5	20%
klassiõpetaja	3,1		8,6		8,8	0,5			21,1	17%
kunstained	0,5		2,2	1,1	3,3	0,1	0,6	0,9	8,7	20%
loodusained	1,3	0,1	2,3	0,7	1,9	0,2	0,8	0,2	7,4	11%
matemaatika	0,2	0,6	1,3	1,6	2,4	1,4	1,0	0,7	9,1	11%
muud ained	0,6	0,8	3,2	0,7	1,3	0,5	1,2	0,7	8,9	28%
sotsiaalsained	0,0		0,8	1,1	1,9	0,4	1,0	0,1	5,3	13%
tehnoloogia	0,7		3,7	0,5	3,8	0,9	1,3	1,1	12,0	29%
õpiabirühm			0,7		0,2	0,0			0,9	11%
VASTAB	27,0	50,6	175,4	50,4	102,7	55,8	51,0	48,4	561,4	83%
keeled	7,7	15,1	51,4	14,1	25,2	17,6	18,0	12,7	161,8	84%
kehaline k	2,0	3,9	15,5	3,3	6,6	4,0	3,9	1,6	40,8	80%
klassiõpetaja	3,8	7,6	38,0	6,1	27,3	5,0	4,0	8,6	100,5	83%
kunstained	1,9	3,3	10,2	3,5	4,7	4,4	3,4	3,4	34,8	80%
loodusained	2,4	5,3	15,3	5,6	10,0	7,7	6,2	5,5	58,0	89%
matemaatika	4,8	6,1	18,2	7,1	11,7	7,9	8,4	7,2	71,5	89%
muud ained	0,0	2,9	8,0	1,8	5,2	0,8	1,5	3,0	23,1	72%
sotsiaalsained	2,2	2,6	9,2	3,6	6,1	4,2	2,9	3,8	34,6	87%
tehnoloogia	1,2	2,2	9,0	5,1	3,7	3,4	2,0	2,1	28,7	71%
õpiabirühm	1,1	1,5	0,6	0,2	2,0	0,9	0,7	0,5	7,6	89%
KOKKU	35,9	52,6	210,0	60,0	133,8	63,5	60,4	59,8	676,0	
Vastab osak.	75%	96%	84%	84%	77%	88%	84%	81%	83%	

Haridustasemelt on 68% õpetajatest magistrikraadi või sellest kõrgema taseme haridusega. Kõrgeima haridustasemega on õpetajad Kadrina vallas ja madalaimaga Väike-Maarja ja Tapa vallas (joonis 31).

Joonis 31. Kooliõpetajate haridustase maakonnas (EHIS)

2.6 Tugispetsialistid

Maakonna omavalitsuste ja nende asutuste (munitsipaallasteaiad ja -koolid) koosseisus on 2021. aasta augusti seisuga loodud 80,2 tugispetsialisti (logopeed, eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog) ametikohta. Kõige enam on eripedagooge (26,7 ametikohta). Logopeede on 23,8, sotsiaalpedagooge 20,2 ja psühholooge 9,5 ametikoha jagu. Lisaks on asutustes 19,9 abiõpetaja või õpetaja abi, 16,5 tugiisiku ja 2,5 HEV koordinaatori ametikohta (tabel 21).

Tabel 21. Tugispetsialistid maakonnas

Omavalitsus	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Abiõpetaja / õpetaja abi	HEV koordinaator	Tugiisik
Haljala vald	3,2	0,7	1	2	0,5	0,53	0
Kadrina vald	2,87	1,25	0,88	1	1	0	2
Rakvere linn	6,5	8	3	6	6	0	0
Rakvere vald	3	1,3	0,4	1,8	1,6	0	5
Tapa vald	7,25	5,5	1	2,5	0	0	0
Vinni vald	1,45	4	2,1	3	4	1	6
Viru-Nigula vald	0,7	0,9	0,6	2,7	4,8	0,36	1
Väike-Maarja vald	1,7	2,16	0,5	1,2	2	0,6	2,5
Kokku	26,67	23,81	9,48	20,2	19,9	2,49	16,5

Tugispetsialistide keskmine töötasu 1398 eurot kuus on kõrgem õpetaja töötasu alammäärast. Palgatasemes erialade ja omavalitsuste lõikes on erisusi. Mõnevõrra kõrgema määraga on tasustatud psühholoogid ja töötajad Haljala vallas (tabel 22).

Tabel 22. Tugispetsialistide keskmine töötasu omavalitsustes

	eripedagoog	logopeed	logopeed eripedagoog	psühholoog	sotsiaalpedagoog	kokku
Haljala vald	1 333	1 750		2 000	1 315	1 542
Kadrina vald	1 315	1 420		1 158	1 315	1 300
Rakvere linn	1 507	1 507		1 705	1 215	1 450
Rakvere vald	1 328	1 317	2 000	1 200	1 230	1 365
Vinni vald	1 450	1 363	1 335	1 908	1 316	1 424
Viru-Nigula vald	1 358	1 315		1 283	1 315	1 317
Väike-Maarja vald	1 315	1 331	1 400		1 315	1 333
Kokku	1 392	1 426	1 456	1 511	1 279	1 398

Võrdluseks saab juurde tuua, et õpetaja töötasu alammäär 2021. aastal on 1315 eurot kuus, munitsipaalkooli õpetaja Eesti keskmine brutopalk oli 2019. aastal 1579 eurot kuus ning riigikooli õpetaja Eesti keskmine brutopalk oli 2019. aastal 1632 eurot kuus.

Omavalitsute haridusjuhtide hinnangul on ideaalolukorraga võrreldes hetkel puudu enam kui 77 ametikoha jagu spetsialiste (logopeed, eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog) ehk praegu on kaetud vaid 51% koguvajadusest. Täiendav rahastuse vajadus arvestades keskmise brutotasuga 1400 eurot kuus on maakonnas kokku enam kui 1,7 miljonit eurot (tabel 23).

Tabel 23. Puuduolevad tugispetsialistid

Omavalitsus	Olemasolevate spetsialistide koormus asutustes	Lisanduv koormus ideaalolukorras	Spetsialiste olemas	Rahastuse lisavajadus (eurot aastas)
Haljala vald	6,9	4,35	61%	98 000
Kadrina vald	6	4,5	57%	101 000
Rakvere linn	23,5	32	42%	719 000
Rakvere vald	6,5	2,5	72%	56 000
Tapa vald	16,25	2	89%	45 000
Vinni vald	10,55	13,2	44%	297 000
Viru-Nigula vald	4,9	8,2	37%	184 000
Väike-Maarja vald	5,56	10,79	34%	243 000
Kokku	80,16	77,54	51%	1 743 000

Lasteaegades on olemas 21,6 ja vajaka 22,8 ametikohta ehk tugipersonali vaates on komplekteeritud alla poole ideaalolukorras toimimiseks vajalikust koosseisust. Defitsiit on suurim logopeedide (9 ametikohta) ja eripedagoogide (7,5 ametikohta) osas. Koolides on olemas 49 ja puudu 42 ametikohta ehk olemas on 54% ideaalolukorras vajalikust koosseisust. Koondvaates on erialade lõikes enim vajaka eripedagooge (31 ametikohta), järgnevad logopeedid (20), sotsiaalpedagoogid (14) ja psühholoogid (13). Seejuures on psühholoogidest hetkel olemas vaid 43% koguvajadusest ja eripedagoogidest 46% (tabel 24).

Tabel 24. Olemas- ja puuduolevad tugispetsialistid asutuse tüüpi lõikes (+ tähendab ideaalolukorras lisanduvaid spetsialiste)

Asutuse tüüp	Eripedagoog	Eripedagoog +	Logopeed	Logopeed +	Psühholoog	Psühholoog +	Sotsiaalpedagoog	Sotsiaalpedagoog +	Kokku	Kokku +
lasteaed	7,5	8,7	14,1	9,15	0	1,4	0	3,5	21,6	22,75
kool	16,67	18,1	8,71	7,94	4,53	7,35	19,2	8,3	49,11	41,69
KOV koosseisus	2,5	4	1	3,2	4,95	3,9	1	2	9,45	13,1
Kokku	26,67	30,8	23,81	20,29	9,48	12,65	20,2	13,8	80,16	77,54
lasteaed	46%		61%		0%		0%		49%	
kool	48%		52%		38%		70%		54%	
KOV koosseisus	38%		24%		56%		33%		42%	
Olemas osakaal	46%		54%		43%		59%		51%	

EHIS andmebaasis ja omavalitsuste endi edastatud andmetes omavalitsuste tugispetsialiste kohta on erisusi ja andmed ei kattu täiel määral. Samas saab üldistatult siiski välja tuua, et tugispetsialistide vanuskoosseis maakonnas on nooremapoolsem kui lasteaia- ja kooliõpetajate oma. 50-aastaste ja vanemate tugispetsialistide osakaal kõikidest ametikohtadest on u 46% ja kuni 39- aastaste osakaal u 33%. Konkurentsilt on kõige nooremapoolsem tugispetsialistide koosseis Rakvere linnas, kus kuni 39-aastased moodustavad enam kui poole kõikidest spetsialistidest. Tervikuna kui ka erialade vaates vastab kvalifikatsiooninõuetele üldistatult 90% tugispetsialistidest.

2.7 Kinnisvara ja finantseerimine

Maakonnas on munitsipaalomandis haridusasutuste kasutuses netopinda kokku ligi 148 tuhat m², sellest koolide pinda 110 tuhat m² ja lasteaedade pinda 37 tuhat m². Lasteaialapse kohta on pinda keskmiselt 15 m² ja kooliõpilase kohta 18 m². Kooliõpilase kohta on enim pinda Väike-Maarja, Vinni, Rakvere ja Haljala vallas, kus vastav näitaja on suurem kui 24 m² õpilase kohta. Teistes omavalitsustes on pinda vahemikus 12-17 m² õpilase kohta, kõige vähem Rakvere linnas (tabel 25).

Tabel 25. Munitsipaalasutuste pinnaandmed

	Hoonete netopind	Pind koolide kasutuses	Pind lasteaedade kasutuses	Kasutuses pind kokku	Kasutuses pinna jaotus	Pinda kooliõpilase kohta	Pinda lasteaialapse kohta	Õpilasi koolides	Lapsi lasteaia
Haljala vald	12 430	7 705	4 297	12 002	8%	24	26	315	167
Kadrina vald	16 506	8 961	4 331	13 292	9%	14	20	631	219
Rakvere linn	31 680	22 629	8 000	30 628	21%	12	13	1935	594
Rakvere vald	15 518	11 143	2 946	14 089	10%	25	15	440	200
Tapa vald	32 526	18 342	6 956	25 298	17%	17	14	1098	503
Vinni vald	22 545	16 528	3 282	19 810	13%	26	11	624	304
Viru-Nigula	13 733	8 648	3 584	12 232	8%	17	16	523	225
Väike-Maarja vald	26 656	16 467	4 051	20 518	14%	27	15	599	266
Kokku/keskmine	171 594	110 423	37 445	147 868	100%	18	15	6 165	2 478

Omavalitsuste kehtestatud kohamaksumused lasteaedades jäävad vahemikku 315 kuni 556 eurot lapse kohta kuus. Üldjuhul on kõrgema kohamaksumusega väikese rühmade ja laste arvuga asutused. Mitmes omavalitsustes on maksumus kehtestatud mitte asutuse põhiselt vaid kõigi valla asutuste keskmisena (tabel 26).

Tabel 26. Kohamaksumused omavalitsuse lasteaedades aastal 2021

Omavalitsus	Asutus	Kohamaksumus kuus
Kadrina vald	Vohnja Lasteaed-Algkool	556
Vinni vald	Kulina Lasteaed	503
Haljala vald	Võsu Kool-Lasteaed	482
Kadrina vald	Kadrina Lasteaed Sipsik	451
Haljala vald	Haljala Lasteaed Pesapuu	449
Rakvere vald	Lasila Põhikool	438
Rakvere linn	Rakvere Triinu Lasteaed	431
Vinni vald	Tudu Kool	420
Rakvere vald	Sõmeru Lasteaed Pääsusilm	415
Vinni vald	Lasteaed Tõrutõnn	401
Väike-Maarja vald	Rakke Lasteaed Leevike	394
Vinni vald	Laekvere Kool	393
Rakvere linn	Rakvere Kungla Lasteaed	383
Vinni vald	Vinni Lasteaed Tõruke	368
Rakvere vald	Veltsi Lasteaed-Algkool	358
Viru-Nigula vald	Viru-Nigula valla lasteaed Kelluke	352
Väike-Maarja vald	Väike-Maarja Lasteaed	338
Rakvere linn	Rakvere Rohuaia Lasteaed	336
Vinni vald	F. W. Roela Lasteaed-Põhikool	329
Väike-Maarja vald	Simuna Kool	315

Omavalitsuste kehtestatud kohamaksumused koolides jäävad vahemikku 94 kuni 537 eurot õpilase kohta kuus. Madalaima maksumusega on üldjuhul keskustes asuvad suure õpilaste arvuga gümnaasiumid, kõrge kohamaksumusega väikese õpilaste arvuga algkoolid ja põhikoolid (tabel 27).

Tabel 27. Kohamaksumused omavalitsuse koolides aastal 2021

Omaavalitsus	Asutus	Kohamaksumus kuus
Tapa vald	Vajangu Põhikool (õppeaastast 20/21) Tamsalu Güm. tegevuskoht	667
Rakvere vald	Veltsi Lasteaed-Algkool	637
Kadrina vald	Vohnja Lasteaed-Algkool	580
Tapa vald	Jäeneda Kool	458
Vinni vald	Tudu Kool	420
Rakvere vald	Lasila Põhikool	357
Haljala vald	Võsu Põhikool	351
Vinni vald	F. W.Roela Lasteaed-Põhikool	283
Tapa vald	Lehtse Kool	227
Rakvere vald	Uhtna Põhikool	225
Väike-Maarja vald	Väike-Maarja valla munitsipaalvõrk	205
Tapa vald	Tapa Keelekümbluskool	187
Rakvere linn	Rakvere Põhikool	186
Viru-Nigula vald	Vasta Kool	177
Viru-Nigula vald	Aseri Kool	173
Rakvere linn	Rakvere Gümnaasium	157
Vinni vald	Laekvere Kool	147
Rakvere vald	Näpi Kool	138
Vinni vald	Vinni-Pajusti Gümnaasium	124
Viru-Nigula vald	Kunda Ühisgümnaasium	121
Haljala vald	Haljala Kool	109
Tapa vald	Tamsalu Gümnaasium	103
Rakvere linn	Rakvere Reaalgümnaasium	100
Kadrina vald	Kadrina Keskkool	97
Tapa vald	Tapa Gümnaasium	94

Maakonna omavalitsuste kulud üldhariduskoolide pidamiseks on 2021. aastal suurusjärgus 27,6 miljonit eurot. Kuludest üle poole moodustab õpetajate palgafond mahus u 14,8 miljonit eurot, sealhulgas on gümnaasiumiõpetajate palgafondi maht kokku 1,75 miljonit eurot. Tugispetsialistide palgafondi suurus maakonnas on ligi 1,3 miljonit eurot (tabel 28).

Tabel 28. Kulud üldhariduskoolide pidamiseks

	Kokku	õpetajate palgafond	sh gümnaasium	tugispetsialistide palgafond
Haljala vald	1 555 000	789 000	0	132 000
Kadrina vald	2 449 000	1 338 000	232 000	66 000
Rakvere linn	6 911 000	3 778 000	759 000	485 000
Rakvere vald	3 238 000	1 513 000	0	68 000
Tapa vald	4 931 000	2 321 000	392 000	169 000
Vinni vald	3 334 000	1 504 000	130 000	153 000
Viru-Nigula vald	2 314 000	1 939 000	101 000	118 000
Väike-Maarja vald	2 901 000	1 595 000	138 000	97 000
Kokku	27 633 000	14 777 000	1 752 000	1 288 000

3. Tuge vajavate laste hariduse korraldus maakonnas

3.1. Tuge vajavate laste koolivõrk Eestis

Aastast 2018 on kogu põhihariduse korraldus (sh tuge vajavate laste õpe) oma rahvastikuregistris olevatele õpilastele õppekohtade tagamisel kohaliku omavalitsuse vastutus. Lisaks õpivad suuremat tuge vajavad lapsed veel riigi- ja erakoolides. Kui Eesti üldhariduskoolides on õppeaastal 2020/21 õpilasi kokku sama palju kui 2007/08 (u 155 tuhat), siis õpilaste arv nn erikoolides on 10-15 aasta jooksul märgatavalt kahanenud. Haridus- ja Teadusministeeriumi hinnangul on see seotud asjaoluga, et vanemate teadlikkus kaasavast haridusest on tõusnud, teisalt on suurenenud ka omavalitsuste võimekus kaasata tuge vajavaid õpilasi kodulähedasse kooli.

Eestis oli 2020/2021 õppeaasta seisuga 37 erivajadusega lastele suunatud kooli kokku ligi 3300 õpilasega. Maakondade vaates on Harju- ja Tartumaa kõrval enim tuge vajavate laste õpetamisele spetsialiseerunud üldhariduskoole Viljandimaal (4) ja Lääne-Virumaal (3). Samal ajal on võrreldavas suurusel maakondades enamasti vaid üks vastav haridusasutus. Nn erikoolides õppivate laste osakaal on Lääne-Virumaal samuti Eesti keskmisega võrreldes suurem (tabel 29).

Tabel 29. Tuge vajavate laste üldhariduskoolide ja õpilaste arv Eestis 20/21 õppeaastal

	Koolide arv	Õpilaste arv põhikoolis 20/21	Keskmiselt õpilasi koolis	Osakaal maakonna õpilastest	Osakaal HEV koolide koguarvust	Osakaal kõikidest HEV koolide õpilastest
Harju maakond	11	1 453	132	2,3%	44%	47%
Hiiu maakond	0	0	0	0,0%	0%	1%
Ida-Viru maakond	1	68	68	0,6%	2%	8%
Jõgeva maakond	1	47	47	1,9%	1%	2%
Järva maakond	2	48	24	1,7%	1%	2%
Lääne maakond	1	93	93	4,6%	3%	2%
Lääne-Viru maakond	3	178	59	3,0%	5%	5%
Põlva maakond	1	19	19	0,9%	1%	2%
Pärnu maakond	1	45	45	0,5%	1%	6%
Rapla maakond	1	56	56	1,6%	2%	3%
Saare maakond	1	50	50	1,7%	2%	2%
Tartu maakond	7	926	132	5,4%	28%	13%
Valga maakond	1	45	45	1,8%	1%	2%
Viljandi maakond	4	198	50	4,6%	6%	3%
Võru maakond	2	47	24	1,5%	1%	2%
Kokku	37	3 273	88	2,5%	100%	100,0%

Tuge vajavate laste üldhariduskoolidest on riigiomanduses 14 asutust 1038 õpilasega (32% õpilaste koguarvust). Munitsipaalomandis on 17 kooli 2062 õpilasega (63%) ning eraomandis 6 kooli 173 õpilasega (5%). Samas õpib ca 85% munitsipaalomandis olevate tuge vajavate laste koolide õpilastest Tallinnas või Tartus (tabel 30).

Tabel 30. Tuge vajavate laste üldhariduskoolide ja õpilaste arv Eestis 20/21 õ/a omandivormi lõikes

	riigiomandus	eraomand	munitsipaal	kokku	munitsipaal osakaal
Harju maakond	84	129	1 240	1 453	85%
Hiiu maakond	0	0	0	0	0%
Ida-Viru maakond	68	0	0	68	0%
Jõgeva maakond	47	0	0	47	0%
Järva maakond	38	0	10	48	21%
Lääne maakond	93	0	0	93	0%
Lääne-Viru maakond	91	19	68	178	38%
Põlva maakond	0	0	19	19	100%
Pärnu maakond	0	0	45	45	100%
Rapla maakond	56	0	0	56	0%
Saare maakond	0	0	50	50	100%
Tartu maakond	452	0	474	926	51%
Valga maakond	45	0	0	45	0%

Viljandi maakond	37	25	136	198	69%
Võru maakond	27	0	20	47	43%
Kokku	1 038	173	2 062	3 273	63%

Riik on alates 2018. aastast asunud tuge vajavate laste riigikooli järk-järgult üle andma kohalikele omavalitsustele (KOV). Seda eeldusel, et KOV avaldab ise soovi kooli pidamine üle võtta, et muuta ülevõetav kool piirkonna koolivõrgu lahutamatuks ja seostatud osaks. Pärast 2018. aasta seadusmuudatust on KOVidele üle antud Kosejõe Kool (Kose vallale, kes tegi otsuse kool 2020 sügisest sulgeda), Lahmuse Kool (Põhja-Sakala vallale), Vaeküla Kool (Rakvere vallale) ning viimasena (2020/21 õppeaastast) ka Kallemäe Kool (Saaremaa vallale). Riik on alustanud läbirääkimisi, et anda Jaanikese Kool üle Valga vallale ning Kammeri Kool Tartumaa Omavalitsuste Liidule.

Riigi pidamisel olevatest koolidest on vähenevate õpilaste arvudega Ämmuste, Urvaste, Kammeri, Valga Jaanikese, Nurme, Kiigemetsa, Raikküla, Haapsalu Viigi, Porkuni ja Ahtme koolid. Lisaks on riigi pidamisel nn keerulisematele erivajadustele keskendunud koolid - meelepuuetega õpilaste koolid Emajõe ja Hiie ning psüühikahäiretega õpilastele mõeldud Tallinna K. Pätsi Vabaõhukool ja Maarjamaa Hariduskollegium.

Eri- ja tõhustatud tuge vajavaid lapsi oli munitsipaalomandis olevates koolides õppeaastal 20/21 Eestis kokku u 7500 (lisanduvad ca 1000 riigikoolide õpilast). Lääne-Viru maakonnas oli neid kokku 516 (tabel 31).

Tabel 31. Eri- ja tõhustatud toega õpilased munitsipaalomandis põhikoolides

	Tõhustatud tugi			Eritugi		
	18/19	19/20	20/21	18/19	19/20	20/21
Harju	1 582	1 464	1 573	1 431	1 452	1 419
Hiiu	42	39	36	20	25	24
Ida-Viru	547	420	362	261	225	188
Jõgeva	77	94	114	38	42	40
Järva	108	124	132	53	61	69
Lääne	101	94	104	8	17	12
Lääne-Viru	382	365	411	86	122	105
Põlva	86	110	112	46	52	52
Pärnu	317	320	325	181	199	212
Rapla	123	106	109	61	67	71
Saare	99	84	120	68	79	99
Tartu	426	472	551	461	550	555
Valga	99	102	104	29	32	34
Viljandi	231	207	190	81	127	140
Võru	188	187	224	81	89	84
Eesti kokku	4 408	4 188	4 467	2 905	3 139	3 104

Keskmiselt moodustavad eri- ja tõhustatud tuge vajavad lapsed munitsipaalomandis olevatest põhikooliõpilastest ca 6%, Lääne-Viru maakonnas on vastav näitaja ca 9,6% (tabel 32).

Tabel 32. Eri- ja tõhustatud toega õpilaste osakaal munitsipaalomandis põhikoolides

Maakond	Osakaal kõigist õpilastest			Muutus 18/19 - 20/21
	18/19	19/20	20/21	
Harju	5,5%	5,2%	5,3%	-0,2%
Hiiu	8,7%	9,0%	8,6%	-0,1%
Ida-Viru	7,5%	6,1%	5,3%	-2,2%
Jõgeva	4,7%	5,7%	6,4%	1,7%
Järva	5,9%	6,7%	7,5%	1,6%
Lääne	5,7%	5,7%	6,0%	0,4%
Lääne-Viru	8,9%	9,3%	9,6%	0,8%

Põlva	6,4%	8,0%	8,3%	1,8%
Pärnu	6,3%	6,5%	6,8%	0,4%
Rapla	5,7%	5,2%	5,4%	-0,2%
Saare	6,0%	5,8%	7,6%	1,5%
Tartu	6,0%	6,8%	7,3%	1,3%
Valga	5,2%	5,5%	5,7%	0,5%
Viljandi	7,7%	8,1%	8,0%	0,3%
Võru	9,0%	9,2%	10,3%	1,2%
Eesti kokku	6,1%	6,1%	6,3%	0,1%

3.2. Tuge vajavad lapsed maakonnas

Valdav osa lastest õpib tavarühmades. Eirühmadest on maakonna kolmes lasteaias (Rakvere, Tamsalu ja Haljala) tasandusrühmad (kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lastele), kus käis möödunud õppeaastal kokku 39 last. Muud erirühmad, kus käivad üksikud lapsed, paiknevad väljaspool maakonda (tabel 33).

Tabel 33. Maakonna lapsed sobitus- ja erirühmades (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
tasandusrühm (kõnehälvetega ja spetsiifiliste arenguhäiretega lastele)	33	32	35	32	39
Haljala Lasteaed Pesapuu	10	9	10	8	9
Rakvere Triinu Lasteaed	22	23	24	24	23
Tamsalu Lasteaed Kröll					7
Mujal maakonnas	1		1		
erirühm (erihooldust ja -õpet vajavad lapsed)			1	1	
Mujal maakonnas			1	1	
liitpuudega laste rühm	1	1	1	1	1
Mujal maakonnas	1	1	1	1	1
meelepuudega laste rühm		1			
Mujal maakonnas		1			
Kokku	34	34	37	34	40

Sobitusrühmad on avatud viies omavalitsuses kaheksas lasteaias ja neis on lapsi kokku 64 (tabel 34).

Tabel 34. Maakonna lapsed sobitusrühmades (erivajadustega lapsed koos teiste lastega) (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Kadrina Lasteaed Sipsik			8	13	13
Rakke Lasteaed Leevike			6	7	7
Rakvere Kungla Lasteaed				14	12
Rakvere Triinu Lasteaed	6	5	5	3	5
Tamsalu Lasteaed Kröll	16	17	31	16	
Tamsalu Säase Lasteaed	9				
Tapa Lasteaed Pisipõnn				13	8
Viru-Nigula valla lasteaed Kelluke	15	14	14	14	13
Mujal maakonnas	3	2	4	3	6
Kokku	49	38	68	83	64

Tugimeetmetest rakendatakse lasteaedades valdavalt logopeedilist ja eripedagoogilist abi. Omavalitsuste haridusspetsialistide ja lasteaiatöötajate hinnangute järgi on aga tavarühmades hetkel kümneid arengulise erivajadusega lapsi (maakonna peale sadakond), kellel hoolimata nähtavast vajadusest ei ole maakondliku nõustamiskomisjoni otsust tugimeetmete rakendamise kohta. Nõustamiskomisjoni otsusega lapsi käib tavarühmades 24, kodus olevate laste kohta on teadmine piiratud. Koolipikenduse vajadusega lapsi oli maakonnas möödunud õppeaastal 29. Väike-Maarja ja Kadrina vallas kokku oli 8 last erirühma järjekorras (tabel 35).

Tabel 35. Tuge vajavad lasteaialapsed (kevad 2021)

	Haljala vald	Kadrina vald	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa vald	Vinni vald	Viru-Nigula vald	Väike-Maarja vald	Kokku
Lapsi erirühma järjekorras NÕK otsusega lapsi tavarühmades	1			3		19	3	1	24
NÕK otsusega lapsi kodus 2020/2021 õppeaastaks koolipikendus	4	3	8	2	7	2	2	1	29
Kokku	5	3	8	5	7	21	5	11	65

Erinevat liiki tuge vajavaid õpilasi on koolides (v.a. tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud koolid) enam kui tuhat. Üldtuge vajab 1275 õpilast (22% õpilastest), tõhustatud tuge 383 (7%) ja erituge 85 õpilast (1%). Kadrina vallas rakendatakse enam kaasavat haridust, tõhustatud tuge vajavate õpilaste osakaal nn tavakoolis on vastavalt 15%. Teistes omavalitsustes on vastav näitaja 6% või madalam, va Tapa vald, kus see on 8%. Rakvere vallas on tõhustatud tuge vajavaid õpilasi „tavakoolides“ ainult 2%. Erituge vajavate laste osakaal koolides on kõrgeim Viru-Nigula vallas (tabel 36).

Tabel 36. Tuge vajavad õpilased üldhariduskoolides (v.a. tuge vajavate laste koolid ja andekad) õppeaastal 20/21 (EHIS)

	Õpilaste arv				Osakaal õpilastest		
	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi	Põhikoolis kokku	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi
Haljala vald	79	10	5	315	25%	3%	2%
Kadrina vald	29	79	1	534	5%	15%	0%
Rakvere linn	335	113	38	2013	17%	6%	2%
Rakvere vald	92	7	6	372	25%	2%	2%
Tapa vald	400	82	11	1052	38%	8%	1%
Vinni vald	98	32	8	574	17%	6%	1%
Viru-Nigula vald	130	30	12	476	27%	6%	3%
Väike-Maarja vald	112	30	4	545	21%	6%	1%
Kokku	1275	383	85	5881	22%	7%	1%

Maakonna kolmes tuge vajavate laste õpetamisele spetsialiseerunud koolis oli 20/21 õppeaastal õpilasi kokku ligi 178, nendest 37 vajab tõhustatud tuge ja 141 erituge (tabel 37).

Tabel 37. Tuge vajavad õpilased tuge vajavate laste koolides õppeaastal 20/21 (EHIS)

	Tõhustatud tugi	Eritugi
Näpi Kool	37	31
Mihkli Kool		19
Porkuni Kool		91
Kokku	37	141

Tuge vajavate koolide õpilaste elukohamuster on erinev. Näpi koolis on lapsi kõikidest maakonna omavalitsustest, enim Rakvere linnast, Vinni ja Rakvere vallast ning ka teistest maakondadest. Porkuni Koolis on enim teiste maakondade õpilasi. Koolis on õpilasi kõikidest Lääne-Viru maakonna omavalitsustest, enim Tapa ja Vinni vallast. Mihkli kooli õpilased on pärit valdavalt väljastpoolt kooli asukohamaakonda (tabel 38).

Tabel 38. Maakonna tuge vajavate õpilaste koolide õpilased lähtuvalt elukohast (EHIS)

Õpilase elukoht	Näpi Kool	Porkuni Kool	Mihkli Kool	Kokku
Haljala vald	3	2	1	6
Kadrina vald	8	9	1	18
Rakvere linn	14	9	1	24
Rakvere vald	11	5		16
Tapa vald	6	16	2	24
Vinni vald	13	12		25
Viru-Nigula vald	3	4		7

Väike-Maarja vald	1	9		10
Muu maakond	9	25	14	48
Õpilasi kokku	68	91	19	178
sh Lääne-Viru maakonnast	87%	73%	26%	73%

Riikliku õppekava lihtsustatud õppel oli 20/21 õppeaastal 173 õpilast, toimetulekuõppes 76 õpilast ja hooldusõppel 19 õpilast. Viimase viie aasta vaates olulisi muutusi erinevatel õppekavadel õppivate õpilaste arvus ei ole toimunud. Lihtsustatud õppekaval on lisaks tuge vajavate laste koolidele õpe korraldatud 21-s koolis (tabel 39).

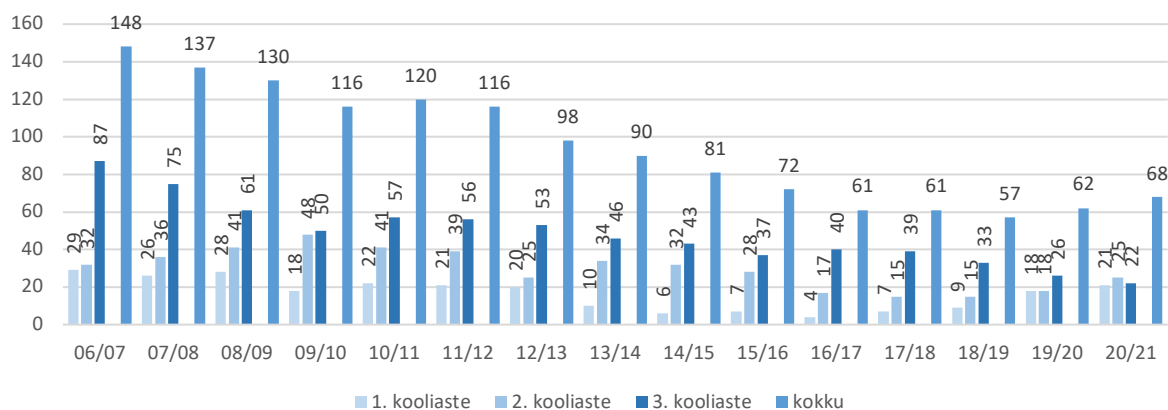
Tabel 39. Maakonna õpilaste jaotus õppekava lõikes (EHIS)

LÕK lihtsustatud õpe	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Näpi Kool	61	61	57	54	58
Porkuni Kool	16	17	16	16	17
Väike-Maarja Gümnaasium	10	11	12	13	13
Tamsalu Gümnaasium	14	13	14	11	11
Rakvere Eragümnaasium	12	14	13	13	10
Tapa Gümnaasium	9	9	10	10	10
Laekvere Kool	4	6	10	9	7
Rakke Kool	3	3	5	6	7
Vasta Kool	3	4	8	9	7
Kadrina Keskkool	2	4	5	5	5
Rakvere Gümnaasium	7	9	7	5	5
Aseri Kool		2	2	3	4
Haljala Kool	3	4	4	4	4
Lehtse Kool	2	2	1	2	3
Ferdinand von Wrangell'i nimeline Roela Lasteaed-Põhikool	4	7	5	3	2
Jänedra Kool			1	1	2
Kunda Ühisgümnaasium	11	10	7	5	2
Kiltsi Põhikool	2	1	1	1	1
Sõmeru Põhikool	1				1
Tapa Vene Põhikool	4	4	3	2	1
Uhtna Põhikool					1
Vohnja Lasteaed-Algkool	2	3	3	3	1
Võsu Kool	2	2	2	1	1
Muud koolid (7 kooli)	8	7	8	2	0
Kokku	180	193	194	178	173
LÕK toimetulekuõpe	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Aseri Kool					1
Mihkli Kool	11	8	10	15	15
Porkuni Kool	60	59	57	60	60
Rakvere Gümnaasium	1	1	1		
Kokku	72	68	68	75	76
LÕK hooldusõpe	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Kunda Ühisgümnaasium	1	1	1	1	1
Mihkli Kool	10	9	4	5	4
Porkuni Kool	10	9	12	15	14
Kokku	21	19	17	21	19

3.3. Näpi Kool

Näpi Kool on Rakvere valla omandis munitsipaalkool tuge vajavatele lastele Näpi külas. Rakvere vald on koolipidaja alates õppeaastast 19/20, varem tegutses asutus Vaeküla Kooli nime all ja koolipidajaks oli riik. Kooli kasutuses on hoone aadressil Näpi tee 10 netopinnaga 1538 m² (sh 231 m² õpilaskodu pinda). Koolihoone ei kuulu omavalitsusele, vaid on rendipind. Lisaks rendib kool ühte kõrvalasuva tööstusala hoonet käsitöötundide läbiviimise tarbeks. Koolihoone on rahuldavas seisukorras, samas võib hinnata, et funktsionaalne ruumiplaan ja asukoht ei ole ideaalsed. Koolis on ruumipuudus – 18-kohaline õpilaskodu ja klassiruumid paiknevad vaheldumisi. Puudu on mitmed kooli tavapäraseks funktsioneerimiseks vajalikud ruumid.

Õppeaastal 20/21 õppis koolis 68 õpilast. Nendest 37 vajab tõhustatud tuge ja 31 erituge. Õpilaste arv on võrreldes 15 aasta taguse ajaga kahanenud 80 õpilase võrra (kool ei tegutsenud varem samas hoones vaid Vaekülas). Viimastel aastatel on kiirelt kasvanud õpilaste arv I kooliastmes. Kui viis aastat tagasi oli astmes lapsi 4, siis möödunud õppeaastal 21. Kui veel kolm aastat tagasi (ja kogu varasemal tegutsemisperioodil) oli õpilaste vanusjaotuses domineeriv III kooliaste, siis peale üleminekut omavalitsuse omandisse on kiirelt kasvanud nooremate õpilaste arv. Õppeaastaks 20/21 on laste jaotus kooliastmete lõikes sisuliselt võrdsustunud (joonis 32).

Joonis 32. Õpilaste arv Näpi Koolis

Koolipersonali koosseisus on 34,3 ametikohta. Õpetajate ametikohti on 13,8. Tugispetsialistide ametikohti on 3, sealhulgas 1,32 eripedagoogi, 1 sotsiaalpedagoogi, 0,5 koolipsühholoogi ja 0,18 logopeedi ametikohta. Õpilaskodus töötab 3,8 koha jagu kasvatajaid ja kasvataja abisid. Toitlustamine on korraldatud kohapeal (tabel 40).

Tabel 40. Näpi Kooli töötajad

Ametikoha liik	Ametikoha koormus	Palgatas
Õpetaja	13,76	1 503
Õpilaskodu	3,9	1 008
Õppe tugitegevused	3,8	853
Korrashoid	3,3	648
Tugiteenused	3	1 627
Administratsioon	2,8	1 236
Toitlustamine	1,9	782
Juhtimine	1	2 500
Ringijuht	0,72	1 110
Kokku/keskmine	34,18	1262

Kooli eelarvekulu on kokku u 880 tuhat eurot, millest 723 tuhat (82%) moodustavad tööjõukulud. Majandamiskulu on kokku u 156 tuhat eurot, sellest kinnisvarakulu u 90 tuhat eurot aastas, sealhulgas rendimakse koolihoone omanikule 57 tuhat eurot aastas (tabel 41).

Tabel 41. Näpi Kooli eelarve

Konto	Kululiik	Eelarve 2021	Osakaal
5	Kulud kokku	879 860	100%
50	Personalikulud	723 401	82%
55	Majandamiskulud	156 459	18%
5500	Administreerimiskulud	4 750	1%
5504	Koolituskulud	5 000	1%
5511	Kinnistute, hoonete ja ruumide majandamiskulud	89 142	10%
551100	Küte ja soojusenergia	18 500	2%
551108	Rent	57 312	7%
5513	Sõidukite ülalpidamise kulud, v.a kaitseotstarbel	5 844	1%
5514	Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud	5 200	1%
5515	Inventari kulud, v.a infotehnoloogia ja kaitseotstarbel	8 601	1%
5521	Toiduained ja toitlustusteenused	21 822	2%
5522	Meditiinikulud ja hügieenitarbed	500	0%
5524	Õppevahendid	10 000	1%
5525	Kommunikatsiooni-, kultuuri- ja vaba aja sisustamine	4 000	0%
5532	Eri- ja vormiriietus	300	0%
5540	Mitmesugused majandamiskulud	1 300	0%

Näpi Kooli pidamise rahalise kulu hindamiseks on koostatud arvestusmudel. Finantsmõju arvestuse aluseks on 2021. a. vallaeelarves esitatud Näpi Kooli tulud ja kulud, mis põhinevad õppeaasta 20/21 õpilaste arvul (68) ja koosseisul. Finantsmõju hinnang on esitatud kahe stsenaariumina:

- lähteaasta baasil 68 õpilasega, sh 37 tõhustatud- ja 31 erituge vajavat õpilast;
- suurema täituvuse korral ehk 80 õpilasega, sh 40 tõhustatud- ja 40 erituge vajavat õpilast.

Kulude vaates jäävad töötajate koosseis ja majandamiskulud mõlema stsenaariumi korral muutumatuks (reaalsuses õpilaste arvu kasvamisel personalikulud eeldatavalt mõnevõrra siiski suurenevad). Tulude vaates on arvestatud riigi toetusfondi laekumistega vastavalt õpilaste arvule ja erivajadusele (tõhustatud- või eritugi) vastavatele koefitsientidele.

Koolipidaja rahastus asutuse kogukulude alusel on hetkel u 430 eurot kuus, õpilaste arvu kasvu korra u 250 eurot kuus õpilase kohta. Kui õpilaskodus on 18 õpilast, on kuu maksumus õpilaskodu pidamiseks u 370 eurot lapse kohta. Ilma õpilaskodu kuludeta on kohamaksumuseks koolis u 335 eurot ja suurema õpilaste arvu korral u 165 eurot kuus (tabel 42)

Tabel 42. Näpi Kooli pidamise kulu ja õpilaskoha maksumuse arvestus

	Näpi Kool 20/21	Näpi Kool 80 õpilast
Tõhustatud tugi	37	40
Eritugi	31	40
Tööjõukulud	723 401	723 401
Majandamiskulud	156 459	156 459
sh kinnisvarakulu	89 142	89 142
Kulud kokku	879 860	879 860
Toetusfondi eraldis	527 000	643 000
Omatulud		
Pidaja rahastus	352 860	236 860
Maksumus õpilase kohta (kuus)	432	247
Õpilase maksumus riigile (kuus)	646	670
Kokku õpilase kohta (kuus)	1 078	917
Õpilaskodu hinnanguline maksumus		
Õpilaskodu personal	63 000	63 000

Õpilaskodu majandmine	17 000	17 000
Õpilaskodu kulud kokku	80 000	80 000
Õpilaskodu maksumus õpilase kohta kuus	370	370
Õpilaskoduta		
Pidaja rahastus	272 860	156 860
Õpilaskoha maksumus (kuus)	334	163
Kogukulu õpilase kohta (kuus)	980	833

Tegemist on umbkaudse hinnanguga. Tuleb arvestada, et lähtuvalt rahastusmodelist omab eraldisele toetusfondist olulist mõju õpilaste profiil – kas tegemist on tõhustatud (madalam rahastus) või erituge (kõrgem) vajavate õpilastega. Seega võib kooli õpilaste arvu või proportsiooni muutumine vastavalt suhteliselt suurendada või vähendada toetusfondi eraldist. Kuigi olemasolevatele majandamis- ja tööjõukuludele õpilaste arvu kasvu korral täiendavalt vajalike õpetajate ja tugispetsialistide tööjõukulusid ei lisandu, on vaja arvestada, et erituge vajavate laste arvu suurenemisel, on uute töökohtade lisandumine reaalsuses tõenäosem.

Ühe alternatiivina on töö raames kaalutud olukorda, kus Näpi Kooli pidamine oleks maakonna omavalitsuste ühine ettevõtmine. Ühise koolipidamise maksumuse hindamiseks omavalitsuste jaoks on koostatud arvestusmodel, mis lähtub olemasolevast olukorrast (koolis on 68 õpilast) ja nende jaotusest omavalitsuste vahel lähtuvalt elukohast. Arvestatud ei ole õpilaskodu kuludega, mille tegevuskulu katmine peaks toimuma eraldi õpilaste kodukoha omavalitsuste poolt vastavalt koha reaalsele maksumusele.

Vaadeldud on kulud kolme erineva rahastusmodelina:

1. Õpilasepõhine model – pidaja kulud jaotatakse proportsionaalselt vastavalt õpilaste arvule õpilaste elukohaomavalitsuste vahel (sh arvlemine täishinnaga maakonnaväliste omavalitsustega).
2. Täielikult jagatud rahastuse model. Jaotuse aluseks on omavalitsuses elavate 7-15-aastaste elanike arvu proportsioon maakonna vastavas eas kogurahvastikku. Maakonnavälistel omavalitsustel saavad teenust osta keskmise kohamaksumuse alusel.
3. Kombineeritud model, milles 30% kuludest on jagatud vastavalt modelile 2 (täielikult jagatud rahastuse model) ja 70% kuludest vastavalt modelile 1 (õpilase põhine rahastuse model).

Koolipidamise kulu suurus omavalitsuste jaoks varieerub erinevate modelite rakendamise korral olulisel määral (tabel 43).

Tabel 43. Näpi Kooli pidamise kulude jaotus (2020/21 õppeaasta õpilaste arvust ja jaotusest lähtuvalt)

Õpilase elukoht	Õpilaste arv	Õpilase põhine model	100% jagatud rahastuse model (7-15 vanuserühma alusel)	Kombineeritud model (30% jagatud+70% õpilase põhine)
Haljala vald	3	12 000	14 300	12 700
Kadrina vald	8	32 100	22 600	29 200
Rakvere linn	14	56 200	64 800	58 800
Rakvere vald	11	44 100	24 900	38 400
Tapa vald	6	24 100	41 000	29 200
Vinni vald	13	52 200	27 000	44 600
Viru-Nigula vald	3	12 000	19 800	14 400
Väike-Maarja vald	1	4 000	22 300	9 500
Muu maakond	9	36 100	36 100	36 100
Õpilasi kokku	68	272 800	272 800	272 800

Näpi Kool tegutseb hetkel rendipinnal, mille sobivus kooli pidamiseks on kaheldav. Ruumitingimuste parendamiseks või uue hoone soetamise/rajamise võimaldamiseks on asutusele vajalik garanteerida pikaajaline rahavoog investeringute elluviimiseks (laenu võtmise võimaldamiseks). Hetkel koolil sisuliselt vara puudub, teisalt ei ole ka omavalitsus(ed) senimaani pidanud kooli pidamisse investeringukomponendiga panustama. Arvestades olemasolevat rendimakset ja/või asjaolu, et kuni 80 lapsele koolihoone rajamise kulu on enam kui 2 miljonit eurot, kujuneb jaotades eelneva 30-aastasele

perioodile soovitava investeeringukomponendi suuruseks 70 tuhat eurot aastas. Investeeringukomponendi maksete suurus omavalitsustele jäävad sõltuvalt rahastusmodelist vahemikku 3-17 tuhat eurot aastas (tabel 44).

Tabel 44. Näpi Kooli investeeringukulude jaotus

Õpilase elukoht	Õpilaste arv	Õpilase põhine mudel	100% jagatud rahastuse mudel (7-15 vanuserühma alusel)	Kombineeritud mudel (30% jagatud+70% õpilase põhine)
Haljala vald	3	3 100	3 700	4 700
Kadrina vald	8	8 200	5 800	7 800
Rakvere linn	14	14 400	16 600	14 600
Rakvere vald	11	11 300	6 400	6 100
Tapa vald	6	6 200	10 500	10 800
Vinni vald	13	13 400	6 900	5 600
Viru-Nigula vald	3	3 100	5 100	3 800
Väike-Maarja vald	1	1 000	5 700	6 400
Muu maakond	9	9 300	9 300	9 300
Õpilasi kokku	68	70 000	70 000	70 000

Kokkuvõttes kujuneks ühise koolipidamise kogukulu omavalitsustele suurusjärku ligi 300 tuhat eurot aastas. Sellest garanteeritud baasrahastus on (sõltumata asjaolust, kas koolis käib omavalitsuse õpilasi) u 70 tuhat eurot (tabel 45).

Tabel 45. Kulu omavalitsustele

Omavalitsus	Kulu aastas	sh baasrahastus
Haljala vald	17 400	4 300
Kadrina vald	37 000	6 800
Rakvere linn	73 400	19 500
Rakvere vald	44 500	7 500
Tapa vald	40 000	12 300
Vinni vald	50 200	8 100
Viru-Nigula vald	18 200	5 900
Väike-Maarja vald	15 900	6 700
Kokku	296 600	71 100

3.4. Tuge vajavate laste õppekorralduse ja rahuloluküsitluse tulemused

Uuringu raames viidi Lääne-Virumaa munitsipaalkoolide õpetajate, tugispetsialistide ning koolipidajate ja vanemate seas läbi kaks küsitlust, mille eesmärk oli saada sihtrühmade tagasisidet ja hinnangut: 1) kaasava hariduse mõtestamise ja korralduse viiside kohta, 2) rahulolu tuge vajavate laste õppekorralduse ja selle kvaliteedi kohta ning 3) hoiakuid KOVide koostöö vajaduse kohta tuge vajavatele lastele teenuste tagamisel. Küsitlused viidi läbi ankeetküsitlusena keskkonnas SurveyMonkey. Ankeeti jagati maakonna koolijuhtide poolt õpetajatele ja tugispetsialistidele (üks küsimustik) ning eri- ja tõhustatud toe vajadusega laste vanematele (teine küsimustik). Valdava osa küsimuste puhul oli võimalik oma vastuseid põhjendada ja selgitada.

Esimesele küsitlusele vastas 248 õpetamise ja selle korraldamisega seotud respondent, kellest 74% olid õpetajad ja 13% tugispetsialistid (tabel 46). Õpetajate-tugispetsialistide küsimustikule vastas 30% kõikidest Lääne-Virumaa munitsipaalkoolide õpetajatest-tugispetsialistidest (kokku on 733 ametikohta). Küsitluse eesmärk ei olnud analüüsida tulemusi valla- ega koolitasandil, mistõttu vastajad selliselt ei eristatud. Ainult Näpi Kooli puhul eristati nii õpetajate kui tugispetsialistide vastused. Järgnevates graafikutes tuleks Näpi Kooli töötajate kui koolipidajate vastuste analüüsimisel arvestada väikest respondentide hulka. Territoriaalselt (valla ja linna koolid) on vastajate hulk tasakaalus – valla koolides töötavaid vastajaid on 64% ja linna koolides 33% (tabel 47). Koolipidajatel on soovi korral sama küsitlusankeeti kasutades võimalik küsitlust korrata ja vajadusel analüüsida tulemusi ka kooli või valla tasandil.

Tabel 46. Õpetajate ja tugispetsialistide küsimustikule vastajate arv ja ametialane profiil

Vastaja tüüp	Vastajate arv
Õpetaja	183
Tugispetsialist	33
Omavalitsuse haridusjuht/-spetsialist	5
Näpi Kooli õpetaja	8
Näpi Kooli tugispetsialist	4
Muu	15
Vastajaid kokku	248

Tabel 47. Õpetajate ja tugispetsialistide küsimustikule vastajate töökoht

Vastaja töökoht	Vastajate arv
Valla koolis	159
Linna koolis	83
Valla- või linnavalitsuses	6
Vastajaid kokku	248

Eri- ja tõhustatud toe vajadusega lapsevanemate küsimustikule vastas kokku 138 lapsevanemat, mis on 27% kõikidest eri- ja tõhustatud toe vajadusega laste arvust (2020/21 õa õppis Lääne-Virumaa munitsipaalkoolides 516 eri- või tõhustatud toega last). Koolide suuruse järgi jaotusid küsimustikule vastanud vanemad küllaltki ühtlaselt (tabel 48).

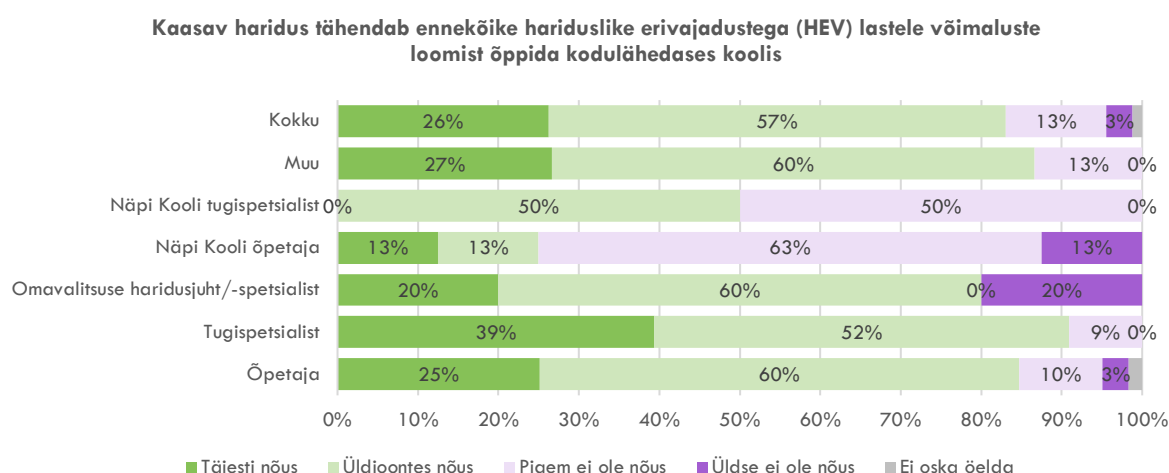
Tabel 48. Küsimustikule vastanud lapsevanemate arv kooli suuruse järgi

Õpilaste arv vastaja lapse koolis	Vastajate arv
0-50 õpilast	12
51-100 õpilast	28
101-200 õpilast	14
Üle 200 õpilase	55
Ei oska öelda	29
Vastajaid kokku	138

Ligi 30%ne vastajate hulk nii koolide töötajate kui lapsevanemate hulgas on hea tulemus arvestades vastamiseks antud lühikest aeg (üks nädal) ja tavapärasest ankeetküsitlustele vastamise aktiivsust. Siiski ei pretendeeri küsitluse tulemused ja ka analüüsiraportis tehtud järeldused kõikide õpetajate-tugispetsialistide ega lapsevanemate representatiivsele hinnangule. Järgnevalt on välja toodud üks valik küsitluses antud vastuseid ja kommentaare. Täielikud küsitluse tulemused on koos raportiga üle antud Lääne-Virumaa omavalitsuste Liidule.

Kaasava hariduse tähendus

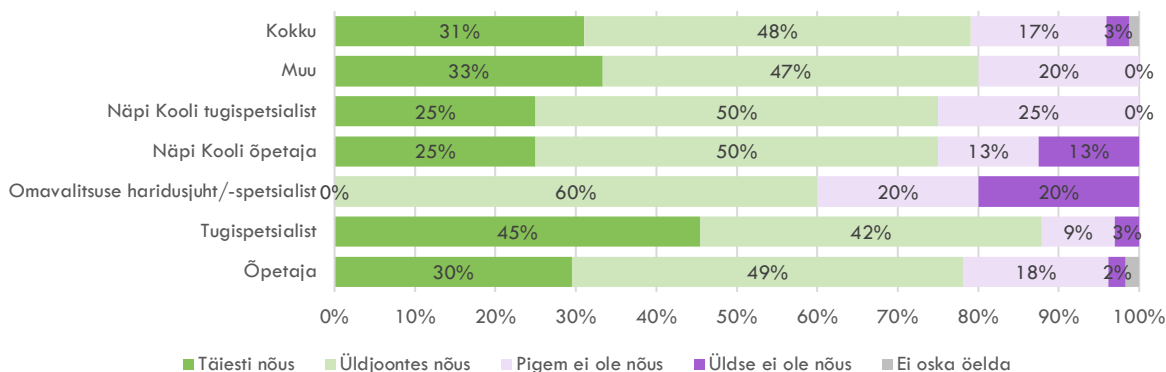
Vaatamata enam kui 10-aastasele kaasava hariduse rakenduspraktikale näitavad nii analüüsi koostajate kui ka teised varasemad uuringud (vt nt Kivirand jt 2020⁴), et haridusvaldkonna töötajate seas on üsna erinevad nägemused kaasava hariduse tähendusest ja rakendamise viisidest. Kaasava hariduse kitsa tähenduse kohaselt tuleks keskenduda ennekõike erivajadusega õppijate võimalustele õppida elukohajärgses koolis (Kivirand jt 2020:50 tsit. Arduin, 2015; Armstrong, Armstrong, & Spandagou, 2011). Kaasava hariduse laia käsitluse kohaselt tuleb kõikidele õpilastele tagada nende erisusi ja vajadusi arvestavad õppevõimalused (Kivirand jt 2020:50). Seetõttu taheti küsitlusega välja selgitada Lääne-Virumaa koolide õpetajate ja tugispetsialistide seisukohad kaasava hariduse tähendusest. Vastused kolmele seda seisukohta selgitavale küsimusele (joonised 33-35) olid üsnagi sarnased: 1) enam kui 80% õpetajatest ja tugispetsialistidest leidis, et kaasav haridus tähendab HEV lastele võimaluste loomist õppida kodulähedases koolis, 2) samas hulgas vastajaid leidis, et kaasav haridus tähendab kõigi õpilaste eristuste ja arengupotentsiaaliga arvestavat õppevõimaluste loomist kodulähedases koolis, 3) samuti leidis vastanutest ligi 90%, et kaasava hariduse raames tuleb senisest enam tähelepanu pöörata andekatele õpilastele.

Joonis 33. Kaasava hariduse tähendus

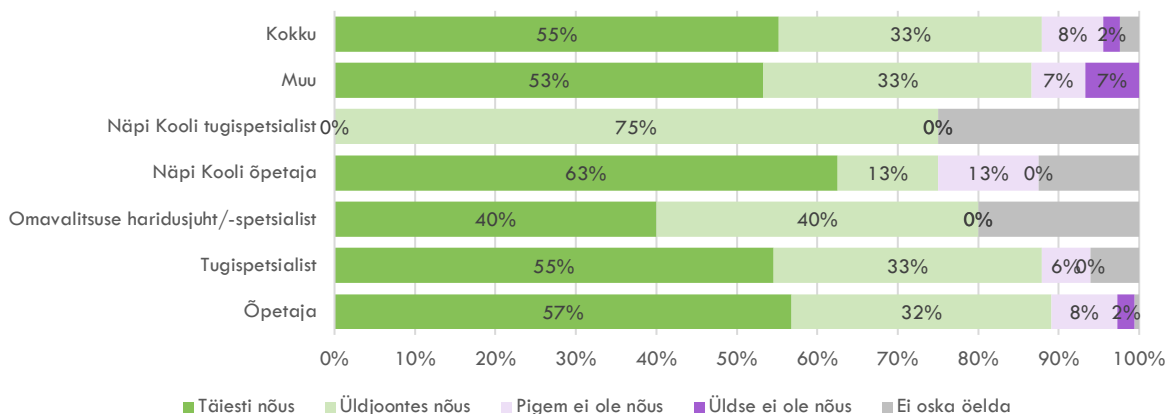
⁴ Kivirand, T., Leijen, Äli, Lepp, L., & Malva, L. (2020). Kaasava hariduse tähendus ja tõhusa rakendamise tegurid Eesti kontekstis: õpetajaid koolitavate või nõustavate spetsialistide vaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 8(1), 48-71. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.1.03>

Kaasav haridus tähendab kõigi õpilaste erisuste ja arengupotentsiaaliga arvestavat õpevõimaluste loomist kodulähedases koolis

Joonis 34. Kaasava hariduse tähendus II

Kaasava hariduse raames tuleb senisest enam tähelepanu pöörata andekatele õpilastele

Joonis 35. Kaasava haridus ja andekad õpilased

Küsitlusele vastanute hinnangud kinnitasid kõikide kaasava hariduse täienduste asjakohasust, mis annab indikatsiooni, et samaväärselt tuleb tegeleda nii tuge vajavate, andekate kui teiste erisustega õpilastega. Kivirand jt (2020:63) leidsid oma analüüsi järeldustes, et /.../ kuigi Eestis on alates 2018. aastast seaduse tasandil silmas peetud kitsast definitsiooni, s.t siht rühmana on käsitletud õpilasi, kellele kooliväline nõustamismeeskond on soovitanud rakendada tõhustatud või erituge, lähtusid eespool kirjeldatud vaatega intervjuueeritavad kaasava hariduse mõiste sisu ja rakendamiseviiside kirjeldamisel laialt definitsioonist, s.t siht rühmana peeti silmas kõiki tuge vajavaid õpilasi /.../.

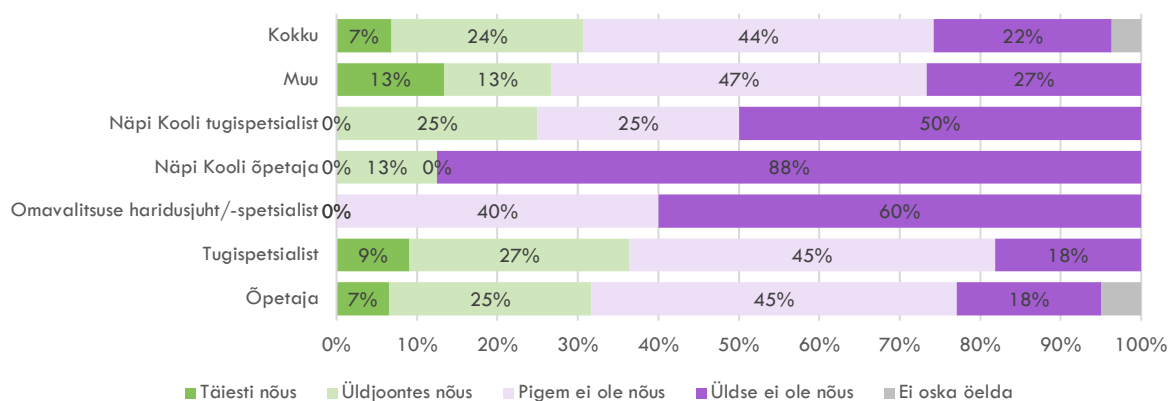
Lisatud kommentaaridest saab üldistatult järeltada:

- 1) Enamik vastajaid rõhutab, et eelkõige tuleb HEV lastele luua õppetingimused kodulähedases koolis, kuid selleks peavad olemas olema vajalikud tingimused ja ressursid. Ehk siis see on haridusele ka sisulise ligipääsetavuse küsimus, kus õppimisvõimaluste lähedusega peaks kaasas käima ka selleks vajalikud tingimused.
- 2) Nõustatakse, et kaasav haridus peaks tähendama õpilastele vajadustega arvestamist, kuid rõhutatakse, et see on ideaal, millest paraku jääb tihti puudu võimekusi ja ressursse.
- 3) Andekatega õpilastega tuleks tegeleda, aga paljud vastajad toovad oma kommentaarides välja, et tegelikult ei jää selleks nõrgema õpivõimekusega õpilastega tegelemise kõrvalt piisavalt aega ning tihti peavad andekad õppurid iseseisvalt hakkama saama.

Teenuse kvaliteet ja lähedus

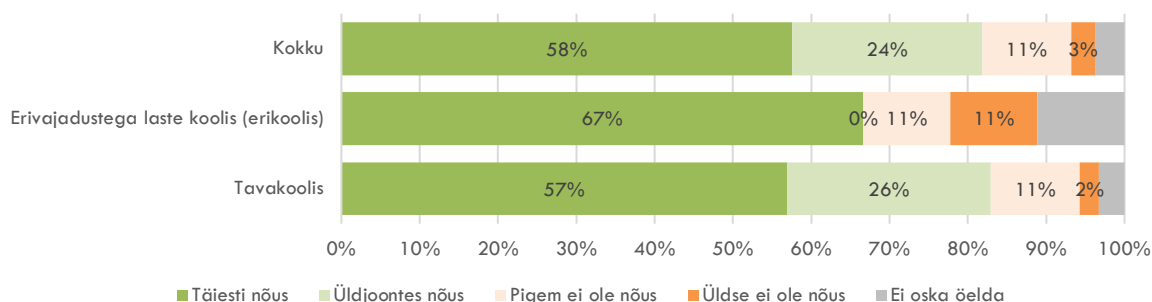
Nii lapsevanemate kui tugispetsialistide ankeedis oli küsimus, millega eesmärk oli välja selgitada hoiakuid teenuse läheduse ja teenuse kvaliteedi tasakaalust. Vastanud lapsevanemate ja õpetajate-tugispetsialistide hoiakud on selles küsimus väga erinevad. Enam kui 80% vanematest ja vaid 31% õpetajatest-tugispetsialistidest on nõus, et olulisem kui lapsele toe tagamine on õppimise võimalus kodulähedases koolis (vt joonised 36 ja 37). Seejuures ei erine oluliselt õpetajate ja tugispetsialistide hoiakud selles küsimuses. Kommentaarides toovad haridustöötajad välja, et õppimises tuleb kindlasti eelistada hariduse sisulist kvaliteeti kuigi rõhutatakse, et ka kodu lähedus on oluline. Samas on vajadused konkreetse lapse kesksed, mille alusel tuleb langetada otsused ja valikud. Osa vastajaid on toonud välja lapsevanemate nõustamise olulisuse. Selle küsimuse vastuste tõlgendus demonstreerib ilmselt vanemate koolivaliku vabaduse teadlikkust ja võimalik, et ka hariduse kvaliteedi hindamise võimekuse puudulikkust (või ka selle alatähtsustamist). Siiski, läheduse eelistamise kvaliteedile vanemate poolt on oluline näitaja koolipidajatele ja vanemate nõustamisele, kes peavad tegema tasakaalustatud valiku, kuidas tugevdada toe tagamise võimekust kodulähedases koolis ning nõustada vanemaid ja suurendada nende teadlikkust hariduse kvaliteedist.

Olulisem, kui toe tagamise kvaliteet, on, et laps saab õppida kodulähedases koolis

Joonis 36. Toe tagamise kvaliteet vs kodulähedus: õpetajate ja tugispetsialistide arvamus

Olulisem kui igakülgse õppetoe tagamine on, et minu laps saab õppida kodulähedases koolis

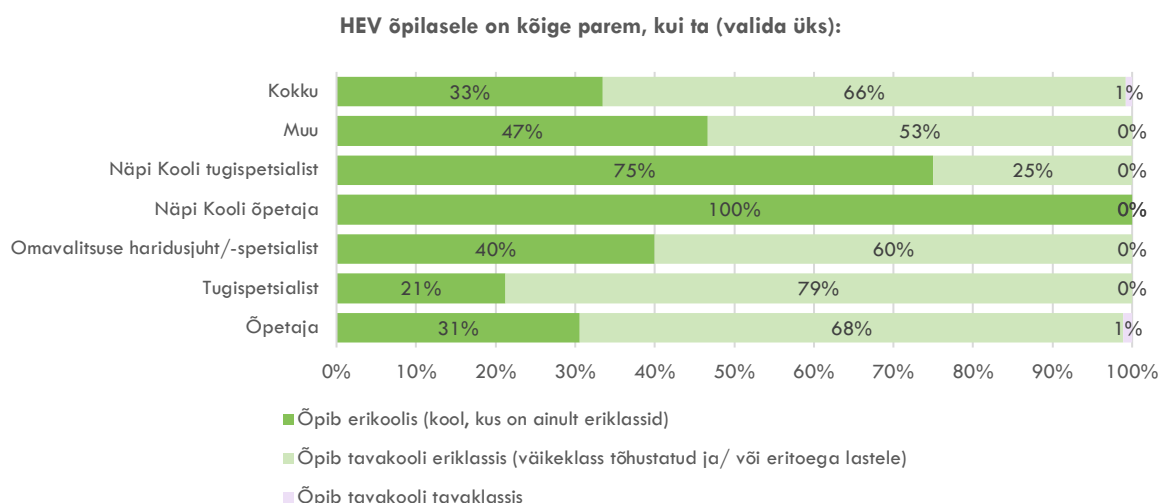
Joonis 37. Toe tagamise kvaliteet vs kodulähedus: lapsevanemate arvamus

Kaasava hariduse rakendamise viisid tuge vajavatele õpilastele

Kaasava hariduse rakendamise mudelite (just tuge vajavate õpilaste toetamise korralduses) kohta on tehtud erinevad analüüsed, sh on riikide võrdlev praktika selles küllaltki varieeruv. Ühelt poolt sõltub see kaasava hariduse rakendamise poliitilistest valikutest ja teisalt kindlasti väärtuselistest-kultuurilistest

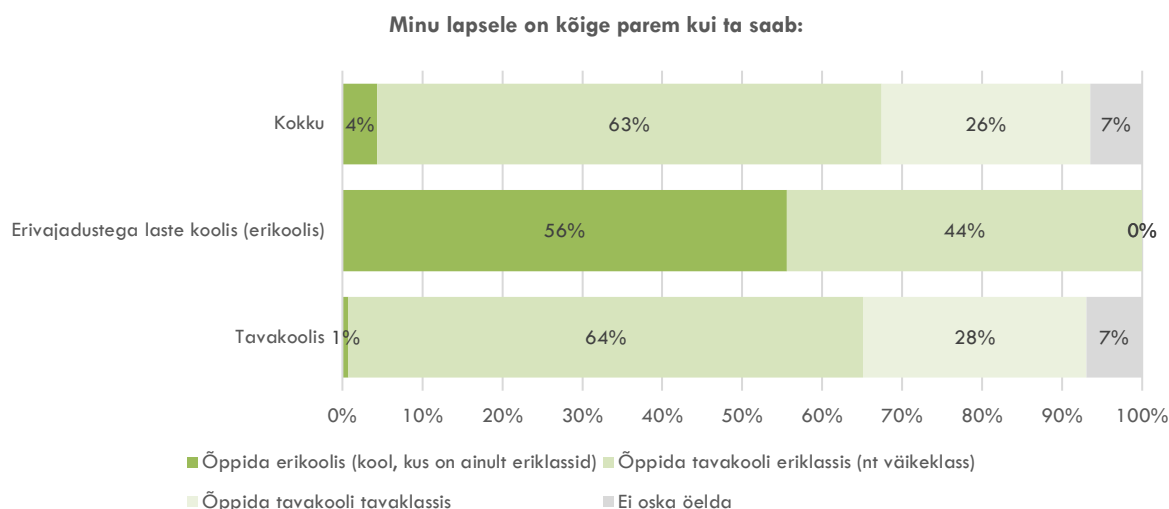
hoiakutest. Kivirand jt (2020:51) toovad välja: /.../ Kaasava hariduse rakendamise viisidest on Cigman (2007) eristanud kolme lähenemist: radikaalne, keskmine ja UNESCO lähenemine. Cigmani jaotuse põhjal tähendab radikaalne lähenemine erikoolide sulgemist ja kõigi õpilaste tavakooli paigutamist. See tähendab, et koolid peavad olema ümber korraldatud viisil, et suudaksid kõigi õppijate vajadusi rahuldada. Keskmine lähenemine aktsepteerib, et teatud spetsiifiliste erivajadustega õpilaste jaoks võivad erikoolid alles jääda, ja UNESCO lähenemise järgi on keskmis eeskätt kõigi õpilaste võrdne õigus haridusele /.../. Võrdleva kogemuse kokkuvõtteks lisavad Kivirand jt (2020): /.../ Vaid vähestel juhtudel on suured koolisüsteemid (nt Itaalia) tulnud toime liikumisega peaaegu täieliku kaasamise mudeli poole, mis lähtub radikaalsest ja nn ühesuunalisest lähenemisest, mille kohaselt peaaegu kõik õpilased on kaasatud elukohajärgsesse tavakooli (Begeny & Martens, 2007). Sagedamini kohandatakse aga keskmist lähenemist ja mitmesuunalist süsteemi, pakkudes nii kaasavat hariduskorraldust kui ka eraldi õpet erikoolis (Loreman, 2013). Ka Eesti püüdleb kaasavas hariduses mitmesuunalisele lähenemisele, sest seadusega on erivajadustega õppijatele loodud võimalused õppida nii tavakooli tavaklassides, tavakooli eriklassides kui ka vajaduse korral erikoolides (Põhikooli- ja ..., 2018) /.../. Oma analüüsi järeldustes rõhutavad Kivirand jt (2020: 62-63), et: /.../ Valdavalt mõisteti kaasava haridusena haridusliku erivajadusega õpilase võimalust õppida elukohajärgses tavakoolis, kuid õppekorralduslikult nähti erinevaid võimalusi. Üks osa intervjuueeritavatest pidas kõigi laste koosõpet võimalikuks ainult kergemate, nn üldist tuge vajavate laste puhul, aga spetsiifilist eripedagoogilist tuge (tõhustatud ja eritugi) vajavate õpilaste puhul peeti oluliseks, et põhiosa õppest toimuks eriklassides või väiksemates erirühmades. /.../ Mõned uuritavad aga käsitlesid kaasavat haridust kui lihtsalt ligipääsu haridusele, sealjuures õpet erikoolis /.../.

Eeltoodu ja ka Centari (2016⁵) vastavas uuringus käsitletule tuginedes uuriti küsitluses nii õpetajate-tugispetsialistide kui vanemate hoiakuid kaasava hariduse rakendamise mudelitest. Küsimusele, millist tüüpi õppekorraldus on HEV lastele parim leidsid õpetajad ja tugispetsialistid, et parim (66% vastajatest) on õppida tavakooli eriklassis ja teisena (33% vastajatest), et erikoolis. Tugispetsialistide ja õpetajate arvamused ei erine väga oluliselt – veidi enam toetavad õpetajad võrreldes tugispetsialistidega erikoolis õppimist. Ka vanemate hinnangul oli eelistatuim õppimine tavakooli eriklassis (63%). Vanematest veerand leidis siiski, et lapsele on parim õppida tavakooli tavaklassis. Erikooli pidasid parimaks lahenduseks vaid 4% vanematest, va erikoolides õppivate laste vanematest, kellest veidi enam kui pooled pidasid seda parimaks. Kommentaarides põhjendasid õpetajad-tugispetsialistid tavakooli eriklassi eelistamist peamiselt selle tõttu, et väiksem klass, kus saab valida individuaalsemat õppetempot, on lapsele parem. Siiski rõhutati, et lahendused sõltuvad alati lapse vajadustest.

⁵ Centar (2016) Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus Temaatiline raport: kaasamise tähenduslikkus.

Joonis 38. Tuge vajavale õpilasele sobiv keskkond: õpetajate ja tugispetsialistide arvamus

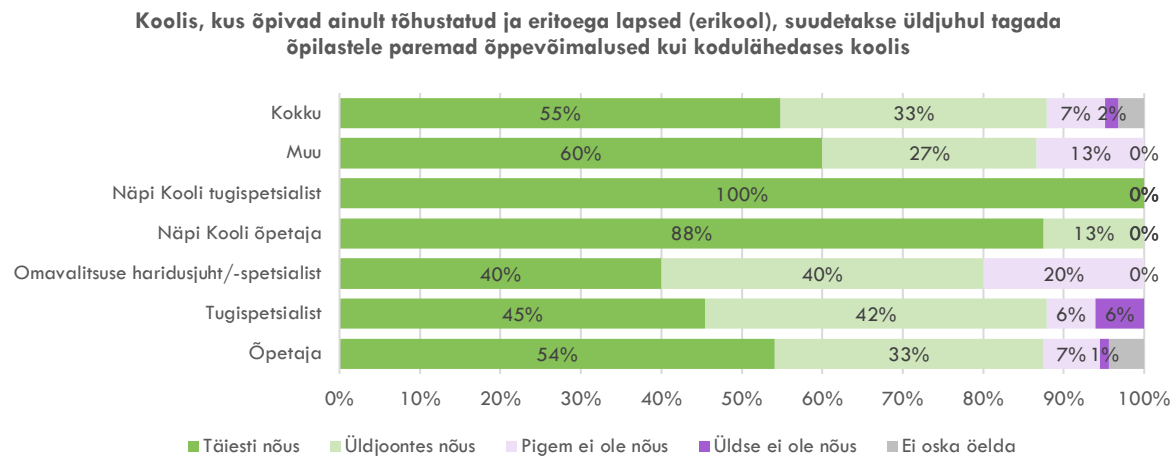

Joonis 39. Tuge vajavale õpilasele sobiv keskkond: lapsevanemate arvamus

Centari (2016:38) uuringus leiti, et /.../ ligi 70% haridustöötajatest arvab, et kõik õpilased peaksid soovi korral saama õppida kodule lähimas tavakoolis ning ainult ca 20% vastanutest olid seisukohal, et eriklassi tingimusi vajav õpilane peaks pigem minema erikooli. Vaid erikooli õpetajatest enamad hindavad tavakooli kaasamise väärtust madalamalt ning erikoolide vajadust tunduvalt kõrgemalt. Erikooli õpetajate eriarvamuse aluseks võib olla ka teiste õpetajatega võrreldes suurem kokkupuude eriti ressursimahukate HEV-idega õpilastega, kelle puhul tavakooli tavaklassis õppimine võib olla mõeldamatult keeruline. /.../. Võrreldes Centari analüüsiga on käesoleva küsitlusele vastanute hinnangud veidi enam erikooli õpilastele parimaks pidavad.

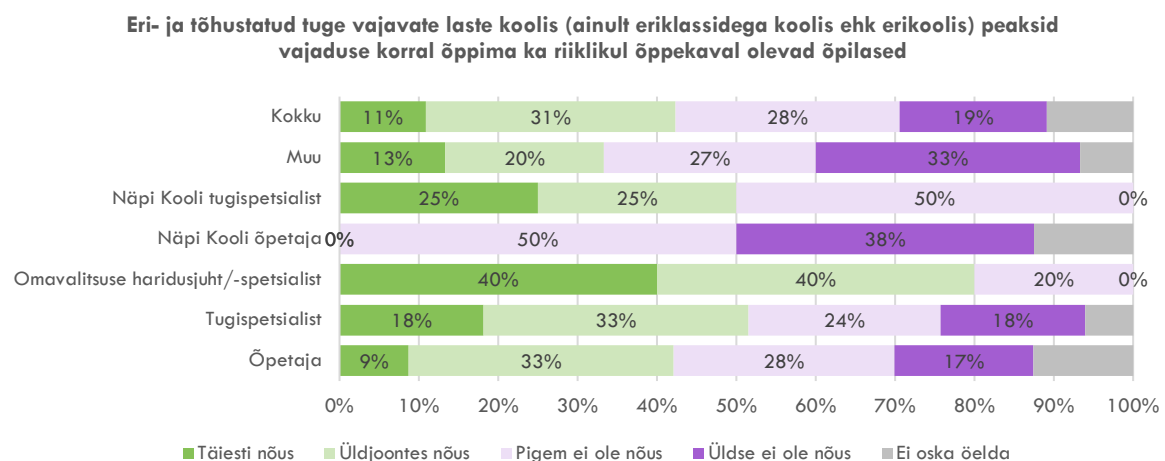
Õpetajate ja tugispetsialistide käest küsiti ka hoiakuid väitele „HEV-õpilaste kaasamine tavaklassi valmistab kõiki õpilasi paremini ette ühiskonnas koos toimima“, millega nõustus 45% ja ei nõusunud 53% vastanutest. Väitega „HEV-õpilaste kaasamine tavakoolidesse on praegu optimaalne, see ei mõjuta oluliselt tööd teiste lastega“ ei nõustunud 86% vastanutest. Sõnalistes kommentaarides toodi viimase küsimuse puhul välja just õpetajate koormust, s.t probleem ei ole mitte HEV õpilastes, vaid õpetajate ja tugispetsialistide vähesuses. Ja siin rõhutati, et eraldi tunnitempo (eriklass) on võimalik üks võimalik lahendus.

Samas olid õpetajad ja tugispetsialistid valdavalt seisukohal, et erikoolis suudetakse tagada õpilastele paremad õppevõimalused – seda leidis ligi 90% vastajatest. Väidega „HEV-õpilaste vanemaid peaks praegusest enam nõustama, et nad valiksid oma lapsele eri- ja tõhustatud tuge vajavate laste kooli (erikooli)“ nõustusid ligi 80% õpetajatest ja ligi 70% tugispetsialistidest. Kommentaarides toodi siin välja vajadust tõsta vanemate teadlikkust erikoolide tööst ning nende (varasemast ajast päris) halva maine muutmist. Samuti, et tihti vanemad loodavad ja usuvad, et nende lapsed kasvavad erivajadusest (õpi- või käitumisraskus) tavakoolis välja.

Joonis 40. Õppimine tuge vajavate laste koolis vs kodulähedases tavakoolis

Riigi pidamisel olevates erikoolides ei võimaldata õppida riikliku õppekava (RÕK) õpilastel. Seda on nii koolijuhid kui koolipidajad kritiseerinud, kuna see on liiga jäik piirang ning ei arvesta sisuliselt lapse toe vajadusega. Samuti on olnud selle muutmise üks motivaatoreid, miks KOVid on erikoolide pidamist riigilt üle võtnud. Selleks, et teada saada selles osas laiemat haridustöötajate arvamust, küsiti ankeedis vastavad küsimused. Hoiakud selles küsimuses osutusid küllaltki erinevaks – ligi pooled tugispetsialistid ja veidi üle 40% õpetajatest toetasid RÕK õpilaste õppimist erikoolis kui see on nendele vajalik, kuid ka enam kui 40% vastanutest ei toetanud seda (joonis 41). Kommentaaridest ilmneb, et õpetajad ei orienteeru alati õppekava ja toe vajaduse erisuse ja sarnasuste rägastikus ning et toevajadus ja õppekava ei ole üks-ühele seotud. Ilmselt ei olda alati teadlikud erikoolidesse pääsemise tingimustest. Samuti on välja toodud, et käitumishäiretega lastele võib eraldi koolis õppimine olla parem, aga rõhutatakse ka tavakoolis eriklassis õppetingimuste loomist kui paremat lahendust.

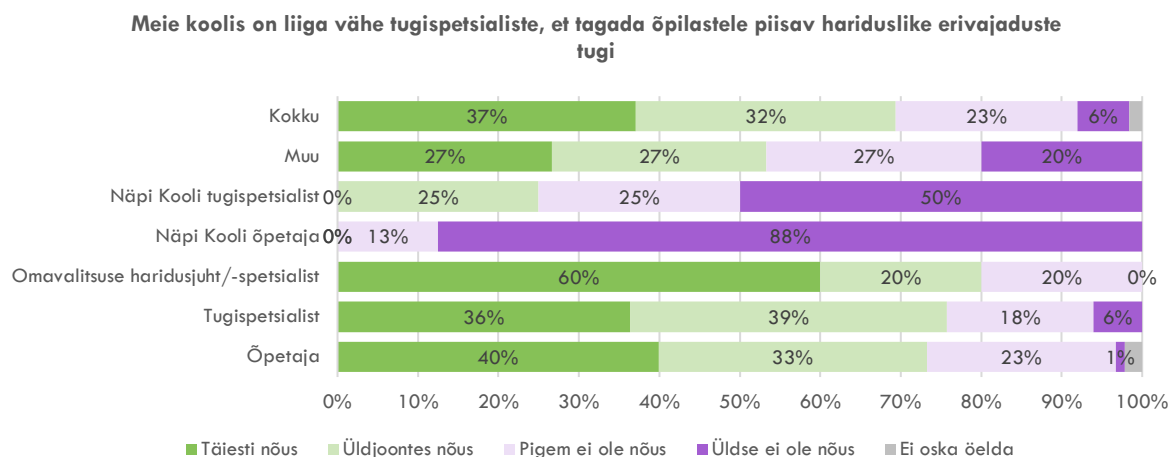
Joonis 41. RÕK õpilaste sobivus tuge vajavate laste kooli

Kooli võimekused tegeleda tuge vajavate õpilastega

Ligi kolm neljandikku õpetajatest ja tugispetsialistidest leiab, et HEV õpilaste osakaal tavakoolides on liiga suur ning see takistab tööd ülejäänud lastega. Tugispetsialistide vähesuse väidet kinnitavad samuti ligi 75% tavakoolide õpetajatest ja tugispetsialistidest. Kommentaarides toodi välja väga erinevaid aspekte alates tugispetsialistide koormusest kuni nende üldise puuduseni. Samas leiti ka, et tugispetsialistide kasutamine ja koordineerimine võiks olla paremini korraldatud. Mitmetel juhtudel toodi välja just psühholoogi teenuse vähesus või puudus. Aga rõhutati ka ootust, et tugispetsialistid toetaksid

enam õpetajat. Kuivõrd küsimusele antud kommentaaridest on keerukas teha üldistusi, siis ilmestamiseks on toodud mõningaid näiteid kommentaaridest:

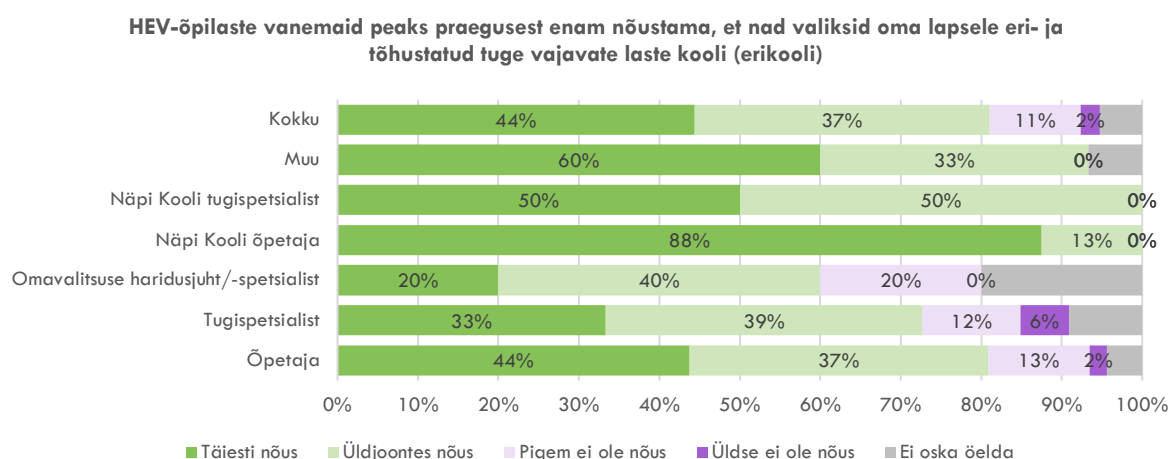
- Tegelikult ei saa väga kurta, aga kui oleks veel spetsialiste, usun, et leiduks ka neile tegevust.
- Spetsialiste on, koordineerimine võiks olla parem. Igal õppeaastal abivajavate laste arv kõigub, kuid spetsialistide arv on sama.
- Spetsialiste on alati puudu ja kindlasti on suures koolis puudu ka ruumidest, kus õpilased saaksid end mugavalt tunda nii tunnis kui vahetunnis.
- Puudub eripedagooge klassidesse, tavaõpetaja ei tule enam väga eriilmelise klassikooslusega toime.
- Paljud nendest lastest vajavad pidevat järelevalvet ja tuge. Spetsialiste on ainult mõned ja nende võimetele ja ajaressursil on kahjuks piirid.
- Meil on olemas nii sotsiaalpedagoog kui eripedagoog, kes tegelevad HEV õpilastega. Nendel ei ole paraku võimalik alati tunnis õpetajal toeks olla. Õpetajal on kõige rohkem vaja abi tunni läbiviimisel.
- Meie koolis on piisavalt tugispetsialiste ja õnneks saame hakkama, aga proportsioonid on paigast ära. 9 HEV õpilase kohta on erinevate nõustamismeeskonna otsuste alusel võetud 6 tööle tugiisikut/-õpetajat. Ka tavaõpilane vääraks sellist tähelepanu.
- Ma ei väida, et tugispetsialiste üldse pole. Vallal on nad olemas, kuid neid peab jaguma kõikidele valla koolidele ning nad on ülekoormatud ja realselt ei suudagi lõpuks aidata, sest HEV laste hulk kasvab aasta-aastalt.
- Leina, et aastatega on antud õpilaste arv järjest kasvanud ning riigi poolne majanduslik tugi koolidele on liiga tagasihoidlik. Õpilastele piisava toe pakkumiseks peaks olema tunduvalt rohkem inimesi.
- Juurde oleks vaja palgata õpilaste tugiisikuid ja abiõpetajaid. Sellega peaks kaasnema ka KOV rahastus. Kui tavaklassis on Rajaleidja otsusega õpilane, peab sinna klassi olema tagatud abiõpetaja. Käitumise erisustega õpilasele peab olema tagatud tugiisiku teenus.
- Eripedagoogide nappus. Ka väiksemas koolis võiks 1-2 päeval nädalas mõne tunni kohapeal olla koolipsühholoog. Ka õpetajad vajavad sageli nõu ja toetust.
- Arvan, et meie erikoolis on tugispetsialiste üldjoontes piisavalt. Olen arvamusel, et kõikides klassides peaks olema abiõpetaja/õpetaja abi.

Joonis 42. Tugispetsialistide piisavus

Mitmetes tuge vajavate õpilaste õppekorralduse küsimustes tõid õpetajad ja tugispetsialistid välja lapsevanemate nõustamise vajaduse. Küsimusele vastastes leidsid enam kui 80% vastajatest, et senisest enam tuleb vanemaid nõustada, et nad valiksid oma lapsele erikooli. Kommentaarides on valdavas osas kirjeldatud vanemate sisulist nõustamist erinevate õpikeskkondade tugevustest ja nõrkustest ning vajadust tegeleda lapsevanemates seas erikoolide maine küsimusega. Välja on toodud ilmestav kommentaar, mis võtab hästi kokku eeltoodud arvamusi: „Täiesti nõus, sest täna on paljud lapsevanemad pigem eitaval seisukohal, kui mainida, et nende lapsele oleks parem kool, kus ongi ainult eriklassid. Nad tunnevad hirmu ning teadmatust. Jäänud on veel "vana aja" uskumused nendest koolidest, mis ei olnud tol ajal positiivsed.

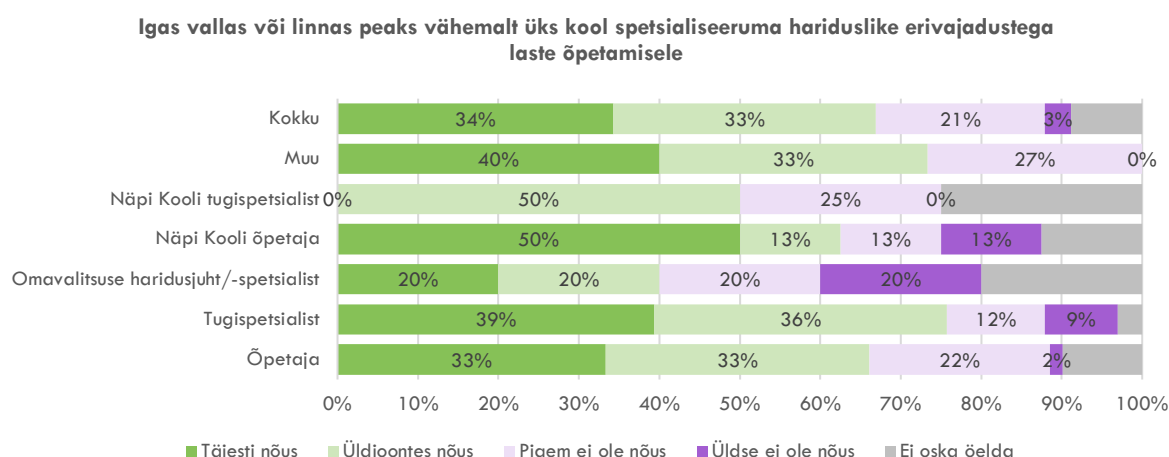
Praegu võiks nendest rohkem rääkida, sest see on väga positiivne ning need erikoolid on täpselt nagu tavakoolid, kus lihtsalt on õpetajaskonnal oskusi, teadmisi ja võimalusi last toetada rohkem“. Ja teine kommentaar, mis võtab kokku arvamused, et vanemaid ei peaks koolivalikul survestama, vaid andma neile objektiivseid seletusi erinevate valikute ja võimaluste kohta: „Kindlasti saavad niisuguse toe vajadusega laste vanemad ka nõustamist, aga ma ei poolda ka jõulist survestamist lihtsalt seepärast, et koolil on mugavam, kui erivajadusega lapsi seal ei õpiks. Nõustun, et vahel on vaja tõesti aidata vanemal plussid ja miinused kaalukausile panna ja avada teatud tagamaid, aga me peame ka arvestama, et üldjuhul ikkagi iga vanem soovib oma lapsele parimat. Me ei pruugi alati vanemaga nõustuda ja võime näha asju teisiti.“ Rõhutati ka koolist sõltumatu (koolivälise) nõustamise vajalikkust.

Joonis 43. Lapsevanemate nõustamise vajalikkus kooli valikul

Tugiteenuste võimekuste konsolideerimine ja koostöö

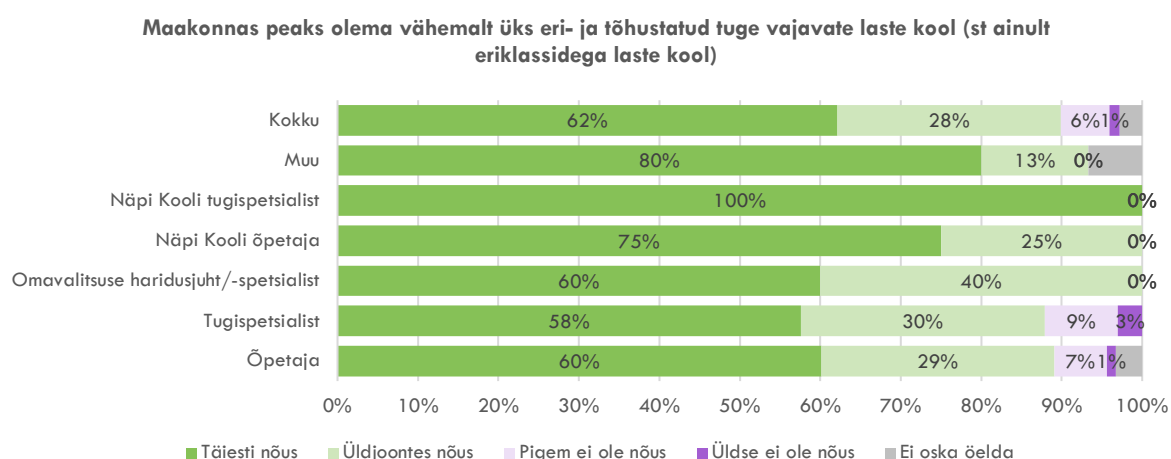
Uuriti õpetajate ja tugispetsialistide arvamusi seoses tugiteenuste võimekuse konsolideerimisega valla ja maakonna tasandil. Samuti seda, kui palju täna on õpetajate ja tugispetsialistide koostööd. Väitega „Igas vallas või linnas peaks vähemalt üks kool spetsialiseeruma hariduslike erivajadustega laste õpetamisele“ nõustusi ligi kaks kolmandikku vastajatest (joonis 44). Kommentaarides leiti, et see on pigem unistus kui realistlik perspektiiv, sest ei jagu ei tugispetsialiste ega muid ressursse. Samuti toodi esile pigem KOVide vahelist ja maakonna tasandi koostööd.

Joonis 44. Koolide spetsialiseerumine KOV tasandil

Eraldi väitega, et maakonnas peaks olema vähemalt üks erikool nõustusi ligi 90% õpetajatest ja tugispetsialistidest (joonis 45). Kommentaarides toodi selle põhjendustena välja järgnevat:

- Õnneks on meil Näpi ja loodan, et see nii ka jääb.
- Seal on nendele lastele vajalik turvaline õpikeskkond.
- Peab olema alternatiiv nendele lastele, kellele kaasav haridus ei sobi.
- Nii ja naa. Kõiki HEV lapsi ei ole mõtet tavakoolist eemaldada, suurem osa tuleb abi ja toetusega toime. Mõnel juhul näen, et tavakoolis lapse areng pidurdub, kuid muid võimalusi eriti ei olegi.
- Meil on selliseid lapsi, kes oma eripärast johtuvalt ei suuda haridust omandada tavakoolis. See võib neile olla ainukeseks teeks hariduse omandamisel.
- Meie maakonnas on kaks kooli: Porkuni ja Näpi. Kui Porkuni kool suletakse, oleks väga keeruline nendele õpilastele linnas sobiv õpikeskkond tagada.
- Maakonna koolis ei pruugi piisavalt vabu kohti olla. Paremini oleks, kui see võimalus oleks igas omavalitsuses.
- Laste transport turvaliselt ja mõistlikult korraldatud. Kooli töökorraldus ja eelarve vahendid heas tasakaalus.
- Kui on võimalik luua hea transpordi võimalus.
- Kui igas linnas ja vallas ei saa, siis vähemalt maakonnas küll.
- Igas linnas ja vallas oleks see ebarealistlik, kuid maakonna kohta peaks kindlasti olema üks suur ja tugev kool.

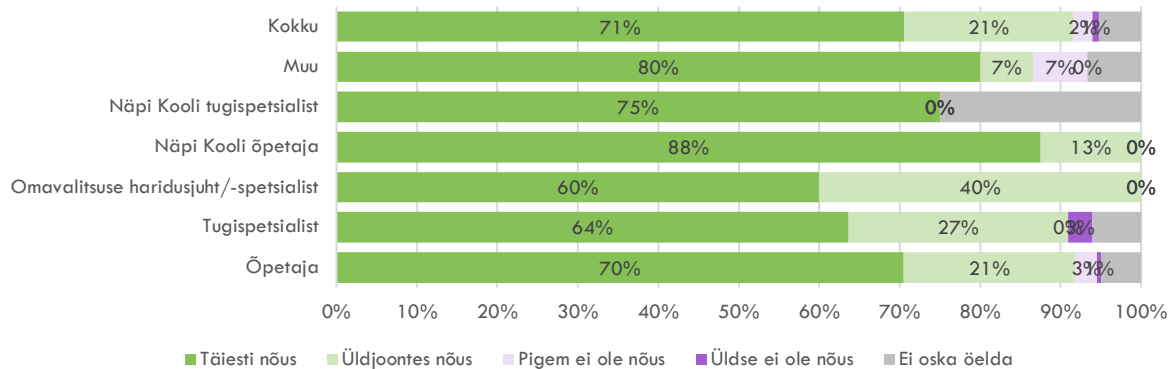
Joonis 45. Tuge vajavate laste kooli vajadus maakonnas

Väitega, et erivajadustega laste kooli peaksid maakonna omavalitsused pidama ühiselt, nõustusi samuti enam kui 90% vastajatest (joonis 46). Seejuures linna ja maakoolide haridustöötajate vastused ei erinenud. Kommentaarides rõhutati ja põhjendati nii selle vajadust kui ka seda, et riik peaks sellise kooli tagamises osalema.

- Väga tore mõte oleks! Kõik panustavad ning kõigi ülesanne on tagada neile lastele hea olukord.
- See võib nii olla, aga kindlasti peab olema see riiklikult toetatud ja korraldatud ning tasustatud.
- See tagaks võrdsema ressursi ja arenguvõimalused kõigile lastele.
- Sageli saadetakse erivajadustega lapsed erinevatesse koolidesse üle Eesti - seega peaksid kõik ikkagi panustama. Kui meie maakonnas oleks vähemalt ÜKS tugev selline kool, siis panustama peavad kõik omavalitsusest, sest iga valla HEV-lapsed saaksid sealt toe.
- Kui üle maakonna, siis peaks kõik omavalitsused ka sinna mingil määral panustama.
- Kui on selline kool olemas, siis kindlasti juhul, kui kõigi maakonna koolide õpilased võivad seal õppida. Samas näitab reaalne elu seda, et tavakoolis alustanud õpilane ei liigu teise kooli edasi. Ka vanemad ei soovi, et laps liiguks kooli ja tagasi ühistranspordiga. Paljud lapsed ei tule iseseisva liikumisega toime.
- Kindlasti oleks vaja selle kooli pidamisel ka riigi tuge ja abi.

- HEV lapsevanemad soovivad, et nende laps õpiks kodulähedases koolis ja tunneks ennast hästi teiste hulgas.
- Ei usu, koolides selliseid lapsi ei ole. Paraku jäävad nad tavakooli tihti teistel põhjustel.

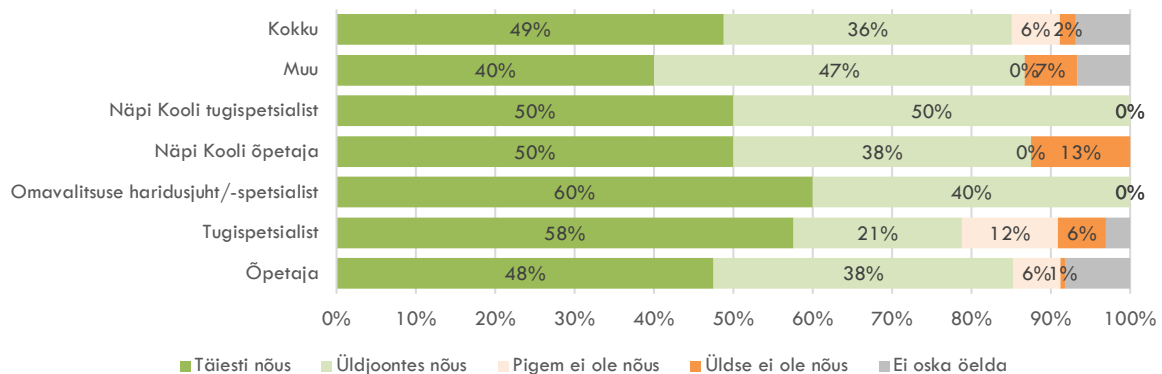
Hariduslike erivajadustega laste kooli pidamine peaks olema maakonnas kõigi kohalike omavalitsuste koostöös korraldatud

Joonis 46. Tuge vajavate laste kooli pidamine KOV koostöös

Väite, et maakonnas tuleks luua tugispetsialistide kompetentsikeskus, mis tegeleb õpetajate ja tugispetsialistide metoodilise nõustamisega hariduslike erivajaduste teemadel (vt osa 5 nn II tasandi tugiteenuste keskus) vastas toetava hinnanguga ligi 80% õpetajatest ja tugispetsialistidest (joonis 47). Sõnalistes kommentaarides toodi välja, et see oleks väga vajalik nii õpetajate, tugispetsialistide kui ka vanemate nõustamiseks. Samas ütlesid osad vastajad, et Rajaleidaja keskus peaks seda rolli täitma. Mõned kommentaarid olid ka skeptilised nii tugikeskuse realistlikkuse osas kui ka selles, et taas luuakse üks nõustajate kontor, aga vajalik oleks teha tööd koolides.

Maakonnas tuleks luua tugispetsialistide kompetentsikeskus, mis tegeleb õpetajate ja tugispetsialistide metoodilise nõustamisega hariduslike erivajaduste teemadel

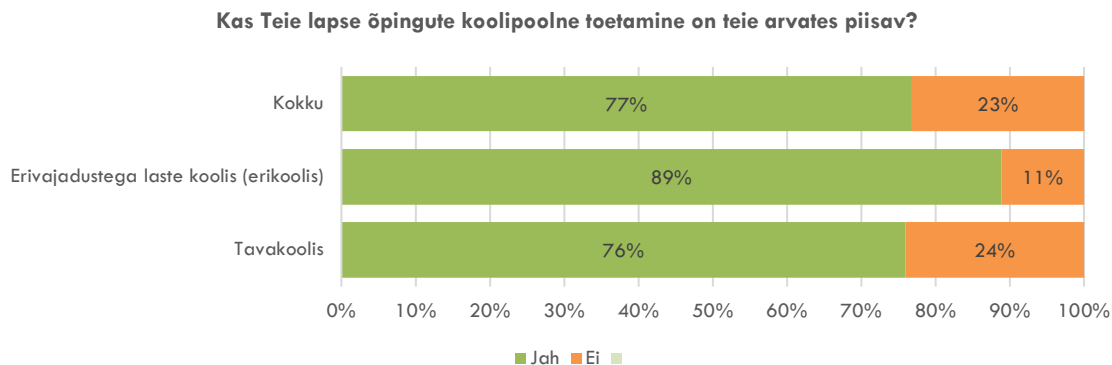

Joonis 47. Vajadus tugispetsialistide kompetentsikeskuse järele

Lapsevanemate rahulolu lapse toetamisega

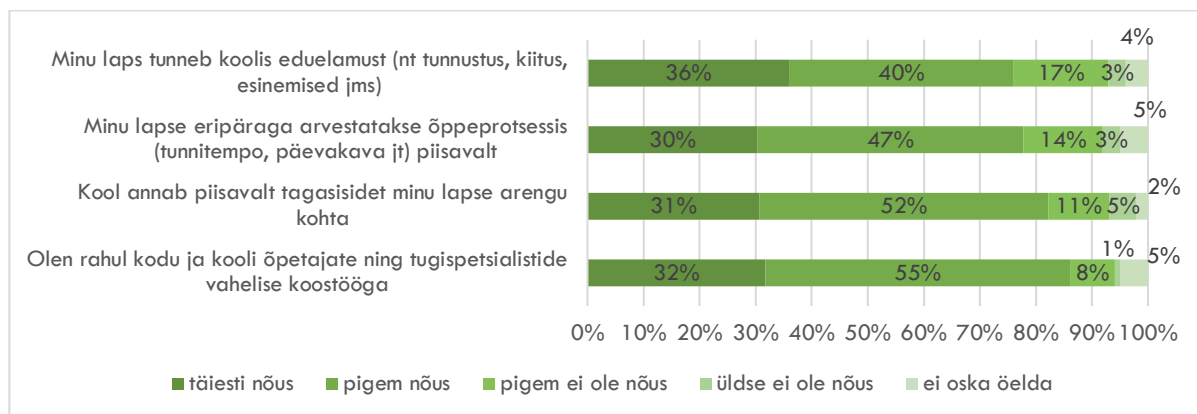
Järgnevalt on antud ülevaade lapsevanemate hinnangutest ja rahulolust nende lapse toetamise kohta koolis ning koostööga koolitöötajatega. Esmalt, enam kui kolm neljandikku tavakoolide ja 89% erivajadustega laste koolis õppivate eri- ja tõhustatud toe vajadusega laste vanematest leidis, et koolipoolne lapse toetamine on olnud piisav. See on väga kõrge rahulolu. Seejuures ei olnud olulisi erisusi kooli suuruse (õpilaste arv) järgi tulemusi analüüsides, vaid kuni 50 õpilasega koolide vanemate rahulolu oli üle 90%, kuid selles grupis oli ka vähem vastajaid (12). Siiski toodi sõnalistes kommentaarides välja päris palju kriitikat. Kommentaaridest enamik tõi välja, et koolil ei ole piisavalt tugispetsialiste – seda tõi 26 kommentaari kirjutanud vastajast välja 18. Mõned ilmsetavad näited vanemate kommentaaridest:

- Kool küll püüab igati toeks olla ja õpetaja aitab palju, kuid koolil endal pole tugispetsialiste. Peame need otsima väljapoolt.
- Kool rõhub, et neil pole raha ja õpetajaid ja seega tehakse oma loomingut. Korduvalt olen pidanud pöörduma haridusministeeriumi, haridusameti ja lastekaitse poole. Ka hetkel sõideti meie Rajaleidja otsusest üle, rõhudes, et pole raha ja õpetajaid.
- Koolis on üksnes sotsiaalpedagoog, mistõttu laps ei saa koolist vajalikke tugiteenuseid. Oleme leidnud eripedagoogi Tallinnast, kuid seal käimine on lapsele ka väsitav. Õpetajate valmisolek HEV lapsega tegeleda on pigem tagasihoidlik, kardetakse, et kogu õppekava ei saa läbitud. Lisaks kardetakse alternatiivseid õppemeetodeid, nt videomaterjalid, kirjutamise asemel suuline vastamine, kleepimine, ühendamine jne. Oleme kogenud, et tavaklassi asemel soovitakse last suunata pigem väikeklassi ka nendes ainetes, kus tal tegelikult probleeme ainega ei ole.
- Koolist öeldi, et neil pole võimalusi üks ühele õppeks, kuna pole vastava õppega pedagoogi.
- Laps on küll väikeklassis, kuid seal on ainult erivajadustega lapsed. Suhtlus tavalastega on piiratud. Eelistaksime väiksemat klassi koos tavaõpilastega. Ka ei ole lapsel logopeedi koolis. Käime ise väljaspool kooli rehabilitatsiooniplaani kaudu teenust saamas.
- Laps saab erikoolile lisaks rehabilitatsiooni teenuseid kooli väliselt. Ilma võrgustiku tööta poleks tulemust nii palju. Minu laps õpib erikoolis, riikliku õppekava alusel. Klassis, kus on kokku 4 last ja ma ei näe, et suurem klass või tavakooli väike klass võiks üldse talle sobida.
- Lastel on tarvis juurde sotsiaal- ja eripedagooge, võimalust käia psühholoogi juures, erinevaid nõustamisi. Õpetaja oma töökoormuse juures ei jõua kõigega tegeleda. Mida suurem kool, seda rohkem abivajajaid, seda vähem jõutakse lasteni. Hoidkem ja tunnustagem väikeseid koole.
- Psühholoogilise ja logopeedilise abi oleme iseseisvalt lapsele juurde saanud, (mitte kooli poolt).
- Võitlesin ise kõik välja koos Hariduse Tugiteenuste Keskusega, Rajaleidjaga ja Haridusministeeriumiga.

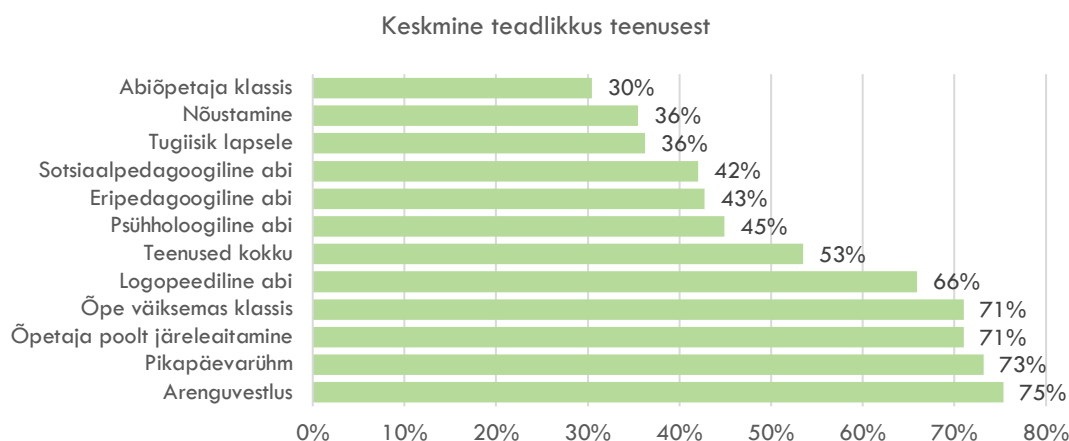
Joonis 48. Laste koolipoolne toetamine

Järgnevalt on välja toodud nelja rahulolu küsimuse vastused. Veel küsiti, kas kooli juhtkond ning õpetajad ja tugispetsialistid on teinud kõik võimaliku, et lapsele parim õpitugi tagada. Nii nende küsimuste (enam kui 80% vastanutest) kui ka järgneval graafikul esitatud väidete osas olid läbivalt küllaltki kõrged rahulolu hinnangud. Kõigi nende küsimuste puhul on ca 70-80% rahulolevad ja 10-15% rahulolematud. Rahulolu ei eristu olulisel määral kooli suuruse vaates, v.a kõige väiksemad (kuni 50 õpilasega) koolide vanemate positiivsed hinnangud, mis on teistest gruppidest veidi kõrgemad (üle 90%). Erikoolides õppivate laste vanemate rahulolu on küll kõrgem, kuid seda tuleb võtta reservatsiooniga, sest vastajaid selles grupis oli vaid 9.

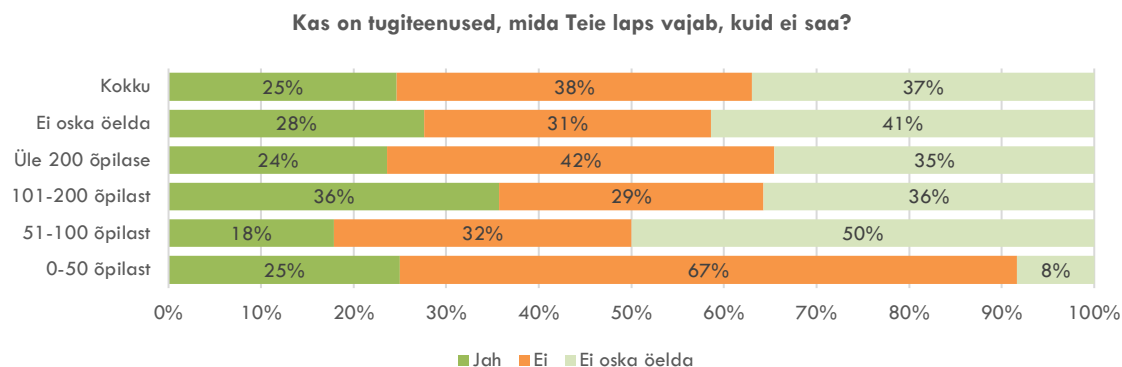
Joonis 49. Lapsevanemate rahulolu

Lapsevanemate teadlikkus teenustest on ootamatult madal (vt all olevad joonised). Ette antud loetelust pooli ei teadnud enam kui pooled küsitlusele vastanud vanematest. Enim teatud teenuseid oskasid nimetada 70-75% vanematest.

Joonis 50. Lapsevanemate teadlikkuse teenustest

Päris paljud vanemad vastasid, et nende lapsed ei saa teenuseid, mida nad vajaksid. Neid tulemusi vaadeldi koolide suurusgruppides. Paljud vanemad küll ei osanud sellele küsimusele vastata (37%), kuid ka 25% oli neid, kes leidsid, et lapsed ei saa vajalikke teenuseid. Samas vanemate rahulolu teenustega oli kerge. See on huvitav paradoks – teenuseid ei saa piisavalt, aga rahulolu on kõrge. Vanematel oli ka võimalik nimetada, milliseid teenuseid nende lapsed vajaksid, kuid ei saa. Enim toodi välja (59 nimetamist): psühholoog (13), logopeed (10), eripedagoog (5), tugiisik, abiõpetaja (5), erinevad teraapiad (4).

Joonis 51. Tugiteenuste täiendav vajadus: lapsevanemate arvamus

4. Riigigümnaasiumid Eestis

4.1. Ülevaade riigigümnaasiumitest Eestis

Käesolevas osas antakse ülevaade riigi loodud ja haldamisel toimivate gümnaasiumide mõjust ja trendidest piirkondlikele haridusvõrkudele. Analüüsitakse maakondades riigi-, munitsipaal- ja eragümnaasiumides õppivate õpilaste osakaalu muutuseid, mis näitab, milline on potentsiaalne mõju riigigümnaasiumil munitsipaalgümnaasiumide õpilaste arvu muutusele. Teiseks antakse ülevaade Viljandi ja Rapla gümnaasiumide kaasusanalüüsist käesolevas uuringus seatud uurimisküsimuste lõikes, milleks on: 1) kuidas riigigümnaasiumi loomine on mõjutanud õpetajate ja õpilaste liikumist maakonnas, 2) kuidas tagatakse õpilastele õpivalikute mitmekesisus ja kvalifitseeritud kaader, 3) milline on riigigümnaasiumi loomise finantsmõju omavalitsustele. Kolmandaks on koostatud Viljandi ja Rapla riigigümnaasiumide kaasuste võrdlusanalüüs tuginedes uuringuraporti 6 osas avatud koolivõrgu arendamise ja korrastamise mõjude hindamise juhisele. See võimaldab Lääne-Virumaa munitsipaalgümnaasiumite pidajatel võrrelda end kaasusanalüüsis käsitletud riigi pidamisel olevate gümnaasiumitega.

Tabel 49. Avatud ja avatavad riigigümnaasiumid alates 2012. aastast

Aasta	Avatud ja avatavad riigigümnaasiumid
2012	1) Viljandi Gümnaasium
2013	2) Jõgevamaa Gümnaasium 3) Läänemaa Ühisgümnaasium
2015	4) Pärnu Koidula Gümnaasium 5) Jõhvi Gümnaasium 6) Tartu Tamme Gümnaasium 7) Võru Gümnaasium
2016	8) Hiiumaa Gümnaasium 9) Põlva Gümnaasium 10) Valga Gümnaasium
2018	11) Paide Gümnaasium 12) Viimsi Gümnaasium 13) Rapla Gümnaasium
2019	14) Kohtla-Järve Gümnaasium
2021	15) Saaremaa Gümnaasium 16) Tabasalu Gümnaasium
2022*	17) Laagri Gümnaasium 18) Rakvere Gümnaasium 19) Tallinna Mustamäe Gümnaasium
2023*	20) Narva Gümnaasium (2) 21) Jüri Gümnaasium 22) Tallinna Pelgulinna Gümnaasium 23) Tallinna Kesklinna Gümnaasium

*kokkuleppe kohaselt 2022-2023 õppetööga alustavad riigigümnaasiumid, mille nimed võivad muutuda.

2021. a septembri seisuga on tegevust alustanud 16 riigigümnaasiumit ning kokkulepped on sõlmitud 2023. aastaks veel 8 riigigümnaasiumi avamiseks (tabel 49). Koolivõrgu programmi kohaselt on 2023. aastaks õppetööd alustanud kokku 26 riigigümnaasiumi, sh igas maakonnas vähemalt üks. Hetkeseisuga ja sõlmitud kokkulepete kohaselt on riigigümnaasiume Viljandi-, Jõgeva-, Pärnu, Lääne-, Tartu-, Hiiumaa-, Saare-, Põlva-, Valga-, Võru, Järva-, Rapla- ja Lääne-Virumaal üks (kokku 13), Ida-Virumaal kolm ja Harjumaal seitse. Koolivõrgu programmi⁶ kohaselt pidi gümnaasiumiastmega koolide arv perioodil 2014-2020 vähenema ligi 200-lt 100-le ning 2020. aastaks pidi tegutsema 24 riigigümnaasiumit. Kavandatud tempos ei ole seatud eesmärke suudetud täita, sest praeguste kokkulepete kohaselt saavutab riigigümnaasiumite arv sihttaseme 2023. aastaks, samas oli gümnaasiumiastmega koolide arv

⁶ <https://www.hm.ee/et/koolivorgu-programm>
https://www.hm.ee/sites/default/files/3_kooliv_prog_2020_23.pdf

2020. aastal 156. Ei ole reaalne, et järgmise paari aastaga gümnaasiumide arv langeks 100-ni. Munitsipaalgümnaasiumite arv on vähenenud peamiselt kahel põhjusel. Esiteks, riigigümnaasiumite rajamise kokkulepe omavalitsustega, kus harilikult on gümnaasiumi asukoha omavalitsus lubanud sulgeda oma gümnaasiumi(d) (nt Viljandi 3 varasemat linna gümnaasiumit, Raplas ja Paides 2). Teine põhjus on olnud põhikoolide rekonstrueerimise toetus, mille üheks oluliseks tingimuseks oli munitsipaalgümnaasiumi sulgemine. Seega saab kokkuvõtvalt öelda, et ligi 10 aastat tagasi koostatud plaan gümnaasiumivõrgu konsolideerimiseks ei ole kavandatud viisil realiseerunud.

Tabel 50. Üldhariduskoolide arv koolitüübi järgi 2021-2020

Vaatlusperiood	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Koolitüüp									
Koolid kokku	532	540	528	518	519	517	519	518	512
Põhikoolid	279	300	310	314	316	316	322	326	319
Keskkoolid/gümnaasiumid	210	198	180	168	165	163	158	153	156
Erivajadustega laste koolid	43	42	38	36	38	38	39	39	37

Allikas: Statistikaamet. Statistika andmebaas

Tabelis 51 on esitatud aastatel 2013-2021 õpilaste osakaalu muutused munitsipaal-, riigi- ja eraomandis gümnaasiumites maakondade kaupa. Jõgeva, Lääne ja Pärnu maakonnas on riigigümnaasiumites õppivate õpilaste osakaal mõnevõrra kasvanud. Seevastu Ida-Viru, Võru, Põlva ja Rapla maakonnas on riigigümnaasiumi õppurite osakaal pigem vähenenud. Viljandi, Tartu ja Valga maakonnas on õppurite osakaalud munitsipaal- ja riigigümnaasiumites olnud stabiilsed. Nendele andmetele tuginedes saab üldistatult teha kolm järeldust. Esiteks, riigigümnaasiumi loomine maakonda ei oma koheselt väga suurt mõju munitsipaalgümnaasiumite õpilaste hulgale. Iga riigigümnaasiumi loomisega väheneb küll KOVidele kuuluvates gümnaasiumites õppivate õpilaste osakaal, aga tuleb arvestada, et tavaliselt on riigigümnaasiumi loomisega kaasnenud ka kohustus munitsipaalgümnaasiumeid sulgeda. Umbes samas määras on loodud ka riigigümnaasiumite kohti, mistõttu selle mõju maakonna ülejäänud gümnaasiumites õppivate õpilastele osakaaludele ei ole olnud väga suur. Teiseks, õpilaste osakaalude muutused ei toimu väga kiiresti – kas kasvava riigigümnaasiumite õpilaste osakaaluga maakondades on muutus keskmiselt umbes 1% aastas (so nt 1000 gümnaasiumiealise õpilase puhul nagu Lääne-Virumaal 10 õpilast aastas). Kolmandaks (mida kinnitati juhtumuringutes), maakondades, kus riigigümnaasiumisse soovijate hulk on suurem kui vastu saab võtta (nt Viljandi) on ka õppima pääsemise lävend kõrgem ning kuna põhikooli lõpetajatest kutsekooli minejate osakaal ei ole kasvanud (vt joonis 33), siis valivad põhikooli lõpetajad õppimiseks mõne teise (munitsipaal)gümnaasiumi.

Tabel 51. Õpilaste osakaalude muutus maakondades, kus on avatud riigigümnaasium

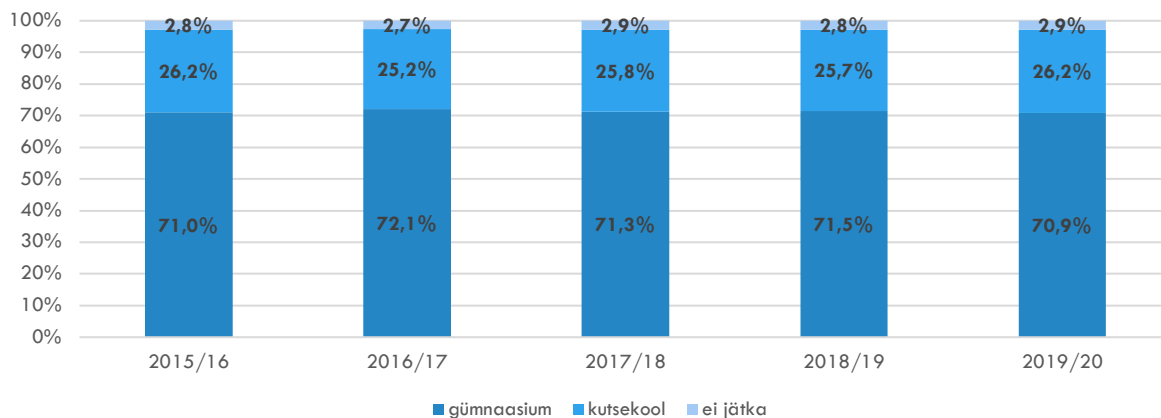
Kasvavad	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Jõgeva maakond	539	512	539	503	500	474	424	415
munitsipaal	59%	61%	60%	59%	58%	57%	55%	53%
riigiomandus	41%	39%	40%	41%	42%	43%	45%	47%
Lääne maakond	535	497	460	446	444	430	404	430
munitsipaal	17%	17%	13%	10%	6%	7%	8%	7%
riigiomandus	83%	83%	87%	90%	94%	93%	92%	93%
Pärnu maakond	1 598	1 514	1 438	1 434	1 401	1 381	1 329	1 371
eraomand	13%	13%	14%	14%	14%	14%	15%	15%
munitsipaal	87%	87%	52%	49%	47%	46%	43%	43%
riigiomandus	0%	0%	35%	37%	38%	39%	42%	42%

Kahanevad	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Ida-Viru maakond	1 783	1 790	1 817	1 875	1 998	2 024	1 938	1 896
eraomand	0%	0%	0%	1%	1%	1%	1%	1%
munitsipaal	96%	95%	77%	75%	75%	73%	57%	63%
riigiomandus	4%	5%	23%	24%	24%	25%	42%	36%
Võru maakond	651	549	516	489	498	484	478	473

munitsipaal	100%	100%	53%	49%	45%	47%	50%	52%
riigiomandus	0%	0%	47%	51%	55%	53%	50%	48%
Põlva maakond	429	351	318	299	299	299	327	327
munitsipaal	100%	100%	100%	27%	27%	28%	35%	37%
riigiomandus	0%	0%	0%	73%	73%	72%	65%	63%
Järva maakond	492	444	419	363	367	382	389	394
munitsipaal	100%	100%	100%	100%	100%	53%	60%	60%
riigiomandus	0%	0%	0%	0%	0%	47%	40%	40%
Rapla maakond	543	502	437	441	442	466	441	460
munitsipaal	100%	100%	100%	100%	100%	45%	46%	48%
riigiomandus	0%	0%	0%	0%	0%	55%	54%	52%

Pigem stabiilsed	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Viljandi maakond	725	714	745	766	782	776	760	785
eraomand	0%	0%	0%	1%	2%	2%	2%	2%
munitsipaal	35%	33%	31%	31%	27%	26%	26%	29%
riigiomandus	65%	67%	69%	67%	71%	72%	72%	69%
Tartu maakond	3 754	3 556	3 475	3 509	3 539	3 628	3 636	3 814
eraomand	1%	1%	1%	2%	2%	2%	2%	2%
munitsipaal	92%	92%	80%	78%	77%	78%	77%	77%
riigiomandus	7%	8%	19%	21%	22%	21%	21%	20%
Valga maakond	405	384	338	344	319	324	309	317
munitsipaal	100%	100%	100%	56%	48%	44%	43%	47%
riigiomandus	0%	0%	0%	44%	52%	56%	57%	53%

	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21
Eesti kokku	22 509	21 565	21 240	21 431	22 100	22 513	22 689	23 588
eraomand	5%	5%	6%	5%	5%	6%	6%	6%
munitsipaal	88%	88%	80%	78%	77%	74%	73%	74%
riigiomandus	7%	7%	14%	17%	17%	20%	21%	20%

Joonis 52. Õpilaste koolivalikud põhikooli lõpetamise järel 2015-2020 a. (Haridussilm)

4.2. Viljandi ja Rapla riigigümnaasiumi kaasused

Analüüsi raames viidi läbi kvalitatiivne juhtumanalüüs Viljandi ja Rapla riigigümnaasiumite näitel, et selgitada uurimisülesannetena esitatud küsimusi riigigümnaasiumite mõjust kaasuvatele teenustele ja maakonna koolivõrgule. Järgnevalt on antud ülevaade küsimuste kaupa, lõpus on välja toodud täiendavad analüüsist selgunud tegevused ja arendusvajadused.

Riigigümnaasiumi õpilaskodu vajalik kohtade arv

Riigigümnaasiumite juurde ei ole loodud eraldi õpilaskodusid, õpilaskodukohad on loodud koostöös kutsekooliga. Viljandis tagati Viljandi Kutsehariduskeskuse õpilaskodus kuni 30 kohta riigigümnaasiumi õpilastele (võimalus oli seda suurendada kuni 50 kohani). See oli piisav hulk ning vähemalt õppeaasta alguses olid need kohad ka enam-vähem hõivatud. Rapla gümnaasiumi kogemuses oli õpilaskodu vajadus üksikutel õppuritel, pigem eelistati igapäevast koduskäimist. Samuti on Rapla maakonna kaugemate piirkondade õpilased eelistanud pigem kodulähedasemaid keskkooli (Märjamaa ja Kohila), mistõttu on riigigümnaasiumi igas lennus vaid üksikud maakonna kaugemate piirkondade õpilased. Riigigümnaasiumid pakuvad ka majutustoetust 70 eurot kuus juhul, kui õppuri koolitee on pikem kui 90 minutit. Üks osa õppureid eelistaski ühiselt üüritud korterit, mitme peale üürides võimaldas majutustoetus üürikulu katta. Praeguseks on tingimusi muudetud ning üüritoetust antakse vaid juhul kui õpilaskodus vabu kohti ei ole.

Rakvere riigigümnaasiumile on Rakvere ametikooli õpilaskodu baasil planeeritud 20 kohta, mis arvestades Rapla ja Viljandi kogemust võiks olla piisav, kuna valdav osa õpilastest tuleb Rakvere linnast, osa lähemal elavaid õpilasi eelistab kodust kooli käia ning osa valib üürituru ja/ või sugulaste juures elamise.

Kaasuvate teenuste vajadus seoses riigigümnaasiumiga

Huvitegevus pole riigigümnaasiumite puhul eraldiseisev ülesanne, vaid see on osa õppekavadest ja -protsessist. See tähendab, et õpilaste osalemist olemasolevates munitsipaal- või erahuvikoolides arvestatakse õppekavas valikainena. Vajadusel planeeritakse selle järgi ka tunniplaani, et õpilane saaks osaleda teises omavalitsuses asuvas huvikoolis. Nii ei ole riigigümnaasiumidel ka oma spordisaale ega muud taristut, kasutatakse olemasolevat KOVile kuuluvat sporditaristut. Viljandi näitel kasutatakse erinevaid spordisaale, Rapla näitel korvpallikooli saali, mis päevasel ajal on alakasutatud. Gümnaasiumid tasuvad spordisaalide kasutamise eest. Samuti kasutatakse muud sporditaristut – nt tantsusaalid, vibu-, tennise jt väljakud. Kogukonda suunatud tegevusesse panustakse samuti valdavalt huviringide ja -tegevuste kaudu.

Rakveres tuleks eelneva kogemuse baasil **üle vaadata linna sporditaristu tänane hõivatus ja selle kasutamise võimalused gümnaasiumi poolt**. Lisaboonusena võidavad osapooled (gümnaasiumi õpilased ja huvikoolid) vastastikusest õppest.

Oluline on nii gümnaasiumi kui ametikooli õppurite vaates vaadata üle **ühistranspordikorraldus, mis võimaldaks jõuda mõistlikul ajal ja mõistliku ajaga hommikul kooli ja õhtul koju**. Probleeme selles on juba praegu Rakvere Ametikooli õppuritel, ka Rapla ja Viljandi gümnaasiumite puhul on see olnud probleemiks. Omavalitsuste õppurite jaoks peaks olema koolis käimine võimaldatud maksimaalselt mugaval viisil nii nagu elanikele võimaldatakse ühistranspordiühendused maakonna keskusesse. Vastav tegevus tuleks teostada koostöös Põhja-Eesti Ühistranspordikeskusega.

Kas ja kuhu on liikunud õpetajad ja õpilased? Kuidas tagatakse õpilastele valikute mitmekesisus ja kvalifitseeritud personal?

Nii Viljandi kui Rapla gümnaasiumi personali komplekteerimisel tehti kõikide ametikohtadele konkurss (st endistest koolidest õpetajaid otse üle ei toodud). See oli teadlik valik, et saada uuele koolile „uus algus“ ka personali vaates. Kummalgi koolil ei olnud probleeme personali värbamisega ning kõikidele ametikohtadele oli reaalne konkurss. Viljandi Gümnaasiumil ei ole 10 tegutsemisaasta jooksul kordagi olnud alla kahe kandidaadi ametikohale. Raplas tuli hinnanguliselt 40% õpetajatest linna koolidest, 30% mujalt (värskest kooli lõpetanud, teised maakonnad, erialavahetus jm) ja 30% maakoolidest; Viljandis hinnanguliselt u 60% linna koolidest, 20% maakonna teistest koolidest ja 20% mujalt Eestist. Riigigümnaasiumite personalipoliitika võib olla ka üsna varieeruv tulenevalt nende õppekorralduse loogikast – näiteks Rapla Gümnaasiumis on u 65 õpetajast püsilepinguga vaid 40% (kellest omakorda viiendik õpetab ka maakonna teistes koolides), sest nende õppekorralduses on väga suur valikainete ja seega külalislektorite osakaal. Viljandis aga oli näide, kus suurem osa maakonna õpetaja-metoodik ametijärguga (mis toona veel kehtisid) pedagoogidest töötas Viljandis Gümnaasiumis.

Tuginedes kaasuste analüüsile ei saa Lääne-Virumaa vaates **eeldada riigigümnaasiumi personali komplekteerimisel kuigi suurt mõju maakonna koolidele**. Osatine õpetajate liikumine tõenäoliselt tuleb, kuid nende arvud ei ole eelduslikult nii suured, et mõjutaksid teisi munitsipaalkoole märkimisväärselt. Samuti sõltub see kooli mudelist ehk sellest, kui suures osas rakendatakse nn külalislektoreid ja ametikooli personali.

Maakonna G12-tüüpi gümnaasiumite roll edaspidi

Nagu välja toodud peatükis 4.1, siis riigigümnaasiumite avamine ei ole seni väga oluliselt mõjutanud õppurite arvu teistes maakonna gümnaasiumites. Samuti ei ole gümnaasiumite võrk koondunud oodatud kiirusega. Viljandi riigigümnaasium avati esimesena Eestis juba 2012. aastal. Kokkuleppe kohaselt sulges küll Viljandi linn enda kolm gümnaasiumiastet, kuid ülejäänud maakonna gümnaasiumite astet ei ole riigigümnaasium mõjutanud. Selle aja jooksul on gümnaasiumiaste suletud ühes Viljandimaa koolis - Võhma Gümnaasiumis – mis ei olnud otseselt ajendatud Viljandi Gümnaasiumi loomisest. Põhjuseks oli õpiaste arvu vähenemise kriitilise piirini ja võimalus saada toetust põhikooli rekonstrueerimiseks. 2020. aastal avati Võhmas uus põhikooli hoone. Endiselt on aga alles maakonna teised gümnaasiumid (Suure-Jaanis, Tarvastus, Abjas ja Karksi-Nuias). Rapla Gümnaasiumi loomisega suleti Rapla linna kaks gümnaasiumiastet, aga endiselt tegutsevad maakonnas Märjamaa ja Kohila gümnaasiumid ning pigem on ka nende õpilaste arv suurenenud.

Viljandi gümnaasiumis on kohti 540 õpilasele ja konkurss nendele kohtadele suurem kui kool saab vastu võtta. Selle tõttu on kooli pääsemise lävend suhteliselt kõrge. Kuivõrd ametikooli valimine põhikoolijärgselt ei ole suurenenud, siis endiselt lähevad lapsed, kes Viljandi Gümnaasiumisse ei pääse, maakonna teistesse gümnaasiumitesse.

Rapla Gümnaasium on ehitatud 350 õpilasele, kuid selles õpib 240 õpilast. See, et riigigümnaasiumi kohad ei tule täis on suhteliselt haruldane. Selle üks põhjuseid on mittestatsionaarse õppe liikumine kutsehariduskeskusesse, samuti Märjamaa füüsiline kaugus ja kodulähedase gümnaasiumi eelistamine. Kolmas põhjus on Kohila Gümnaasiumi hea tase ja maine, mistõttu on ka sinna kõrge konkurss.

Tabel 52. Viljandi ja Rapla maakonna gümnaasiumite õpilaste arv 2017-2021 (Haridussilm)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Viljandi maakond				
Viljandi Gümnaasium	555	555	550	544
Suure-Jaani Gümnaasium	63	47	46	71
Tarvastu Gümnaasium	32	25	37	42
Abja Gümnaasium	60	72	65	61
August Kitzbergi nim (Karksi-Nuia) Gümnaasium	60	59	48	52
Rapla maakond				
Rapla Gümnaasium		258	238	240
Kohila Gümnaasium	115	129	124	139
Märjamaa Gümnaasium	70	79	79	81

Nii intervjueeritavad kui ka 10 aasta pikkune riigigümnaasiumite kogemus näitab, et ootused jõuliseks munitsipaalgümnaasiumite konsolideerimiseks on pigem möödas. Liigutakse loomuliku arengu teed, kus tugevatel ja kaugematel munitsipaalgümnaasiumitel on oma koht. Seda suunda võib muuta riigi jõuline sekkumine KOVide gümnaasiumi pidamise õigusesse, kuid see ei ole ka olemasolevate riiklike strateegiade kohaselt realistlik (vt osa 5). Kuni riik ei hakka suuremat hulka gümnaasiumeid (gümnaasiumikohti) pidama ja seni kui põhikoolijärgselt ei hakata senisest oluliselt enam eelistama kutsekeskharidust ei saa eeldada, et munitsipaalgümnaasiumitesse õppima asuvate õppurite hulk kiiresti väheneks.

Arvestades gümnaasiumiealiste õpilaste arvu prognoosi Lääne-Virumaal, mis püsib vähemalt järgmisel 10 aastal ligi 1000 ümber, ning et Rakvere Gümnaasiumisse on planeeritud 540 õppekohta ning ka Rakvere Ametikoolis on õppekohad valdavalt täis (maksimaalselt mahuks veel ca 100-200 õppurit), siis on **Lääne-Virumaal ca 2-3 munitsipaalgümnaasiumile koht ka pikemas perspektiivis**.

Gümnaasiumi ja ametikooli koostöö

Riigi poliitika suund on leida varasemast enam sünergiat riigigümnaasiumi ja ametikooli vahel. Nii Viljandis kui Raplas on see seni väljendunud vastastikku valikainete pakkumisel ja lihtsama kutse andmisel gümnaasiumiõpilastele (valikmoodulid). Üks töös olev suund on kahe kooli ühine õppegrupp, mis ühelt poolt võimaldaks enam õppureid vastu võtta ja teisalt anda neile kohe ka kutseoskused. Rakvere riigigümnaasiumile ja ametikoolile on nende tugevam sidustamine antud eraldi ülesandeks, sellest võiks tekkida eeskuju ka Eesti teistele piirkondadele. Konkreetsed tegevused sisu osas on alles ettevalmistamisel, aga ilmselt hakatakse tööle projektõppega, kus oleksid kahe kooli ühised uurimistööd ja juhendamised, laborite jm taristu vastastikune kasutamine, vastuvõtu ühtlustamine ja õppurite nõustamine juba vastuvõtul, paralleelne kutse omandamine jms.

Riigigümnaasiumi finantsiline mõju kohalikele omavalitsustele

Riigigümnaasiumi rajamise rahalist mõju Lääne-Virumaa omavalitsustele väga täpselt rahaliselt kalkuleerida võimalik paraku ei ole. On teada, et omavalitsused arvlevad omavahel koolipidajatena. Teise omavalitsuse koolis käiva lapse eest tasutakse 2021. aastal tegevuskulu 94 eurot õpilase kohta kuus. Rakvere riigigümnaasiumis saab olema 540 õppekohta. Kuivõrd riigigümnaasiumis õppimise eest omavalitsused maksma ei pea, siis riigigümnaasiumi rajamisel vähenevad Lääne-Virumaa omavalitsuste kulud tegevuskulu piirmäära arvestuse alusel vähemalt 600 000 eurot aastas. Kuna olemasolevad kohamaksumused maakonna gümnaasiumiastmega koolides on kõrgemad kui 94 eurot kuus, peaks kulude vähenemine omavalitsustele teoreetiliselt olema veelgi suurem. Seda siiski juhul, kui proportsionaalselt vähenevad ka omavalitsuste koolipidamise kulud (varasemalt gümnaasiumiosa pidamisega seotud kinnisvara, majandamise- ja tööjõukulud).

Teisalt sisaldub **munitsipaalgümnaasiumites käivate laste arv tasandusfondi arvestusvalemis**. Seega mõjutab munitsipaalgümnaasiumites käivate laste arvu vähenemine omavalitsuste tulubaasi. Kõik maakonna omavalitsused on tasandusfondi toetuse saajad. Tasandusfondi arvutamisel võetakse arvesse ohtralt erinevaid ajas muutuvaid sisendandmeid (nt erinevate rahvastikurühmade suurus, üksikisiku tulumaksu laekumine jms), samuti on igale omavalitsusele on määratud tagamaalisuse koefitsient (maakonna omavalitsusetes vahemikus 1,00 kuni 1,99).

Üldistatult saab öelda, et munitsipaalgümnaasiumites käivate laste arvu vähenemine toob suurema tulude languse kaasa kõrgema tagamaalisuse koefitsiendiga omavalitsustes, kus arvestuslike tulude ja kulude vahe on proportsionaalselt suurem. Maakonna kui terviku vaates on tasandusfondist saamata jäävate tulude ja tegevuskulude arvelt tegemata jäävate kulude suurusjärgud samaväärsed.

5. Lääne-Viru maakonna hariduskorralduse tulevikutsenaariumid

5.1. Riigi poliitikasuunad ja Lääne-Virumaa koolivõrgu kooskõla nendega

Tuginedes riigi arengudokumentidele, on järgnevalt välja toodud olulisemad riigi strateegilised arengusihid ja tegevused, mis võivad mõjutada Lääne-Virumaa omavalitsuste haridussüsteemi ja maakonnatasandi koostöövajadust. Selgitatud on nende sihtide potentsiaalset mõju omavalitsustele analüüsiga puutuvates valdkondades, milleks on koolivõrk (eriti gümnaasiumiaste) ning haridusliku erivajadusega laste toetamine ja selleks vajalike tugiteenuste tagamine.

Eesti riiklik arengustrateegia „Eesti 2035”⁷ ja selle tegevuskava⁸ seab vajalikeks muudatusteks Eestis:

A. Muuta **haridussüsteem enam õppijast lähtuvaks ja paindlikuks**, mis tagab õppurile õpivõimaluste rohkeuse ja kättesaadavuse ning sujuva ja paindliku liikumise haridustasemetes ja -liikide vahel.

- 1) Selleks kavandatakse lõimida formaal- ja mitteformaalharidust ning üld- ja kutsekeskharidust ja töötada välja ühtne keskharidusstandard.
- 2) Koostöös omavalitsustega **analüüsitakse üld- ja kutsekeskhariduse korraldust, rahastust ja omandiküsimusi**.
- 3) Samuti jätkatakse **koolivõrgu optimeerimist** ja luuakse piirkondlikud hariduskeskused, mille eesmärk on pakkuda uusi õppevorme ja võimalusi üld-, kutse- ja kõrghariduse ning mitteformaalse õppe, sealhulgas noorsootöö sidustamiseks ja üleminekute lihtsustamiseks.
- 4) Võimestatakse kohalikke omavalitsusi **põhihariduse võrgu ülevaatamisel ja korrastamisel**. Sh taristu **ühiskasutuse soodustamine**, sh avalike funktsioonide koondamine ühishoonetesse (**multifunktsionaalsed koolihooned**).
- 5) Seatakse sihiks sidustada piirkondlikud hariduskeskused regionaalsete ja kohalike huvipooltega vastastiktoimes, et toetada regionaalse ettevõtluskeskkonna arendamist ja tööjõu ettevalmistamist.

B. Suurendada **ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses** ning tööturul, milleks muuhulgas:

- 1) Võrdsete võimaluste edendamiseks **arendatakse kaasavat haridust, lõimitakse** omavahel haridus-, sotsiaal-, tervishoiu-, kultuuri- ja tööturuvaldkonna **tugiteenuseid**.

C. **Lõimida tervishoiu- ja sotsiaalteenused inimesekeskselt** ja selleks:

- 1) Võtmetegur on **tervishoiu- ja sotsiaalteenuste lõimimine**, mida toetavad head vaba aja sisustamise võimalused.
- 2) Selleks luuakse riigi keskvalitsuse ja kohalike omavalitsuste partnerlusel põhinev ja toimiv koordineerimisüsteem, mis tagab, et inimese vajadustele lähenetaks terviklikult.
- 3) Eesmärk on minna sotsiaal-, tervise- ja töövaldkonnas üle **inimese eluteekonda ja vajadusi arvestavatele ning taustal toimivatele teenustele**, mida toetab tõendus põhiste digitaalsete lahenduste kasutuselevõtmine ja andmete lõimitud kasutamine.
- 4) Laste heaolu suurendavate integreeritud teenuste ja sekkumiste väljaarendamine (sh erivajadusega, käitumisprobleemidega ja traumakogemusega lastele) ning institutsionaalse hoolduse asendamine perepõhisega.

D. Parandada riigi ja **kohaliku omavalitsuse üksuste teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust** ning vaadata üle ülesannete **vastutuse jaotumine** sihi saavutamiseks on vajalik, et:

- 1) Kõik avalikud teenused on **kättesaadavad**, ligipääsetavad ja kvaliteetsed füüsilises ja/või digiruumis, **olenemata tema elukohast**, vanusest, **erivajadusest** või muust tunnusest.
- 2) Tugevdatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste partnerlust ning suurendatakse kohaliku omavalitsuse üksuste rolli **detsentraliseerimise ja piirkondliku koostöö edendamise**ga.

Haridusvaldkonna arengukavas 2035⁹ on järgmised eesmärgid ja tegevused nende ellu viimiseks:

⁷ Eesti riiklik strateegia „Eesti 2035“. Üldosa. Kuvatud 20.10.2021 <https://valitsus.ee/media/4022/download>

⁸ Eesti riiklik strateegia „Eesti 2035“. Tegevuskava. Kuvatud 27.10.2021

<https://valitsus.ee/media/3956/download>

⁹ Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035. Kuvatud 28.10.2021

https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_2510.pdf

E. Õpivõimalused on **valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel.**

- 1) Tagatakse kvaliteetset haridust pakkuv, kaasav ja kestlik **õppeasutuste võrk ja taristu, et haridus oleks kättesaadav ja ligipääsetav eri sihtrühmadele** ning õppekeskkond toetaks nüüdisaegset õpikäsitust. Selleks on vajalik:
 - 1.1 kohalikul omavalitsusel tagada **kodulähedane alusharidus;**
 - 1.2 muuta **vastutuse jagunemine keskhariduse tasemel selgemaks, tõhustada riigi ja kohalike omavalitsuste koostööd keskhariduse konsolideerimisel ja korraldamisel**, andes põhjendatud vajaduse korral ja koostööst lahenduste kaudu enam vastutust riigile;
 - 1.3 **korrastada alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse rahastamissüsteem ning tulemus- ja kvaliteediraamistik;**
 - 1.4 **kohalikul omavalitsusel, kelle pädevuses on põhihariduse korraldus, tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes. Kahaneva rahvastikuga piirkondades tuleb kolmanda kooliastme õpe tagada vähemalt omavalitsuse suuremates keskustes, sh kindlustades vajaduse korral õppes osalemist toetavad teenused, nt transpordi.**
- 2) Tagatakse **paindlikud õpivõimalused, kvaliteetse hariduse kättesaadavus ja toetatud õpe**, et vähendada õppest väljalangemist ja katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali. Selleks on vajalik:
 - 2.1. tõsta **lasteaegade** pidajate võimekust **erivajadust varakult märgata** ja pakkuda **koolieelses eas lastele kvaliteetseid tugiteenuseid;**
 - 2.2. töötada välja ja rakendada **terviklähenedamine haridusliku erivajadusega, sh andeka õppija juhtumipõhiseks toetamiseks** alates alusharidusest;
- 3) Õigus **kvaliteetsele ja kaasavale haridusele**: haridus on kättesaadav ja ligipääsetav, õppimine on toetatud ning **õpivõimalused vastavad õppijate võimetele ja vajadustele**. Hariduskorraldus toetab ühiskonna sidusust. Valikurohked õpivõimalused on kättesaadavad kõigis Eesti maakondades
- 4) **Rahvastiku vähenedes on vaja kohandada koolivõrku, tagades kvaliteetse kohustusliku hariduse kättesaadavuse kõigis Eesti piirkondades.** Suurenev ränne toob kaasa riske ja lisab **koormust tugiteenustele, õpirände suurenemine aga loob võimalusi hariduse kvaliteedi tõstmiseks.**
 - 4.1 õppekeskkonnad toetavad **kvaliteetse ja tulevikku suunatud hariduse kättesaadavust**. Taristu vastab **ruumikvaliteedi põhimõtetele, suureneb taristu ühiskasutus ja ressursitõhusus.**
- 5) Eestis on **pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe**. Tagatakse **kvalifitseeritud õpetajate, õppejõudude, koolitajate ja tugispetsialistide järelkasv**, paindlikud võimalused ametisse asumiseks, tugi algajatele ning **professionaalse arengu võimalused** kogu karjääri vältel. Selleks tuleb muuhulgas:
 - 5.1. **järjepidevalt analüüsida** ja nüüdisajastada õpetaja, kutseõpetaja, õppejõu ja tugispetsialisti ameti sisu;
 - 5.2. välja töötada ja rakendada sidus, kutsestandarditest lähtuv ja teaduspõhine õpetajate ja tugispetsialistide **esma- ja täiendusõppe mudel;**
 - 5.3. **tõhustada õpetajate, kutseõpetajate, tugispetsialistide, õppejõudude ja koolitajate koostööd haridusasutuse sees ja vahel ning mobiilsust eri tüüpi haridusasutustesse nii Eestis kui välismaal;**
 - 5.4. pakkuda **õpetajatele, õppejõududele ja tugispetsialistide turvalist ja motiveerivat töökeskkonda ning konkurentsivõimelist töötasu**, mis arvestab teiste sektorite ja valdkondade palgatasemega
 - 5.5. **mitmekesistada** õpetajate, õppejõudude ja tugispetsialistide **praktikavõimalusi** ning tagada juhendatud praktika ja **tugisüsteem** nii alustavatele kui ka ametis olevatele õpetajatele ja tugispetsialistidele, sh kutseasta.

Eeltoodud haridusvaldkonda, sh hariduse tugiteenuseid, puudutavad riigi poliitika suunad, mis mõjutavad kohaliku omavalitsust ja nende poolt teenuste osutamist, saab võtta kokku kolmes teemablokis.

Koolivõrk

Riigi poliitika suund on keskhariduses liikuda senisest enam riigigümnaasiumite suunas ja sidustada neid senisest enam kutseharidusega (vt osa 4). Kuidas see täpselt hakkab toimuma ja millised saavad nii vormilt kui sisult olema regionaalsed hariduskeskused, ei ole praegu veel selge. Poliitikadokumentides puudub info selle kohta, et munitsipaalgümnaasiumite pidamise õigus KOVidelt ära võetaks, suund on nende koomaletõmbamisele koostöös riigiga. Üks meede selleks on riigigümnaasiumite loomine ja samas KOViga kokkulepe munitsipaalgümnaasiumite sulgemiseks - nii nagu see on olnud näiteks Rakveres ning varasemalt Viljandis, Raplas ja mujal. Samas näiteks Tallinnas ei ole sellist kokkulepet kaasnenud. Pigem võib eeldada, et riigi strateegia on riigigümnaasiumite loomisega saavutada olukord, kus munitsipaalgümnaasiumite õpilased „hääletavad jalgadega“ valides kohaliku gümnaasiumi asemel riigigümnaasiumi, millest tekib KOVidele surve oma gümnaasiumiaste sulgeda. See on üks võimalik areng ka Lääne-Virumaa koolivõrgus, mille realiseerumise tõenäolist kinnitasid intervjuudes ka mõnede omavalitsuste esindajad. Võib juhtuda, et riik püüab ka gümnaasiumiastme finantseerimise kokku tõmbamisega mõjutada omavalitsusi nende gümnaasiumite sulgemiseks. Sellisele võimalikule arengule viitavad eeltoodud strateegiate väljavõtete punktid A-2 ja E-1.3. Samas on gümnaasiumite pidamise kulu omavalitsustele nõnda väike, et väiksemad muudatused nende rahastamises ei mõjuta omavalitsusi finantsiliselt oluliselt. KOVide kulude vähendamisel tuleb arvestada, et gümnaasiumisa sulgemine ei vähenda automaatselt taristukulusid. Selleks tuleks ka hooneid haridustaristust välja arvata.

Põhihariduse I ja II aste peab riigi strateegiate kohaselt olema kättesaadav võimalikult kodu lähedal. Siin võib eeldada ka finantseerimistuge infrastruktuuri arendamisel koolihoonete muutmisel enam multifunktsionaalseteks kogukonnakeskusteks (vt eeltoodud strateegiate punktid E-4.1 ja A-4). Riigi poliitikasuunad toetavad, kuid ei kohusta konsolideerima põhikooli III astet väheneva rahvaarvuga piirkondades. Siiski võib eeldada, et võimalike taristu investeeringute meetmetes võib kahaneva rahvaarvuga piirkondades III kooliastme konsolideerimine saada üheks toetuse saamise tingimuseks (E-1.4). Küll aga on riik asunud juhendama ja nõustama, kuidas koolivõrgu konsolideerimist planeerida ja läbi viia. Haridus- ja teadusministeeriumi ning ELVLi koostöös on koostatud vastav juhend, tehtud teavitusrütusi, mis ilmselt jätkuvad. Selle juhendi rakendustasandi modifikatsioon on koolivõrgu arendamise ja korrastamise hindamise abivahenina on esitatud käesoleva raporti osas 6.

Kaasav haridus ja hariduse tugiteenused

Riigi strateegiate kohaselt jätkub Eestis kaasava hariduse poliitika, s.t vajaduspõhise õpikeskkonna loomist nii tuge vajavatele kui andekatele lastele. Suurim väljakutse kõikidele koolipidajatele on tagada vajalikud mahus tugispetsialistid ja tugimeetmed, sest nende vajak on täna väga suur (vt osa 3 ja 5.2) – Lääne-Virumaa analüüs näitas, et vajalikust ideaaltasemest on praegu puudu pooled tugispetsialistid. Suur osa haridusvaldkonna energiast on läinud üha enam suurema toe vajadusega lastele, mistõttu võib kannatada ülejäänud haridus ja eriti andekad õpilased. Küsitlusele (vt osa 3.4) vastanud Lääne-Virumaal õpetajatest ja tugispetsialistidest ligi 90% leidis, et kaasava hariduse raames tuleb senisest enam tegelda andekate õpilastega ja ligi kolm neljandikku, et HEV-õpilaste osakaal koolis hakkab takistama tööd ülejäänud lastega. Tulenevalt riigi strateegiast ei ole ühtegi alust eeldada, et kaasava hariduse suund võiks muutuda, seega peavad koolipidajad ja -juhid leidma võimalused muutustega kohaneda ja selleks vajalikud meetmed kasutusele võtma.

Oluline strateegiline suund on varajase märkamise süsteemi terviklik väljaarendamine lasteaedades. Tugispetsialistide hinnangul on see üks allikas, mis vähendab tagajärgedega tegelemise koormust koolides. Ka lasteaedades on praegu puudu pooled tugispetsialistid vajalikust hulgast. Üks arendussuundi (millega mõned omavalitsused on ka praegu tegelemas) on kooli ja lasteaeda baasil integreeritud tugipesade loomine.

Hariduse tugiteenuste valdkonnas on riigi poliitika arengusuundasid haridus-, sotsiaal- ja terviseteenuste integreerimine (vt eespool p C). Selle poliitika sisu on praegu Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös välja töötamisel, kuid rakendustasandil ehk omavalitsustes sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugiteenuste tagamisel senisest enam integreerida see ei takista. Maakonna koostöös eeldab see samuti olulisi tegevusi.

Kohalike omavalitsuste koostöö

Riigi strateegiliste dokumentide kohaselt on suunaks kohaliku omavalitsuse rolli suurendamine ühiskonnaelus ülesannete ja vastutuse detsentraliseerimisega riigi kesktasandilt kohalikule. Selleks nii eelduste loomisel kui ka rakendamisel on oluline roll kohalike omavalitsuste piirkondlikul koostööl (vt eespool p D-2). Omavalitsuste maakondliku koostöö ja ühistegevuste (sh ühiselt teenuste arendamine ja tagamine) süvendamise vajadus on nähtavas tulevikus vähemalt järgmistes valdkondades: 1) tugiteenuste kui ka laiemalt (maakonna) koolipiirkonna tervikliku toimise tagamine, 2) haridus-, sotsiaal- ja tervise valdkondade integreerimine, 3) haridustöötajate ja -juhtide personaliarendus. Omavalitsuslike, kuid suurema teenusareaaliga ülesannete ühiseks täitmiseks on maakond optimaalne tasand¹⁰, sest selles on olemas vajalikud koostöö institutsioonid, koostöökogemused ja olemasolevad toetavad ja ühised teenused. Kui omavalitsused soovivad, siis maakonna arengustrateegia annab ka õigusliku aluse avalike teenuste tagamise sünergilisemateks lahendusteks. Kokkuvõtteks, KOVide koostöö vajadused avalike teenuste tagamisel pikemas vaates suurenevad, mitte ei vähene. Samas ei saa praegu pidada tõenäoliseks, et riik paneks mingeid uusi kohustuslikke ülesandeid KOVide koostöötasandile. Pigem on selle arendamise võimalused ja kasvav praktiline vajadus omavalitsuste käes.

5.2. Kaasava hariduse rakendamise mudelid

Suurema toevajadusega lastele sobiliku teenus- ja koolikeskkonna tagamise visioonid varieeruvad põhimõtteliselt kahel skaalal. Esiteks, **kaasava hariduse ulatus**, kus debatt keskendub sellele, kas kõiki (enamikku) lapsi on võimalik kaasata tavakoolikeskkonna raames. Meie varasemas uurimiskogemustes eristuvad nii maksimaalne (ideaalne) kaasava hariduse eeskõnelejad (ennekõike Haridus- ja Teadministeeriumi esindajad) leides, et hoolduskoormusega toevajadusega lapsed vajavad eraldi kooli ning selle tagamine on optimaalne minimaalselt maakonna tasandil omavalitsuste koostöö raames. Rakendustasandi eksperdid (KOVide haridusjuhid, koolijuhid, tugispetsialistid) leiavad valdavalt, et vajalik on lapsi nii palju kui võimalik kaasata kodukoolides, kuid siiski säilib vajadus ka suurema toevajadusega lastele eraldi koolide järele. Teiseks, varieeruvad nägemused sellest, milline peaks toevajadusega lastele teenuste tagamisel olema **omavalitsuste koostöö** roll (kas pigem koostöömudel või KOVide-põhine mudel). Eelnevast kantuna on tabelis 1 esitatud kaasava hariduse rakendusmudeli variatsioonid kahel skaalal: maakonna omavalitsuste koostööulatus ja kaasava hariduse ulatus. Tegelik elu (variatsioonid) jäävad praktikas kusagile nende vahele. Uuringu selle osa sisu kujundamisel on lähtutud sellest raamistikust leides osapooltele sobiva ja realistliku lahenduse nende ideaal-tüüpide vahel (tabel 53).

Tabel 53. Kaasava hariduse rakendamise mudelid

Kaasava hariduse ulatus		
Maakonna omavalitsuste koostööulatus	Ideaalne	Realistlik
	Mudel I	Mudel III
	Killustunud	Laste toevajadus tagatakse valdavalt kodukoolis, kuid omavalitsuste põhiselt konsolideeritakse tugiteenuste pakkumise võimekus ning vajadusel koondatakse suurema toevajadusega lastele toe tagamise võimekus ja eraldi koolikeskkond 1-2 kooli juurde
	Mudel II	Mudel IV
Integreeritud	Maakonna koostööraames vaid II tasandi tugiteenused ning hoolduskoormusega toevajadusega lapsed	Maakonna koostöö raames tagatakse nii tugispetsialistide olemasolu, nende värbamise ja professionaalse arengu suunamise võimekus kui muud arendustegevused. Suurema toevajadusega lastele tagatakse omavalitsiste koostöös vajalikud koolid

¹⁰ Eesti regionaaltasandi arengu analüüs, 2020. <https://hol.ee/index.php?id=eesti-regionaaltasandi-analuus-536>

5.2.1. Tuge vajavate laste koolid

Lääne-Virumaal on kolm tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud kooli.

1. Näpi Kool (õpilaste arv 2020/2021 õa 68) munitsipaalkoolina haridusliku erivajadusega riiklikul- (10 last) ja lihtsustatud (58 last) õppekaval õppivatele lastele (õpilaste arv 2020/2021 õa 68).
2. Riigi omanduses olev Porkuni kool (õpilaste arv 2020/2021 õa 91 last) lihtsustatud (17 last), toimetuleku- (60 last) ja hooldusõppkaval (14 last) õppivatele lastele.
3. Erakoolina Mihkli kool (õpilaste arv 2020/2021 õa 19) toimetuleku (15 last) ja hooldusõppekaval (4 last) õppivatele lastele.

Ideaalse kaasava hariduse puhul on eraldi koolid vajalikud vaid hoolduskoormusega õpilastele ehk tänases koolivõrgus Porkuni ja Mihkli kooli tegevusvaldkonnas. Ülejäänud lastele tuleks tugi tagada nende kodulähedades koolis. Sellisel juhul ei oleks Näpi Kooli hariduslike erivajadustega laste koolina tarvis. Siiski olid kõik intervjuueeritud osapooled Lääne-Virumaalt ühte meelt, et erivajadustega laste kool ka väljaspool hooldusvajaduse profiili on maakonnas vajalik. Samasugustele järeldustele jõuti analüüsides tuge vajavate laste haridusteenuste tagamise korraldust Viljandi maakonnas¹¹. Seega eeltoodud kaasava hariduse rakendamise mudelite vaates ei ole Lääne-Virumaal realistlik edasi liikuda mudelitega I ja II. Optimaalne on edasi töötada praktikaga, kus laste toevajadus tagatakse nii palju kui võimalik kodukoolis ning juhul kui lapsele on parim eraldi koolikeskkond, siis selleks on olemas maakonnas eraldi tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud kool (sh riiklikul õppekaval õppivatele lastele).

Kuivõrd Lääne-Virumaal on vaid üks tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud munitsipaalkool, siis koolivõrgu vaates on see suhteliselt lihtne olukord. Seda enam, et kõik KOVid peavad sellise kooli olemasolu maakonnas vajalikuks ning olid seisukohal, et keerukama toevajadusega lastele iga omavalitsus eraldisesivalt vajalikku teenust tagada ei ole realistlik. Seda nii liiga väikese sihtrühma (kuni mõned toevajadusega lapsed) ning ka toe tagamise kvaliteedi ja kulutõhususe tasakaalustatuse vaatest. See tähendab, et lahendamist ja otsustamist vajab KOVide koostöö ulatus koolipidamise vastutuses ja rollides. Siin on konsultantide hinnangul kolm realistlikku valikut, mida tutvustasime ja mille tugevusi ja nõrkuseid arutasime projekti juhtrühma seminaril. Veelkord üle korrates, nende valikute eelduseks on, et nn ideaalselt kaasavat haridust Lääne-Virumaal ei rakendata ning tuge vajavate laste kool maakonnas on vajalik (sh riikliku õppekava profiilis, mida riik Porkuni kooli kaudu ei paku).

A. Omavalitsused peavad tuge vajavate laste kooli ühiselt

Tuge vajavate laste kooli peavad maakonna omavalitsused ühiselt, sest selle tegevusruum (laste kooliränne) on maakond ja kõikide maakonna omavalitsuste esindajad peavad sellist kooli vajalikuks. Selline lahendus oleks parimas kooskõlas omavalitsuste teenusvajadusega ning ühiselt peetav kool tagab võimaluse nii kooli profiili valikus (millised lapsed õpetatakse), arengus ja finantseerimisküsimustes kaasa rääkida ja osaleda. Ühine organisatsioon (kool) võimaldab tulevikus selle baasil välja arendada ka teisi hariduse tugiteenuseid (nt tugispetsialistide ühine rakendamine selle I või II tasandi funktsioonides). Ühiselt peetava kooli nõrkused on vastutuse hajumine ja keerukam organisatsiooniline korraldus (nt otsuste langetamises). Kuigi organisatsioonilisest vormist tulenevad nõrkused varieeruvad olenevalt sellest, mille õiguslik vorm kooli pidamiseks valitakse. Sellest tuleb maakonna ühiskooli kaks alavormi.

Variant A1 – asutatakse erakool

Kuivõrd maakonna ühise kooli asutajad/ pidajad peaksid olema kõik maakonna omavalitsused, siis võiks kooli asutada Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit, mille liikmed kõik omavalitsused niikuinii on. Eelis oleks, et ei looda täiendavaid koostöö organisatsioone. Samas kui VIROL võitab koolipidaja rolli, siis ilmselt on vajalik tõsta VIROLi võimekust haridusvaldkonna juhtimises ja koordineerimise, milleks peaks olema vähemalt üks täiskohaga spetsialist ja lisaks koordineerivad nõukojad (vt osa 5.5). Teine võimalus on, et KOVid (ja siis ei pea ka osalema kõik maakonna omavalitsused) asutavad SA, mis hakkab ühiskooli

¹¹ Cumulus Consulting (2021) Maakonnaülese õppekorralduse analüüsi teostamine hariduslike erivajadusega laste haridusteenuseks. Analüüs Viljandimaa Omavalitsuste Liidule.

pidama. Põhimõtteliselt võib sellised SA asutada¹² ka VIROL, kuid sellel lahendusel ei ole olulisi eelised lahenduse ees, kus VIROL on ise koolipidaja. Ükskõik, mille mudeli alusel erakool asutatakse on see siiski erakool ja see on konsultantide hinnangul selle valiku nõrkus, sest erakooli teenuse tarbimisest on omavalitsustel võimalik igal aja hetkel väljuda, samuti ei teki kohustus tagada kooli finantsiline, organisatsiooniline jne jätkusuutlikkus. Viimast ei saa siiski pidada tõenäoliseks, sest vastasel juhul KOVID ühist kooli ei asutaks. Erakooli võimalikke (jätkusuutlikkuse) nõrkuseid maandab asjaolu, et Lääne-Virumaal sellise profiiliga kooli ei ole, aga samas omavalitsustel on vajadus teenuse järele.

Variant A2 – asutatakse ühiskool

Erakooli nõrkuseid maandaks omavalitsuste ühiskool, mis tegutseb ühisasutuse vormis. Mõlemad nii ühiskool (PGS) kui ühisasutus (KOKS) on õiguslikult reguleeritud vormis KOVIDe koostöös teenuste osutamise tagamiseks. Ühiskooli puhul oleks tegemist munitsipaalkooliga, mida KOVID peavad ühiselt. Formaalselt tegutseks kool ühe KOVI struktuuris (eelarve, personal, järelevalve jt asutuse pidamisega seotud administratiivsed tegevused), kuid olulistest küsimustest nagu näiteks kooli profiili, arengusuunad, rahastamine, toimimise põhimõtted jt langetavad KOVID otsuseid ühiselt ning neid väljendab kooli (ühisasutuse) nõukogu. Selline õiguslikust vormist tulenev organisatsiooniline keerukus on selle lahenduse nõrkus, kuid samas oluliseks tugevuseks on, et tegemist oleks endiselt munitsipaalkooliga, mis peab lähtuma kõigist munitsipaalkoolidele kehtestatud reeglitest ja põhimõtetest. Seejuures näiteks ei saa omavalitsused sellisel viisil teenuste tagamises osalemisest nii lihtsalt väljuda kui erakooli puhul. Muudatused koolivõrgus peavad olema kooskõlas KOV arengukava jt strateegilise dokumentidega jne.

B. Kooliteenuste ostmine

Tuge vajavate laste kooli maakonnas peab üks omavalitsus (täna Rakvere vald), kes osutab teenust ka teistele omavalitsustele. Selle mudeli eeliseks on koolipidaja vastutuse selgus ja organisatsiooniline lihtsus. Üks omavalitsus, kes vastutab kooli pidamise eest ja korraldab seda oma organisatsioonilises struktuuris. Nõrkuseks on koostöö piiratus. Ühelt poolt jääb kogu kooli pidamisega seotud organisatsiooniline ja finantsvastutus ühe omavalitsuse peale, sh finantsriski kui õpilaste arv väheneb, sest kooli kulud jäävad üldjoontes samaks. Aga ka organisatsioonilises vaates tähendab valla asutus (kool) olulist administratiivset tegevust (nt arengukavandamine ja suunamine, personaliarendamine, investeeringute planeerimine ja juhtimine, aruandlus jne). Teistel omavalitsustel, kes kasutavad selle kooli teenuseid ei teki piisavalt võimalusi rääkida kaasa ja osaleda kooli pidamises. Lihtsalt teenuse osutamist ei saa pidada omavalitsuste vahelises koostöös. Juhul kui selline mudel ikkagi valitakse (ja esilagu tundub, et KOVIDe üksmeelt ühise kooli pidamises maakonnas ei ole), siis konsultantide soovitus sõlmida KOVIDe vahel **koostööleping**, mis reguleerib teenuse tagamisega (ehk kooli pidamisega seotud) kulude (sh investeeringute) katmist, kooli arengusuundi teiste omavalitsuste võimalusi osaleda kooli arengu kavandamises. Leping tuleks sõlmida pikema aja peale ja saada heakskiidu volikogudes (üle eelarve aasta võetavate finantskohustuste puhul peakski vastava loa andma volikogu).

KOVIDe esindajate hinnangud tuge vajavate laste kooli koostöömudeli valikutes

Projekti juhtrühma liikmete seminari toodi eeltoodud mudelite puhul välja nende tugevused ja nõrkused (tabel 54). Arutelust saab kokkuvõtlikud välja tuua järgmist. Osapooled on skeptilised ühiskooli toimivusest ühisasutusena, kuna selle organisatsiooniline korraldus tundub võõras ja puudub rakenduspraktika. Samas oleks *ühisasutus* kõige jätkusuutlikum valik, sest ühiskool oleks osa KOVIDe koolivõrgust ja neil kaasneks selle pidamisega vahetu vastutus. Samuti oleks perspektiivis võimalik ühisasutuse juurde koondada teisi laste toetamise teenused (nt tugispetsialistide tegevus, sotsiaal- ja tervise teenused). Siiski leiti, et praegu on ilmselt ebareaalne jõuda sellises lahenduses maakonnaüleselt kokkuleppele. *Teenuse ostmist* (üks KOV peab kooli, teised ostavad teenust) peeti kõige lihtsamini realiseeritavaks lahenduseks, kuna sisuliselt see täna juba toimib. Samas tõdeti, et sellise lahendusega jäävad koolipidajale suured finants- ja jätkusuutlikkuse riskid. Leiti, et nende maandamiseks on võimalik nii finantsmudelil kui võimalikus sõlmitada koostööleppes arvestada. Siiski ütlesid läbiviidud intervjuudes

¹² Selline mudel on näiteks Viljandi maakonnas, kus Viljandimaa Omavalitsuste Liit on asutanud SA Perekodu, kes peab erivajadustega laste kooli ja lasteaedade Jaagu Lasteaed-Põhikool. Põhjused, mis OVL asutas SA on kaugemas ajaloos ning algselt tegutses SA Perekodu vaid asendushoolduse valdkonnas ning Jaagi kool oli täiesti eraalgatuslik. Selle liikumine SA Perekodu pidamisele on viimaste aastate areng.

mitme omavalitsuse esindajad, et kui kooliteenuste arved lähevad liiga suureks, siis nad leivad laste toetamise võimalused oma koolide baasil. Ühise erakooli osas leiti, et see ei pea olema tingimata VIROLi poolt asutatud, seda võivad teha ka väiksem grupp omavalitsusi. Siit ilmneb üks intervjuudes väljatoodud ohukoht, kus osad suuremad omavalitsused ei taha ühise kooli pidamist, sest pelgavad, et lõpuks jääb neile selles liiga suur vastutus (st nt nende lapsi on koolis rohkem, neid on suurem finantsvõimekus või lihtsalt enam valdkondlikku kompetentsi). Siiski valdav oli seisukoht, et kui erakool asutada, siis otstarbekam oleks seda teha VIROLi poolt ning uusi koostöö organisatsioone mitte juurde luua. Selle lahenduse tugevusena toodi välja kooli autonoomia, kui see on eraldatud vahetust KOVide juhtimisest (otsustusahelast). Samuti võimalus kaasata täiendavaid ressursse. Olulise ohukohana nähti ebakindlast erakoolide tulevikurolli Eesti haridusvõrgus, ennekõike võimalike rahastamise muudatuste osas. Kõikide mudelite osas leiti, et tingimata on vajalik kujundada esiteks läbipaistev (osapooltele arusaadav) ja teiseks jätkusuutlik kooli rahastamismudel.

Tabel 54. Maakonnaülese tuge vajavate laste kooli koostöömudeli valikute tugevused ja nõrkused (projekti juhtühma liikmete arutelu tulemus)

Koostöömudel	Tugevused	Nõrkused
Ühiskool (ühisasutus)	- Kõikide pidajate soovide arvestamine, võimalus kaasa rääkida sisu kujundamises; - Kõigi KOVide ühine mure ja võimalus; - KOVid on huvitatud laste toetamisest selles koolis nagu oma koolis; - Rahastamise jätkusuutlikkus, ühe pidaja riski hajutatud (formaalne pidaja ja kaaspidajad rahastajatena); - Võimalus sidumine maakonnaülese; tugispetsialistide keskuse loomisega - Selge osa KOV haridusvõrgust (oma kool).	- Pidaja vastutus hajub, kas on piisavalt motivatsiooni osaleda ühises pidamises; - Täna seisus kokkuleppeni keeruline jõuda (volikogude toetus); - Strateegiliste otsuste tegemine võtab aega; - Koolipidamise kulude suurenemine (administreerimise maht kasvab koos organisatsioonilise keerukusega).
Ühine erakool (VIROL kool)	- Vanematele ja lastele parem ja konsolideeritud toetamise võimekus; - Asutamine, pidamine KOVidele selgem (kui ühisasutus); - Selge omanik (omaniktunne), suurem jätkusuutlikkus; - Pidamine vähem seotud poliitilise võitlusega (vahetust KOVide tegevusväljast lahus); volikogud ei pea vahetult sekkuma (kaudne juhtimine); - KOVid huvitatud laste toetamisest selles koolis nagu oma koolis; - Erakooliga kaasnevad võimalused (nt täiendava ressursi kaasamine)	- Riikliku rahastuse (tulevikusuundumused) ebakindlus; - Täna seisus kokkuleppeni keeruline jõuda (volikogude toetus); - Kas koolitusluba on võimalik saada uue kooli asutamisel (olemasoleval ei ole vaja uuesti taotleda); - KOV roll/vastutus kaugem.
Kooliteenuse ostmise (üks omavalitsus peab)	- Pidaja vastutus selge, koolimeeskond osa KOV tugimeeskonnast; - Kõige lihtsam muudatus (täna koolivõrku arvestades); - Sobib hästi KOVile, kelle lapsi on koolis vähe; - Teenust kasutavatele KOVidele lihtsam variant.	- Teenuse hind KOVidele kõigub olenevalt laste arvu muudatustest; - Ülalpidamise vastutus jääb ühele KOVile, finantsilised riskid laste arvu vähenemisel.

Konsultantide soovitused

Konsultantide soovitused on maakonnaülese tuge vajavate laste kooli mudeli valikuks järgmised:

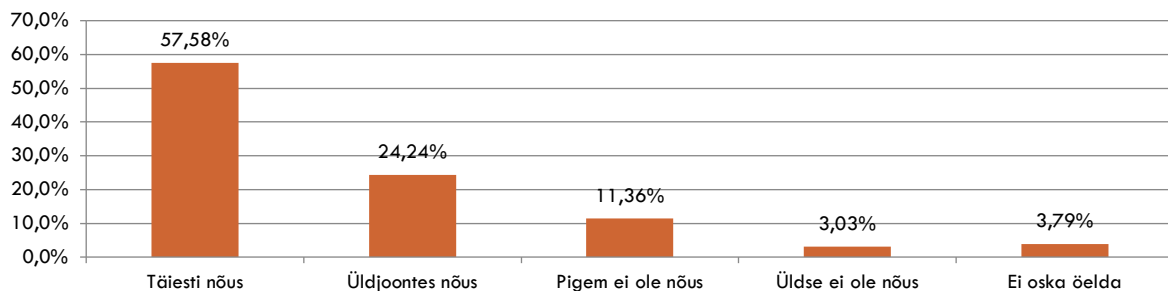
1. Esimene eelistus/ soovitus on asutada omavalitsuste poolt ühiselt läbi Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liidu erakool. See valik tundus osapooltele kõige vastuvõetavam kahe äärmuse (teenuste osutamine vs ühiskool) vahel. VIROLi pidamisel on kool piisavalt KOVide vastutusalas ja juhtorganise kaudu selle arengu suunamise eeldused tagatud. VIROLi (või asutatud kooli juurde) on edaspidi võimalik koondada või välja arendada teisi kaasuvad teenused – näiteks tugispetsialistid ning sotsiaal- ja terviseteenused. VIROL täidab maakonnas ka maakondliku arendusorganisatsiooni (MARO) ülesandeid, kelle eestvedamisel koostatakse maakonna arengustrateegia. Ühiselt asutatud kooli ja ka laiemalt tuge vajavate lastele teenuste tagamise arendamise küsimused on võimalik seada maakonna arengukavas. Maakonna arengukava kinnitatakse kõikide KOVide volikogude poolt ning KOVide arengukavad peavad olema sellega kooskõlas. Seega ühine kool saab läbi nende mehhanismide piisavalt sidustada maakonna ülejäänud koolivõrguga. Ühiskooli tugevused jätkusuutlikkuse riskide maandamise

seisukohalt (nt raksem teenuse tarbimisest väljuda) ei ole Lääne-Virumaal nii aktuaalsed kui mõnes teises maakonnas, sest teised tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud koolid puuduvad (Porkuni ja Mikhli kooli siin kohal ei arvesta, sest nendes õppivate laste profiil on teine).

2. Kui konsultantide eelistatud soovitus ei realiseeru, siis alternatiivse valikuna pakume välja jätkata teenuse osutamise mudeliga ehk sisuliselt täna toimiva mudeliga. Kui sõlmida kõikide maakonna omavalitsuste vahel pikaajaline leping (kokkulepe), millega reguleeritakse teenuste jätkusuutlikkuse tagamise põhimõtted, eelkõike: finantseerimise, investeringute tegemine (sh maakonna ühise raha kasutamise selleks), teenuste tagamine, osalemine teenuste sisu kujundamises jt. See leping tuleks kinnitada omavalitsuste volikogudes, kuna KOVid võtavad sellega finantsilisi kohustusi üle eelarveaasta. Usalduse kasvades ja õigustades on tulevikus võimalik ikkagi liikuda ühiskooli mudeli suunas.

5.2.2. Hariduse tugiteenuste korraldus

Hariduse tugiteenuste maht ja koos sellega teenuste tagamiseks vajalike ressursside surve järjest kasvab (nt Lääne-Virumaal on viimasel kolmel aastal üldtuge saavate laste hulk kasvanud ligi 10% ja tõhustatud tuge saavate laste hulk ligi 12%). Kasvab ka vanemate teadlikkus kaasavast haridusest ning soov, et lapsed saaksid käia kodulähedades koolis – läbiviidud küsitluses pidas toe kvaliteedist olulisemaks kodulähedases koolis õppimist ligi 80% lapsevanematest (joonis 53).

Joonis 53. Eri- ja tõhustatud tuge saavate lapsevanemate vastuste jaotuse % väitele „Olulisem kui igakülgse õppetoe tagamine on, et minu laps saab õppida kodulähedases koolis (vastajate arv 132)

Eeltoodu paneb üha suurema tugiteenuste tagamise surve koolidele ja koolipidajatele. Seepärast küsiti analüüsi käigus omavalitsuste käest, millised on nende plaanid seosed tugiteenuste tagamisega ja milline hinnanguliselt puudu olev tugiteenuste vajak. Tugiteenuste korralduse arendamiseks ei ole enamikul omavalitsustel praegu konkreetset strateegiat. Osad omavalitsused on võtnud üksikud tugispetsialiste nn vallavalitsuse struktuuri, kus nad osutavad teenust kõigile või mitmele koolile ja omavalitsuses laiemalt. Paaril omavalitsusel on plaan kõik tugispetsialistid koondada ühe asutuse juure (nn tugispetsialistide keskus), kuid seda tehakse pigem samm-sammult vähehaaval ning osad omavalitsused tutvuvad vastavate kogemustega mujal ning ei ole ise veel konkreetseid tegevusi kavandanud. Toodi ka välja, et haridusautused (ja nende juhid) ei ole huvitatud tugispetsialistide konsolideerimisest. Samas praegu on Lääne-Virumaa omavalitsustes ligi 80 tugispetsialisti ametikohta, kuid omavalitsuste hinnangul oleks ideaalne vajadus täiendavalt 77 ametikoha järele. Ehk siis ligi pool vajalikest tugispetsialistidest on puudu.

Kuivõrd ka oma omavalitsuse siseste lahenduste osas on enamikul omavalitsustel veel valikud tegemata, siis maakonnaülese lahenduse suunas liikumises veel valmisolekut ei olnud. Maakonnaülese tugispetsialistide keskuse küsimus ei tõusetunud ka läbiviidud seminaridel ega kohtumisel omavalitsustega. Välja arvatud Rakvere valla ja Näpi kooli kohtumistel, kus toodi arengusuunana välja mitte ainult maakonnaülese tuge vajavate laste kooli, vaid ka sellega kaasuvate teenuste (sh tugispetsialistide) tagamine. Seega ei pakuta siin nii konkreetseid valikuid nagu tuge vajavate laste kooli puhul, kuid kuna tugispetsialistide puudus on süvenev ning sellega on optimaalne maakonna ühiselt tegeleda, siis tutvustatakse võimalikke valikuid põgusalt ning soovitatakse küsimustega edasi tegeleda kui Näpi kooli osas on valikud tehtud ja hakatakse koostama maakonna arengustrateegiat. Selle käigus tuleb teha ka strateegilised valikud tugispetsialistide teenuste tagamiseks ja arendamiseks maakonnas.

Esmalt selgituseks, et hariduse **tugiteenuste I tasandi tegevused** hõlmavad teenuse osutamist konkreetse haridusasutuse juures ning nende tugispetsialistide värbamise jm personalitöö ja -arendusega seotud tegevusi. Tugiteenuste nn **II tasandi teenuste** hulka kuuluks:

- tugispetsialistide arengu toetamine: koolitused, täiendõpe, kovisioonid, meetodikate ja meetoodiliselt materjalide arendamine jms;
- lapse arengut toetava tugikeskkonna arendamise toetamine/ nõustamine haridusasutuste juhtide suunas;
- õpetajatele suunatud koolituste läbiviimine ja nõustamine tuge vajava lapse toetamiseks;
- koolivälise (sõltumatu) nõustamise ja konsultatsiooni võimaldamine lapsele, peredele ning vajadusel ka õpetajatele ja koolijuhtidele;
- KOVidele tugiteenuste tagamisega seotud analüütilise toe tagamine (ajakohane statistika, prognoosid, korraldusmudelid, finantsanalüüsid jne);
- valdkonna arendusprojektide eestvedamine (arendusvõimekus).

Tugiteenuste I tasandi tegevused peavad igal juhul olema läbi viidud konkreetse haridusasutuste juures. Konsultantide soovitus on moodustada kohalikes omavalitsuste tugispetsialistide rühmad ehk **tugipesad**, mis koondavad vähemalt nelja (eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog) täiskoormusega töötavat tugispetsialisti. Tugispetsialistide nn täismeeskond võimaldab neil ühiselt infot vahetades ja tegevusi planeerides parimal viisil toetada lapse arengut. Meeskonna tihe koostööpartner on kooli HEVKO. Tugipesade baasil arendada välja koostöö KOV sotsiaalvaldkonna (lastekaitse, sotsiaaltöötajad, juhtumikorraldajad) spetsialistidega, et tagada laste ja perede terviklik nõustamine ja abivajaduse tagamine.

Maakonna tasandi perspektiiv on välja arendada hariduse tugiteenuste arenduskeskus, mis tegeleb tugiteenuste II tasandi tegevustega. See võiks olla seotud Näpi kooliga nii sisuliselt kui füüsiliselt.

Pikemas perspektiivis võiks maakonna tasandi koostöös arendada tervikliku tugiteenuste kompetentsikeskuse, mis koondaks nii I kui II tasandi tugiteenused (tugipesad jääksid seejuures endisel tegutsema konkreetsete haridusasutuste juurde ja seale meeskonna osana). Maakonna koostöötasandil lisanud ka täiendav võimekus personaliarenduse tegevustes (mida muidu teeb iga omavalitsus eraldi), kus tugiteenuste korraldajana ja osutajana oleks **kompetentsikeskuse ülesandeks ka KOVide haridusasutustele vajalike tugispetsialistide värbamine ja nende arengu toetamine**, sh:

- vastavate värbamiskampaaniate ja konkursside korraldamine;
- tugispetsialisti ameti propageerimine, vajadusel ümberõppe (nt tänased õpetajad) toetamine;
- ülikoolidega koostöökokkulepe sõlmimine tugispetsialistide praktikabaasina, täiendavate õppekohtade pakkumine vm viisil personalivajaduse tagamisega seotud instrumentide rakendamisele kaasa aitamine;
- tugispetsialistide palga ja sotsiaalsete garantiide maakonnaülene ühtlustamine.

Tabel 55. Hariduse tugiteenuste korraldamise valikud KOVide koostöö ulatuse vaatest

KOV koostöö ulatus			
Hariduse tugiteenuste funktsioonid	Integreeritud	Sünergiline (killustunud)	Süsteemne koostöö puudub
I tasand, teenuste osutamine haridusasutuste juures	Maakonna tugiteenuste keskus korraldab tugispetsialistide, sh KOVide tugipesade, tööd	Iga KOV moodustab vajalikul hulgas tugipesasid ja täidab tugispetsialistide ametikohad; vastav siht seate maakonna arengustrateegias	Iga KOV vaatab ise, kuidas korraldab, maakonnas midagi kokku ei lepita
I tasand, värbamine	Tugispetsialistide värbamine ja arendamine on delegeeritud koostöötasandile; maakond tegutseb siin ühtsena	Iga KOV ise leiab, värbab ja arendab tugispetsialiste; VIROLi vm koostöö-organisatsiooni kaudu püütakse värbamis-tegevustega ühiselt tegutseda (nt koostöölepped ülikoolidega vm)	Iga KOV ise leiab, värbab ja arendab tugispetsialiste
II tasandi teenused	Maakonna tugiteenuste keskused arendatakse välja II tasandi tugiteenused	II tasandi teenused välja ei arendata, kuid moodustataks tugispetsialistide töörühmad, mis koordineerivad omavahelist koostööd	Süsteemset koostöömudelit ei ole, ad hoc koostöö toimub isikute vahel, projektide raames jne

Eeltoodust tulenevalt on 6 koostöö ulatusest tulenevat tugiteenuste korralduse valikut:

1. Iga KOV vaatab ise, kuidas oma tugiteenuseid arendab. Maakonnas tervikuna selles midagi kokku ei lepitata. Koostöö ja kogemuste vahetus (vt küsitluse tulemused, kus oma kolleegidega teistest koolist on erialaseid kogemusi vahetanud kolm neljandikku vastanud õpetajatest/ tugispetsialistidest) isikute tasandil vastavalt nende vajadusele ja algatusele.
2. Iga KOV vaatab ise, kuidas oma tugiteenused arendab. Maakonna tasandil lepitakse kokku (maakonna arengustrateegias) tugiteenuste baastasemete tagamine ja selleks vajalikud tegevused. Sh vajadusel ühised koolitused, värbamiskampaaniad, tugispetsialistide riskasutus jms. Strateegiaas kokkulepitu rakendamine jääb siiski iga KOVi enda korraldada ja vastutada.
3. Maakonnas lepitakse kokku, kuidas KOVid tagavad teenuste olemasolu ja arendamise. Nt lepitakse kokku, et KOVid moodustavad tugispetsialiste koondavad tugipesad ja konsolideerivad suurema tugivõimekuste teatud haridusasutuste juurde. Samuti, kuidas hakatakse süsteemselt arendama varajase märkamise süsteemi lasteaedades. Nende kokkulepete rakendusmodelite kujundamiseks ja strateegia rakendamise monitoorimiseks moodustatakse VIROLi juurde vastavad töörühmad.
4. KOVide koostöös arendatakse välja ja tagatakse ühiselt tugiteenuste II tasandi teenused, selle raames integreeritakse ka I tasandi teenuste arendamist ja koostööd tugispetsialistide vahel (vt punkt 3). Vastavad kokkulepped ja arendussuunad määratletakse maakonna arengustrateegias.
5. Maakonnas luuakse KOVide ühine hariduse tugiteenuste kompetentsikeksus, mis tagab nii esmatasandi teenuste osutamise haridusasutustes, tugispetsialistide värbamise ja arendamise kui ka II tasandi tugiteenused. Omavalitsused sisulised delegeerivad vastava ülesande KOVide koostöötasandile.

Konsultantide soovitusel

1. Liikuda tugiteenuste arendamise ja koostöötasandil integreerimisega edasi samm-sammult, kuid vältida lahendust, kus süsteemi koostöö üldse puudub.
2. Esimeseks sammuks võiks olla tugispetsialistide koordineerivate koostöökogude käivitamine, kelle üheks ülesandeks oleks tugiteenuste arendamise suundade maakonna-üleste lahenduste väljapakumine. Need ettepanekud on sisendiks maakonna arengustrateegias vastavate kokkulepete sõlmimiseks.
3. Maakonna arengustrateegias leppida kokku KOVides rakendavad tugiteenuste tagamise ja arendamise mudelid ja teenuste minimaalsed baastasemed. Nende kokkulepete rakendusmodelite kujundamiseks ja strateegia rakendamise monitoorimiseks moodustada VIROLi juurde vastavad töörühmad.
4. Käivitada maakonna ühine tuge vajavate laste kool ning selle juurde samm-sammult hakata arendada tugiteenuste II tasandi teenuseid. Alguses võivad need olla projektipõhised (nt ühised koolitused, meetodiliste materjalide ja kogemuste vahetamised, kvisioonid jm).

5.3. Tuge vajavate õpilaste teenuste tagamise korraldusmodeli õiguslikud vormid

Juhul kui maakonnas liigutakse hariduse tugiteenuse tagamise KOVide koostööpõhistele lahendustele, siis tuleb lahendada ka selle koostöö õigusliku vormi valikud. KOVide poolt ühiselt peetava kooli õiguslikke vorme analüüsiti osas 5.2.1 ning pakuti välja järgmised võimalused:

- Ühiskool ühisasutusena (PGS § 61 lõige 3 ja KOKS paragrahvid 62¹-62³);
- Erakool (EraKS¹³) asutatuna maakondliku omavalitsusliidu või KOVide grupi poolt;
- Ühe KOVi munitsipaalkool, mis osutab lepingu, milles on kokku lepitud nii finantseerimise kui teenuse sisu ja selle arendamise küsimused, alusel teenust teistele KOVidele.

Hariduse tugiteenuste keskuse (nii I kui III tasandi teenused, vt osa 5.2.2) õiguslike vormide amplituud on veelgi suurem, sest selles puuduvad nii täpsed finantseerimise-, korraldamise-, järelevalve jm reeglid, mis on seadusega sätestatud koolide jaoks. Põhimõtteliselt jaotuvad valikud seega avalik-õiguslikeks ja eraõiguslikeks. Esimesed omakorda teenusasutuseks (hallatav asutus ja ühisasutus) ja avaliku võimu asutus (amet ja ühisamet). Eraõiguslikud omakorda tulenevalt sellest, kes on asutajad ja kas liikmelisus on oluline, kus valikuteks on SA ja MTÜ vorm ning omakorda, kas uus või olemasolevate ärakasutamine. Omavalitsusliit (OVL) mittetulundusühingu erivormina moodustab konsultantide hinnangul siin eraldi kategooria, sest OVL ei ole tavaline MTÜ, vaid eraldi seaduse alusel ja eripädevusega KOVide

¹³ Erakooliseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/13001161>

ainupärane koostöövorm. Kavandatava kohaliku omavalitsuse seadusega kavatakse volitusnormist lahti siduda KOVidele OVLe ülesannete delegeerimise võimalus. Kui täna saavad KOVide OVLe delegeerida oma ülesandeid kui selleks on olemas eraldi volitusnorm, siis kava kohaselt edaspidi ei pea seadus selleks eraldi luba andma.

Hariduse tugiteenuste keskuse õigusliku vormi põhimõttelised valikud

I Avalik-õiguslikud				II Eraõiguslikud		
1) Teenusasutus		2) Avaliku võimu ja teenusasutus		1) SA	2) MTÜ	3) OVL
a) Hallatav asutus	b) Ühisasutus	a) Valla/linna ametiasutus	b) Ühisamet			

Seni kui ei ole otsustatud, millisel viisil hakkab toimima maakonna tuge vajavate laste kool (kas üks KOV osutab teistele teenust või moodustatakse ühisasutus) ei ole mõistlik langetada ka hariduse tugiteenuste keskuse õigusliku vormi valikut. Samas kui maakonnaülese tugiteenuste keskusega minnakse edasi (ka see vajab otsustamist), siis on mõistlik see siduda organisatsiooniliselt kokku tuge vajavate laste kooliga. Üks organisatsioonivormi valikut mõjutavad muutuja on ka see, kas omavalitsused, kes osalevad tugiteenuste keskuse ja tuge vajavate laste kooli ühises tagamises on samad või erinevad.

Konsultantide soovitusel

1. Omavalitsustel teha kõige pealt valikud tuge vajavate laste kooli koostöös pidamise ja selle õigusliku vormi valikute osas. Seejärel otsustada, kas liigutakse edasi maakonnaülese hariduse tugiteenuste keskuse loomisega ning selle järel teha valikud nii õigusliku vormi kui kooli ja tugiteenuste keskuse sidustamise osas.
2. Kui neid teha koos ja ühel ajal ning arvestada perspektiiviga, et sellesse lülituvad ka tervise- ja sotsiaalteenused (vähemalt tuge vajavatele lastele) ning potentsiaalselt võib olla vajalik teha ka haldusotsused nt teenuse vajaduse määramise otsused, siis on konsultantide soovitus liikuda edasi avalik-õigusliku vormiga eelistatult ühisasutusena.
3. Kui koostöö ulatuseks jääb vastastikune teenuste osutamine, siis pigem eraõigusliku vormi valikuga, eelistatud VIROLi asutatuna.

Õiguslike ja korraldusvormide valiku täpsem ülevaade on esitatud Lisas 3.

5.4 Maakonna gümnaasiumivõrk

Maakonna gümnaasiumivõrk muutub seoses riigigümnaasiumi tulekuga Rakverre. Samas näitab nii tänane õpilaste arv kui ka demograafilised prognoosid, et vaid riigigümnaasiumist gümnaasiumihariduse nõudluse katmiseks maakonnas kindlasti ei piisa. Ka ametikool pole praegu võimeline suuremas matus uusi õppijaid juurde võtma, kuna taristu on koormatud. Samuti ei näita statistika kutsehariduse populaarsuse osas kasvu.

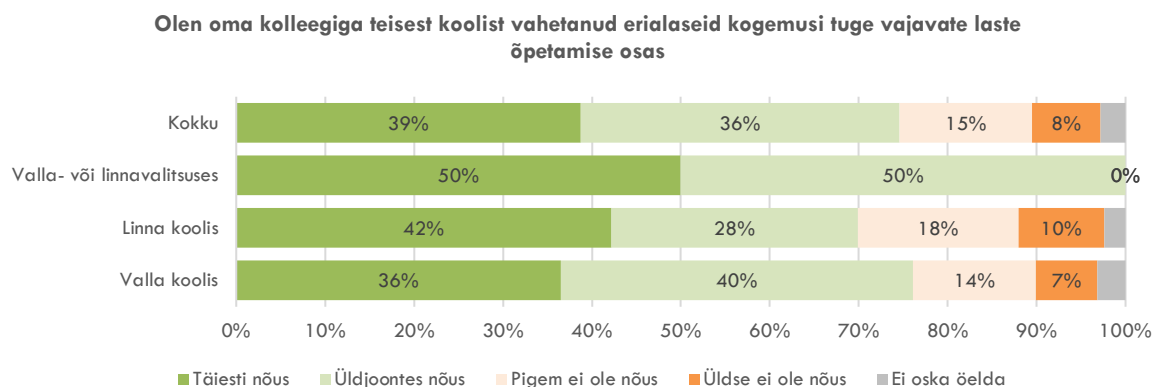
Loodav riigigümnaasium (540 kohta) katab vaid veidi enam kui poole tänasest gümnaasistide arvust, mistõttu võib eeldada, et praegusest kuuest munitsipaalgümnaasiumist on ka pikemas perspektiivis 2-3 vajalikud. Sellist nägemust toetas pikemas vaates ka projekti juhtrühm. Millised need gümnaasiumid on, peab näitama aeg. Hetkel kavandab maakonna omavalitsustest gümnaasiumivõrgu korrastamist Rakvere linna kõrval vaid Tapa vald, kes plaanib kahe gümnaasiumi baasil (Tapa ja Tamsalu) luua ühe puhta gümnaasiumi.

Eesti riigigümnaasiumite senine kogemus ja töö raames läbi viidud kaasusanalüüsid kinnitavad (vt p 4), et munitsipaalgümnaasiumitel on ka tulevikus koht Eesti haridusmaastikul. Oluline on tagada maakonna õpilaste liikumist toetav ühistransport ning teha sisulist koostööd riigigümnaasiumiga, kuna tegu on vaieldamatult olulise ja uusi võimalusi pakkuva õppeasutusega piirkonna noorete jaoks.

Põhjalikumalt on gümnaasiumite teemat analüüsitud peatükis 4.

5.5 Maakonna haridusvaldkonna koostöö koordineerimine

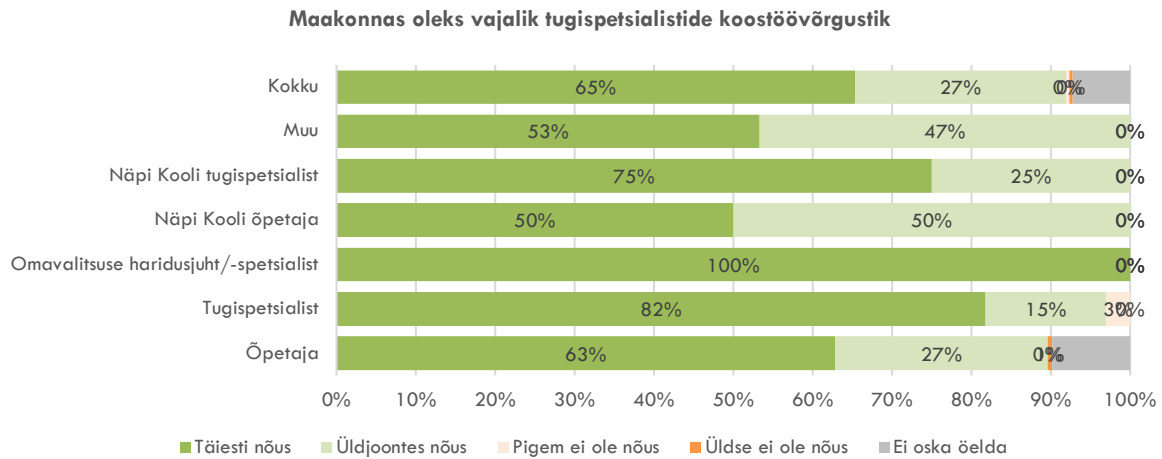
Maavalitsuse tegevuse lõpetamise järel on jäänud paljud varem maavalitsuse koordineerida olnud haridusvaldkonna koostööteemad soiku. Osad varasemad maavalitsuse ülesanded anti küll üle Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liidule. Üks nendest on ainesektsioonide tegevuse koordineerimine. Uuringu käigus läbi viidud kaardistus näitas, et enamik ainesektsioone töötab regulaarselt. Konkreetne regulaarsus ja tegevused on küll varieeruvad ja sõltuvad nii ainesektsiooni eestvedajast kui ka liikmete huvidest ning vajadusest. Suur osa tegevusi on suunatud ühistele (ainevaldkonna õpetajate) koolitustele (loengud, seminarid, õppesõidud jm) ja õpilasürituste korraldamisele. See peakski olema ainesektsioonide põhiroll. Tugispetsialistide aineühendused on samuti moodustatud (koolipsühholoogid, HEV koordinaatorid, logopeedid, sotsiaalpedagoogid). Nendest koolipsühholoogide aineühendust on väga aktiivne, teiste tugispetsialistide kohtumiste regulaarsus ja tegevused jäid veidi ebaselgeks. Peab siiski arvestama, et viimasel paaril aastal on elatud ja töötatud viirusekriisi tingimustes, mistõttu ei ole kooskäimised ja -tegevused toimuda varasema aktiivsusega. VIROLi hariduskomisjon koosneb peamiselt haridusasutuste juhtidest (ka mõned KOV juhid ja haridusjuhid) ning protokollide järgi tegeleb peamiselt VIROLi haridusvaldkonna koordineerivatele rollidele sisendi andmisega (nt ainesektsioonide rahastustaotluse läbivaatamine, pöördumiste algatamine jm). Dokumendianalüüsist ei nähtu, et ainesektsioonid või hariduskomisjon tegeleks regulaarselt maakonnaüleste haridusvaldkonna arendusküsimustega.

Joonis 54. Koostöö õpetajate ja tugispetsialistide vahel

Õpetajate ja tugispetsialistide küsimustikus uurisime ka koostöö kohta kolleegidega tugispetsialistide võrgustiku kohta. Üle 70% õpetajatest ja tugispetsialistides on vahetanud kolleegidega teisest koolist erialaseid kogemusi. Tugispetsialistide grupis oli kogemusi vahetanud 97%. Seega isikute tasandil on koostöö levinud. Tugispetsialistide koostöövõrgustikku pidasid vastanutest üle 90% vajalikuks.

Haridusvaldkonna arendustegevustes oleks vajalik maakonna tasandil regulaarselt koordinatsiooni tõsta – eriti koostöö vajaduste kasvu tingimusi, mida on ka käesolevas raportis käsitletud. See ei pea tähendama kohe uute institutsioonide loomist, vaid esmalt olemasolevate edasi arendamist ja vajadusel uute loomist. Maakonna tasandi haridusvaldkonna arendustegevuste koordinatsioonivõimekuse suurendamiseks võiks kaaluda allpool toodud ettepanekuid.

Joonis 55. Tugispetsialistide koostöövõrgustiku vajadus

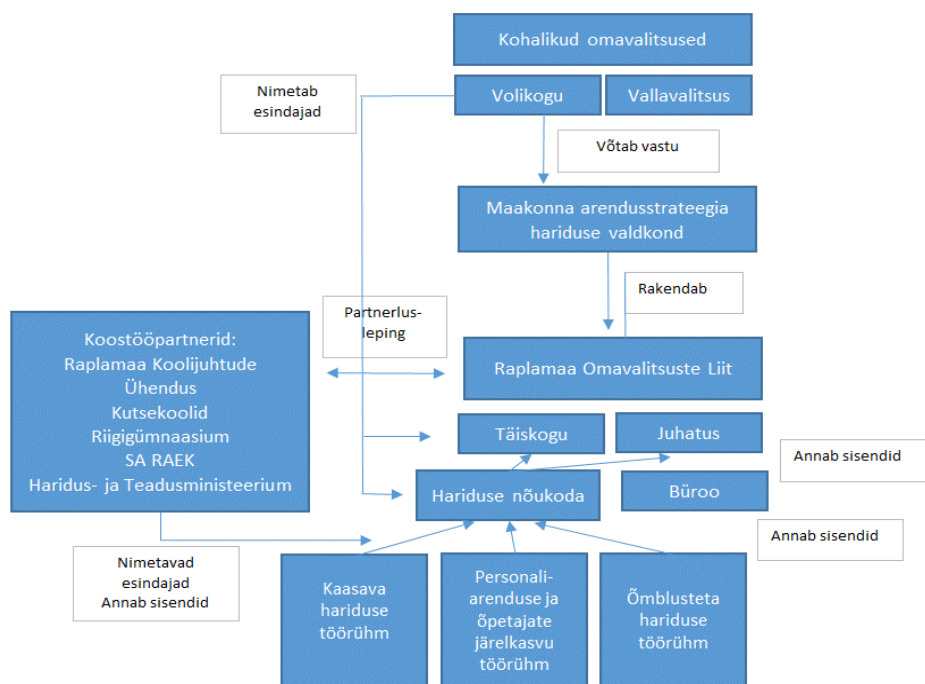
Haridusvaldkonna koostööküsimustega edasi tegelemiseks on otstarbekas kaaluda haridusjuhte koondava koordinatsioonikogu loomist. Selleks võiks VIROLi juurde luua **haridusjuhtide nõukoja**. Nõukoda võiks olla:

- koordineerida ja anda KOVide sisendit maakonna arengustrateegia hariduse valdkonda ja tegeleda selle rakendamise monitoorimisega.
- kooskõlastada ja eest vedada muid hariduse valdkonnas omavalitsuste vahelisi koostöötegevusi.
- nõukoja läbitöötatud ettepanekud oleks sisendina otsustamiseks omavalitsusliidu juhtorganitele (üldkogu ja juhatus).

Nõukoja koosseis peaks põhiosas koosneva KOVide poolt volitatud isikuid (valitsuse või volikogu nimetatud), kellel on õigus kaasa rääkida (mitte otsustada) haridusvaldkonna KOVide koostööküsimustes. Nõukotta saaks kaasata ka teisi maakonna olulisi haridusvaldkonna toimijaid (ametikool, riigigümnaasium, Porkuni kool jt).

Hariduse nõukoja allosadena võiks probleemvaldkondades moodustada **töörühmad**, mis selle valdkonna küsimusi (probleeme) tõstatavad ja arutavad, lahendusi pakuvad ja ettepanekuid teevad ning võrgustiku koostööd arendavad. Vaata nt joonis 56 Raplamaa näidet sellise maakonnaülese koordinatsioonimudeli disainist¹⁴, kus loodi hariduse nõukoda ja neli töörühma: 1) Strateegilise juhtimise töörühm, 2) Kaasava hariduse töörühm, 3) Personaliarenduse ja õpetajate järelkasvu töörühm, 4) Õmblusteta hariduse töörühm.

¹⁴ <https://atp.amphora.ee/rol/index.aspx?o=111&o2=111&u=-1&hdr=hp&tbs=act&itm=14229&clr=history&pageSize=20&page=1>

Joonis 56. Maakondliku haridusruumi koordinaatsioonimudel Raplamaal. (Täiendavalt on moodustatud strateegilise juhtimise töörühm).

Maakondliku hariduskoostöö kokkulepte ning arengu- ja poliitikasuundade õiguslikus aluseks saab olla:

- **Maakonna arengustrateegia** koostamine ja elluviimine on kohalike omavalitsuste ühiselt täidetav ülesanne, mis toetab maakonna arengu kavandamist. See on sobilik strateegiline dokument, kus määratleda maakonna KOVide haridusvaldkonna, sh hariduse tugiteenuste, kokkulepped ja ühised tegevussuunad.
- **KOVide** arengukavad peavad arvestama maakonna arengustrateegiat (KOKS § 37 lõige 4¹). Seega kui omavalitsusliidu tasandil on kokkulepitud ja maakonna strateegias volikogude poolt kinnitatud haridusvaldkonna, sh hariduse tugiteenuste tagamise, KOVide ülesed strateegilised sihid ja selle saavutamiseks vajalikud tegevused, siis KOVid peavad seda ka oma strateegiates ja nende rakendamisel arvestama.
- Kaaluda võib ka maakonna arengustrateegia osana eraldi valdkondliku arengukava – näiteks **hariduse tugiteenuste kättesaadavuse tagamise ja arendamise strateegia** – koostamist, mis määratlaks nii hariduse tugiteenuste arendamise pikaajalise vaade, selle sidustamise sotsiaalvaldkonna teenustega kui ka konkreetsemad tegevuskavad.

Teiste partneritega – nt Rakvere ametikool, riigigümnaasium, koolijuhtide ühendus(ed), ülikoolid jne – on võimalik sõlmida **koostöölepe**, mis määratleb VIROLi-väliste koostööosapooltega vastastikused õigused ja kohustused.

Need meetmed toetavad maakondliku koordinaatsioonivõimekuse kasvu hariduse tugiteenuste korraldamisel ja tagamisel.

Arvestada tuleb, et ühistegevuse struktuuri toimivuse tagamiseks tuleks eraldada ka vajalikke ressursse: 1) inimressurs, mis tagaks järjepidava töö, otsuste sisendid, tugitegevused, 2) raha palkadeks, ühistegevuse korraldamisega seotud kulud, projektide omaosalused

Konsultandide soovitusel

1. Kujundada maakonna KOVide koostöös haridusvaldkonna väljakutsetega järjepidevaks tegelemiseks sobiv koordinaatsioonisüsteem, mis aitaks kaasa valdkonna strateegia kujundamisele, selleks vajalike eelduste analüüsimisele, teeks ettepanekuid maakondliku koostöö lahenduste ja rakenduste osas jne.

2. Selleks moodustada Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liidu juurde maakonna haridusenõukoda, mille liikmeteks on KOVide volitatud esindajad ja teised olulised maakonna haridusvaldkonna koostööpartnerid. Vajadusel luua hariduse nõukoja valdkonna väljakutsete põhiseid alatöörühmi.
3. Hariduse nõukoja esimeseks oluliseks ülesandeks võiks olla maakonna arengukava haridusvaldkonna sisuosa kujundamine, sh käesolevas uurimisraportis tehtud ettepanekutega edasi tegelemine ja kokkulepete ettevalmistamine, ja edaspidi maakonna selle elluviimise monitoorimine.
4. KOVidel eraldada VIROLile täiendavat ressursi maakonnaülese haridusvaldkonna koordinatsiooni tegevuste tugevdamiseks: strateegia **rakendamise instrumendid** (programmid, inimesed, projektid, tegevused):
 - **võimekuste arendamine** (nõustamine, koolitamine jt) ja selle koordineerimine;
 - **Infosisendid** (andetest lähtuv arengu suunamine ja otsustamine) uute arengute/otsuse kujundamiseks;
 - **suhtlemine** KOVi, riiklike jt osapoolte ning asutustega nn ühe Lääne-Virumaa kui terviku nimel.

6. Juhis koolipidajatele „Analüüsi teostamise abivahend koolivõrgu arendamisel ja korrastamisel“

Koolivõrgu arendamisel ja selles muutustute kavandamisel tuleks objektiivsele analüüsile tuginedes määratleda koolivõrgu arendamise ja -juhtimise riskid, mis potentsiaalselt võivad avaldada olulist mõju koolivõrgu arendamisele. Analüüsi baasil on võimalik kavandada koolivõrgu korrastamist ja arendamist. Lõpuks otsustab iga koolipidaja ise oma haridusvõrgu üle, kuid asjakohane on maakonnas lähtuda sarnasest analüüsi (andmed, sihtväärtused jm) alusloogikast. Veel parem kui maakonna omavalitsuste koostöös koolivõrgu arendamise riske ühiselt tajutakse ja arendamise strateegiat teatakse.

Juhis lähtub kuuest analüüsi valdkonnast:

1. väliskeskkond,
2. kättesaadavus,
3. kvaliteedi eeldused,
4. tulemuslikkus,
5. jätkusuutlikkus,
6. kuluefektiivsus.

Igas analüüsi valdkonnas on täpsemad muutujad¹⁵, mida konkreetse kooli tasandil hinnatakse ideaalse olukorra suhtes. Seega analüüs viiakse läbi koolitasandi näitajate baasil. Soovi korral võib abivahendit arendada edasi ja lisada sellesse ka KOV ja maakonna tasandi muutujaid. Muutujad on kirjeldatavad üldjuhul kvantitatiivselt ja osadel juhtidel kvalitatiivselt, kuid konkreetsele dokumentidele tuginedes. Muutuja mõõdikud ja nende leidmise allikad on kirjeldatud lisatud (vt Tabel 56) maatriksis. Ideaalolukord on määratletud, kas riiklike poliitikadokumentide alusel või üle-riigilisele võrdlusstatistikale tuginedes kohendades ideaalnäitajad Lääne-Virumaa oludele. Analüüsi muutujad ja mõõdikud on vajadusel muudetavad vastavalt KOVi ja/ või maakonna vajadusele.

Analüüsi teostamise järel saab hinnata, millist arendamise või korrastamise tegevust kool vajab haridusvõrgu kui terviku vaates ja lähtudes hariduse kättesaadavuse, kvaliteedi (tulemuslikkuse), jätkusuutlikkuse ja kuluefektiivsuse koosmõjust. Analüüs annab võimaluse andmetele tuginedes põhjendada koolivõrgu korrastamist või tegevusi kooli arendamiseks. Soovituslik on kohalikel omavalitsustel viia analüüs läbi kõigi omavalitsuse territooriumil paiknevate üldhariduskoolide baasil (sest KOV haridusvõrgu terviku moodustavad kõik koolid vaatama, kes on koolipidaja) ning seejärel mõtestada tulemusi ja vajalikke tegevusi teiste koolipidajate, koolijuhtide, omavalitsusjuhtide ja teiste sihtgruppidega.

Juhis on esitatud tabelis 56.

¹⁵ Osade muutujate määratlemises on aluseks võetud Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Valdade ja Linnade Liidu poolt koostatud juhised (2021) Mida arvestada haridusvõrgu ümberkorraldamise otsuseid tehes? Soovitused kohalikele omavalitsustele. <https://www.elvl.ee/documents/21189341/30953807/Soovitused+KOV-dele+%C3%BCmberkorraldamiseks1.pdf/86c8ccc8-748a-48cb-968e-40336517dce9>

Tabel 56. Mõjude hindamise maatriks

Muutuja	Mõõdik ja andmete allikas	Ideaaliolukorra kirjeldus (mõõdik)	Näitaja (mõõdik) või hinnang	Koondhinnang suhtena ideaali
Väliskeskonna mõju haridusvõrgule				
Kooskõla riigi hariduspoliitika suundadega: a) põhikooli I ja II aste, b) põhikooli III aste, c) gümnaasiumid	Haridusstrateegia 2035, seadused	a) kodulähedane I ja II kooliaste, soovitatavalt integreerituna lasteaiaga b) kahaneva rahvastikuga piirkondades kolmanda kooliastme õpe vähemalt omavalitsuse suuremates keskustes c) gümnaasiumide pidamine liigub pigem riigi vastutusele	KOV-i täita	KOV-i täita
Kooskõla maakonna/piirkonna haridusvaldkonna arengute ja teenusvõrguga	Maakonna arengustrateegia, koolipiirkonna teiste KOVide arengukavad, oma KOV arengukava. Või eelnimetatute valdkondlikud arengukavad.	Kooli (sh õppekohtade) tegevuse vastavus arengudokumentides kirjeldatud arengusuundumustele		
Kooskõla demograafiliste arengutega	Õpilaste arvu prognoos (Statistikaamet või eraldi tehtud prognoos) koolivõrgu arendamise strateegia ajakava vaates (soovitatavalt 15 aastat)	Kooli piirkonna õpilaste arvu prognoos on stabiilne ja tagab kooli tänases vormis ja ulatuses säilimise		
Kooskõla kaasuvate teenustega	KOV arengukava ja koolihoone kasutus. Kooliga samas hoones toimivad ka teised teenused (multifunktsionaalne koolihoone) või kooliga tugevalt integreeritud teenused	Koolihoone kui multifunktsionaalne kogukonnakeskus, kus osutatakse ka teisi teenuseid ja kogukonnale suunatud tegevusi, sh mitteformaalharidust		
Hariduse kättesaadavus				
Koolitee pikkus	Õpilaste elukoha ja kooli asukoha vahelise vahemaa läbimise aeg põhihariduses, googlemaps	Kool on vähemalt 80% õpilastest lähim kool, maksimaalselt 30 minuti sõidu kaugusel.		
Koolikohtade vastavus nõudlusele	Koolikohtade ja koolipiirkonna õpilaste arvu suhe. https://estat.stat.ee/StatistikaKaart/VKR (2016 a andmed); või KOV enda uuemad rahvastiku paiknemise andmed	Koolikohti on piisavalt, et tagada õppekoht kõigile koolipiirkonna õpilastele		
Hariduse kvaliteedi eeldused				
Koolipiirkonnalapsed, kes õpivad kodulähedades koolis	Kooli õpilaste arvu osakaal (%) koolipiirkonna õpilaste arvust. https://estat.stat.ee/StatistikaKaart/VKR Või KOV enda uuemad rahvastiku paiknemise andmed	90% koolipiirkonna õpilastest õpivad selles koolis		
Õpetaja ja õpilase suhtarv	Haridussilm, õpilaste ja õpetaja ametikohtade suhtarv põhikoolides https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/pohikool	Koolis, kus klassis on keskmiselt alla 11 lapse, suhtarv 5,6-7 ¹⁶ . Koolis, kus klassis on keskmiselt 12-18 last, suhtarv üle 10. Koolis, kus klassis on keskmiselt üle 19 lapse, suhtarv üle 13.		

¹⁶ Allikas: HTMi koolide tööjõu kulude arvestuse alused kohendatuna paindlikemasse vahemikesse (madalamate lävendite määradest 80%).

Klassikomplekti täituvus	Klassikomplekti täituvus I ja II; III kooliastmes; gümnaasiumis https://www.haridussilm.ee/ee/alus-ja-pohihariduse-tulemuslikkus-power-bi	Klassikomplekti täituvus I ja II kooliastmes on 80% Eesti keskmisest (2020 a Eesti keskmine 16) Klassikomplekti täituvus III kooliastmes on 80% Eesti keskmisest (2020 a Eesti keskmine 14,8) Klassikomplekti täituvus gümnaasiumis on 80% Eesti keskmisest tasemest (2020 a Eesti keskmine 26,1). HTM soovitus gümnaasiumiaste kokku vähemalt 100 õpilast.		
Õpetajate kvalifikatsioon	Haridussilm; kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal koolis, % https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/pohikool https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/gumnaasium	Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate osakaal on Eesti keskmisel tasemel või rohkem (2021 a Eesti keskmine põhikoolis 83,5% ja gümnaasiumis 89%)		
Tugispetsialistide olemasolu	KOV tasandil: Haridussilm; https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/tugispetsialistid Koolitasandil: EHIS, KOV saab välja võtta (Arvestada tuleb, et EHIS ei pruugi kajastada nt tugikeskustesse konsolideeritud tugispetsialiste, siis tuleb lähtuda KOV enda andemetest)	Nelja tugispetsialisti (eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog) teenus on koolis tagatud ning kokku on vähemalt 1,0 tugispetsialisti koormus 96 lapse kohta (2020. a Eesti keskmine 121 last üldhariduses ühe tugispetsialisti kohta, Lääne-Virumaal 96 last üldhariduses ühe tugispetsialisti kohta)		
Hariduse tulemuslikkus				
Õpilaste rahulolu	Haridussilm, gümnaasiumid https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/gumnaasium Põhihariduses haridussilmas ei kuvata, koolipidajatel on küsitluse tulemused olemas	Gümnaasiumi õpilaste rahulolu on Eesti keskmisel tasemel (2020 a 3,41) Põhikooli õpilaste rahulolu on Eesti keskmisel tasemel; kuni Eesti andmed ei ole kättesaadavad, siis rahulolu on KOV koolide keskmisest tasemest kõrgem.		
Õppetöö katkestajate osakaal ¹⁷	Haridussilm; gümnaasiumi lõpetanute % (nominallaeg + 1 õppeaasta) https://www.haridussilm.ee/ee/uldkeskhariduse-tulemuslikkus	Gümnaasiumi õigeaegselt lõpetanute osakaal on Eesti keskmisel tasemel (2020 a 82,6%)		
Edasiõppijate lõpetanutest kooli	Haridussilm, edasiõppijate osakaal põhikooli lõpetajate üldarvust https://www.haridussilm.ee/ee/alus-ja-pohihariduse-tulemuslikkus-power-bi	Kolme aasta keskmine edasiõppijate osakaal põhikooli lõpetajate üldarvust on Eesti keskmisel tasemel (2018-2020 a 96,5%) Kolme aasta edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetajate üldarvust on Eesti keskmisel tasemel (2018-2020 a 60,5%)		

¹⁷ Haridussilm; III astmes väljalangevuse % <https://www.haridussilm.ee/ee/alus-ja-pohihariduse-tulemuslikkus-power-bi> Pole mõtet hinnata, kuna katkestanute hulk on võike (Eesti keskmine 0,2%).

	Hardiussilm; edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetajate üldarvust, (ei kajasta välismaa õppureid) https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/gumnaasium			
Eksamite tulemused põhikoolis	Haridussilm, eksamitulemused matemaatikas ja eesti keeles https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/pohikool	Matemaatika eksami kahe ¹⁸ aasta tulemus on Eesti keskmisel tasemel (Eesti keskmine 2018-2019 a 34,94). Eesti keele eksami kahe aasta tulemus on Eesti keskmisel tasemel (Eesti keskmine 2018-2019 a 74,12).		
Eksamite tulemused gümnaasiumis	Haridussilm, matemaatika (kitsas ja lai) ja eesti keele riigieksami keskmine tulemus gümnaasiumis https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/gumnaasium	Matemaatika laia ja kitsa riigieksami kolme aasta tulemus on Eesti keskmisel tasemel (Eesti keskmine 2018-2020 a matemaatika lai 54,55 ja matemaatika kitsas 42,67). Eesti keele riigieksami kolme aasta tulemus on Eesti keskmisel tasemel (Eesti keskmine 2018-2020 a 65,02)		
Lõpuhinnete ja eksamite kooskõla	Põhikooli matemaatika ja eesti keele eksami kooskõla lõpuhinnetega https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/pohikool	Matemaatikas ülehinnatud õpilaste osakaal ei ületa 10%. Matemaatikas alahinnatud õpilaste osakaal ei ületa 10%. Eesti keeles ülehinnatud õpilaste osakaal ei ületa 10%. Eesti keeles alahinnatud õpilaste osakaal ei ületa 10%.		
Haridusteenuse pakkumise jätkusuutlikkus				
Õpetajate keskmine töötasu	KOV eelarve täitmise andmed Haridussilm, KOV keskmine õpetaja kuine töötasu https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/opetajate-palgaanalus/palgaanalus	Kooli õpetajad saavad keskmiselt Eesti keskmist õpetaja tegelikku brutopalka (2020 a 1545 eur)		
Õpetajate järelkasv	Haridussilm; alla 39-aastaste õpetajate osakaal õpetajaskonnast https://www.haridussilm.ee/ee/alus-ja-pohihariduse-tulemuslikkus-power-bi	Kõrgem kui Eesti keskmine (2020 a Eesti keskmine 26,6%)		
Kuluefektiivsus				
Koolipinnakasutuse optimaalsus	Suletud netopinna ruutmeetrite arv õpilase kohta Haridussilm (va spordisaalid); https://www.haridussilm.ee/ee/valdkondlikud-raportid/kooli-raport/pohikool	Kahe ja enama paralleeliga põhikoolis kuni 10 m2 õpilase kohta ¹⁹ ; Ühe paralleeliga põhikoolis kuni 15 m2 õpilase kohta; Ühe paralleeliga kolme kuni kuue klassiline kool kuni 20 m2 õpilase kohta		

¹⁸ Võiks olla kolme aasta keskmine, aga praegu on Haridussilmas kahe aasta andmed

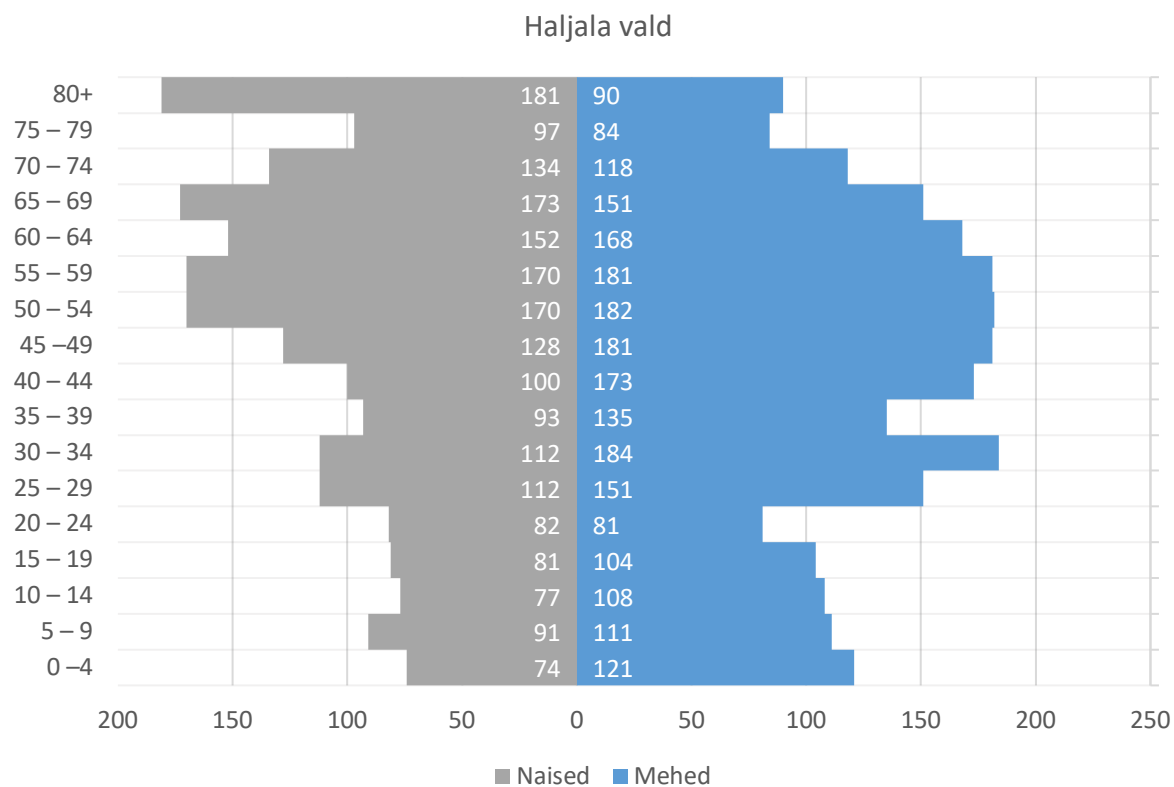
¹⁹ HTM arvutused kohandatuna ja lisatud +30%

Investeeringu vajadus	Kooli investeerimisvajadus õpilaste kohta. Kooli suuruse (m2) ja ehitushinna korrutis ning jagatis õpilaste arvuga	Rekonstrueerimine kuni 15 000 eur eurot õpilase kohta Uue ehitamine kuni 20 000 eur õpilase kohta		
Kooli pidamise kulu	Kooli pidaja kulu ühe õpilase kohta – kinnitatud arvestuslik kohamaksumus õpilase kohta kuus KOV korraldus/määrus - Õpilaskoha tegevuskulude arvestusliku kohamaksumuse kinnitamine	Kuni Lääne-Virumaa koolide kaalutud keskmine, eristades linna ja maakoole. (2021 a linna koolis 128 eur ja maa koolis 289 eur)		

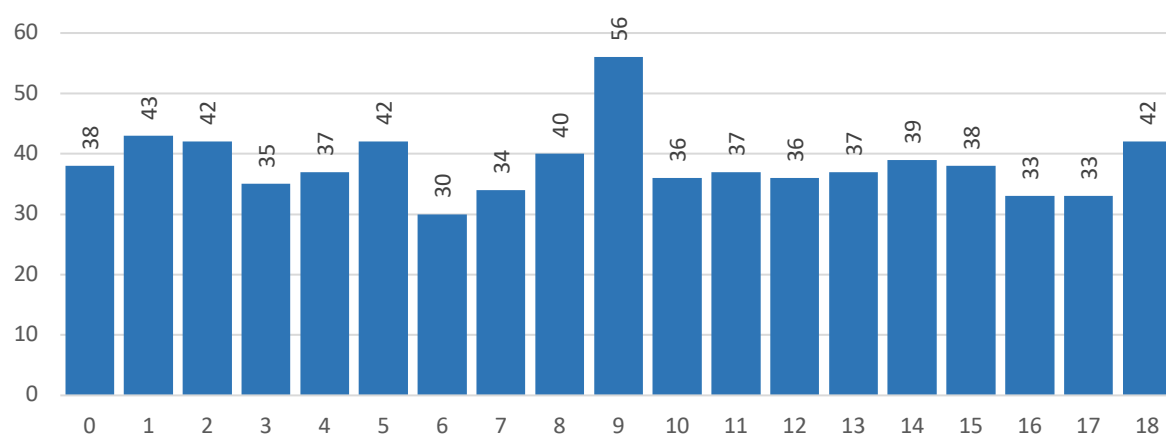
LISA 1. Rahvastikuarengud ja -prognoos

1.1 Haljala vald

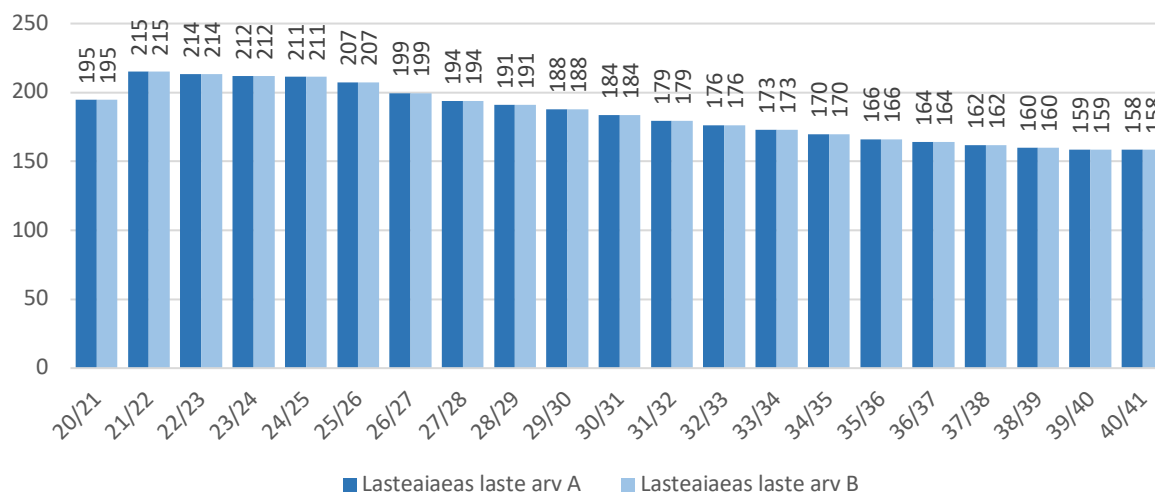
Rahvastiku soo-vanusjaotus seisuga 1.01.2021

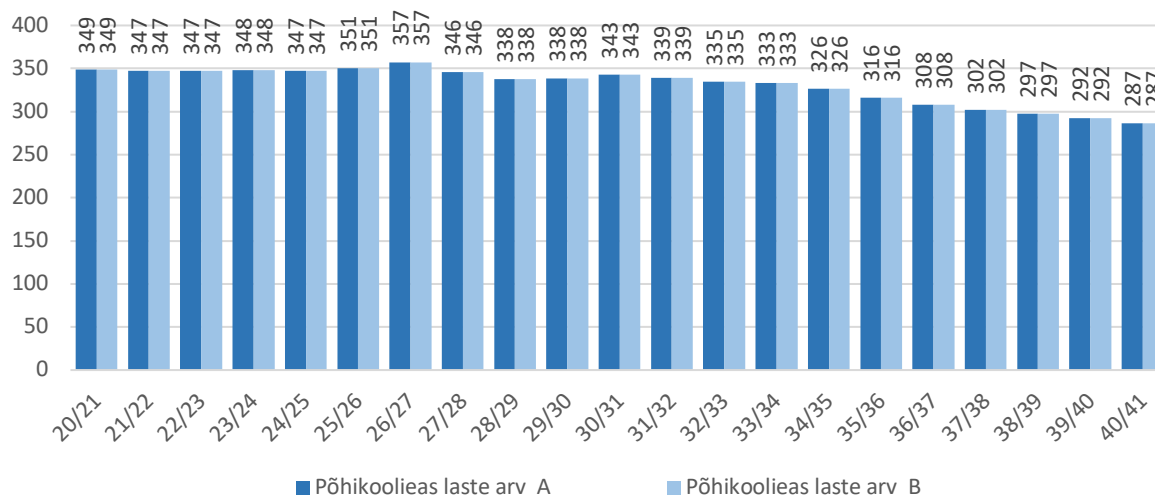
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

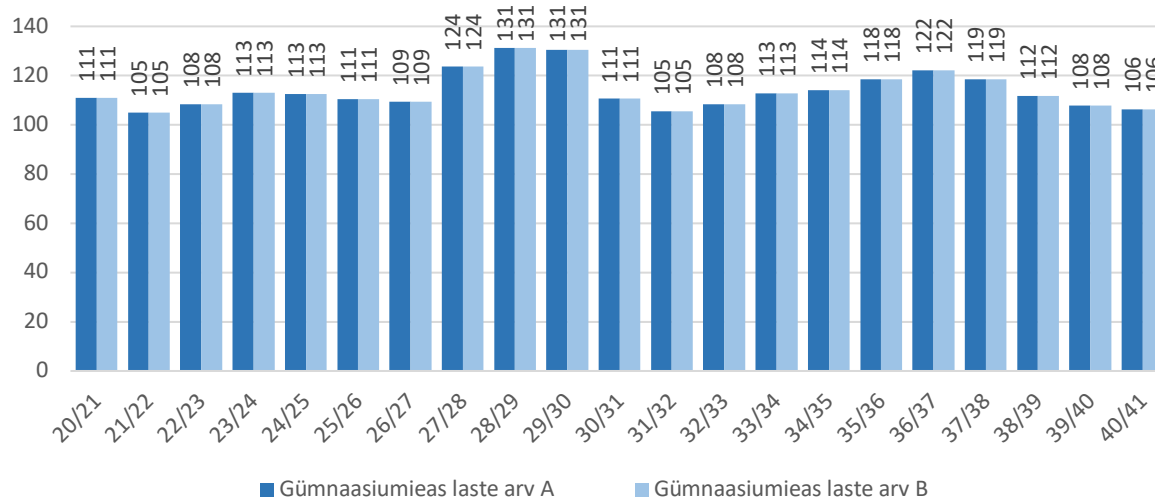
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

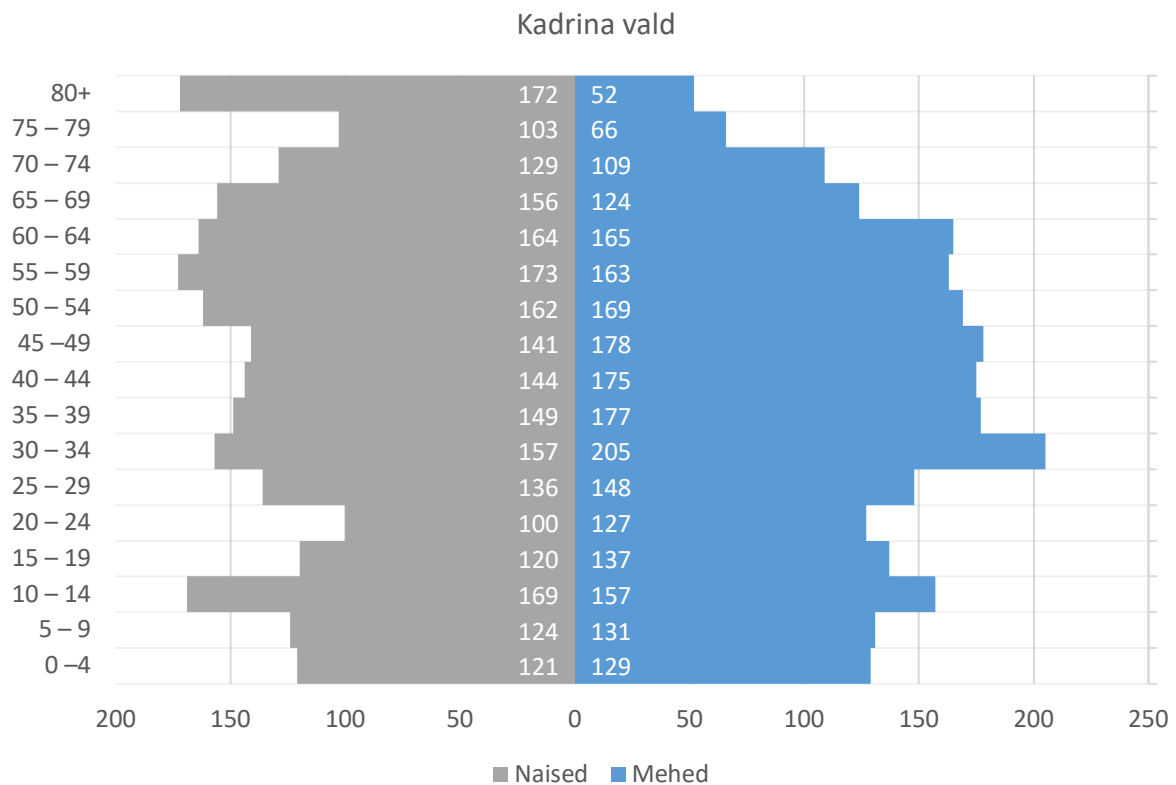

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

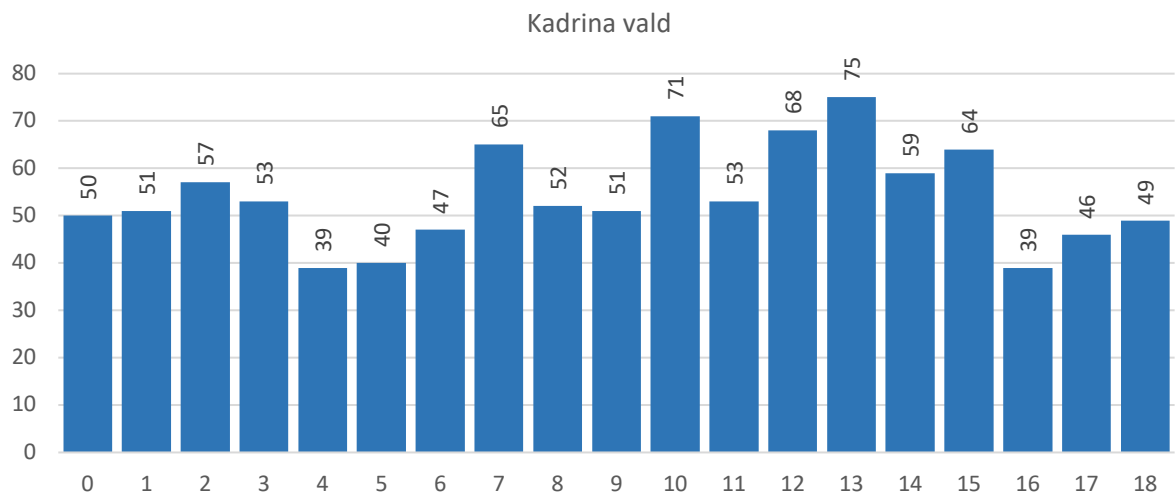

1.2 Kadrina vald

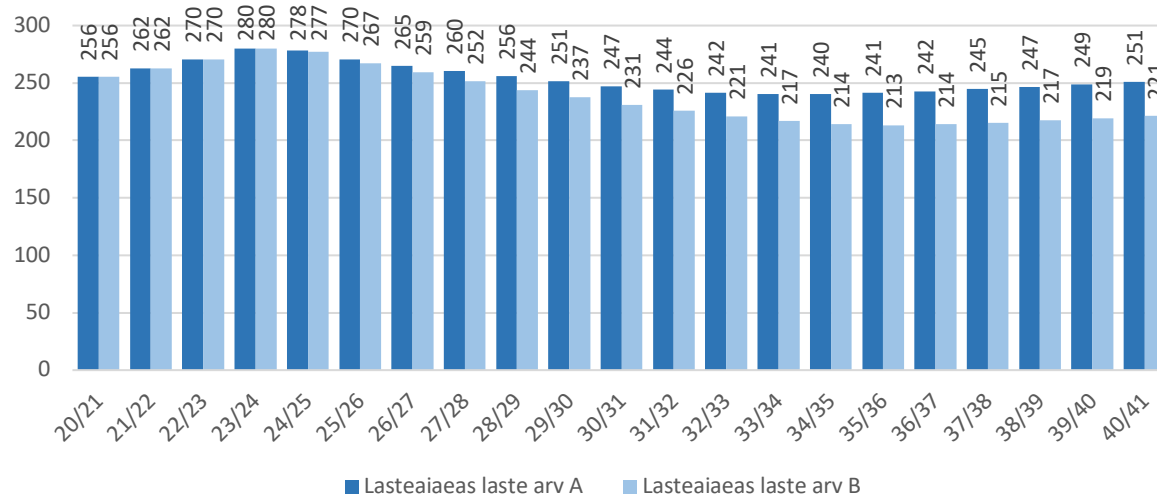
Rahvastiku soo-vanuserakendus seisuga 1.01.2021

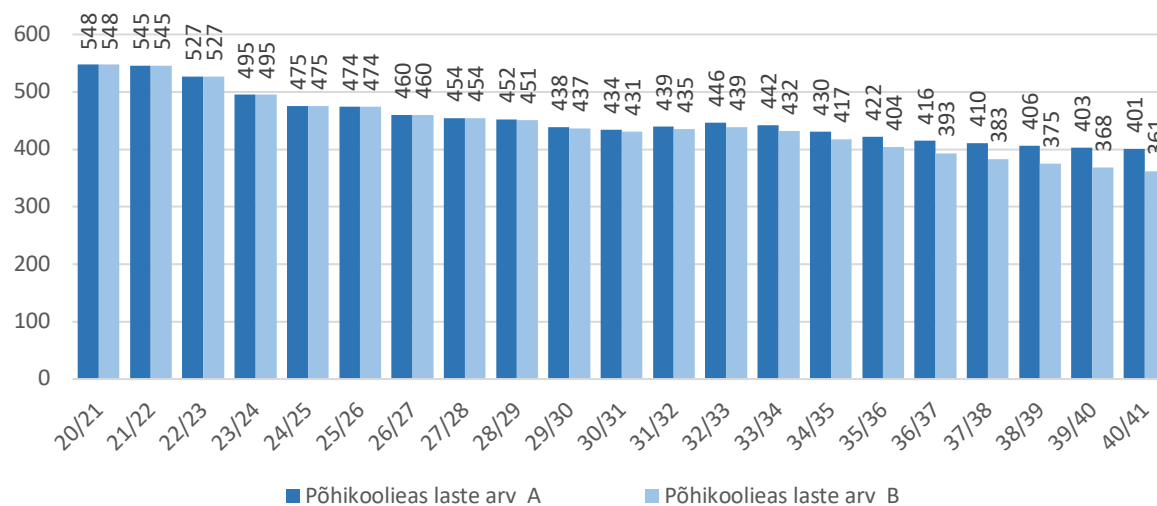
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

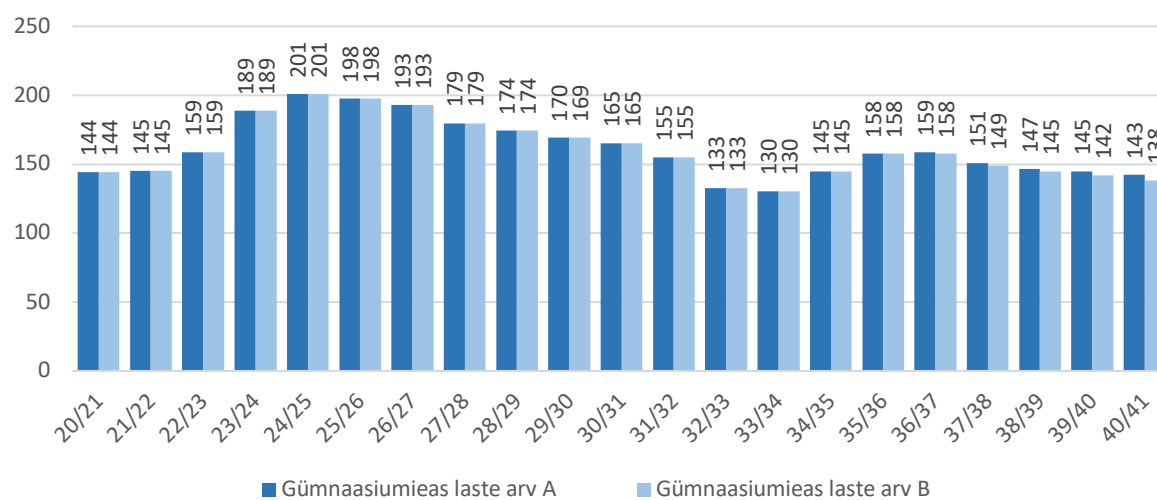
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

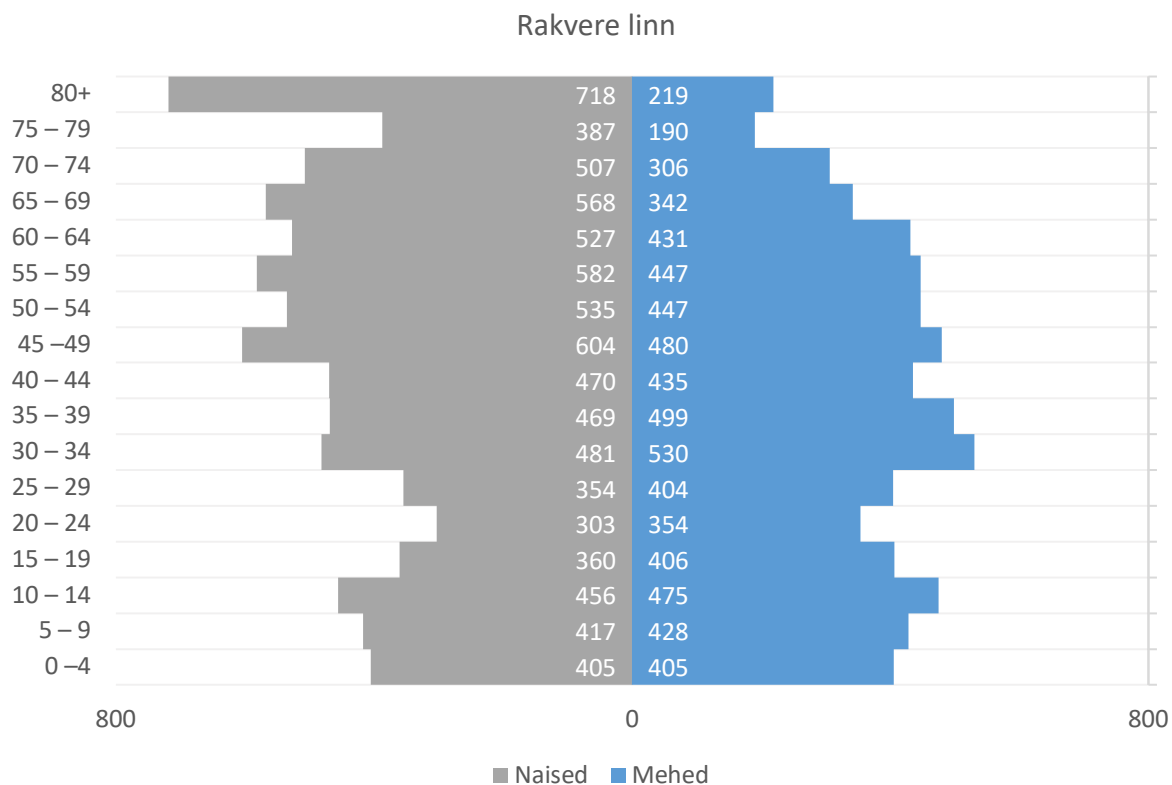

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

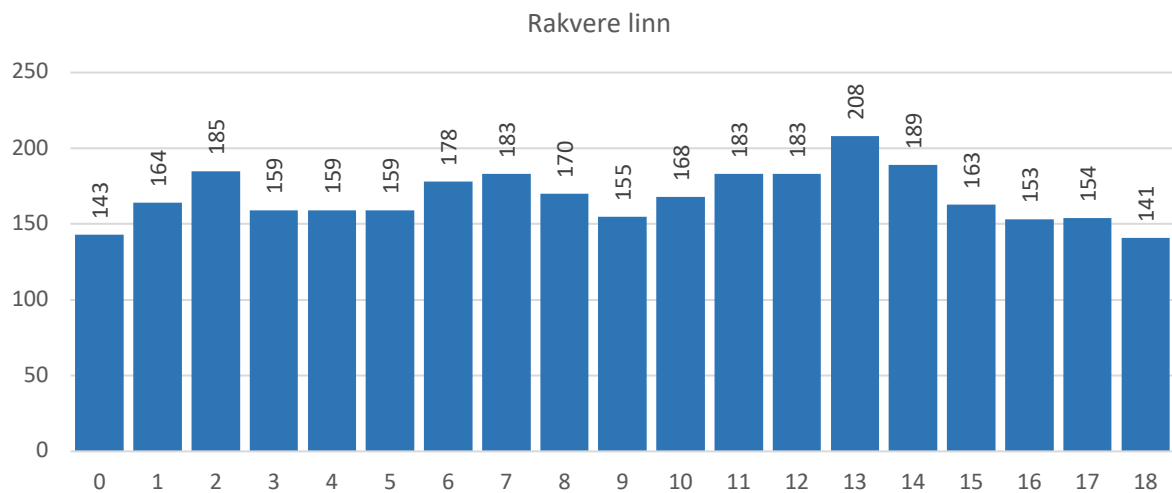

1.3 Rakvere linn

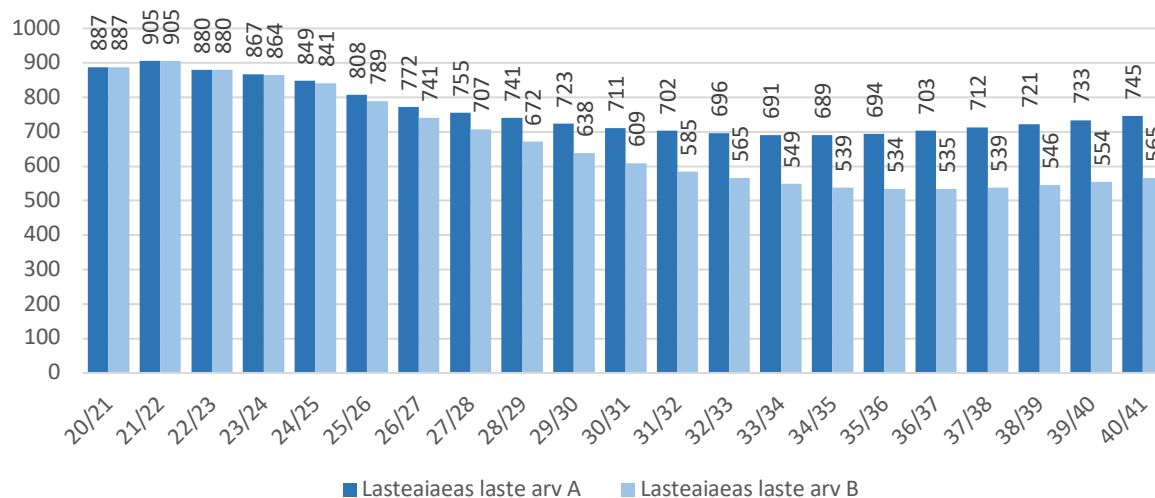
Rahvastiku soo-vanusjaotus seisuga 1.01.2021

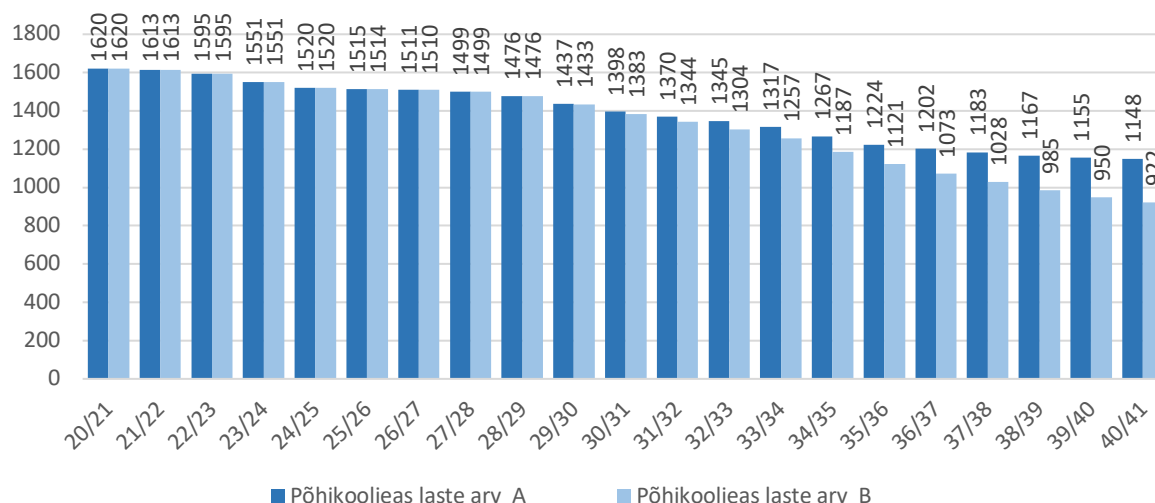
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

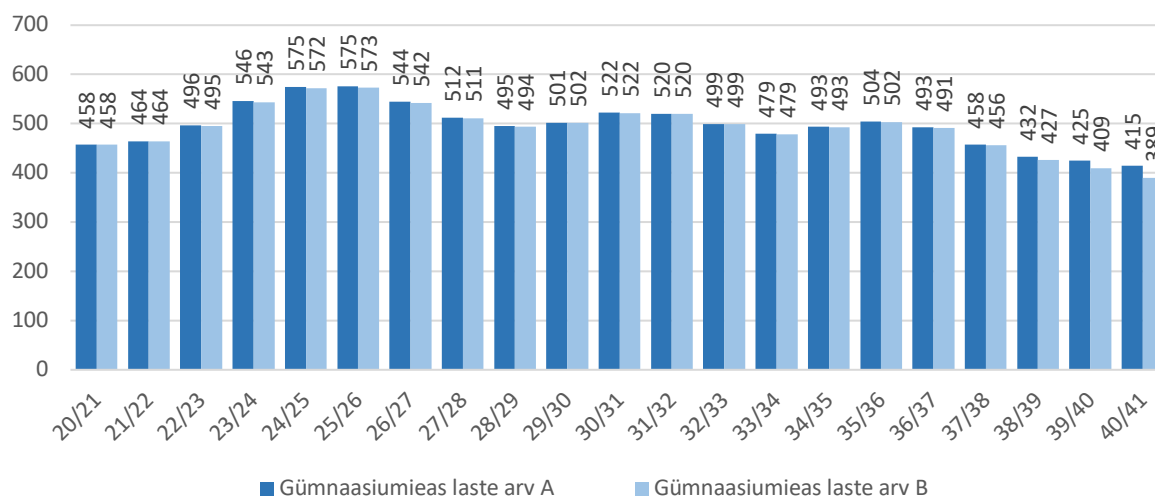
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

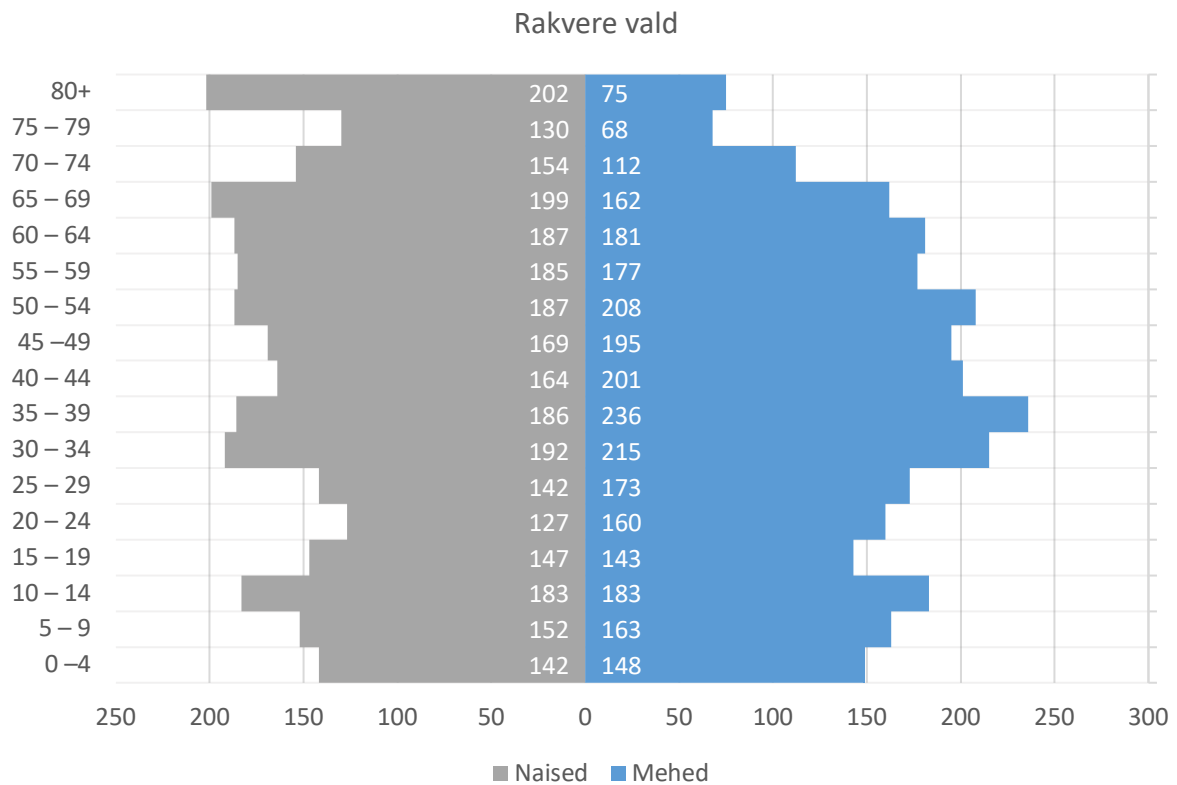

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

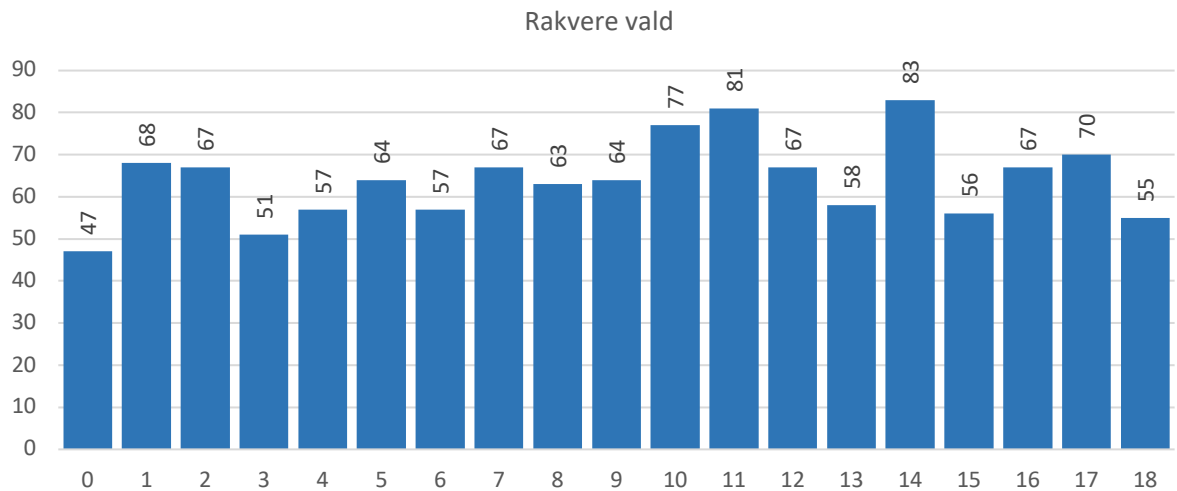

1.4 Rakvere vald

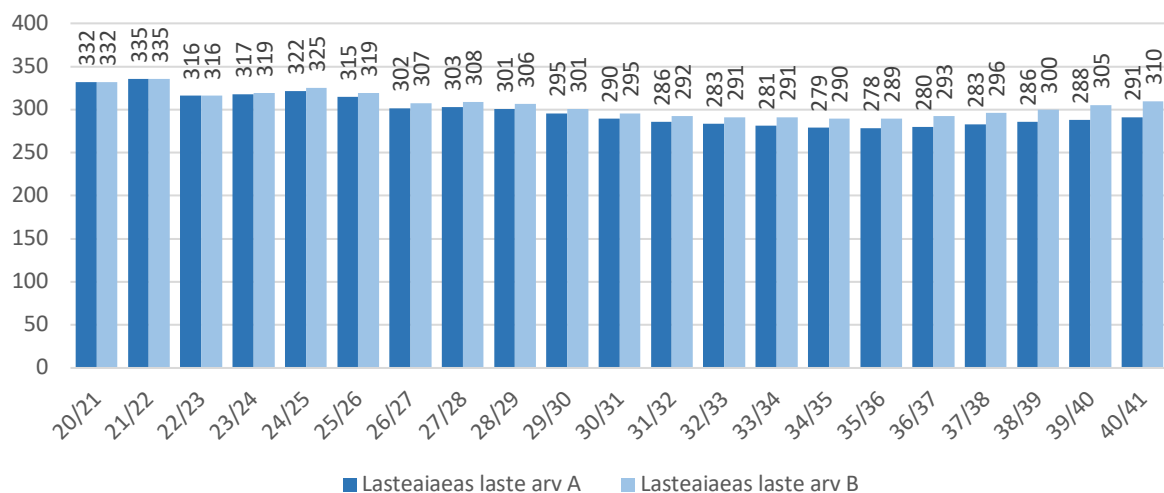
Rahvastiku soo-vanused jaotus seisuga 1.01.2021

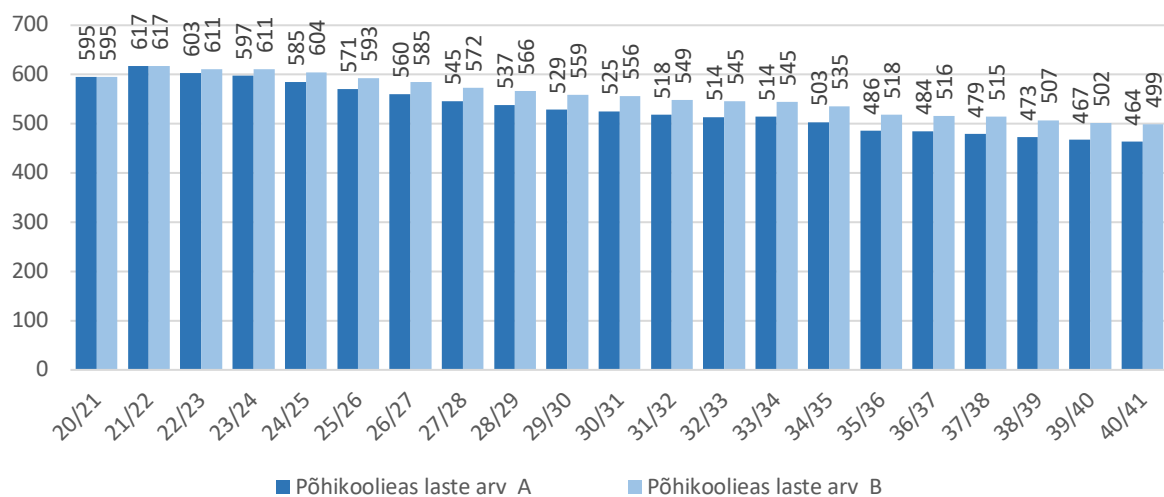
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

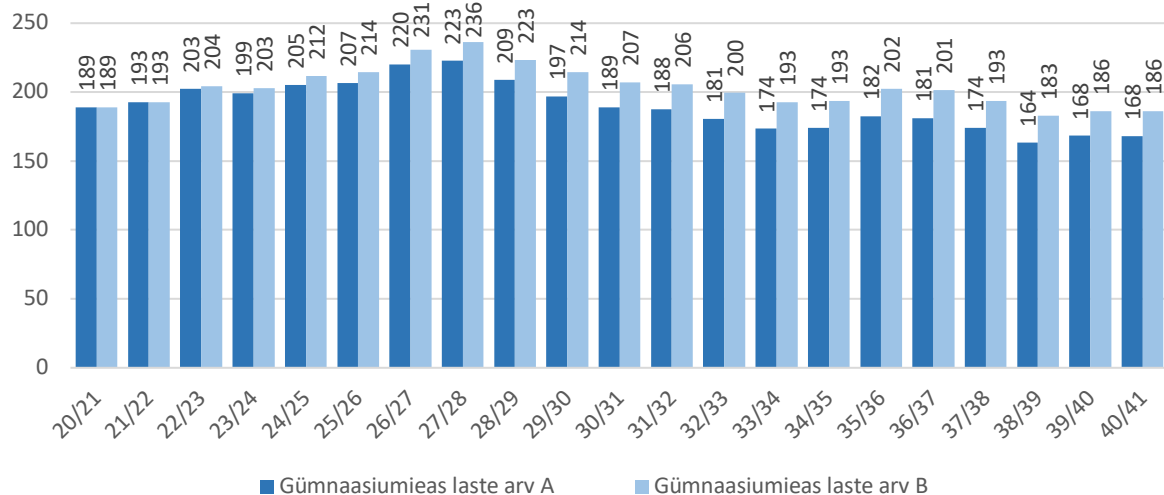
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

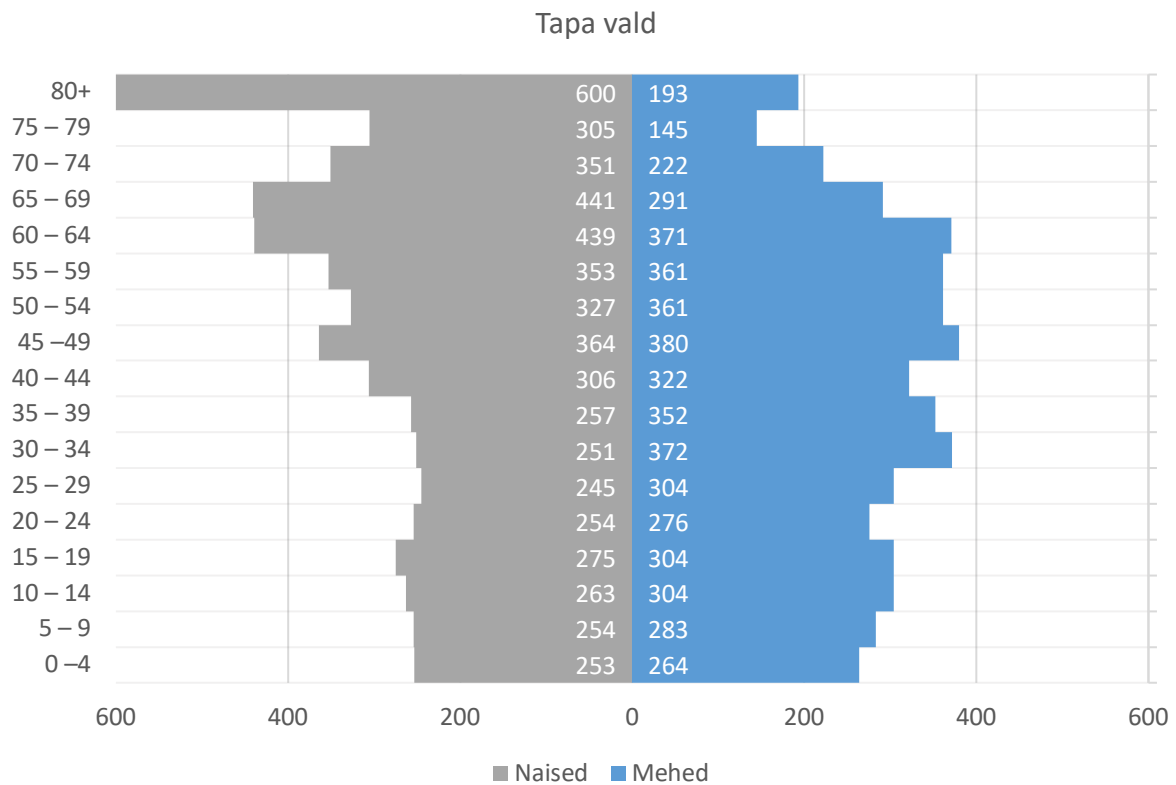

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

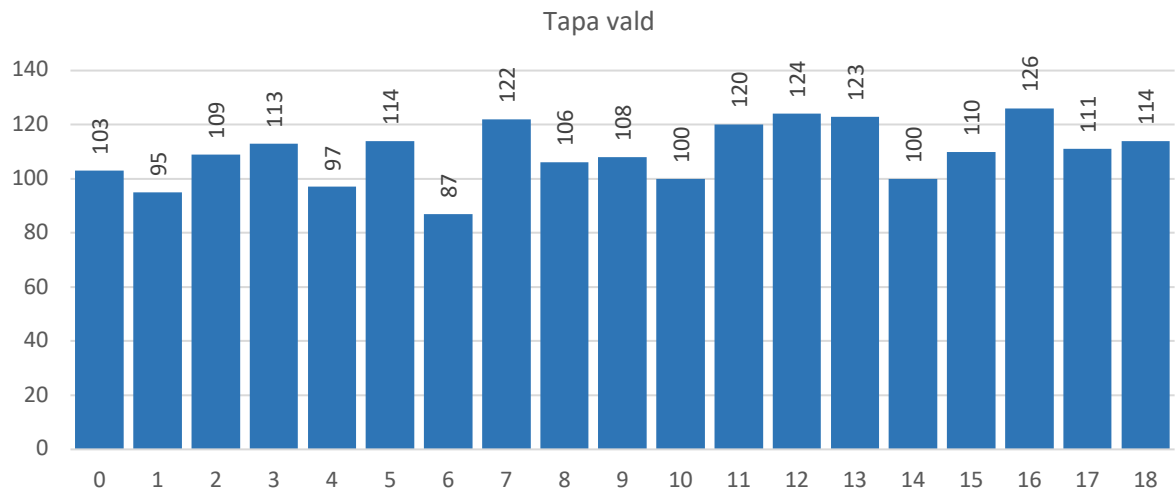

1.5 Tapa vald

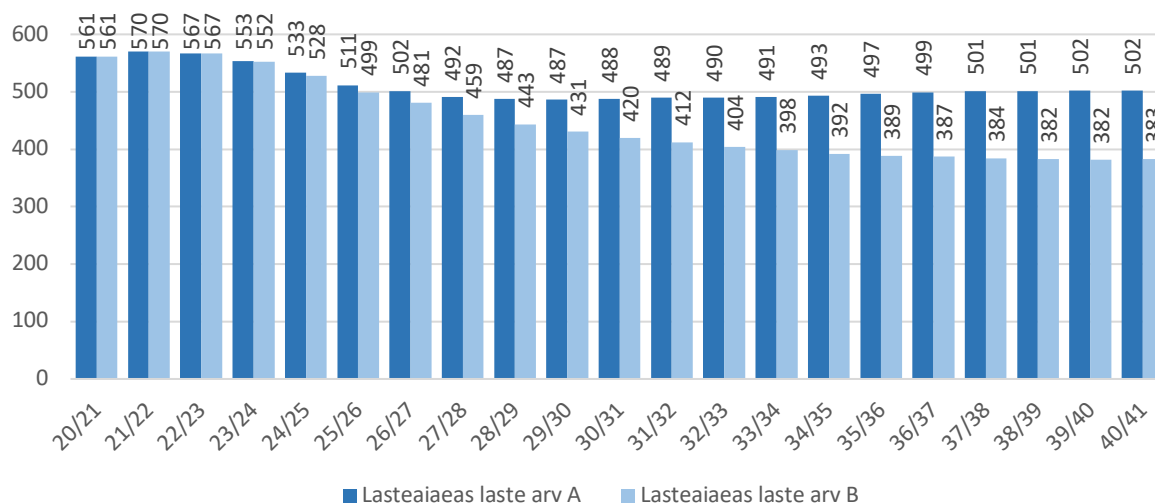
Rahvastiku soo-vanuserakendus seisuga 1.01.2021

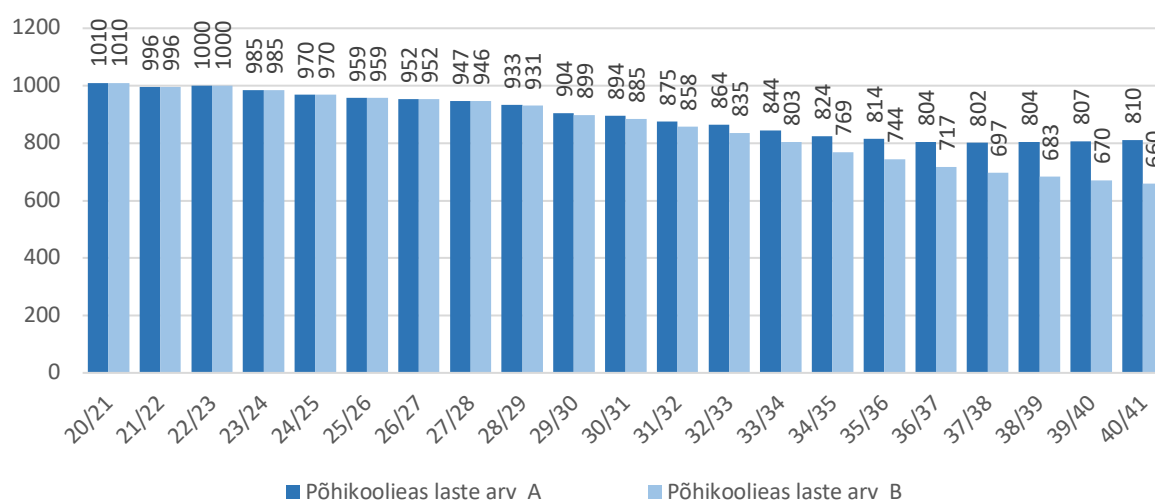
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

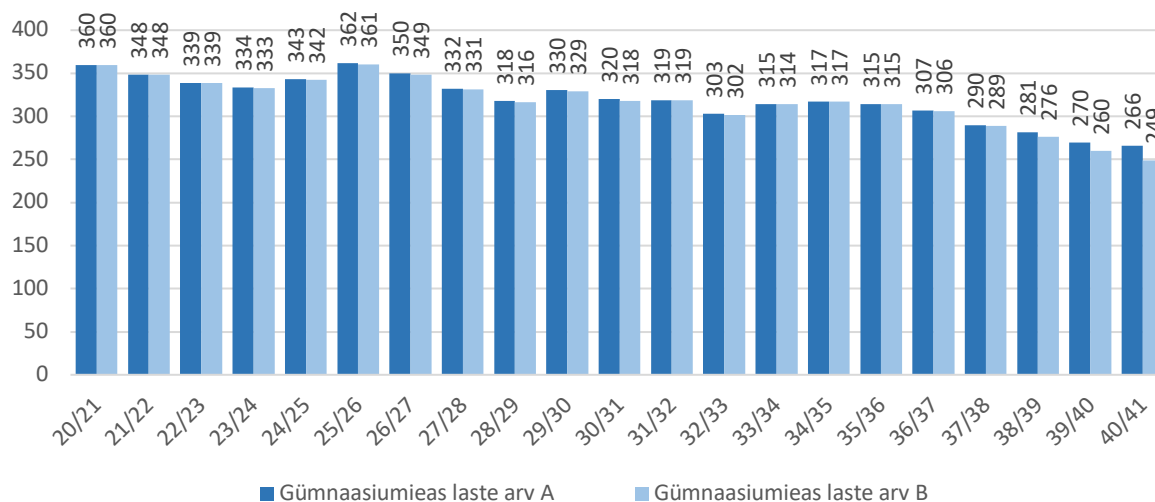
Lasteaiaeas laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

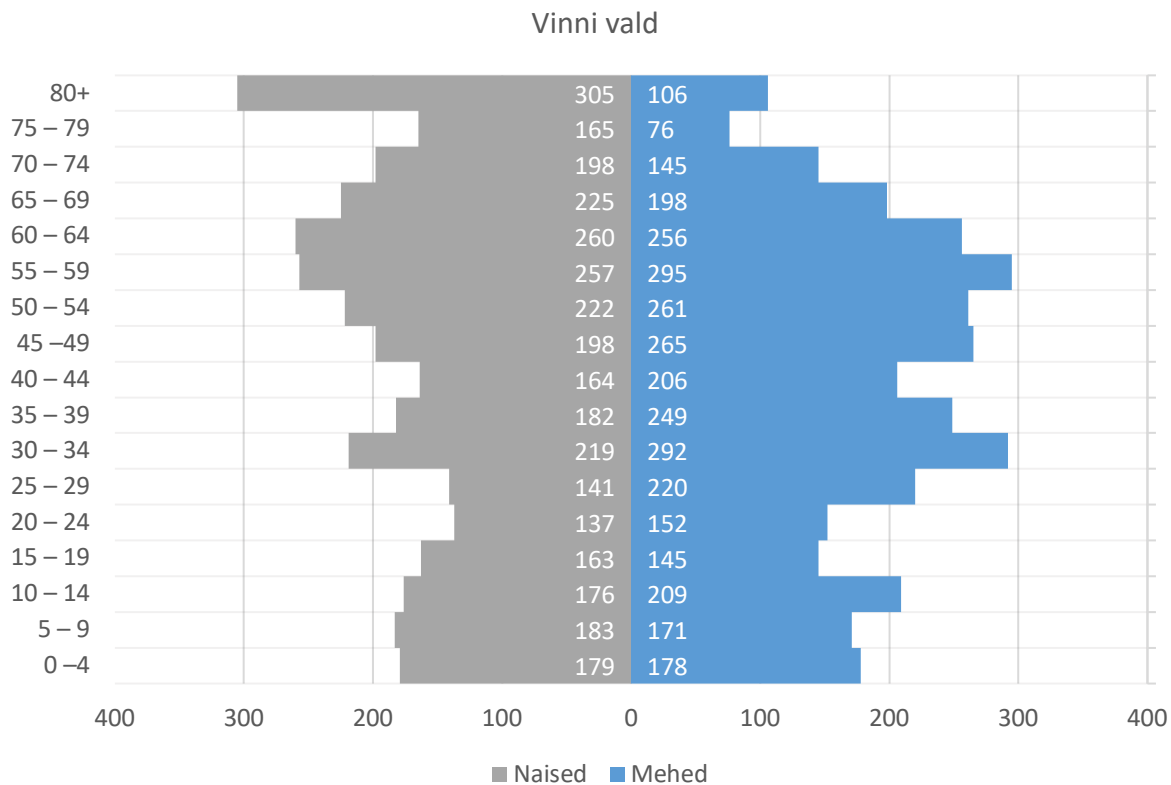

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

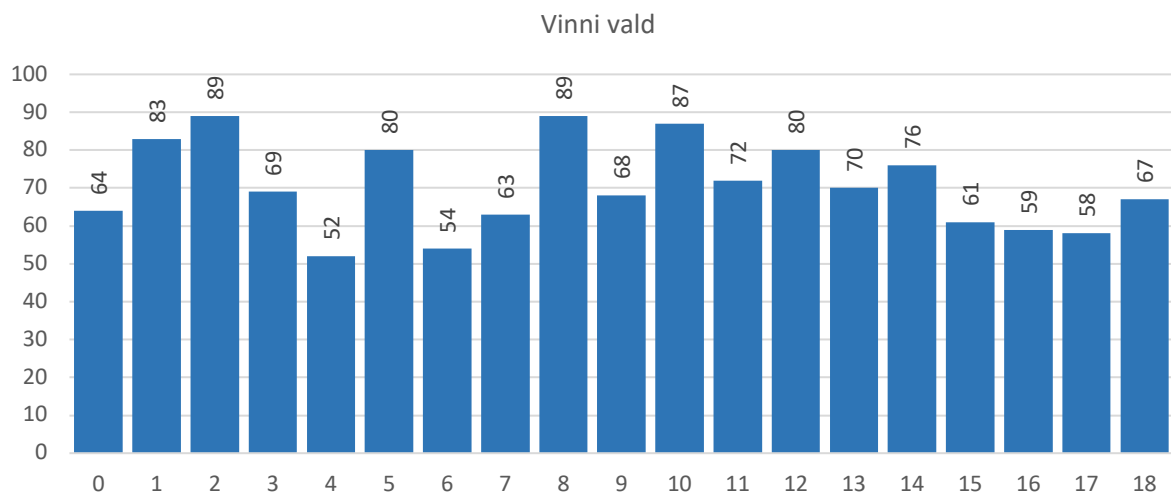

1.6 Vinni vald

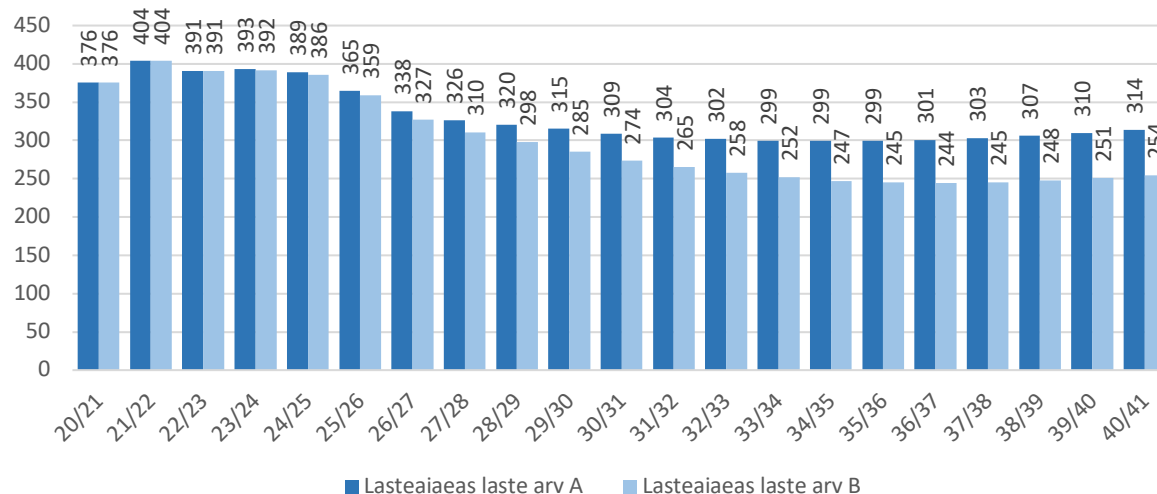
Rahvastiku soo-vanuserühm 1.01.2021

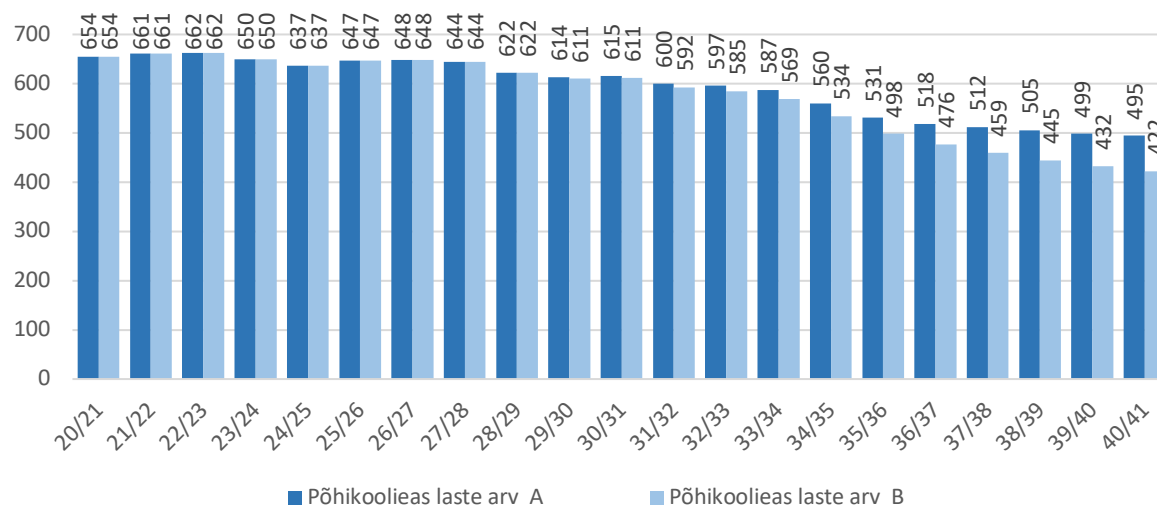
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

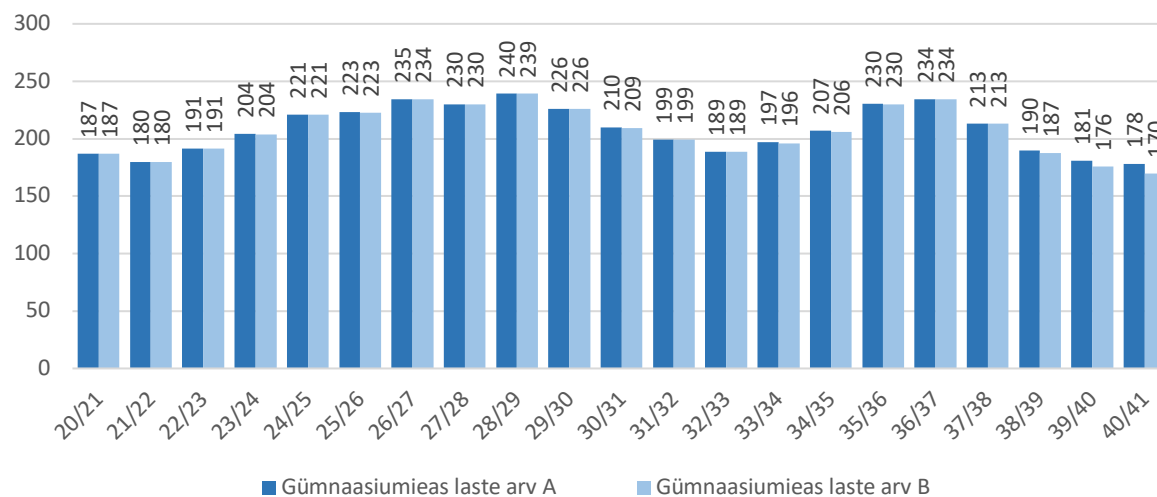
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

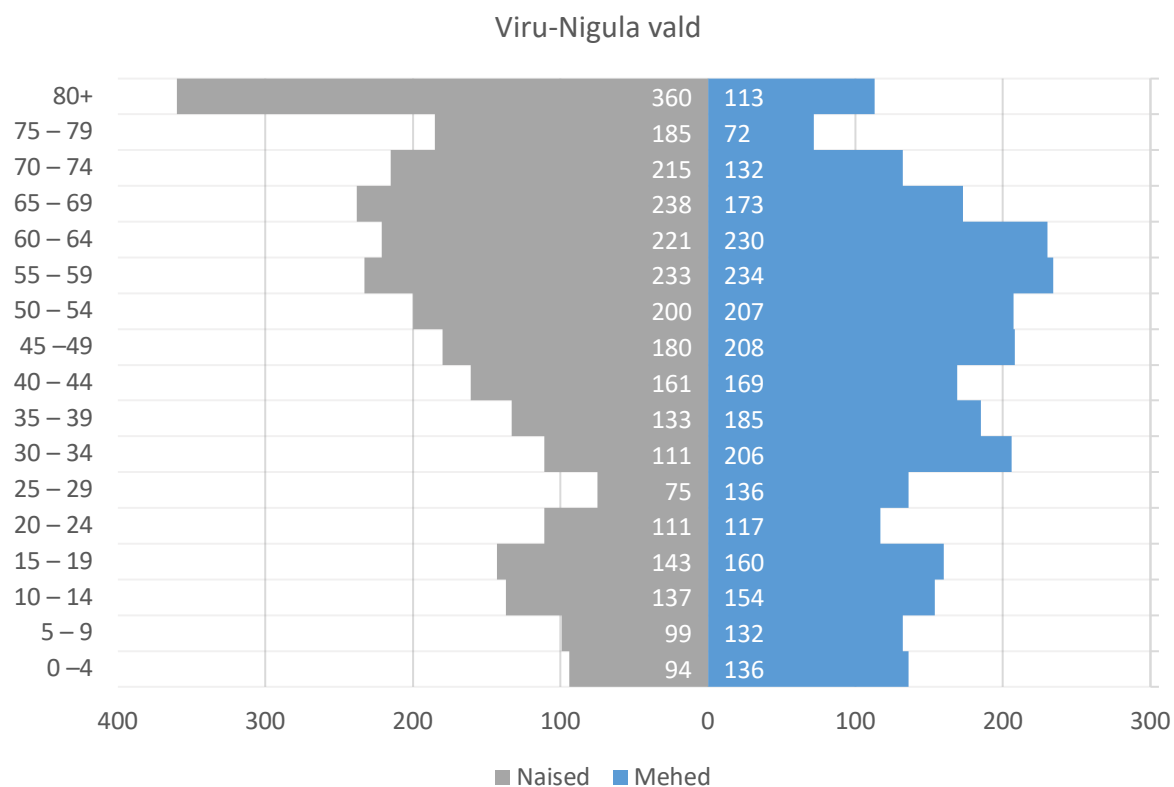

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

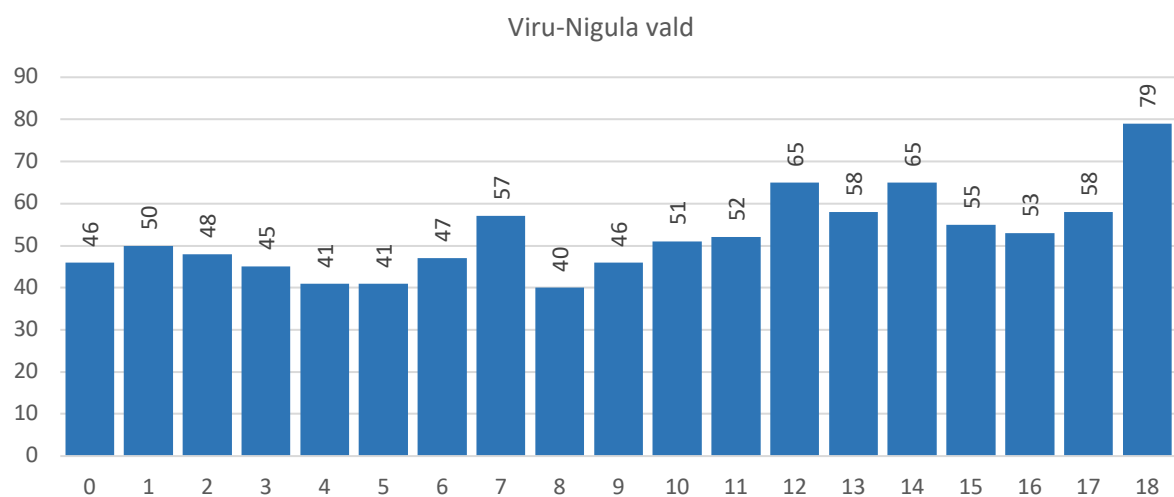

1.7 Viru-Nigula vald

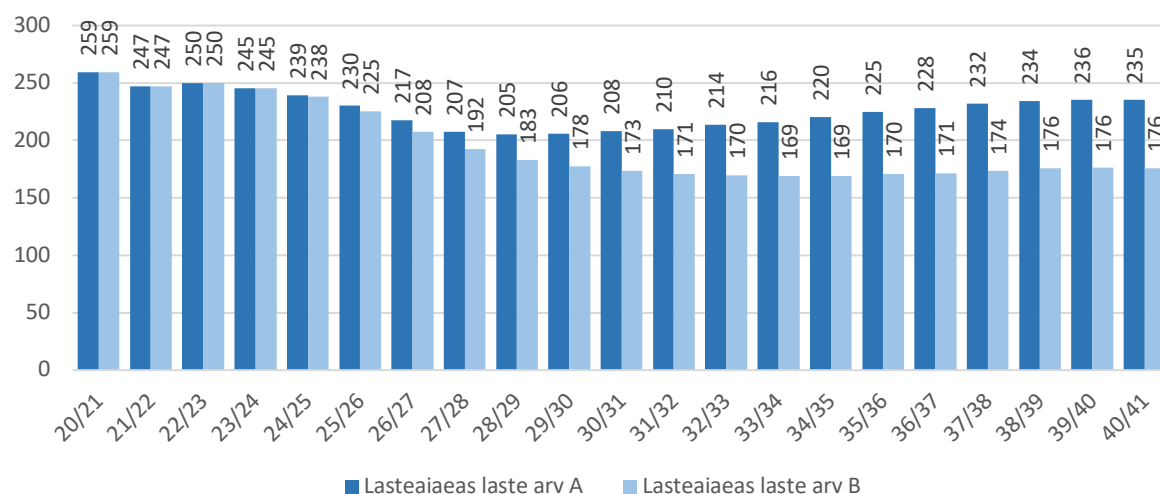
Rahvastiku soo-vanusejaotus seisuga 1.01.2021

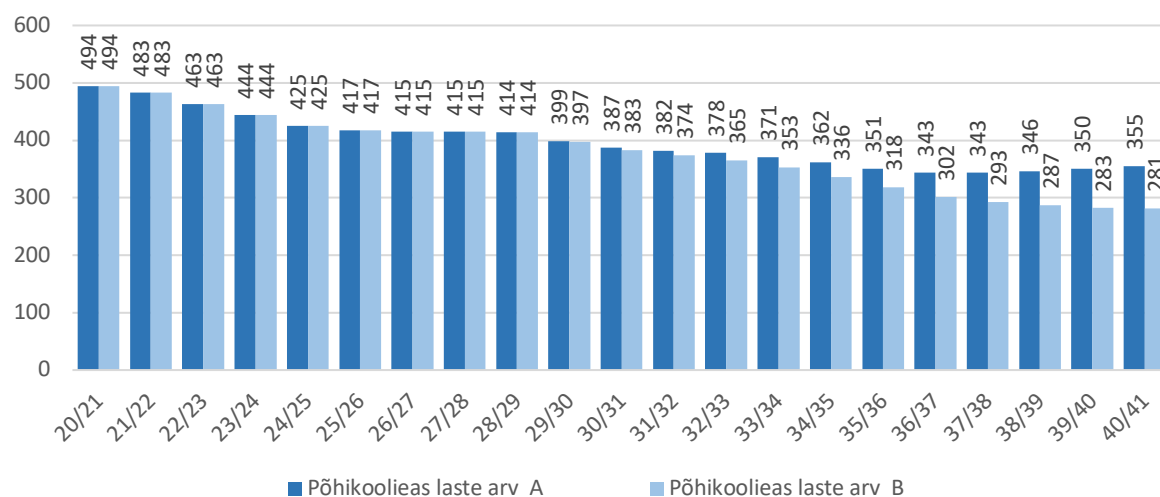
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

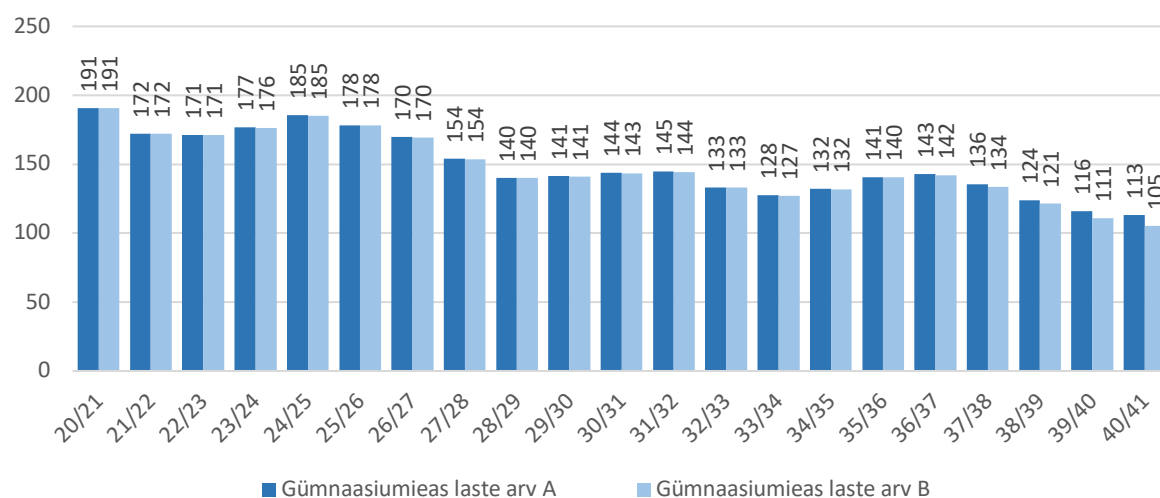
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

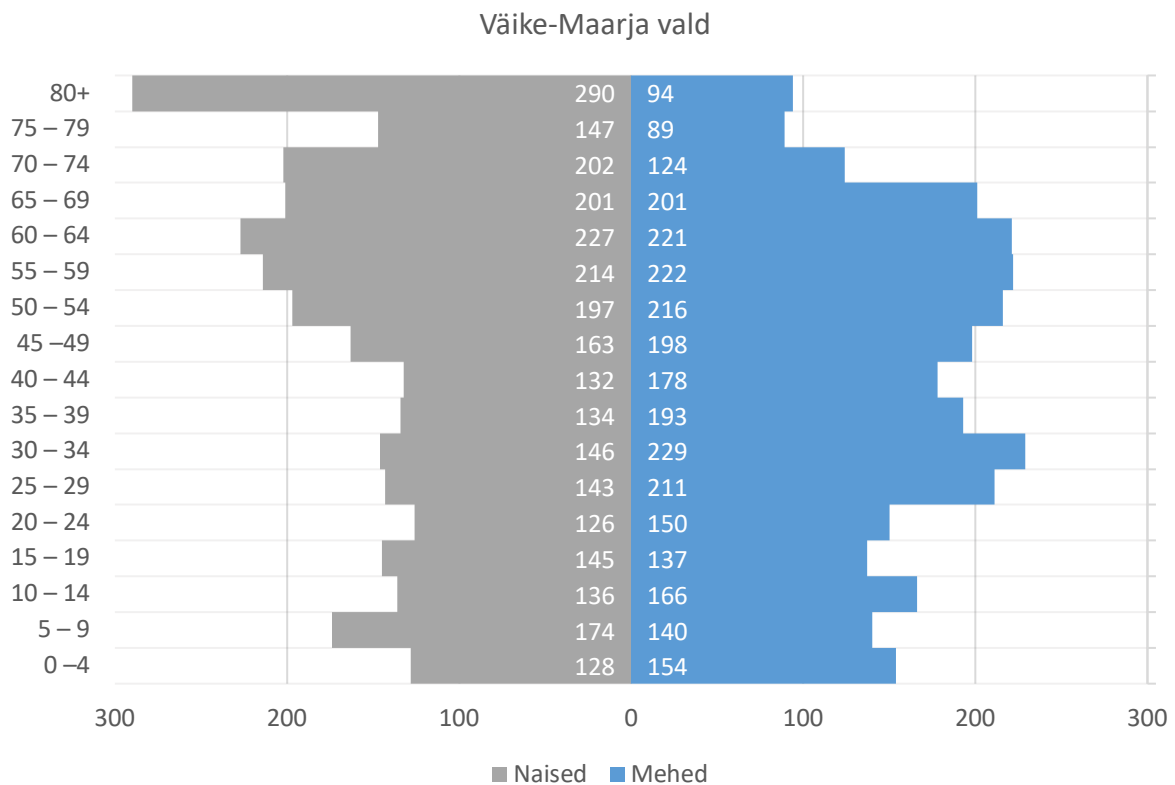

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

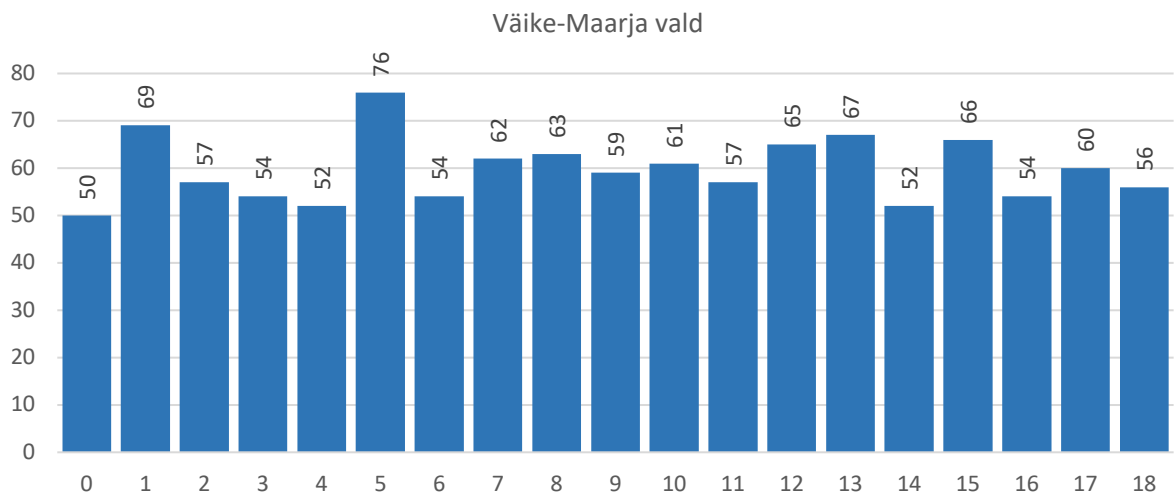

1.8 Väike-Maarja vald

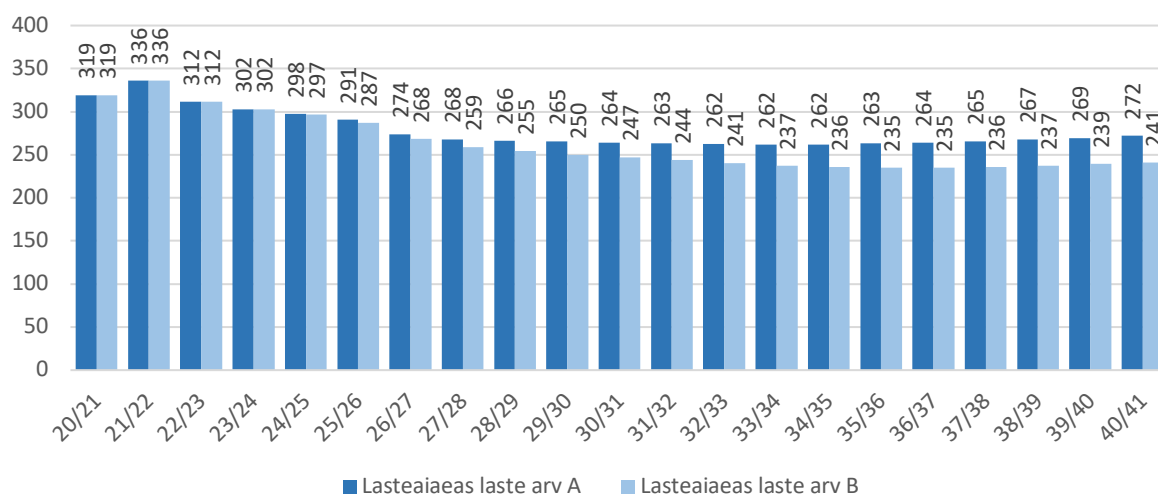
Rahvastiku soo-vanusjaotus seisuga 1.01.2021

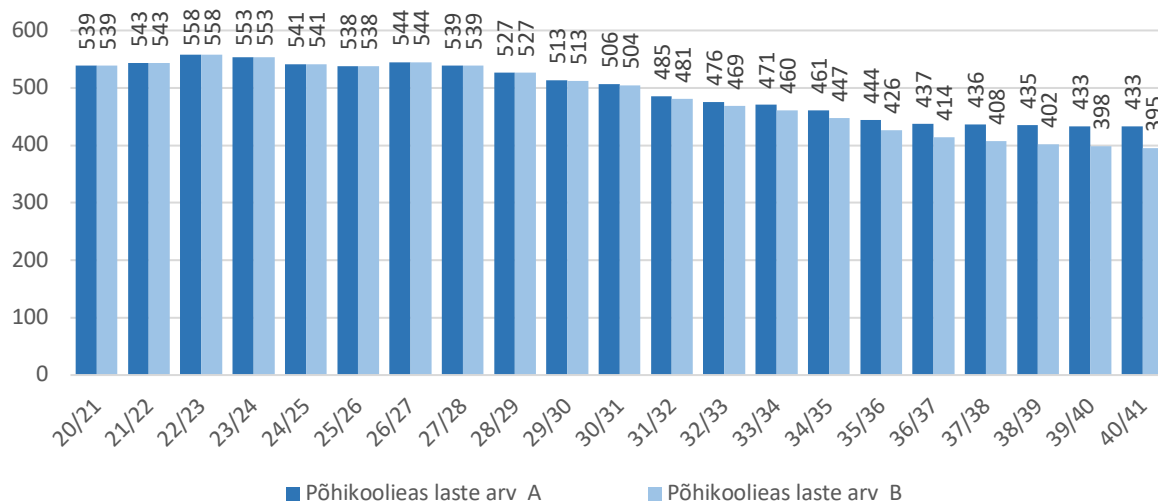
Lapsed vanuses 0-18 seisuga 1.01.2021

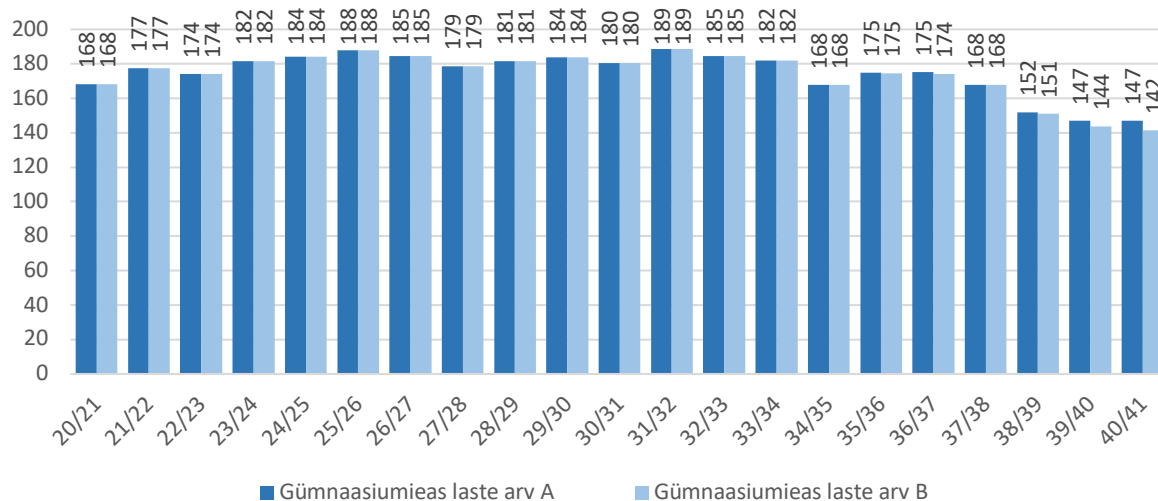
Lasteaiaees laste arvu prognoos 2040

Põhikoolieas laste arvu prognoos 2040

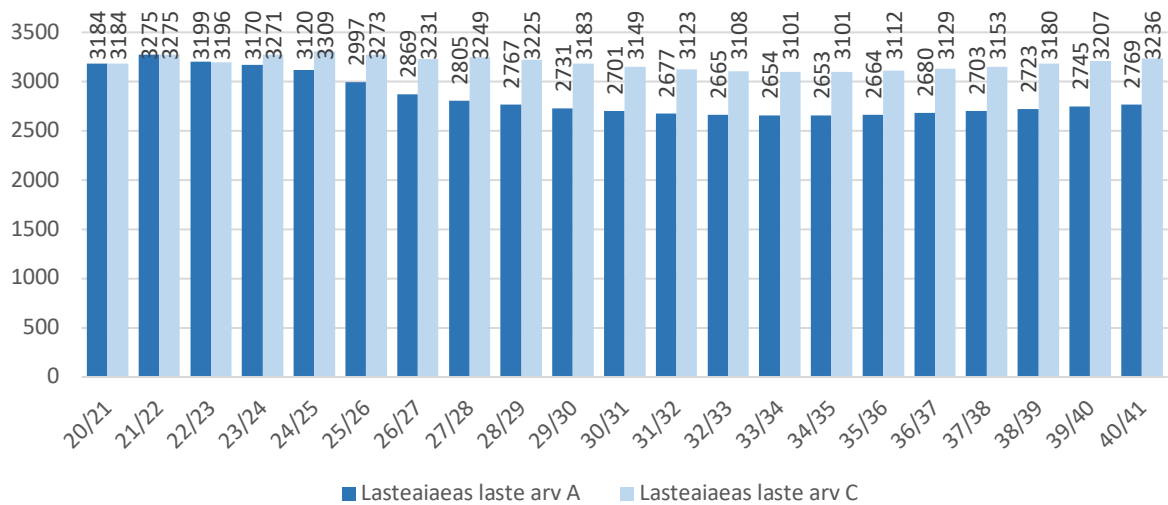

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

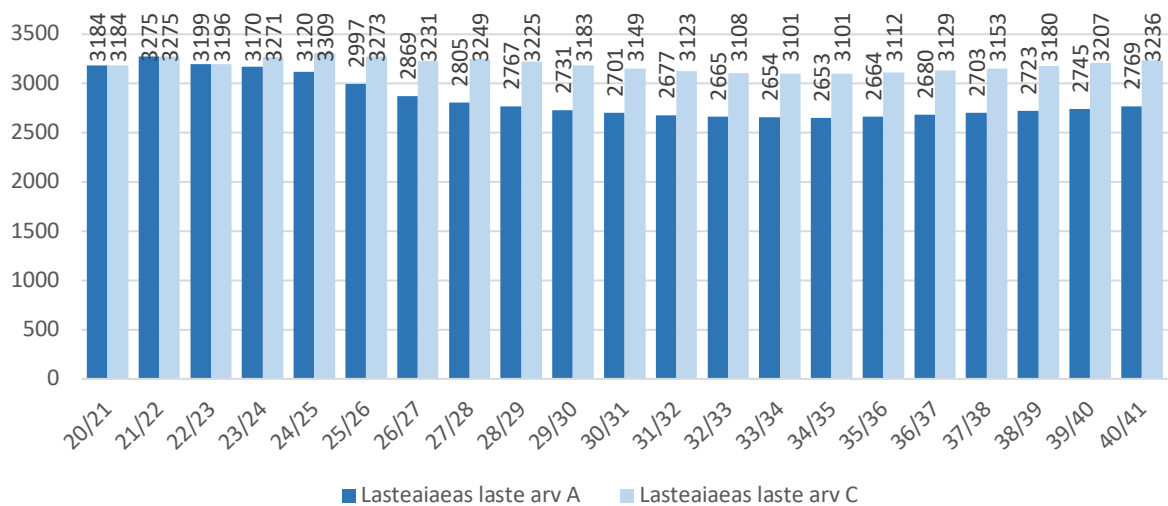

1.9 Lääne-Viru maakond – taastetasemel sündimuse stsenaarium

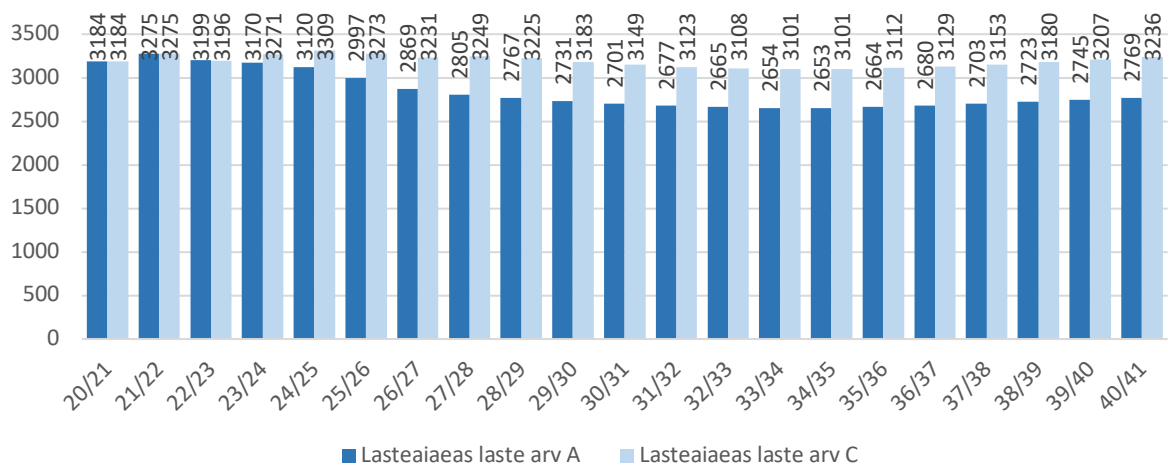
Lasteaiaaas laste arvu prognoos 2040

Põhikooliaas laste arvu prognoos 2040

Gümnaasiumieas laste arvu prognoos 2040

LISA 2. Haridusandmed

Õpilasränne munitsipaalkoolides õppeaastal 20/21

	Koolide asukoha piirkond								Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Õpilase elukoha piirkond	Haljala	297	10	10	4		5		326	5	331	90%	98%
	Kadrina	4	492	16	13	6		1	532	2	534	92%	100%
	Rakvere linn	3	3	1275	28	5	13	2	1329	15	1344	95%	99%
	Rakvere vald	8	8	151	343		7	3	527	7	534	64%	99%
	Tapa		16	3	6	907	4	5	941	45	986	92%	95%
	Vinni			49	28	539		7	623	11	634	85%	98%
	Viru-Nigula			3	4		2	447	457	5	462	97%	99%
	Väike-Maarja				1	8		520	529	2	531	98%	100%
	Muu KOV	3	5	9	13	35	9	15	97				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	315	534	1516	440	961	574	476	5361	92	5356	90%	98%

Õpilasränne munitsipaalkoolide I astmes õppeaastal 20/21

	Koolide asukoha piirkond								Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Õpilase elukoha piirkond	Haljala	115	3	4	1		2		125		125	92%	100%
	Kadrina	3	155	5	2	1			166		166	93%	100%
	Rakvere linn			425	5		4		434	3	437	97%	99%
	Rakvere vald	3	3	44	115		3	3	171	1	172	67%	99%
	Tapa		6		5	280	1	1	293	13	306	92%	96%
	Vinni			9	8	196		2	215	6	221	89%	97%
	Viru-Nigula			1	1		132		134		134	99%	100%
	Väike-Maarja				1	1		178	180		180	99%	100%
	Muu KOV	0	0	2	9	12	4	5	35				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	121	167	490	147	294	208	142	1753	23	1741	92%	99%

Õpilasränne munitsipaalkoolide II astmes õppeaastal 20/21

	Koolide asukoha piirkond								Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Õpilase elukoha piirkond	Haljala	87	5	4	1		2		99	1	100	87%	99%
	Kadrina		168	6	8	1			183	1	184	91%	99%
	Rakvere linn			433	10		3	1	449	6	455	95%	99%
	Rakvere vald	2	2	50	126		1	3	187	2	189	67%	99%
	Tapa		7		1	325	2	2	337	14	351	93%	96%
	Vinni			21	9	192		1	223	1	224	86%	100%
	Viru-Nigula			2	1		153	1	158	1	159	96%	99%
	Väike-Maarja					4		181	185	1	186	97%	99%
	Muu KOV	2	3	3	1	11	3	4	30				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	91	187	519	157	341	202	163	1851	27	1848	90%	99%

Õpilasränne munitsipaalkoolide III astmes õppeaastal 20/21

	Koolide asukoha piirkond								Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Õpilase elukoha piirkond	Haljala	95	2	2	2		1		102	4	106	90%	96%
	Kadrina	1	169	5	3	4		1	183	1	184	92%	99%
	Rakvere linn	3	1	417	13	5	6	1	446	6	452	92%	99%
	Rakvere vald	3	3	57	102	3	1		169	4	173	59%	98%
	Tapa		3	3	302	1		2	311	18	329	92%	95%
	Vinni			19	11	151		4	185	4	189	80%	98%
	Viru-Nigula				2	1	162		165	4	169	96%	98%
	Väike-Maarja							161	164	1	165	98%	99%
	Muu KOV	1	2	4	3	12	2	6	32				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	103	180	507	136	326	164	171	1757	42	1767	88%	98%
		92%	94%	82%	75%	93%	92%	95%					

Õpilasränne lihtsustatud õppekaval õppeaastal 20/21

	Koolide asukoha piirkond								Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja					
Õpilase elukoha piirkond	Haljala	5	1	3	1				10	1	11	45%	91%
	Kadrina		6	1	7	3			17	1	18	33%	94%
	Rakvere linn			10	13	2			25	2	27	37%	93%
	Rakvere vald			3	11	1			15		15	73%	100%
	Tapa				3	32			35	10	45	71%	78%
	Vinni				11	2	9		22	1	23	39%	96%
	Viru-Nigula				3	1	12		16	1	17	71%	94%
	Väike-Maarja				1			21	22		22	95%	100%
	Muu KOV				8	2	1		11				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	5	6	15	60	44	9	13	173	16	178	60%	91%
		100%	100%	67%	18%	73%	100%	92%					

Õpilasränne toimetuleku õppekaval õppeaastal 20/21

	Haljala	Kadrina	Rakvere linn	Rakvere vald	Tapa	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja	Õpilase d KOV koolides	Õpilase d mujal	Õpilasi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma maakonnas
Õpilase elukoha piirkond	Haljala		1		1				2		2	0%	100%
	Kadrina		1		4				5		5	0%	100%
	Rakvere linn		1		6				7		7	14%	100%
	Rakvere vald				3				3		3	0%	100%
	Tapa			2	10				12	2	14	71%	86%
	Vinni				9				9		9	0%	100%
	Viru-Nigula				3		1		4	1	5	20%	80%
	Väike-Maarja				7				7		7	0%	100%
	Muu KOV			10	17				27				
	Kokku Piirkonnas õpilasi	0	0	15	0	60	0	1	76	3	52	23%	94%
		#DIV/0!	#DIV/0!	7%	#DIV/0!	17%	#DIV/0!	100%					

Toevajadusega õpilased üldhariduskoolides õppeaastal 20/21

Asutus	Õpilaste arv põhikoolis	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi	Üldtugi	Tõhustatud tugi	Eritugi
Aseri Kool	110	44	6	2	40%	5%	2%
F. von W. nim Roela Lasteaed- Põhikool	60	1	6	1	2%	10%	2%
Haljala Kool	245	69	8	2	28%	3%	1%
Jäeneda Kool	48	0	1	1	0%	2%	2%
Kadrina Keskkool	522	22	78		4%	15%	0%
Kiltsi Põhikool	56	14	1	1	25%	2%	2%
Kunda Ühisgümnaasium	258	65	14	5	25%	5%	2%
Lasila Põhikool	64	17	1	0	27%	2%	0%
Lehtse Kool	57	0	8	1	0%	14%	2%
Laekvere Kool	115	3	10	3	3%	9%	3%
Näpi Kool	68	0	37	31	0%	54%	46%
Rakke Kool	136	24	10	2	18%	7%	1%
Rakvere Gümnaasium	642	170	74	5	26%	12%	1%
Rakvere Põhikool	215	41	2	26	19%	1%	12%
Rakvere Realgümnaasium	659	124	37	7	19%	6%	1%
Simuna Kool	86	25	0	0	29%	0%	0%
Sõmeru Põhikool	195	22	3	5	11%	2%	3%
Tamsalu Gümnaasium	304	2	12	2	1%	4%	1%
Tapa Gümnaasium	384	0	22	4	0%	6%	1%
Tapa Keelekümbuskool	158	2	6	0	1%	4%	0%
Tudu Kool	12	3	0	0	25%	0%	0%
Uhtna Põhikool	98	37	2	1	38%	2%	1%
Vasta Kool	108	21	10	5	19%	9%	5%
Veltsi Lasteaed-Algkool	15	14	1	0	93%	7%	0%
Vinni-Pajusti Gümnaasium	387	152	16	4	39%	4%	1%
Vohnja Lasteaed-Algkool	12	7	1	1	58%	8%	8%
Võsu Kool	70	10	2	3	14%	3%	4%
Väike-Maarja Gümnaasium	267	49	19	1	18%	7%	0%
Kokku	5351	938	387	113	18%	7%	2%

Olemas- ja puuduolevad tugispetsialistid asutuste lõikes

KOV	Asutuse nimi	Asutuse tüüp	Eripeda goog	Logo peed	Psühh oloog	Sotsiaalpe dagoog	Abiõp etaja / õpetaja abi	HEV koordin aator	Tugi isik	Eripeda goog+	Logop eed+	Psühhol oog+	Sotsiaalped agoog+
Rakvere linn	Rakvere Gümnaasium	kool	2	1		2	3			4	0,5	0,75	2
Rakvere linn	Rakvere Põhikool	kool	1	1		1	1			2	0,5	0,5	1
Rakvere linn	Rakvere Realgümnaasium	kool	1	1		2	2			4	0,5	0,75	2
Rakvere linn	Rakvere Kungla Lasteaed	lasteaed		1						1	1	0,3	1
Rakvere linn	Rakvere Rohuaia Lasteaed	lasteaed			1					0,5	1	0,3	1
Rakvere linn	Rakvere Triinu Lasteaed	lasteaed	1,5	3						3	2	0,3	1
Rakvere linn	Rakvere Linnavalitsus	KOV koosseisus	1		3	1						1,1	
Tapa vald	Jäeneda Kool ja lasteaed	kool	1									0,5	
Tapa vald	Lehtse Kool ja lasteaed	kool	1	0,5								0,5	
Tapa vald	Tamsalu Gümnaasium	kool	1			1					1		
Tapa vald	Tapa Gümnaasium	kool	1	1	1	1							
Tapa vald	Tapa Keelekümbuskool	kool	0,9	0,5		0,5							
Tapa vald	Jäeneda Kool	lasteaed											

LISA 3. Tugiteenuste keskuse õigusliku vormi valikud

Haridusvaldkonna tugiteenuste tagamine on koolipidaja ülesanne. Munitsipaalkoolide pidajaks on kohaliku omavalitsuse üksus. Seega on tugiteenuste ja -spetsialistide olemasolu tagamine koolides kohaliku omavalitsuse kohustus. Oluline on teenuse olemasolu, mitte niivõrd organisatsiooniline vorm, kuidas seda tagada. Maakonna omavalitsuste koostöös tugispetsialistide teenuse tagamise organisatsioonilise korralduse vorme on põhimõtteliselt neli:

- I. omavalitsusliidu halduses olev tugiteenuste keskus;
- II. omavalitsuste ühiselt moodustatud uus koostööorganisatsioon tugiteenuste tagamiseks;
- III. Ühe KOVi asutus, mis osutab teenuseid ka teistele koostöös osalevatele omavalitsustele;
- IV. KOVide ühisasutus.

Kõikidel nendel valikutel on omad eripärad, tugevused ja nõrkused ning õigusliku vormi võimalikud lahendused, mis on lühidalt kokku võetud järgmises tabelis.

Hariduse tugiteenuste keskuse organisatsioonilise vormi õiguslikud valikud jaotuvad põhimõtteliselt kaheks – **eraõiguslikud** ja **avalik-õiguslikud** organisatsiooni paigutuvad. **Eraõiguslikud** valikud on mittetulundusühing ja sihtasutus, millest esimene on pigem sobilik kui on oluline, et organisatsioonil on liikmed. Omavalitsusliidu koosseisus tugikeskus tegutseks sisuliselt MTÜna, kuid OVL ei ole tavaline MTÜ, vaid eraldi seaduse alusel ja eripädevusega mittetulundusühingu erivorm. Sihtasutus on sobilik konkreetse (kitsama) valdkonna püsiva tegevuse korraldamiseks. SA-l on asutajad, mitte liikmed, ning asutajaõigustest ei ole formaalselt võimalik väljuda (sisulisest koostööst aga küll).

Hariduse tugiteenuste keskuse korraldusvormi põhimõttelised valikud

	OVL koosseisus tugikeskus	Uus eraõiguslik KOVide koostöö-organisatsioon	Ühe KOVi hallatav asutus	KOVide ühisasutus
Koostöö osapooled	Kui OVLis, siis peaksid kõik KOVid osalema	Ei pea osalema kõik KOVid	Ei pea osalema kõik KOVid	Ei pea osalema kõik KOVid
Tugevused kokkuvõtlikult	KOVide ühisel vastutusel ja samas mitte ühegi konkreetse KOV pädevus olev asutus; huvid ja rollid hästi tasakaalustatud; keegi ei domineeri; integreerimisvõimalus teiste KOVide ülest ja koostöö-valdkondadega.	Osalevate KOVide ühisel vastutusel ja samas mitte ühegi konkreetse KOV pädevuses olev asutus; monofunktsionaalne koostööasutus kitsalt oma valdkonnas.	Selge omanik; paindlik osalemisvõimalus (kui mõni KOV koostööst väljub, siis organisatsioon jääb tegutsema).	Stabiilsus ja KOVide ühine kaasvastutus juhtimises, osalemises. Õiguste ja kohustuste tasakaal.
Nõrkused kokkuvõtlikult	Uue võimekusliini arendamine OVL juurde; ilmselt eeldab ka OVL bürootasandil vastavate võimekuste arendamist (saab ka ühitada tugikeskuse büroo rollidega); väljub omavalitsusliidu tavapärasest tegevusruumist (vrd koostöö koordineerimine vs teenuste osutamine).	Killustab täiendavalt maakonna koostööd, samas kui vaja oleks pigem sünergia eri tegevusvaldkondade vahel (nt haridus, sotsiaal, Perekodu jt).	Liiga ühe KOV keskne, teised KOVid nn väikesed koostööpartnerid. Kui osapooled koostööst väljuvad, siis organisatsioon jääb kodu-KOVile koormaks (arenduse seotud riske raske maandada).	Uus ja tundmatu formaat; otsustusprotsessid pikenevad (aga seda küll iga koostööformaadi puhul).
Võimalikud õiguslikud vormid	Omavalitsusliidu (MTÜ) koosseisus	SA või MTÜ (sh olemasolevate tegevuse laiendamine)	Ühe KOV halduses hallatav astus (lepingu alusel teenuse osutamine teistele KOVidele)	a) KOVide ühine hallatav asutus b) KOVide ühisamet

Avalik-õiguslikku organisatsiooni paigutuksid kolme tüüpi asutused

1) **KOV hallatav asutus.** See on ühe KOVi haldusalas tegutsev hallatav asutus (nagu nt kool). Koostöö osapooled saaksid teise KOCVi hallatava asutuse poolt osutatavat teenust KOVide vahel sõlmitud halduslepingu alusel.

Sellise mudeli **TUGEVS** on väikesed (isegi olematud) organisatsioonilised ümberkorraldused (st vaja pole asutada uusi organisatsioone), kuna saab laiendada mõne olemasoleva asutuste tegevust ning lihtne ja sisse töötatud organisatsiooniline vorm.

NÖRKUSEKS, et see oleks ühe KOVi halduses kogu sellega kaasneva haldus- ja õigusköormusega (eelarve, personalitöö, IT lahendused jne), aga ka otsustusliku ainupädevusega selle asutuse suhtes. KOVide vaheliste teenuste osutamiseks sõlmitud halduslepingust on igal ajahetkel võimalik väljuda, mis vähendaks sellise koostööformaadi stabiilsust (jätkusuutlikkust).

2) **KOVide ühine hallatav asutus.** Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (KOKS paragrahvid 62¹-62³) on sellise asutustüübi formaat KOVide ühiste teenuste korraldamiseks ja osutamiseks. Tegemist on mitme KOVi ühisel pidamisel oleva hallatava asutuse ehk teenust osutava asutuse tüübiga, kus nii selle juhtimine, finantseerimine kui muud omaniku kohustused on KOVide ühisapädevuses. Formaalset asutust asutus ühe KOVi struktuuris (nt statistikas, kelle koosseisus on personal; kes tagab sisekontrolli toimimise jm jooksvad asutuse juhtimisega seotud tegevused). KOVid osalevad ühisasutuse juhtimises selle nõukogu kaudu, mille liikmed nimetab koostöö osapoolte KOV (valitsus või volikogu). Ühisasutuse moodustamine otsustatakse kõikide osalevate KOVide volikogude poolt. KOVi väljumine sellisest koostööformaadist saab toimuda eelarveaasta alguses kui vastav otsus on tehtud möödunud aasta 1. aprilliks.

PGSist tulenevalt tegutsevad ka ühiskoolid ühisasutusena.

TUGEVS on KOVide koostöö stabiilsus, sest ühisasutus on KOV haldusalasse kuuluv hallatav asutus nii nagu kõik teised asutused. Ehk selle toimimiseks tuleb tagada ressursid, ümberkorralduseks kavandada kõik likvideerimisprotsessid jm nagu iga teise asutuste ümberkorraldamise puhul.

NÖRKUSEKS on veidi kohmakas formaat – näiteks mitmed omanikud, kes kinnitavad eelarve, muudavad põhimäärust vm. Samuti ei ole seda formaati Eesti haldusruumis veel rakendatud. Samas võib see olla ka võimalus, sest riigil võiks olla huvi sellise koostööformaadi piloteerimise vastu.

3) **KOVide ühisamet.** See on sisult samane KOVide ühiste tegevuse korraldamise õiguslik formaat nagu KOVide ühine hallatav asutus, kuid erinevusega, et **ühisamet võib täita ka avaliku võimu ülesanded**. Ehk siis sellised ühesandeid, mida täidavad valla- ja linnvalitused kui ametiasutused. Sellises asutuses on võimalik KOVide ühisel korraldamisel võtta vastu õiguslikult siduvaid otsuseid, teha kaalutusotsused jne. Sellise asutuse valik oleks sobilik, kuid koostöö tegevustesse hõlmatakse ka avaliku võimu otsuste tegemine, mitte ainult teenuste osutamise ülesanne. Näiteks kui tugiteenuste keskus integreeritakse sotsiaalteenustega nõnda, et otsustatakse ka abivajaduse (teenusvajaduse) üle või tehakse muid perede ja lastega seotud haldusotsused (nt mis puudutab eestkoste küsimusi, toetuste määramist vm). Samuti võib ühisamet end õigustada kui soovitakse selle **alluvusse luua hallitavaid asutusi** (nt ühine hariduse tugiteenuste amet, mille hallatavaks asutuseks oleks ka tuge vajavate laste koolid). Kuna praktika puudub, siis täpsustamist (ja ka paika lokumist) vajab erinevad rakenduslikud detailid, mis puudutavad koolipidaja ülesannete jaotamist mitme KOVi (ühisameti omaniku) vahel. Praeguse analüüsi raames ei ole selliseid teemasid tõusetunud, kus ühisameti vajadus oleks ilmnenud, kuid ei saa välistada, et kui **erivajadustega laste teenuste tagamise reform** (vt osa 1.3 ja 5) saab lõpliku sisu ning liigutakse edasi KOV kui ühe-ukse-poliitika lahendusega, kus KOVil tuleb hakata tegema senisest suuremat spetsialiseerumist nõudvaid abivajaduse hindamisotsuseid ja need on tugevalt seotud ka haridusküsimuste (haridusliku abivajaduse küsimustega) võiks selline õiguslik vorm olla maakonnaülese korralduse jaoks sobilik.

TUGEVS on, et ühisametile saab anda avaliku võimu volitusi ja teha vastavaid otsuseid. Ühisameti alluvuses saaksid tegutseda hallatavad asutused. Sellises koostööformaadis oleks tagatud selle toimise stabiilsus (vrd sarnaselt ühisele hallatavale asutusele).

NÖRKUSEKS samuti veidi kohmakas formaat ja kogemuse puudus Eesti haldusruumis, sarnaselt ühisele hallatavale asutusele.

LISA 4. Õpetajate ja tugispetsialistide küsitlusankeet

Hea õpetaja / tugispetsialist!

Lääne-Viru Omavalitsuste Liit on tellinud maakonna haridusvõrgu analüüsi, et anda koolipidajatele sisend otsuste tegemiseks maakonna haridusvõrgu tuleviku osas. Muuhulgas on vaatluse all hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine.

Soovime analüüsi käigus saada maakonna munitsipaalkoolide õpetajate ja tugispetsialistide ning koolipidajate hinnanguid kaasava hariduse ning hariduslike erivajadustega õpilaste toetamise kohta.

Vastamine võtab aega umbes 20 minutit. Vastuseid kasutatakse ainult üldistatud kujul ega seostata kellegi isikuga. Kuna salvestuvad üksnes lõpuni täidetud ankeedid, siis palume kõigil täita küsitlus lõpuni ning enne lehe sulgemist kindlasti vajutada nupule "Saada vastused!".

Palume küsimustele vastata hiljemalt **27. oktoobriks**.

** tähistatud küsimused on vastamiseks kohustuslikud.*

Ette tänades
Sven Hõbemägi
Lääne-Viru Omavalitsuste Liit
tegevjuht

VASTAJA (valikmenüü)

1. Õpetaja
2. Tugispetsialist (eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog, logopeed)
3. Näpi Kooli õpetaja
4. Näpi Kooli tugispetsialist
5. Omavalitsuse haridusjuht/-spetsialist

Õpetan (valikmenüü)

1. Linna koolis
2. Valla koolis

SKAALA (kõik küsimused)

Kuivõrd olete Te nõus järgmiste väidetega?

- Täiesti nõus
- Üldjoontes nõus
- Pigem ei ole nõus
- Üldse ei ole nõus
- Ei oska öelda

+ iga vastuse juures kommentaari võimalus

Kaasava hariduse tähendus ja korraldus

1. Kaasav haridus tähendab ennekõike hariduslike erivajadustega (HEV) lastele võimaluste loomist õppida kodulähedases koolis
2. Kaasav haridus tähendab kõigi õpilaste erisuste ja vajadustega arvestavat õppevõimaluste loomist kodulähedases koolis

3. Kaasava hariduse raames tuleb senisest enam tähelepanu pöörata ka andekatele õpilastele
4. Tuge vajavate laste koolis (nn erikoolis) suudetakse üldjuhul tagada õpilastele paremad õppevõimalused kui kodulähedases koolis
5. Tuge vajavate laste koolis peaksid vajaduse korral õppima ka riiklikul õppekaval olevad õpilased

Kaasava hariduse korraldus koolitasandil

6. HEV-õpilaste kaasamine tavaklassi valmistab kõiki õpilasi paremini ette ühiskonnas koos toimima
7. HEV-õpilaste kaasamine tavakoolidesse on praegu optimaalne, see ei mõjuta oluliselt tööd teiste lastega
8. HEV-õpilastele on parem kui nad saavad õppida tavakooli eriklassis
9. HEV -õpilaste osakaal tavakoolides on juba liiga suur ning see hakkab takistama tööd ülejäänud lastega
10. HEV-õpilaste vanemaid peaks praegusest enam nõustama valima oma lapsele tuge vajavate laste kooli
11. Meie koolis on liiga vähe tugispetsialiste, et tagada õpilastele piisav haridusliku erivajaduse tugi
12. Tugispetsialistid peaksid tegema peamiselt üks-ühele tööd õpilasega
13. Tugispetsialistid peaksid tegelema senisest enam õpetajate nõustamisega
14. Tugispetsialistid peaksid tegelema senisest enam vanemate nõustamisega

Maakonna koostöö kaasava hariduse valdkonnas

15. Igas omavalitsuses peaks vähemalt üks kool spetsialiseeruma haridusliku erivajadusega laste õpetamisele
16. Maakonnas peaks olema vähemalt üks tuge vajavate laste kool (erikool)
17. Haridusliku erivajadustega laste kooli pidamine peaks olema maakonnas kõigi kohalike omavalitsuste koostöös korraldatud
18. Olen oma kolleegiga teisest koolist vahetanud erialaseid kogemusi tuge vajavate laste õpetamise osas
19. Maakonnas oleks vajalik tugispetsialistide koostöövõrgustik
20. Maakonnas tuleks luua tugispetsialistide kompetentsikeskus, mis tegeleb õpetajate ja tugispetsialistide meetoodilise nõustamisega haridusliku erivajaduse teemadel
21. Olulisem, kui toe tagamise kvaliteet, on, et laps saab õppida kodulähedases koolis
22. HEV-õpilasele on parem, kui ta saab õppida koolis, mis on spetsialiseerunud tuge vajavatele lastele

LISA 5. Tuge vajavate laste lastevanemate küsitlusankeet

KÜSIMUSTIK TUGE VAJAVATE LASTE (TÕHUSTATUD TUGI, ERITUGI) VANEMATELE

1. Minu laps õpib:

- tavakoolis
- tuge vajavate laste koolis (erikoolis)

2. Minu lapse koolis on:

- 0-50 õpilast
- 51-100 õpilast
- 100-200 õpilast
- üle 200 õpilase
- ei oska öelda

3. Missugustest koolis osutavatest tugiteenustest te olete teadlik? Nimetage.

- Õpetaja poolt järeleaitamine
- Pikapäevavärg
- Arenguvestlus
- Tugiisik lapsele
- Abiõpetaja klassis
- Õpe väiksemas klassis
- Logopeediline abi
- Eripedagoogiline abi
- Sotsiaalpedagoogiline abi
- Psühholoogiline abi
- Muu (palun nimetage)

4. Milliseid tugiteenuseid teie lapse saab? Nimetage.

5. Kui kaua on Teie lapsele rakendatud tugiteenuseid?

- Kuni üks õppeaasta
- 1-2 õppeaastat
- Üle 2 õppeaasta
- Ei oska öelda

6. Kas olete märganud muutusi lapse arengus pärast tugiteenus(t)e rakendamist?

- Jah
- Ei
-

Kui vastasite jah, siis nimetage, missuguseid muutusi olete märganud (nt kirjutamine, lugemine, käitumine on paranenud)?

7. Kas on tugiteenuseid, mida teie laps vajab, kuid ei saa?

- Jah
- Ei

Kui vastasite jah, siis nimetage need:

8. Kas Teie lapse õpingute koolipoolne toetamine on teie arvates piisav?

- Jah

- Ei

Kui vastasite Ei, siis palun selgitage, millistel põhjutsel on ebapiisav:

9. Minu lapsele on kõige parem kui ta saab:
 - Õppida tavakooli tavaklassis
 - Õppida tavakooli eriklassis (nt väikeklass)
 - Õppida erikoolis (kool, kus on ainult eriklassid)
 - Ei oska öelda

Kuivõrd olete Te nõus järgmiste väidetega?

- Täiesti nõus
- Üldjoontes nõus
- Pigem ei ole nõus
- Üldse ei ole nõus
- Ei oska öelda

10. Olen rahul kodu ja kooli õpetajate ning tugispetsialistide vahelise koostööga
11. Kool annab mulle piisavalt tagasisidet minu lapse arengu kohta
12. Minu lapse eripäraga arvestatakse õppeprotsessis (tunnitempo, päevakava jt) piisavalt
13. Minu laps tunneb koolis eduelamust (nt tunnustus, kiitus, esinemised jt)
14. Olulisem kui igakülgse õppetoe tagamine on, et minu laps saab õppida kodulähedases koolis
15. Kooli juhtkond on teinud kõik võimaliku, et minu lapsele parim õpitugi tagada
16. Kooli õpetajad ja tugispetsialistide toetavad minu lapse arengut parimal viisil
17. Olen rahul minu lapsele antava haridusega